

Sociaaleconomische trends

***Statistisch kwartaalblad over arbeidsmarkt,
sociale zekerheid en inkomen***

3e kwartaal 2010

Verklaring van tekens

.	= gegevens ontbreken
*	= voorlopig cijfer
**	= nader voorlopig cijfer
x	= geheim
–	= nihil
–	= (indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	= het getal is kleiner dan de helft van de gekozen eenheid
niets (blank)	= een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2009-2010	= 2009 tot en met 2010
2009/2010	= het gemiddelde over de jaren 2009 tot en met 2010
2009/'10	= oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2009 en eindigend in 2010
2007/'08–2009/'10	= oogstjaar, boekjaar enz., 2007/'08 tot en met 2009/'10

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312
2492 JP Den Haag

Prepress

Centraal Bureau voor de Statistiek – Grafimedia

Omslag

TelDesign, Rotterdam

Inlichtingen

Tel. (088) 570 70 70
Fax (070) 337 59 94
Via contactformulier: www.cbs.nl/infoservice

Redactie

Brigitte Hermans
Annelies Boerdam
Pieter Duimelaar
Ivo Gorissen
Lian Kösters
Hans Langenberg
Ton van Maanen

Bestellingen

E-mail: verkoop@cbs.nl
Fax (045) 570 62 68

Internet

www.cbs.nl

Prijzen inclusief verzendkosten
Abonnementsprijs: € 53,10
Prijs per los nummer: € 14,60
ISSN: 1573-2215

Oplage: 550

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen, 2010.
Verveelvoudiging is toegestaan, mits het CBS als bron wordt vermeld.

Inhoud

Redactioneel	5
Artikelen	7
Inkomensverschillen tussen en binnen gemeenten	7
Deeltijd-WW in beeld	15
Geld maakt nog geen Nederlander	21
Gebruik en kosten van kinderopvang, 2006–2008	25
Welke routes doorlopen leerlingen in het onderwijs?	33
Inkomens van mannen en vrouwen: levensloop en generatie	43
Mantelzorgers op de arbeidsmarkt	49
Cao-lonen 2009, de definitieve gegevens	59
Na de WW duurzaam aan het werk?	67
Ontwikkelingen in de instroom in het hoger onderwijs	73
Begrippen	81
Nu en eerder verschenen artikelen	85
Arbeid, sociale zekerheid en inkomen op de CBS-website	91
Publicaties	95

Redactioneel

In dit derde nummer in 2010 van de Sociaaleconomische trends presenteert het Centraal Bureau voor de Statistiek weer de resultaten van enkele recente onderzoeken op het gebied van inkomen, arbeid, sociale zekerheid, arbeid en zorg en onderwijs.

Artikelen

Dit nummer opent met een studie over regionale inkomensverschillen. Naar voren komt dat de inkomensverschillen in rijke gemeenten – vooral te vinden in het westen en midden van het land – fors hoger zijn dan gemiddeld in Nederland. In gemeenten met veel lage inkomens – vooral in het noorden en oosten – is de inkomensongelijkheid juist veel lager. De inkomensongelijkheid binnen een gemeente kan voor de helft verklaard worden door sociaaleconomische en demografische factoren.

Begin april 2009 ging de deeltijd-WW van start. Deze regeling maakt deel uit van een pakket van maatregelen waarmee het kabinet reageerde op de gevolgen van de economische crisis voor de arbeidsmarkt. In het tweede artikel wordt ingegaan op de ontwikkeling van het aantal deeltijd-WW-uitkeringen in het afgelopen jaar. Welke werknemers hebben er vooral gebruik van gemaakt? In welke branches werken ze? En hoe is de verdeling over de regio's?

Het artikel 'Geld maakt nog geen Nederlander' handelt over de identificatie van niet-westerse allochtonen met Nederland. Het blijkt dat het hebben van werk een belangrijkere rol hierbij speelt dan de financiële situatie. Echter vooral een betere taalvaardigheid draagt ertoe bij dat iemand zich Nederlander voelt. Ook zijn de nabijheid van en het hebben van contacten met autochtonen van belang.

De afgelopen jaren is het gebruik van formele kinderopvang sterk gestegen, zo blijkt uit de vierde bijdrage. In 2008 maakte 30 procent van de huishoudens met jonge kinderen gebruik van een of meer vormen van formele opvang, tegen 22 procent in 2006. De groei van de formele opvang heeft er echter niet toe geleid dat de informele opvang aan belang heeft ingeboet. Nog steeds wordt een op de drie kinderen uitsluitend opgevangen in het informele circuit.

Twee artikelen belichten de door- en instroom in het onderwijs. In het eerste is onderzocht welke routes leerlingen doorlopen in het onderwijs. Beschreven zijn de overgangsmomenten tussen de verschillende onderwijssoorten, de keuzes die leerlingen maakten en de wijze waarop deze verschillen tussen groepen leerlingen. Het tweede artikel zoomt in op de instroom in het hoger onderwijs. Deze is de afgelopen vijftien jaar met meer dan de helft gegroeid.

Daarnaast bevat deze Sociaaleconomische trends een studie over het persoonlijke inkomen voor verschillende generaties mannen en vrouwen. Centraal staat daarbij de vraag in hoeverre emancipatoire ontwikkelingen hun weerslag hebben gehad op de hoogte van het inkomen van vrouwen. In een andere bijdrage wordt ingegaan op de relatie tussen het verlenen van mantelzorg en de arbeidsdeelname, terwijl in een volgende uitstromers uit de WW-uitkering zijn gevolgd. Tot slot worden in dit nummer de definitieve cijfers over de cao-lonen in 2009 gepresenteerd.

Wij wensen u veel leesplezier!

De redactie

Inkomensverschillen tussen en binnen gemeenten

Marion van den Brakel en Petra Ament

De inkomensverschillen in rijke gemeenten zijn fors hoger dan gemiddeld in Nederland. In gemeenten met veel lage inkomens is de inkomensongelijkheid juist veel lager. Rijke gemeenten met een hoge inkomensongelijkheid bevinden zich vooral in het westen en midden van het land. Zo komen Blaricum en Wassenaar voor in de top-5 van gemeenten met de hoogste inkomensongelijkheid. Minder welvarende gemeenten met veelal een lage inkomensongelijkheid liggen vooral in het noorden en oosten. Hier wonen bovendien de rijke huishoudens het minst verspreid binnen een gemeente.

1. Inleiding

In de Nota Ruimte (Ministerie van VROM, 2004) constateert de overheid dat de tweedeling tussen arm en rijk geleid heeft tot steeds grotere sociaaleconomische problemen in de vier grote steden en de middelgrote steden. De aanpak van dergelijke regionale inkomensverschillen is door de overheid vertaald in beleid op verschillende niveaus. Zo heeft oud-minister Ella Vogelaar van Wonen, wijken en integratie (WWI) in 2007 veertig wijken in achttien steden geselecteerd waar extra investeringen zouden worden gedaan om de stapeling van sociale, fysieke en economische problemen in die wijken aan te pakken. De doelstelling is om in acht tot tien jaar deze probleemwijken te veranderen in wijken waar mensen kansen hebben en waar het weer prettig is om te wonen. De overheid streeft er daarnaast naar om hoge en middeninkomens voor de stad behouden. Daarbij is huisvesting van de lage-inkomensgroepen ook in de omliggende gemeenten noodzakelijk. Verder hanteren ook lagere overheden, zoals gemeenten, hun eigen inkomensbeleid dat op sommige onderdelen bovendien kan afwijken van het rijksbeleid.

Cijfers over regionale inkomensverschillen zijn van belang voor het overheidsbeleid en de evaluatie hiervan. In dit artikel worden inkomensverschillen tussen en binnen gemeenten op diverse manieren in kaart gebracht. Daarbij wordt ook ingegaan op de oorzaken van inkomensverschillen binnen gemeenten. Waarom zijn deze in de ene gemeente groter dan in de andere? Welke rol spelen daarbij sociaaleconomische, demografische en ruimtelijke factoren? Ook is gekeken naar de mate waarin rijken (armen) verspreid of juist dicht bij elkaar wonen binnen een gemeente?

De gegevens over de gemeentelijke inkomensverschillen zijn afkomstig uit het Regionaal Inkomensonderzoek van het CBS. Het betreft voorlopige cijfers over particuliere huishoudens inclusief studentenhuishoudens.

2. Inkomensverschillen tussen gemeenten

In 2008 was het besteedbaar inkomen, gecorrigeerd voor grootte en samenstelling van het huishouden, gemiddeld 23,4 duizend euro per huishouden. Door deze correctie ofwel standaardisatie zijn de inkomens van de verschillende huishoudentypen onderling goed vergelijkbaar. De gestandaardiseerde inkomens zijn ingedeeld in lage, midden- en hoge inkomens (zie kader).

Hoge inkomens vaker in kleine gemeenten, lage vaker in grote

In kleinere gemeenten met minder dan 50 duizend inwoners hebben de huishoudens meer te besteden dan een gemiddeld Nederlands huishouden. In grotere gemeenten en in de vier grote steden is de bestedingsruimte juist kleiner. In de vier grote steden ligt het aandeel lage inkomens ongeveer 10 procentpunt hoger dan landelijk, terwijl het aandeel middeninkomens er ongeveer 10 procentpunt lager is. Verder wonen in Rotterdam ruim 5 procentpunt minder hoge inkomens dan gemiddeld. Amsterdam, Den Haag en Utrecht

Gestandaardiseerde besteedbare inkomen

Voor het in kaart brengen van inkomens van huishoudens is uitgegaan van het besteedbaar inkomen. Het besteedbaar inkomen is opgebouwd uit loon, winst en inkomen uit vermogen vermeerderd met ontvangen uitkeringen en andere toelagen, en verminderd met de betaalde premies en belastingen. Het besteedbaar huishoudensinkomen is gelijk aan de som van het besteedbaar inkomen van alle huishoudensleden. Voor het vergelijken van uitkomsten per gemeente is het besteedbaar inkomen gecorrigeerd voor omvang en samenstelling van het huishouden. De correctiefactor is niet simpelweg gelijk aan het aantal gezinsleden, maar houdt rekening met schaalvoordelen bij toenemende gezinsgrootte. Waar verder in de tekst over 'inkomen' gesproken wordt, wordt altijd het aldus gestandaardiseerde besteedbaar huishoudensinkomen bedoeld.

Laag, midden of hoog inkomen

Tot de hoge inkomens worden de 20 procent huishoudens in Nederland met het hoogste inkomen gerekend. Deze huishoudens hebben een inkomen van minimaal 29 773 euro. De lage inkomens zijn hier afgebakend als de 40 procent huishoudens met het laagste inkomen. Het gaat om inkomens tot 18 390 euro. De middeninkomens betreffen de overige 40 procent huishoudens.

Staat 1
Inkomens van huishoudens naar gemeentegrootte, 2008*

	Particuliere huishoudens	Gemiddeld gestandaardiseerd inkomen	Laag inkomen	Midden inkomen	Hoog inkomen
	x 1 000	1 000 euro	%		
Nederland	7 225,0	23,4	40,0	40,0	20,0
Aantal inwoners					
Minder dan 10 000	157,1	25,6	34,5	41,7	23,8
10 000 tot 20 000	785,3	24,7	35,5	42,5	21,9
20 000 tot 50 000	2 405,9	24,6	35,5	42,7	21,8
50 000 tot 100 000	1 355,2	23,1	39,8	41,3	18,9
100 000 tot 150 000	756,3	22,9	40,5	39,8	19,7
150 000 tot 250 000	683,9	21,0	47,5	36,5	16,0
250 000 of meer	1 081,4	21,9	49,3	32,6	18,2
Vier grote steden					
Amsterdam	404,2	22,4	49,6	31,1	19,3
Rotterdam	290,1	20,8	51,8	33,5	14,8
's-Gravenhage	232,1	22,5	46,8	34,1	19,1
Utrecht	155,0	21,5	47,4	32,4	20,2

wijken wat dat betreft echter nauwelijks af van het landelijk gemiddelde. In het algemeen geldt dat gemeenten met een klein inwonertal vaak een relatief groot aandeel hoge inkomens hebben en een klein aandeel lage inkomens. Bij gemeenten met een hoog inwonertal is dat omgekeerd.

Gemeenten met veel lage inkomens vooral in het noorden en zuiden

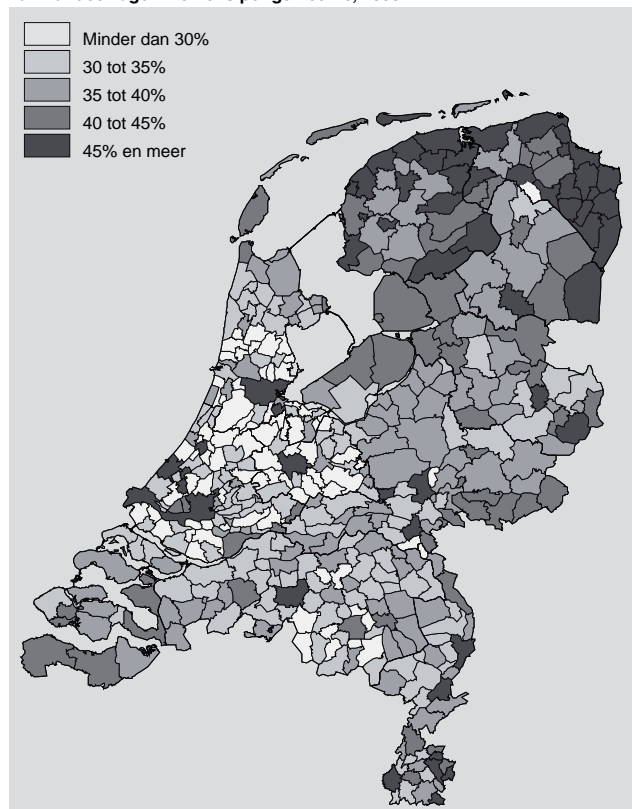
Gemeenten met een groot aandeel lage inkomens zijn vooral te vinden in de provincies Groningen, Friesland, Drenthe, Overijssel en Limburg. Groningen was de gemeente met het grootste aandeel lage inkomens: ruim drie keer zoveel als het landelijk gemiddelde. In deze top-5 staan verder:

Reiderland, Enschede, Pekela en Vaals. Dat Groningen en Enschede voorkomen in de top-5, komt doordat studenten-huishoudens deel uitmaken van de onderzoekspopulatie van dit artikel.

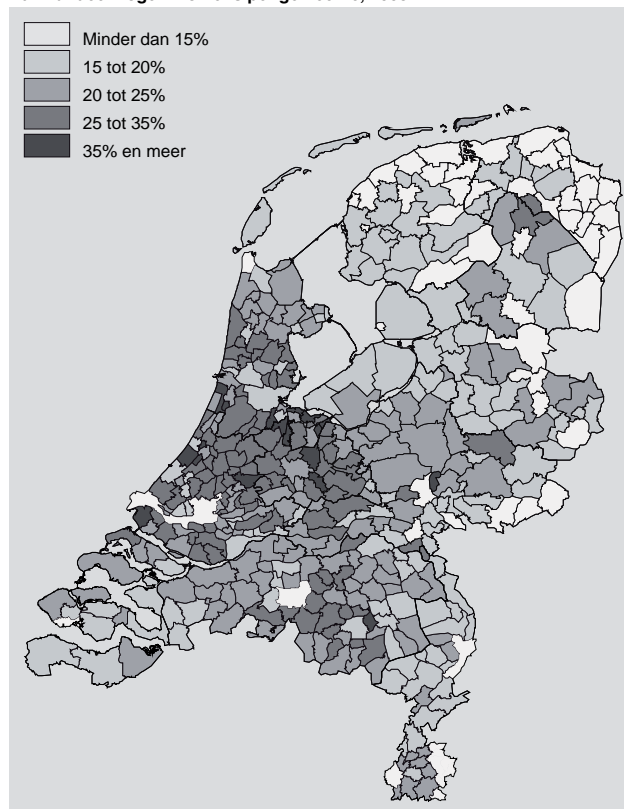
Rijke gemeenten vooral in het westen en midden van het land

Gemeenten met een groot aandeel hoge inkomens zijn vooral te vinden in het westen van het land: het 'groene hart', de Utrechtse Heuvelrug en de Zaanstreek. Van oudsher liggen er verscheidene plaatsen waar veel welgestelden wonen, zoals Bloemendaal, Heemstede en Wassenaar. Randgemeenten van de grote steden herbergen ook vaak

1a. Aandeel lage inkomens per gemeente, 2008*

1b. Aandeel hoge inkomens per gemeente, 2008*

relatief veel hoge inkomens. Dit is bijvoorbeeld te zien bij de steden Groningen, Arnhem, Eindhoven en Tilburg. De gemeente met het grootste aandeel hoge inkomens is Rozendaal. Hier wonen bijna drie keer zoveel rijke huishoudens als het landelijk gemiddelde. Rozendaal wordt gevolgd door Bloemendaal, Abcoude, Blaricum en Naarden.

3. Inkomensverschillen binnen gemeenten

Hoe is het nu gesteld met de inkomensverschillen binnen gemeenten? Deze vraag kan beantwoord worden door de inkomensverschillen in een gemeente met behulp van een ongelijkheidsmaat samen te vatten in één getal. Dit gebeurt aan de hand van de Gini-coëfficiënt (Van den Brakel-Hofmans, 2007a).

Gini-coëfficiënt

Een bekende maatstaf voor inkomensongelijkheid is de *Gini-coëfficiënt*. Deze coëfficiënt beschouwt de onderlinge verschillen van alle inkomens in een populatie, hier bestaande uit huishoudens. Naarmate de inkomensverschillen in een populatie toenemen, wordt ook de waarde van de *Gini-coëfficiënt* groter. De waarde van de Gini-coëfficiënt ligt tussen 0 en 1, waarbij 0 correspondeert met totale gelijkheid (ieder huishouden heeft hetzelfde inkomen) en 1 correspondeert met totale ongelijkheid (één huishouden bezit al het inkomen). Meer specifiek is de coëfficiënt gelijk aan de som van de absolute inkomensverschillen tussen elke twee huishoudens, gedeeld door tweemaal het gemiddelde inkomen.

Hoogste inkomensongelijkheid in rijke gemeenten

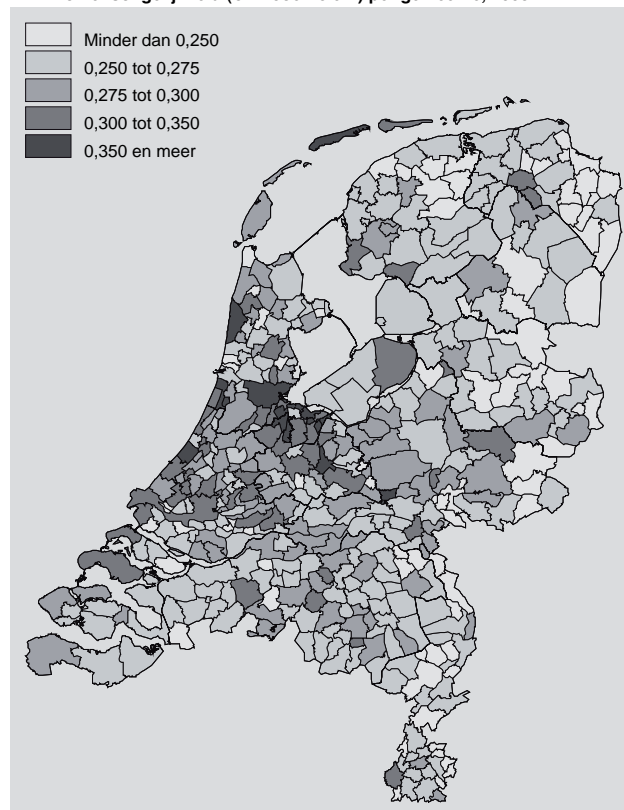
In 2008 was de ongelijkheid tussen de inkomens van huishoudens in Nederland gemeten met de Gini-coëfficiënt gelijk aan 0,29. Dat is vrij laag in vergelijking met andere Europese landen (Van den Brakel, 2009). In rijke Nederlandse gemeenten was de ongelijkheid fors hoger dan gemiddeld. Zo was de Gini-coëfficiënt van Blaricum gelijk aan 0,46 en die van Wassenaar 0,43. Veel hoge inkomens in een gemeente leiden klaarblijkelijk tot een grote inkomensongelijkheid (zie ook paragraaf 4). Ook in de stedelijke gebieden en dan vooral in de vier grote steden, was de inkomensongelijkheid groter dan gemiddeld. Dit komt doordat (grote) steden op het inkomensvlak een meer gemêleerde populatie hebben dan minder stedelijke en landelijke gebieden. Ook studentensteden hebben een relatief hoge inkomensongelijkheid. Wageningen komt zelfs voor in de top-10 van gemeenten met de hoogste inkomensongelijkheid. Naast studenten wonen in deze gemeente ook veel huishoudens met een hoog inkomen.

Verschillen in inkomen het laagst in arme gemeenten

In gemeenten met relatief veel lage inkomens is de inkomensongelijkheid beduidend lager dan gemiddeld. In de top-10 van gemeenten met de laagste inkomensongelijk-

heid staan bijvoorbeeld Brunssum en Kerkrade. Van Parkstad Limburg, ofwel de voormalige Oostelijke Mijnstreek, is bekend dat er naar verhouding veel lage inkomens en weinig hoge inkomens voorkomen (paragraaf 2). Veel huishoudens hebben er een vergelijkbaar (laag) inkomen. Om

2. Inkomensongelijkheid (Gini-coëfficiënt) per gemeente, 2008*

Staat 2 Top-10 gemeenten met hoogste inkomensongelijkheid, 2008*

	Gini-coëfficiënt	Gemiddeld inkomen
<i>1 000 euro</i>		
Blaricum	0,461	40,8
Wassenaar	0,430	38,1
Laren (NH)	0,427	35,6
Bloemendaal	0,407	39,9
Wageningen	0,370	20,2
Abcoude	0,363	35,3
Muiden	0,359	31,1
Loenen	0,359	31,3
Bussum	0,358	30,0
Zeist	0,358	27,5

Staat 3 Top-10 gemeenten met laagste inkomensongelijkheid, 2008*

	Gini-coëfficiënt	Gemiddeld inkomen
<i>1 000 euro</i>		
Spijkenisse	0,224	23,2
Brunssum	0,226	20,6
Leeuwarderadeel	0,226	22,8
Simpelveld	0,226	22,3
Rijnwaarden	0,227	21,3
Pekela	0,227	19,3
Rozenburg	0,227	24,0
Kerkrade	0,228	20,0
Stein	0,228	22,9
Twenterand	0,229	21,8

die reden verschillen ook in gemeenten in Groningen, Friesland en Drenthe de inkomens over het algemeen weinig.

4. Oorzaken van inkomensongelijkheid binnen gemeenten

Waarom is de inkomensongelijkheid binnen de ene gemeente hoger dan binnen de andere? Behalve dat de economische infrastructuur (of breder gezegd: de omgevingsfactoren) van gemeente tot gemeente kan verschillen, spelen ook sociaaleconomische, demografische, ruimtelijke factoren een rol (Wilterdink, 2002 en Jenkins, 1995). In paragraaf 3 bleek al dat gemeenten met veel lage inkomens doorgaans een lage inkomensongelijkheid hebben. En omgekeerd lijkt een hoog aandeel rijke huishoudens samen te gaan met een grote ongelijkheid.

Op sociaaleconomisch vlak zijn bijvoorbeeld de samenstelling van de beroepsbevolking en de werkgelegenheid van belang. Zo kan een groot aandeel uitkeringsontvangers leiden tot een relatief lage inkomensongelijkheid.

Op demografisch gebied kan bijvoorbeeld een groot aandeel ouderen tot een lage ongelijkheid leiden. Zij hebben immers meestal een lager inkomen dat onderling weinig verschilt (Van den Brakel-Hofmans, 2007b). Ook een groot aandeel niet-westerse allochtonen zou om dezelfde reden een lage ongelijkheid kunnen verklaren.

Ruimtelijke factoren die van invloed kunnen zijn op de inkomensongelijkheid zijn de mate van verstedelijking, de ligging van de gemeente en de woningvoorraad.

In de Technische toelichting staat een overzicht van factoren die de inkomensongelijkheid kunnen beïnvloeden¹⁾. Het effect dat deze factoren per saldo hebben op de inkomensongelijkheid is met een stapsgewijze lineaire regressieanalyse zichtbaar gemaakt, met gemeenten als analyse-eenheden.

Grotere inkomensongelijkheid bij hoge percentages zelfstandigen en studenten

Het blijkt dat de inkomensongelijkheid binnen een gemeente flink wordt beïnvloed door het aandeel zelfstandigen, uitkeringsontvangers en studentenhuishoudens. Maar liefst ruim 30 procent van de verschillen tussen gemeenten kan hierdoor worden verklaard. Doordat hun inkomens sterk

kunnen fluctueren, kennen zelfstandigen een veel hogere inkomensongelijkheid dan huishoudens die voornamelijk inkomen uit arbeid of uit een uitkering hebben. Zij kunnen immers niet alleen behoorlijke winsten maken, maar ook forse verliezen lijden. Verder contrasteert in typische studentensteden het inkomen van studentenhuishoudens behoorlijk met dat van andere huishoudens, waardoor de ongelijkheid daar relatief groot is. Dat een hoog percentage uitkeringen de ongelijkheid juist dempt, bevestigt de resultaten van paragraaf 3: gemeenten met veel lage inkomens hebben meestal een lage inkomensongelijkheid.

Hoe meer alleenstaanden en westerse allochtonen, hoe groter de ongelijkheid

Ongeveer 20 procent van de verschillen tussen gemeenten komt voor rekening van demografische factoren. Zo blijkt dat hoe meer alleenstaanden er in een gemeente zijn, des te groter de inkomensongelijkheid is. Dit komt doordat vooral jongeren deel uitmaken van de alleenstaande bevolking. Deze hebben dikwijls een laag inkomen, terwijl oudere alleenstaanden dankzij werk of pensioen een beduidend hoger inkomen hebben.

De inkomensongelijkheid wordt juist kleiner naarmate er meer ouderen in een gemeente wonen. In deze groep zijn de inkomensverschillen namelijk lager dan in andere leeftijdsgroepen. Dit komt doordat de inkomsten bij pensionering aan de bovenkant worden afgetopt, terwijl het inkomensverlies bij mensen die voor hun 65e geen hoog inkomen hadden relatief klein is.

Hoe meer westers-allochtone huishoudens een gemeente heeft, des te hoger de ongelijkheid. De inkomensongelijkheid bij westerse allochtonen is relatief groot. In deze groep bevinden zich namelijk naast managers en kenniswerkers uit bijvoorbeeld de VS of West-Europa, ook recentelijk in Nederland gevestigde Oost-Europese loonarbeiders die een veel bescheidener inkomen hebben.

Ook ruimtelijke factoren spelen een rol

De ruimtelijke factoren die een significante invloed hebben op de inkomensongelijkheid (gemeentevomvang, gemeente ligt in het westen en is niet stedelijk) bevestigen wat al eerder in paragraaf 3 naar voren kwam. Daar werd immers al geconstateerd dat de inkomensverschillen groter zijn, naar-

Staat 4
Effect¹⁾ van sociaaleconomische, demografische en ruimtelijke factoren op de inkomensongelijkheid (Gini-coëfficiënt), 2008*

	Stap 1		Stap 2		Stap 3	
	bèta	95% BI	bèta	95% BI	bèta	95% BI
Constante	0,256	[0,239;0,273]	0,212	[0,184;0,240]	0,230	[0,201;0,258]
Aandeel zelfstandigen	0,231	[0,145;0,317]	0,328	[0,252;0,404]	0,446	[0,362;0,531]
Aandeel uitkeringen	-0,329	[-0,460;-0,198]	-0,658	[-0,780;-0,535]	-0,487	[-0,625;-0,349]
Aandeel studentenhuishoudens	0,615	[0,519;0,711]	0,207	[0,094;0,320]	0,258	[0,144;0,371]
Aandeel alleenstaanden			0,297	[0,236;0,357]	0,203	[0,137;0,269]
Aandeel ouderen			-0,386	[-0,565;-0,207]	-0,573	[-0,753;-0,394]
Aandeel westerse allochtonen			0,122	[0,062;0,182]	0,105	[0,048;0,163]
Niet-stedelijk					-0,015	[-0,020;-0,009]
Westen					0,009	[0,005;0,014]
Gemeentevomvang ²⁾					0,002	[0,000;0,003]
R ²	0,316		0,516		0,568	

¹⁾ Bepaald op basis van stapsgewijze lineaire regressieanalyse met gemeenten als analyse-eenheden (zie Technische toelichting).

²⁾ Proportioneel aan totaal aantal huishoudens in Nederland.

mate in een gemeente meer huishoudens wonen. Ook komen in het westen van Nederland de hoogste ongelijkheden voor. Dat hangt deels samen met enerzijds een groot percentage niet-westerse allochtonen, anderzijds liggen er een aantal gemeenten waar veel rijke huishoudens wonen.

5. Ruimtelijke spreiding van hoge inkomens binnen gemeenten

Ongelijkheidsmaten zoals de Gini-coëfficiënt geven een indruk van de inkomensverschillen binnen een gemeente. Maar ook al is de inkomensongelijkheid laag in een gemeente, toch kunnen bijvoorbeeld de huishoudens met een hoog inkomen dicht bij elkaar wonen in bepaalde wijken of buurten. Omdat lage inkomens en hoge inkomens doorgaans niet kriskras door elkaar wonen, kan gesproken worden van een zekere ruimtelijke ongelijkheid binnen zo'n gemeente. Met behulp van de segregatie-index kan deze ruimtelijke spreiding in beeld gebracht worden. Het is gebruikelijk de segregatie aan de hand van huishoudens met een laag inkomen te beschrijven (Ament, 2009). Uit paragraaf 3 kwam echter naar voren dat juist in gemeenten met een grote inkomensongelijkheid relatief veel huishoudens met een hoog inkomen wonen. Daarom richt deze paragraaf zich op de mate van segregatie van huishoudens met een hoog inkomen.

Segregatie-index

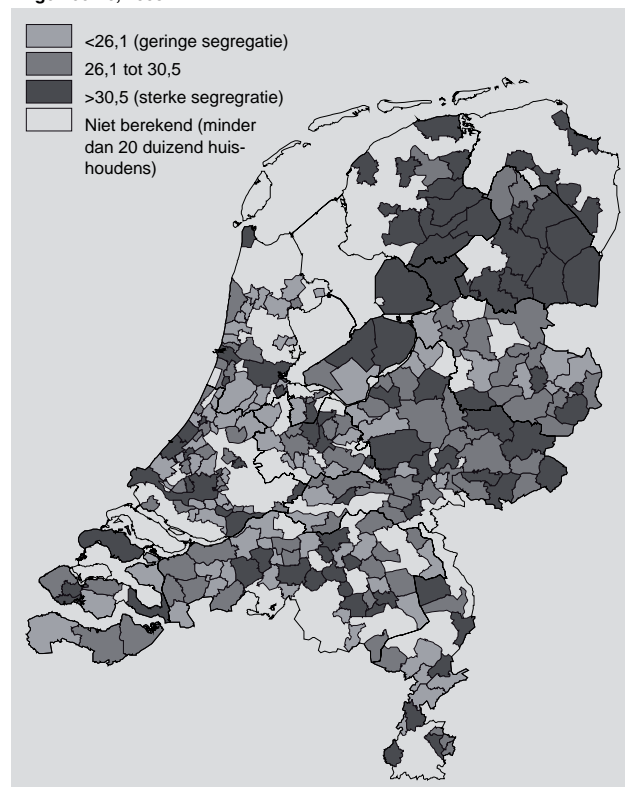
De mate waarin huishoudens met een hoog inkomen gespreid wonen binnen een gemeente, wordt beschreven met behulp van de *segregatie-index*. Deze index kan geïnterpreteerd worden als het percentage van de huishoudens met een hoog inkomen dat zou moeten verhuizen om een gelijkmatige ruimtelijke spreiding van lage en hoge inkomens binnen een gemeente te krijgen. Hoe gelijkmatiger de spreiding, hoe lager de indexwaarde. De mate van segregatie hangt in principe niet samen met het aantal huishoudens met een hoog inkomen. Hoge concentraties van hoge inkomens kunnen wel leiden tot een sterke segregatie, mits in deze concentratiegebieden relatief weinig lage inkomens wonen. De mate van concentratie van hoge inkomens blijft in dit artikel buiten beschouwing. Voor het bepalen van de mate van segregatie binnen een gemeente is gebruik gemaakt van de indeling van Nederland in vierkanten van 500 bij 500 meter. De berekeningen zijn beperkt tot gemeenten met ten minste 20 duizend inwoners.

Segregatie het laagst in Katwijk, het hoogst in Helmond

De segregatiewaarde was met 15,4 procent het laagst in de gemeente Katwijk. Van de onderzochte gemeenten waren hier de rijke huishoudens het meest gelijkmatig gespreid over de verschillende vierkanten binnen de gemeenten. De indexwaarde was het hoogst in de gemeente Helmond (48,1 procent). In deze gemeente kwamen, gemiddeld genomen tussen de verschillende vierkanten, de grootste verschillen voor in het percentage rijke huishoudens. Voor

de gemeenten die in de analyse betrokken zijn was de gemiddelde segregatie 28,6 procent. Rangschikt men de gemeenten naar hoogte van de indexwaarde, dan kunnen ze in drie gelijke groepen worden verdeeld. In figuur 3 is weergegeven tot welke van de drie groepen de gemeenten die in de analyse betrokken zijn, behoren.

3. Ruimtelijke segregatie van huishoudens met een hoog inkomen per gemeente, 2008*

Hoge segregatie vooral in grotere gemeenten

Een sterke segregatie van huishoudens met een hoog inkomen komt voor in het noorden en oosten van het land. Ook in de grotere gemeenten komt het dikwijls voor. Van de 25 gemeenten met meer dan 100 duizend inwoners hebben er 15 een hoge indexwaarde en behoren er 9 tot de middengroep. Alleen de gemeente Haarlemmermeer heeft een lage segregatie. Van de vier grote steden wonen in Den Haag de huishoudens met een hoog inkomen het meest gesegregeerd; de index is daar 42,0 procent. Ook Rotterdam en Amsterdam vallen met een indexwaarde van 36,7 respectievelijk 31,3 procent in de groep met een hoge segregatie. Utrecht behoort met een segregatie van 29,5 procent tot de middengroep.

Staat 5
Gemeenten naar inwonertal en hoogte van de segregatie-index, 2008*

	Lage segregatie	Middengroep	Hoge segregatie
Aantal inwoners			
20 000 tot 50 000	75	64	50
50 000 tot 100 000	10	12	21
100 000 tot 150 000	1	6	6
150 000 tot 250 000	0	2	6
250 000 of meer	0	1	3

6. Conclusie

Gemeenten met veel hoge inkomens bevinden zich vooral in het westen en midden van Nederland. In die gemeenten zijn de inkomensverschillen tussen huishoudens ook het grootst: rijke gemeenten zoals Blaricum en Wassenaar komen voor in de top-10 van gemeenten met de hoogste inkomensongelijkheid. Maar ook in de grote steden is de inkomensongelijkheid hoger dan gemiddeld. Dit komt voornamelijk door de relatief grote aandelen studenten, alleenstaanden en niet-westerse allochtonen in de grote steden. Minder welvarende gemeenten liggen vooral in het noorden van het land. In dat deel en ook in andere landelijke gebieden is de inkomensongelijkheid relatief klein. Huishoudens met een hoog inkomen wonen in die gebieden evenwel dicht bij elkaar zodat de segregatie van hoge inkomens relatief groot is..

Nadere analyse laat zien dat de mate van inkomensongelijkheid in een gemeente vooral afhangt van het aandeel zelfstandigen, uitkeringen, studenten, ouderen en alleenstaanden. Hoe hoger de aandelen zelfstandigen en studenten, des te groter zijn de inkomensverschillen. Een hoger aandeel uitkeringen dempt juist de inkomensongelijkheid. Dat geldt ook voor het percentage ouderen, terwijl een groter percentage alleenstaanden de ongelijkheid doet toenemen. Deze uitkomsten lijken erop te wijzen dat de inkomensspreiding in gemeenten in grote mate afhangt van de daar aanwezige diversiteit in woningvoorraad (de Vries, 2005). Vooral verschillen tussen buurten in de woningvoorraad zijn van invloed op inkomensverschillen binnen een gemeente en op de segregatie van hoge en lage inkomens. Dure koopwoningen trekken immers vooral de hogere-inkomensgroepen, terwijl in (sociale) huurwoningen de lagere-inkomensgroepen zoals studenten, alleenstaanden en uitkeringsontvangers terecht komen. Niet voor niets proberen overheden via woningbouwprogramma's de hoge-inkomensgroepen vast te houden in de stad en de lage-inkomensgroepen te spreiden.

Dat het aandeel zelfstandigen ook invloed heeft op de inkomensongelijkheid is een aspect dat niet direct teruggevoerd kan worden op een beheersbare factor als de woningvoorraad. En daarnaast zijn er ook omgevingsfactoren die invloed hebben op de inkomensongelijkheid, maar waar bij inkomensbeleid nauwelijks op te sturen is. Een aantrekkelijk werkgebied, zoals de haven van Rotterdam kan immers niet zomaar verplaatst worden, evenals een aangenaam woongebied zoals duingebieden of de Veluwe.

Technische toelichting

Regionaal Inkomensonderzoek

Het Regionaal Inkomensonderzoek (RIO) van het CBS is een steekproefonderzoek gebaseerd op een panel, dat sinds 1994 bestaat. Dit panel wordt jaarlijks aangevuld voor uitstroom (sterfte of emigratie) met een steekproef van 0,16 procent uit geboren en immigranten. Voor regio's met minder dan 5 duizend inwoners is de steekproef fractie 0,32 procent. Het panel samen met de leden van hun huishoudens vormen de totale RIO- steekproef. In 2008 bestond

de steekproef uit 5,5 miljoen personen in circa 2 miljoen huishoudens. Van de steekproefpersonen worden, in samenwerking met de Belastingdienst, zowel demografische gegevens als fiscale inkomensgegevens verzameld. Daarnaast verstrekt de toenmalige Informatie Beheer Groep (tegenwoordig onderdeel van Dienst Uitvoering Onderwijs) gegevens over de studiefinanciering. Het CBS publiceert jaarlijks, onder meer via StatLine (de database van het CBS), regionale inkomenscijfers op basis van het RIO. Meer informatie over het RIO is te vinden in Ament en Kessels (2008). De cijfers in dit artikel gaan over particuliere huishoudens, inclusief studentenhuishoudens.

Lineaire regressieanalyse

Om het precieze effect van verschillende demografische en sociaaleconomische factoren (die beschikbaar zijn in het RIO) op de inkomensongelijkheid²⁾ te kwantificeren, is stapsgewijze lineaire regressieanalyse toegepast. Het gaat hier om een geaggregeerde analyse, waarbij gemeenten fungeren hier als analyse-eenheden. Als mogelijk verklarende factoren zijn onderscheiden

- aandeel eenpersoonshuishoudens
- aandeel westers allochtone huishoudens
- aandeel niet-westers allochtone huishoudens
- aandeel jonge huishoudens (hoofdkostwinner tot 25 jaar)
- aandeel oude huishoudens (hoofdkostwinner van 65 jaar of ouder)
- stedelijkheidsgraad^{3), 4)}
- landsdeel waartoe gemeente behoort⁴⁾
- aantal huishoudens in de gemeente (gemeenteomvang)
- aandeel huishoudens woonachtig in een huurwoning
- aandeel huishoudens met voornamelijk winst uit eigen onderneming als inkomen (zelfstandigen)
- aandeel huishoudens met voornamelijk inkomen uit een uitkering
- aandeel studentenhuishoudens

Vanwege de onderlinge samenhang tussen de diverse verklarende factoren zijn alleen de stedelijkheidsgraad, het landsdeel, de gemeenteomvang en de percentages alleenstaanden, westerse en niet-westerse allochtonen, ouderen, zelfstandigen, uitkeringen en studenten in de analyse opgenomen. Zo gaat een hoog percentage alleenstaanden immers vaak samen met een groot aandeel jongeren. Alleenstaanden wonen bovendien vaak in een huurwoning. De percentages zelfstandigen, studenten, en uitkeringen hebben het meeste effect op de inkomensongelijkheid. Maar ook alleenstaanden en ouderen dragen bij aan verschillen in ongelijkheid tussen gemeenten. De stedelijkheidsgraad, het landsdeel, de gemeenteomvang en het aandeel westerse allochtonen voegen in verhouding wat minder toe aan de verklaring van verschillen in inkomensongelijkheid. Het percentage niet-westerse allochtonen heeft geen significant effect.

Literatuur

Ament, P. (2009). Ruimtelijke spreiding. In: Lage inkomens, kans op armoede en uitsluiting 2009. Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen.

Ament, P. en W. Kessels (2008). Regionaal inkomensonderzoek, uitgebreide onderzoeksbeschrijving. Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen.

Brakel-Hofmans, M. van den (2007a). Het meten van inkomensongelijkheid, www.cbs.nl

Brakel-Hofmans, M. van den (2007b). De ongelijkheid van inkomens in Nederland. *Sociaaleconomische trends*, 3/2007.

Brakel, M. van den (2009, 15 april). Inkomensongelijkheid relatief gering in ons land. CBS-Webmagazine.

Jenkins, S.P. (1995). Accounting for Inequality Trends: Decomposition Analyses for the UK, 1971-86. *Economica* 62, pp. 29–63.

Ministerie van VROM (2004). Nota Ruimte. Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu, Den Haag.

Vries, A. de (2005). Inkomensspreiding in en om de stad. Een voorstudie. Ruimtelijk Planbureau, Den Haag.

Wilterdink, N.A. (2002) De ongelijkheid van inkomens: trends en verklaringen. In: J.C. Vrooman (red.), *Sociale Ongelijkheid: Breuk of Continuïteit?* (pp.51–72). Siswo/NSV, Amsterdam.

Noten in de tekst

- 1) Met de variabelen die op gemeentelijk niveau (uit het RIO of anderszins) beschikbaar zijn, kunnen niet alle verschillen in inkomensongelijkheid tussen gemeenten verklaard worden. Daarnaast komt de onverklaarde portie deels voor rekening van verschillen tussen gemeenten in economische infrastructuur. Deze verschillen ontstaan gedeeltelijk ook doordat gemeenten onderling van elkaar afwijken wat betreft hun beleid op dit vlak.
- 2) Omdat de waarde van de Gini-coëfficiënt tussen 0 en 1 ligt, is voor een zuiverdere lineaire regressieanalyse strikt genomen een transformatie nodig. Transformeren met een logaritme (preciezer gezegd: de zogenoemde logit van tweemaal de waarde van de Gini-coëfficiënt) levert echter geen wezenlijk andere resultaten op.
- 3) Op grond van de omgevingsadressendichtheid is aan iedere gemeente een stedelijkheidsklasse (graad) toegekend. De volgende klassenindeling is gehanteerd:
1 zeer sterk stedelijk $\geq 2\,500$ omgevingsadressen per km².
2 sterk stedelijk $1\,500 < 2\,500$ omgevingsadressen per km².
3 matig stedelijk $1\,000 < 1\,500$ omgevingsadressen per km².
4 weinig stedelijk $500 < 1\,000$ omgevingsadressen per km².
5 niet stedelijk < 500 omgevingsadressen per km².
Omgevingsadressendichtheid (van een adres) is het aantal adressen binnen een cirkel met een straal van één kilometer rondom een adres, gedeeld door de oppervlakte van de cirkel. De omgevingsadressendichtheid wordt uitgedrukt in adressen per km².
- 4) De stedelijkheidsgraad en het landsdeel zijn als dummy-variabelen in de analyse opgenomen.

Deeltijd-WW in beeld

Katja Chkalova

Als antwoord op de economische crisis in 2008 heeft het kabinet een pakket aan maatregelen geïntroduceerd. Deeltijd-WW is een van deze maatregelen. Vanaf de start van de regeling in april 2009 tot en met april 2010 hebben 69 duizend werknemers een deeltijd-WW-uitkering ontvangen. Hoe heeft het aantal deeltijd-WW-uitkeringen zich ontwikkeld? Welke kenmerken hebben de deeltijd-WW'ers en in welke branche werken ze? Hoe is de verdeling van de deeltijd-WW-uitkeringen over de regio's? En wat betekent dit financieel?

1. Inleiding

Als reactie op de financiële crisis heeft het kabinet begin 2009 een pakket aan maatregelen geïntroduceerd. Een van de maatregelen gericht op de gevolgen van de crisis op de arbeidsmarkt was de deeltijd-WW. De deeltijd-WW is in het leven geroepen om in tijd van crisis vakkrachten te behouden. Deze werknemers blijven dan werkzaam bij het bedrijf, maar komen voor een gedeelte van de contractuele werkuren in de WW. Zodra het aantal orders en de productie weer aantrekt, kunnen deze werknemers bij dezelfde werkgever weer fulltime aan de slag. Volgens het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid is deze maatregel gericht op een aantal facetten binnen de arbeidsmarkt. Aan de ene kant wordt met deze maatregel getracht om onnodige ontslagen in crisistijd te voorkomen en anderzijds worden bedrijven geholpen hun vakpersoneel te behouden. Het gaat hierbij om 'een verwachte niet-kortstondige en substantiële vermindering van bedrijfsactiviteiten (...) Kortstondige verminderingen en fluctuaties in bedrijfsactiviteit zijn onderdeel van het normale ondernemersrisico (ook in deze tijden van financiële en economische crises) en deeltijd-WW beoogt niet deze te accommoderen' (SZW, 2009).

2. Spelregels

De regeling ging in april 2009 in. Het aantal aanvragen overtrof alle verwachtingen en het maximaal beschikbare bedrag voor de deeltijd-WW was drie maanden later, in juni 2009, al op. Met het 'Besluit wederopenstelling deeltijd-WW' is de regeling verlengd, waarbij de toenmalig verantwoordelijke minister, Donner, de aanvraagregels aanscherpte. Deze aanscherping betrof vooral de toelatingseisen waarbij meer controle-instrumenten zijn geïntroduceerd. Het aantal verlengingen en de duur van de deeltijd-WW is ook gewijzigd naar meer maar kortere perioden: vier keer 13 weken in plaats van twee keer 26 weken. Het aandeel van het personeel dat voor deeltijd-WW in aanmerking komt, is ook bepalend geworden voor de maximale duur van de regeling. Bedrijven met minder dan 30 procent werknemers in de deeltijd-WW kunnen langer van deze

maatregel gebruik maken dan bedrijven waar het aandeel werknemers in de deeltijd-WW tussen 30 en 60 procent ligt, namelijk respectievelijk 65 weken en 52 weken. Voor de bedrijven met een aandeel werknemers in deeltijd-WW boven 60 procent ligt de maximale gebruikstermijn nog lager, namelijk op 39 weken.

In eerste instantie zou deze regeling tot 1 april 2010 geldig zijn. Inmiddels is er weer een verlenging aangekondigd waarbij de toegang tot de regeling voor nieuwe aanvragen tot 1 april 2011 open blijft. De nieuwe aanvragen betreffen alleen bedrijven die nog geen aanspraak hebben gemaakt op de deeltijd-WW of bijzondere werktijdverkorting¹⁾.

Er kan tot 1 juli 2011 gebruik worden gemaakt van de deeltijd-WW. Sommige bedrijven moeten echter eerder met de regeling stoppen. Omdat de maatregel slechts voor een beperkte periode te gebruiken is, hangt de duur van het gebruik van de regeling af van het moment van aanvang. Daarnaast hangt de duur af van het aandeel van het personeel dat onder de regeling wordt gebracht.

3. Gevolgen voor werknemers

De werknemers die gebruik maken van de deeltijd-WW verbruiken hiervoor opgebouwde WW-rechten. Daarnaast bouwen deze werknemers tijdens de deeltijd-WW periode geen nieuwe WW-rechten op over de niet gewerkte uren. Over de wel gewerkte uren bouwen ze wel nieuwe WW-rechten op. Het deels verbruiken van opgebouwde WW-rechten kan consequenties hebben voor werknemers die alsnog hun baan kwijtraken. Indien een werknemer ontslagen wordt terwijl hij of zij onder de deeltijd-WW-regeling

Voorbeeld consequenties van de deeltijd-WW voor werknemers

Een werknemer heeft twaalf maanden WW-rechten opgebouwd. Op het moment dat hij in de deeltijd-WW komt, worden deze opgebouwde, 'oude' rechten aangesproken. Tijdens de deeltijd-WW worden ook 'nieuwe' rechten opgebouwd over de uren die men werkt. De oude rechten hebben in dit voorbeeld betrekking op een fulltime aanstelling. De nieuwe rechten worden opgebouwd over de gewerkte uren en hebben dus betrekking op een parttime aanstelling. In het geval dat deze werknemer twaalf maanden gebruik maakt van de deeltijd-WW heeft hij in die periode zijn oude rechten op twaalf maanden WW opge maakt. In het geval dat deze werknemer na de afloop van de deeltijd-WW gewoon weer voltijd aan de slag blijft is er voor deze werknemer weinig veranderd. In het geval dat hij slechts parttime aan de slag kan blijven, betekent dat hij geen rechten meer heeft op aanvullende WW om het verlies in inkomen op te vangen. In het geval dat deze persoon zijn baan verliest, heeft hij ondertussen rechten opgebouwd voor WW die betrekking heeft op een parttime aanstelling.

valt, dient de werkgever een boete aan het UWV te betalen die gelijk staat aan het ontvangen bedrag voor deeltijd-WW voor die werknemer. Er zijn echter geen beschermingsmechanismen ingebouwd nadat men van de regeling gebruik heeft gemaakt. Werknemers kunnen alsnog worden ontslagen zonder dat er represailles voor de werkgever tegenover staan. Bovendien geldt dat na het ontslag de betreffende werknemer in beperktere mate aanspraak kan maken op de WW dan het geval zou zijn als men eerst niet binnen de deeltijd-WW-regeling viel (zie kader).

Terwijl deeltijd-WW een zeer populair middel is gebleken onder werkgevers, is het nog de vraag of het voor de werknemers net zo gunstig zal uitpakken. Naast het nadeel voor de werknemer van het kwijtraken van de reeds opgebouwde WW-rechten, speelt ook inkomensverlies een rol. Voor de uren in de deeltijd-WW krijgt een werknemer immers slechts 70 procent van zijn laatstverdiende loon in plaats van een volledig salaris. Het voordeel voor de werknemers is natuurlijk dat ze niet worden ontslagen en dat de deeltijd-WW-periode gebruikt kan worden voor omscholing.

4. Werkloosheidsuitkeringen en deeltijd-WW

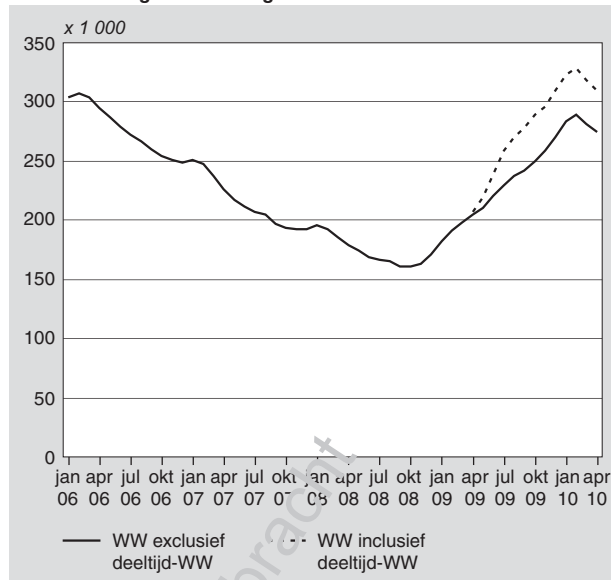
Het aantal werkloosheidsuitkeringen begon te stijgen in november 2008. In januari 2009 vond de grootste stijging plaats tot dan toe: er kwamen 12 duizend uitkeringen bij. In maart 2009 kondigde het kabinet de crisismaatregelen aan, waaronder de deeltijd-WW. Na deze aankondiging bleek de toename van het aantal WW-uitkeringen minder sterk te groeien dan verwacht (UWV 2010). Het is aannemelijk dat de deeltijd-WW een deel van de ontslagen in die periode heeft voorkomen. Niettemin, zette de stijging in het aantal WW-uitkeringen door in 2009 en 2010. De grootste toename tot nu toe was in januari 2010, toen steeg het aantal uitkeringen met 13 duizend. In maart 2010 vond een ontslag plaats, want in maart en april 2010 daalde het aantal WW-uitkeringen met ongeveer 7 duizend per maand.

De deeltijd-WW was al snel populair onder werkgevers. Binnen drie maanden, in juni 2009, was het budget voor de regeling al op. Er volgde een verlenging met aangescherpte toegangsregels (zie paragraaf 2). De grootste instroomgolf kwam in juni en juli 2009 waarin ruim 70 duizend deeltijd-WW-uitkeringen per maand werden toegekend. Vervolgens daalde het aantal toekenningen tot rond 5 duizend per maand. Begin 2010 lag de instroom rond 3 duizend uitkeringen.

Staat 1
Deeltijd-WW'ers naar geslacht, herkomst en leeftijd, april 2009–april 2010

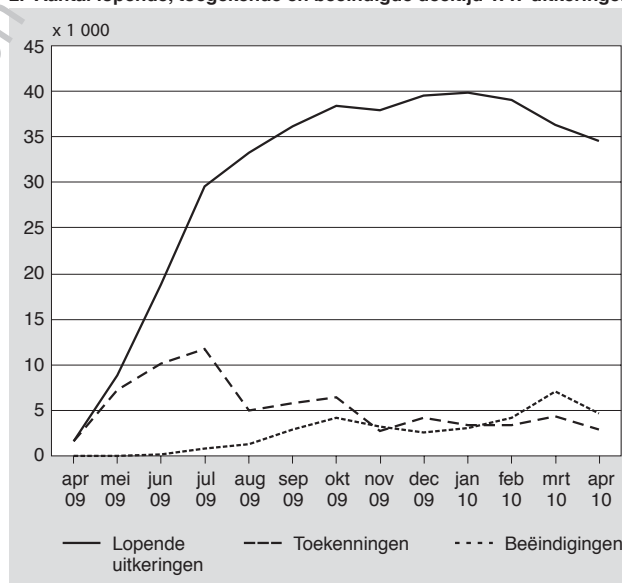
	15 tot 31 jaar	31 tot 46 jaar	46 tot 56 jaar	56 tot 65 jaar	Totaal
Totaal	11 960	30 160	19 060	7 990	69 170
<i>Man</i>					
Autochtoon	8 380	19 930	13 970	6 090	48 380
Niet-westers allochtoon	840	2 710	1 240	280	5 060
Westers allochtoon	610	1 960	1 390	730	4 690
<i>Vrouw</i>					
Autochtoon	1 780	4 670	2 070	760	9 280
Niet-westers allochtoon	150	320	110	20	600
Westers allochtoon	210	570	280	110	1 160

1. Ontwikkeling WW-uitkeringen

Tot en met april 2010 hebben 69 duizend werknemers een deeltijd-WW-uitkering ontvangen. De meeste ontvangers van de uitkering zijn mannen. Vrouwelijke werknemers zijn opvallend weinig voor de deeltijd-WW aangemeld. Slechts 16 procent van de totale populatie deeltijd-WW gebruikers was vrouw. Verder bestond de groep werknemers met deeltijd-WW voor 43 procent uit 31- tot 45-jarigen en voor 28 procent uit 46- tot 55-jarigen. Werknemers jonger dan 31 of ouder dan 55 jaar zijn minder vertegenwoordigd in deze

2. Aantal lopende, toegekende en beëindigde deeltijd-WW-uitkeringen

valt, dient de werkgever een boete aan het UWV te betalen die gelijk staat aan het ontvangen bedrag voor deeltijd-WW voor die werknemer. Wanneer na beëindiging van de deeltijd-WW de betrokken werknemer binnen de periode van een derde van zijn of haar totale duur van de deeltijd-WW, met een minimum van 13 weken, wordt ontslagen, is de werkgever een boete verschuldigd. Er zijn echter geen verdere beschermingsmechanismen ingebouwd na deze periode. Werknemers kunnen dan alsnog worden ontslagen zonder dat er represailles voor de werkgever tegenover staan. Bovendien geldt dat na het ontslag de betreffende werknemer in beperkte mate aanspraak kan maken op de WW dan het geval zou zijn als men eerst niet binnen de deeltijd-WW-regeling viel (zie kader).

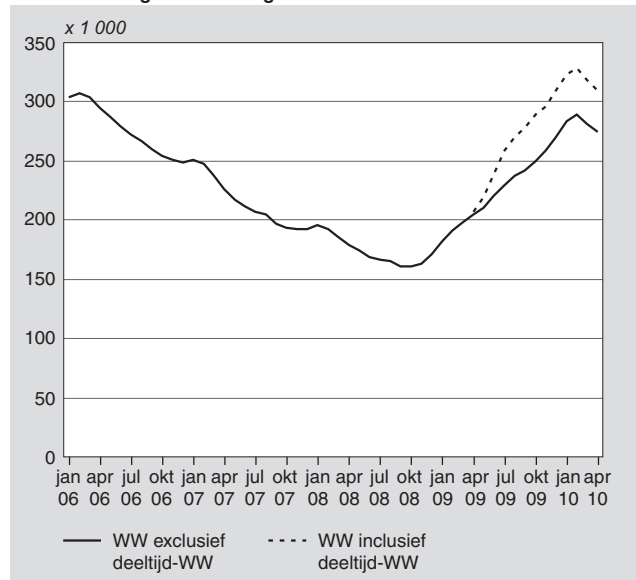
Terwijl deeltijd-WW een zeer populair middel is gebleken onder werkgevers, is het nog de vraag of het voor de werknemers net zo gunstig zal uitpakken. Naast het nadeel voor de werknemer van het kwijtraken van de reeds opgebouwde WW-rechten, speelt ook inkomensverlies een rol. Voor de uren in de deeltijd-WW krijgt een werknemer immers slechts 70 procent van zijn laatstverdiende loon in plaats van een volledig salaris. Werkgevers hebben de mogelijkheid om dit loon aan te vullen tot 100 procent. Het voordeel voor de werknemers is natuurlijk dat ze niet worden ontslagen en dat de deeltijd-WW-periode gebruikt kan worden voor omscholing.

4. Werkloosheidsuitkeringen en deeltijd-WW

Het aantal werkloosheidsuitkeringen begon te stijgen in november 2008. In januari 2009 vond de grootste stijging plaats tot dan toe: er kwamen 12 duizend uitkeringen bij. In maart 2009 kondigde het kabinet de crisismaatregelen aan, waaronder de deeltijd-WW. Na deze aankondiging bleek de toename van het aantal WW-uitkeringen minder sterk te groeien dan verwacht (UWV 2010). Het is aannemelijk dat de deeltijd-WW een deel van de ontslagen in die periode heeft voorkomen. Niettemin, zette de stijging in het aantal WW-uitkeringen door in 2009 en 2010. De grootste toename tot nu toe was in januari 2010, toen steeg het aantal uitkeringen met 13 duizend. In maart 2010 vond een omslag plaats, want in maart en april 2010 daalde het aantal WW-uitkeringen met ongeveer 7 duizend per maand.

De deeltijd-WW was al snel populair onder werkgevers. Binnen drie maanden, in juni 2009, was het budget voor de regeling al op. Er volgde een verlenging met aangescherpte toegangsregels (zie paragraaf 2). De grootste instroomgolf kwam in juni

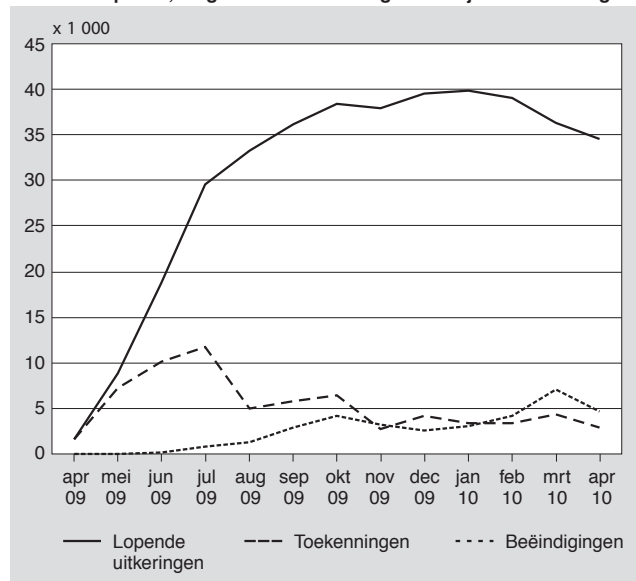
1. Ontwikkeling WW-uitkeringen

en juli 2009 waarin ruim 10 duizend deeltijd-WW-uitkeringen per maand werden toegekend. Vervolgens daalde het aantal toekenningen tot rond 5 duizend per maand. Begin 2010 lag de instroom rond 3 duizend uitkeringen.

Tot en met april 2010 hebben 69 duizend werknemers een deeltijd-WW-uitkering ontvangen. De meeste ontvangers van de uitkering zijn mannen. Vrouwelijke werknemers zijn opvallend weinig voor de deeltijd-WW aangemeld. Slechts 16 procent van de totale populatie deeltijd-WW gebruikers

2. Aantal lopende, toegekende en beëindigde deeltijd-WW-uitkeringen

Staat 1
Deeltijd-WW'ers naar geslacht, herkomst en leeftijd, april 2009–april 2010

	15 tot 31 jaar	31 tot 46 jaar	46 tot 56 jaar	56 tot 65 jaar	Totaal
Totaal	11 960	30 160	19 060	7 990	69 170
<i>Man</i>					
Autochtoon	8 380	19 930	13 970	6 090	48 380
Niet-westers allochtoon	840	2 710	1 240	280	5 060
Westers allochtoon	610	1 960	1 390	730	4 690
<i>Vrouw</i>					
Autochtoon	1 780	4 670	2 070	760	9 280
Niet-westers allochtoon	150	320	110	20	600
Westers allochtoon	210	570	280	110	1 160

Staat 2
Deeltijd-WW'ers naar leeftijd, geslacht, herkomst en branche, april 2009–april 2010

	Metaalbranche	Groot- en detailhandel	Zakelijke dienstverlening	Overig	Totaal
Totaal	30 070	8 390	8 410	22 300	69 170
<i>Leeftijd</i>					
15 tot 31	3 870	1 490	1 870	4 730	11 960
31 tot 46	13 160	3 980	4 220	8 800	30 160
46 tot 56	9 300	1 990	1 670	6 100	19 060
56 tot 65	3 730	920	660	2 680	7 990
<i>Geslacht</i>					
Man	27 660	5 270	5 790	19 400	58 130
Vrouw	2 400	3 110	2 620	2 900	11 030
<i>Herkomst</i>					
Autochtoon	23 930	7 290	7 280	19 160	57 660
Niet-westers allochtoon	3 330	360	420	1 540	5 660
Westers allochtoon	2 800	740	720	1 600	5 850

regeling, respectievelijk 17 en 12 procent. Het merendeel van de deeltijd-WW'ers is autochtoon. Niet-westerse allochtonen en westerse allochtonen vormen samen slechts 17 procent. Bij de vrouwen met deeltijd-WW gaat het om veel meer westerse dan niet-westerse allochtonen (respectievelijk 11 en 5 procent). Bij mannen met deeltijd-WW is het beeld andersom en zijn er juist iets meer niet-westerse dan westerse allochtonen (respectievelijk 9 en 8 procent). Wat leeftijdsverdeling betreft, komen bij vrouwen relatief vaker werknemers voor die jonger zijn dan 31 jaar of ouder zijn dan 55 jaar vergeleken met mannen.

5. Werknemers naar branche

Over de periode april 2009–april 2010 zijn de meeste deeltijd-WW-uitkeringen aangevraagd voor werknemers uit de metaalbranche, 43 procent (voor de gebruikte branche-indeling zie Technische toelichting). Andere sectoren met een relatief groot aandeel in de deeltijd-uitkeringen zijn de groot- en detailhandel (12 procent) en zakelijke dienstverlening (12 procent). Het lage aandeel vrouwen in de deeltijd-WW kan dan ook worden verklaard door het grote aandeel van de metaalbranche. Dit is namelijk een branche die gedomineerd wordt door mannen, slechts 11 procent van alle werknemers in deze branche is vrouw (CBS StatLine). Die verhouding

tussen mannen en vrouwen komt ook terug bij de deeltijd-WW'ers uit de metaalbranche. Bij andere branches die van de deeltijd-WW gebruik maken is de verdeling tussen mannen en vrouw minder scheef. Bij de branche groot- en detailhandel is dit verschil het kleinst: 37 procent van de deeltijd-WW-uitkeringen gaat naar een vrouw.

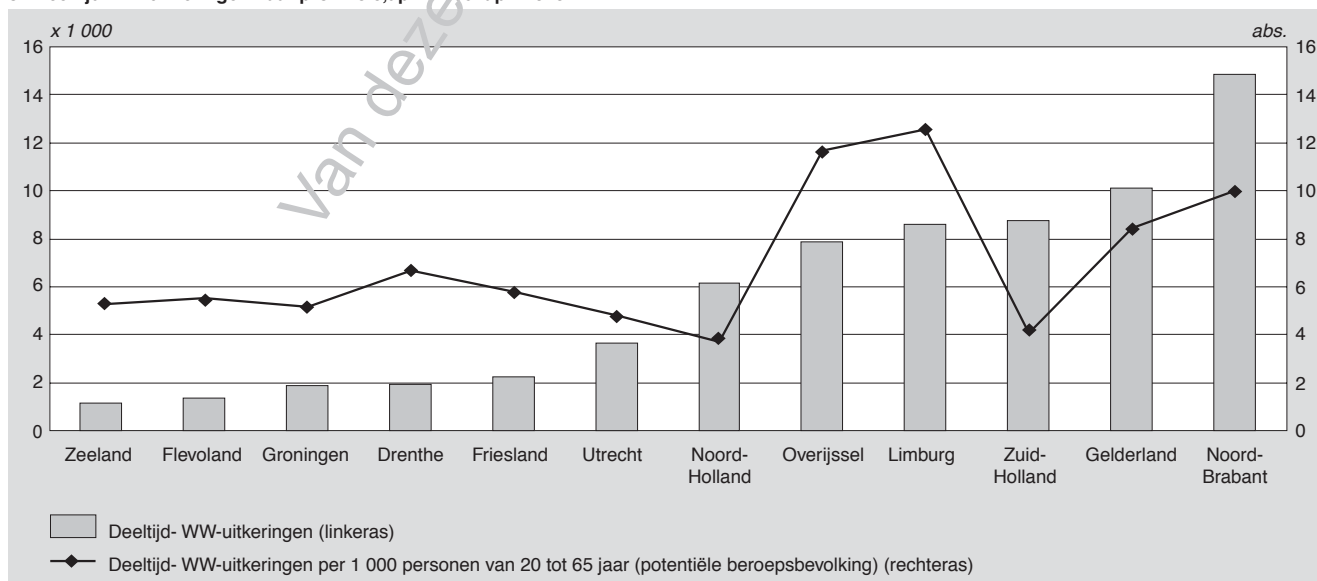
Werkgevers uit de zakelijke dienstverlening hebben het jongste personeel voor de deeltijd-WW aangemeld: ruim 72 procent van deze werknemers is jonger dan 45 jaar. De metaalbranche heeft juist relatief ouder personeel onder de deeltijd-WW gebracht: hier is het aandeel werknemers onder 45 jaar slechts 57 procent. Dit hangt naar alle waarschijnlijkheid samen met de leeftijdsverdeling van de werknemers in deze branches.

Allochtonen, een vrij kleine groep in deze regeling, komen het vaakst voor vanuit de metaalbranche. Deze groep vormt ruim 20 procent van de totale populatie deeltijd-WW-uitkeringen in deze branche, waarvan de meerderheid uit niet-westerse allochtonen bestaat. Bij andere branches is dit beeld omgedraaid: de groep niet-westerse allochtonen is een minderheid onder de allochtone populatie.

6. Regionale verdeling

De meeste deeltijd-WW-uitkeringen zijn uitgekeerd in Noord-Brabant en Gelderland. Gerelateerd aan de potenti-

3. Deeltijd-WW-uitkeringen naar provincie, april 2009–april 2010

Staat 2
Deeltijd-WW'ers naar leeftijd, geslacht, herkomst en branche, april 2009–april 2010

	Metaalbranche	Groot- en detailhandel	Zakelijke dienstverlening	Overig	Totaal
Totaal	30 070	8 390	8 410	22 300	69 170
<i>Leeftijd</i>					
15 tot 31	3 870	1 490	1 870	4 730	11 960
31 tot 46	13 160	3 980	4 220	8 800	30 160
46 tot 56	9 300	1 990	1 670	6 100	19 060
56 tot 65	3 730	920	660	2 680	7 990
<i>Geslacht</i>					
Man	27 660	5 270	5 790	19 400	58 130
Vrouw	2 400	3 110	2 620	2 900	11 030
<i>Herkomst</i>					
Autochtoon	23 930	7 290	7 280	19 160	57 660
Niet-westers allochtoon	3 330	360	420	1 540	5 660
Westers allochtoon	2 800	740	720	1 600	5 850

was vrouw. Verder bestond de groep werknemers met deeltijd-WW voor 43 procent uit 31- tot 45-jarigen en voor 28 procent uit 46- tot 55-jarigen. Werknemers jonger dan 31 of ouder dan 55 jaar zijn minder vertegenwoordigd in deze regeling, respectievelijk 17 en 12 procent. Het merendeel van de deeltijd-WW'ers is autochtoon. Niet-westerse allochtonen en westerse allochtonen vormen samen slechts 17 procent. Bij de vrouwen met deeltijd-WW gaat het om veel meer westerse dan niet-westerse allochtonen (respectievelijk 11 en 5 procent). Bij mannen met deeltijd-WW is het beeld andersom en zijn er juist iets meer niet-westerse dan westerse allochtonen (respectievelijk 9 en 8 procent). Wat leeftijdsverdeling betreft, komen bij vrouwen relatief vaker werknemers voor die jonger zijn dan 31 jaar of ouder zijn dan 55 jaar vergeleken met mannen.

5. Werknemers naar branche

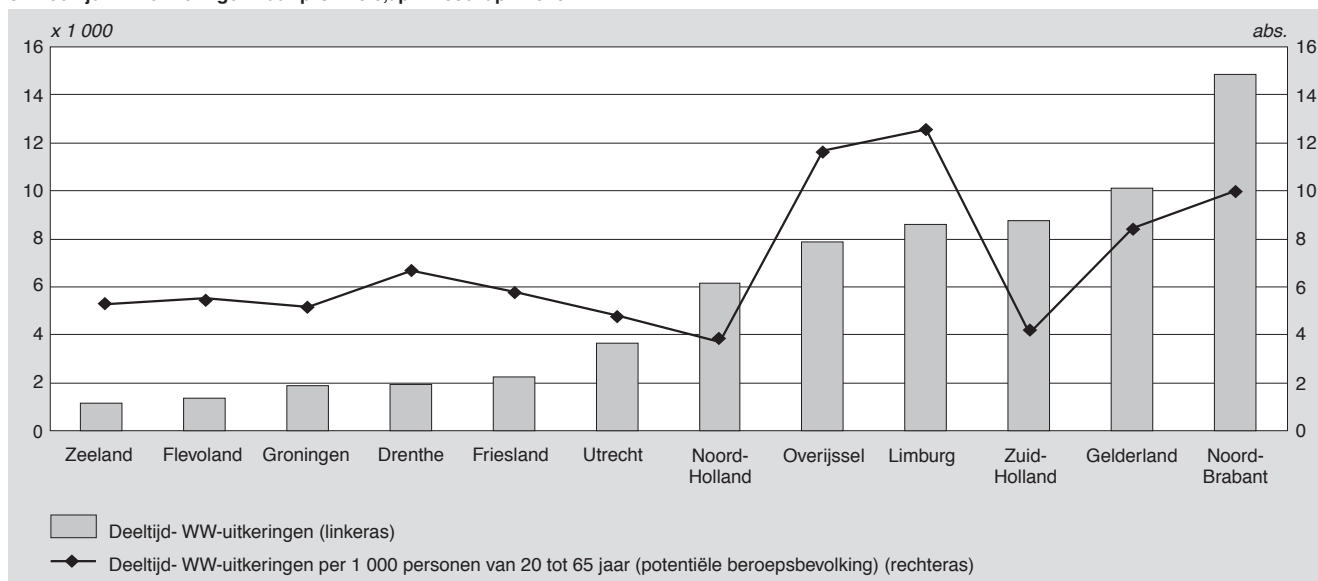
Over de periode april 2009–april 2010 zijn de meeste deeltijd-WW-uitkeringen aangevraagd voor werknemers uit de metaalbranche, 43 procent (voor de gebruikte branche-indeling zie Technische toelichting). Andere sectoren met een relatief groot aandeel in de deeltijd-uitkeringen zijn de groot- en detailhandel (12 procent) en zakelijke dienstverlening (12 procent). Het lage aandeel vrouwen in de deeltijd-WW

kan dan ook worden verklaard door het grote aandeel van de metaalbranche. Dit is namelijk een branche die gedomineerd wordt door mannen, slechts 11 procent van alle werknemers in deze branche is vrouw (CBS StatLine). Die verhouding tussen mannen en vrouwen komt ook terug bij de deeltijd-WW'ers uit de metaalbranche. Bij andere branches die van de deeltijd-WW gebruik maken is de verdeling tussen mannen en vrouw minder scheef. Bij de branche groot- en detailhandel is dit verschil het kleinst: 37 procent van de deeltijd-WW-uitkeringen gaat naar een vrouw.

Werkgevers uit de zakelijke dienstverlening hebben het jongste personeel voor de deeltijd-WW aangemeld: ruim 72 procent van deze werknemers is jonger dan 45 jaar. De metaalbranche heeft juist relatief ouder personeel onder de deeltijd-WW gebracht: hier is het aandeel werknemers onder 45 jaar slechts 57 procent. Dit hangt naar alle waarschijnlijkheid samen met de leeftijdsverdeling van de werknemers in deze branches.

Allochtonen, een vrij kleine groep in deze regeling, komen het vaakst voor vanuit de metaalbranche. Deze groep vormt ruim 20 procent van de totale populatie deeltijd-WW-uitkeringen in deze branche, waarvan de meerderheid uit niet-westerse allochtonen bestaat. Bij andere branches is dit beeld omgedraaid: de groep niet-westerse allochtonen is een minderheid onder de allochtone populatie.

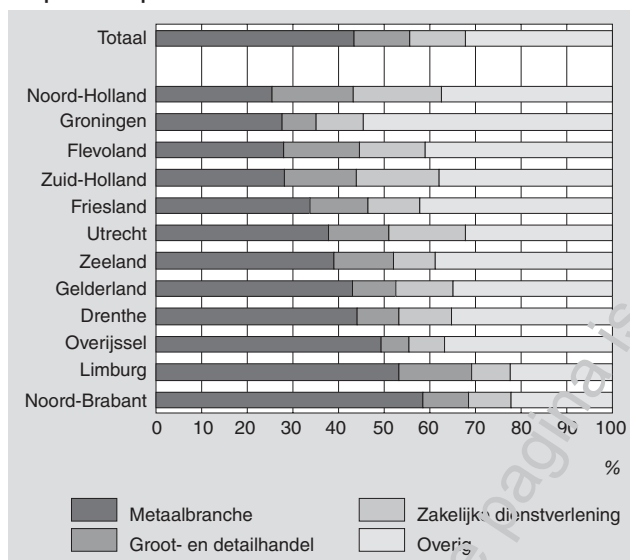
3. Deeltijd-WW-uitkeringen naar provincie, april 2009–april 2010

ele beroepsbevolking in de regio ²⁾, valt de provincie Limburg meteen op: bijna 13 personen per duizend van de potentiële beroepsbevolking is ondergebracht onder deze tijdelijke WW-regeling. Limburg wordt gevolgd door Overijssel en Noord-Brabant waar respectievelijk 12 en 10 per duizend van de potentiële beroepsbevolking gebruik hebben gemaakt van de deeltijd-WW.

Er zijn sterke regionale verschillen in het gebruik van de deeltijd-WW naar branche. Dit hangt samen met de samenstelling van het bedrijfsleven per provincie. De metaalbranche is sterk vertegenwoordigd in Noord-Brabant, Overijssel en Limburg (CBS, StatLine), wat zich naar de cijfers over de deeltijd-WW vertaalt. Het aandeel deeltijd-WW-uitkeringen dat naar werknemers uit de metaalbranche gaat in deze provincies, is ongeveer 50 procent. In de Randstadprovincies is er meer variatie over de verschillende branches. Deze regionale verschillen en het groot aandeel van de metaalbranche in het totaal aantal deeltijd-WW-uitkeringen, vertaalt zich ook in een groter aandeel mannelijke deeltijd-WW'ers in zuidelijke provincies en een relatief groter aandeel vrouwen in Zuid- en Noord-Holland.

4. Deeltijd-WW-uitkeringen naar branche en provincie, april 2009–april 2010

7. Uitstroom uit de regeling

Inmiddels hebben van de 69 duizend deeltijd-WW'ers bijna 34 duizend werknemers de regeling verlaten. Bijna de helft (47 procent) van alle beëindigingen gebeurde binnen een half jaar na de instroom. Van het resterende deel van de beëindigingen vond 14 procent plaats tussen de zes en zeven maanden, 13 procent tussen de zeven en acht maanden en 26 procent tussen de acht en negen maanden na de instroom. Deze gegevens indiceren een hoge dynamiek binnen de deeltijd-WW-regeling. Dit is niet verwonderlijk, want de deeltijd-WW zou een zeer beperkte gebruiksduur moeten hebben (zie paragraaf 2).

8. Deeltijd-WW en bedrijfsleven ³⁾

Van het begin van de regeling in april 2009 tot en met april 2010 dienden 6,7 duizend bedrijven een aanvraag in

voor deeltijd-WW. Gemiddeld kwamen er in deze periode 11 werknemers per bedrijf in de deeltijd-WW. De metaalbranche heeft verreweg het hoogste gemiddeld aantal werknemers per bedrijf onder de deeltijd-WW gebracht, namelijk 26. Dit zou te maken kunnen hebben met de gemiddelde bedrijfsgrootte in deze branche. De metaalbranche kent relatief weinig bedrijven met minder dan 50 werknemers in dienst (CBS, StatLine). Vooral in de zomer van 2009 was er veel vraag naar deeltijd-WW vanuit deze branche (35 aanvragen per bedrijf). Na de zomer daalde dit echter weer. Deze daling in het gemiddeld aantal deeltijd-WW'ers per bedrijf gaat gepaard met een stijging in het aantal bedrijven in de metaalbranche dat gebruikmaakt van de regeling.

De zakelijke dienstverlening en de groot- en detailhandel vertonen ook een licht afnemend gemiddelde van het aantal werknemers in de deeltijd-WW sinds het najaar 2009. Ook hier gaat dit gepaard met een stijgend aantal bedrijven dat gebruikmaakt van de regeling. Dit kan wijzen op de eerste tekenen van herstel van de economie: het dalende gemiddelde van het aantal werknemers per bedrijf in deeltijd-WW zou het gevolg kunnen zijn van het aantrekken van het aantal orders binnen deze bedrijven. Het kan daarentegen ook zo zijn dat dit fenomeen geen voorbode van herstel van de economie is, maar eerder een teken dat de pijn van de laagconjunctuur zich aan het verschuiven is van grotere naar kleinere bedrijven. Terwijl kleinere bedrijven zich blijven aanmelden voor de deeltijd-WW als gevolg van vermindering van de bedrijfsactiviteit, trekken de wat grotere bedrijven, die eerder gebruik hebben gemaakt van de deeltijd-WW, een deel van de werknemers uit de regeling omdat de zaken beter gaan.

9. Uitgekeerde bedragen

Tot en met april 2010 is er 276 miljoen euro uitgekeerd aan uitkeringen in het kader van de deeltijd-WW-regeling. De piek van de uitgaven aan deeltijd-WW zat in oktober 2009 toen bijna 35 miljoen euro werd uitgekeerd aan deelnemers van de regeling. Terwijl de metaalbranche een aandeel van 43 procent in het aantal uitkeringen heeft, neemt het meer dan de helft in van de bedragen: 51 procent van alle uitgaven is aan werknemers uit deze branche uitgekeerd. De zakelijke dienstverlening neemt vervolgens 13 procent voor zijn rekening en de groot- en detailhandel 11 procent van de totale uitgaven. De hoogte van de deeltijd-WW-uitkering is afhankelijk van de hoogte van het loon, maar hangt ook samen met het aantal uur waarvoor men in de deeltijd-WW komt.

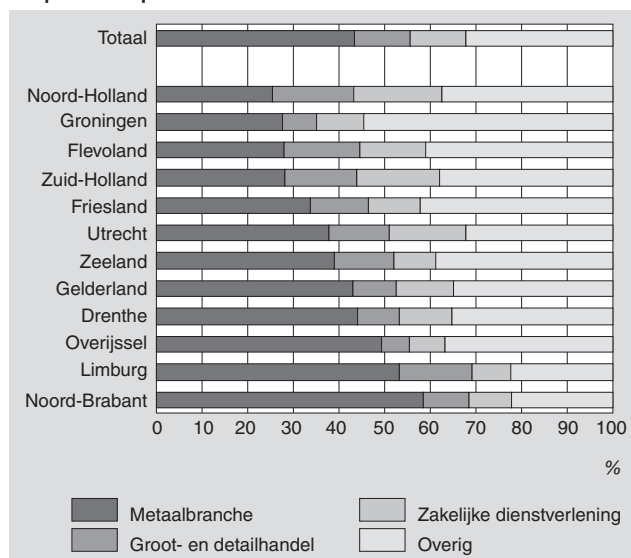
Het bedrag dat per maand wordt uitgekeerd aan de deelnemers van de deeltijd-WW daalt sinds december 2009 (met uitzondering van maart 2010). In oktober 2009 en maart 2010 is het uitgekeerde bedrag hoger dan in de periodes eromheen. Dit zou een samenspel kunnen zijn van twee factoren. Ten eerste betreffen deze maanden een vijfweekse betaalperiode in tegenstelling tot de vierweekse betaalperiodes eromheen. Ten tweede laten deze twee maanden een hogere uitstroom zien dan in de maanden eromheen. Uitstromende uitkeringen gaan vaak gepaard met een afrekening waarin vaak ook de uitbetaling van vakantiegeld zit.

6. Regionale verdeling

De meeste deeltijd-WW-uitkeringen zijn uitgekeerd in Noord-Brabant en Gelderland. Gerelateerd aan de potentiële beroepsbevolking in de regio²⁾, valt de provincie Limburg meteen op: bijna 13 personen per duizend van de potentiële beroepsbevolking is ondergebracht onder deze tijdelijke WW-regeling. Limburg wordt gevolgd door Overijssel en Noord-Brabant waar respectievelijk 12 en 10 per duizend van de potentiële beroepsbevolking gebruik hebben gemaakt van de deeltijd-WW.

Er zijn sterke regionale verschillen in het gebruik van de deeltijd-WW naar branche. Dit hangt samen met de samenstelling van het bedrijfsleven per provincie. De metaalbranche is sterk vertegenwoordigd in Noord-Brabant, Overijssel en Limburg (CBS, StatLine), wat zich naar de cijfers over de deeltijd-WW vertaalt. Het aandeel deeltijd-WW-uitkeringen dat naar werknemers uit de metaalbranche gaat in deze provincies, is ongeveer 50 procent. In de Randstadprovincies is er meer variatie over de verschillende branches. Deze regionale verschillen en het groot aandeel van de metaalbranche in het totaal aantal deeltijd-WW-uitkeringen,

4. Deeltijd-WW-uitkeringen naar branche en provincie, april 2009–april 2010

vertaalt zich ook in een groter aandeel mannelijke deeltijd-WW'ers in zuidelijke provincies en een relatief groter aandeel vrouwen in Zuid- en Noord-Holland.

7. Uitstroom uit de regeling

Inmiddels hebben van de 69 duizend deeltijd-WW'ers bijna 34 duizend werknemers de regeling verlaten. Bijna de helft (47 procent) van alle beëindigingen gebeurde binnen een half jaar na de instroom. Van het resterende deel van de beëindigingen vond 14 procent plaats tussen de zes en zeven maanden, 13 procent tussen de zeven en acht maanden en 26 procent tussen de acht en negen maanden na de instroom. Deze gegevens indiceren een hoge dynamiek binnen de deeltijd-WW-regeling. Dit is niet verwonderlijk, want de deeltijd-WW zou een zeer beperkte gebruiksduur moeten hebben (zie paragraaf 2).

8. Deeltijd-WW en bedrijfsleven³⁾

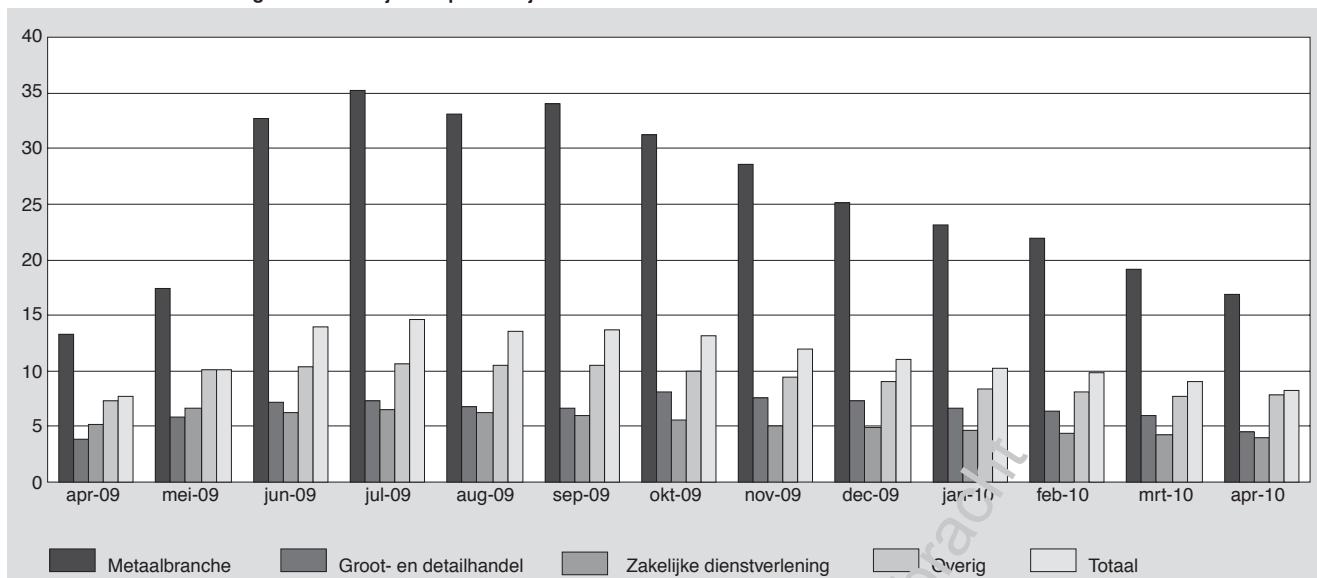
Van het begin van de regeling in april 2009 tot en met april 2010 dienden 6,7 duizend bedrijven een aanvraag in voor deeltijd-WW. Gemiddeld kwamen er in deze periode 11 werknemers per bedrijf in de deeltijd-WW. De metaalbranche heeft verreweg het hoogste gemiddeld aantal werknemers per bedrijf onder de deeltijd-WW gebracht, namelijk 26. Dit zou te maken kunnen hebben met de gemiddelde bedrijfsgrootte in deze branche. De metaalbranche kent relatief weinig bedrijven met minder dan 50 werknemers in dienst (CBS, StatLine). Vooral in de zomer van 2009 was er veel vraag naar deeltijd-WW vanuit deze branche (35 aanvragen per bedrijf). Na de zomer daalde dit echter weer. Deze daling in het gemiddeld aantal deeltijd-WW'ers per bedrijf gaat gepaard met een stijging in het aantal bedrijven in de metaalbranche dat gebruikmaakt van de regeling.

De zakelijke dienstverlening en de groot- en detailhandel vertonen ook een licht afnemend gemiddelde van het aantal werknemers in de deeltijd-WW sinds het najaar 2009. Ook hier gaat dit gepaard met een stijgend aantal bedrijven dat gebruikmaakt van de regeling. Dit kan wijzen op de eerste tekenen van herstel van de economie: het dalende gemiddelde van het aantal werknemers per bedrijf in deeltijd-WW zou het gevolg kunnen zijn van het aantrekken van het aantal orders binnen bedrijven. Het kan daarentegen ook zo zijn dat dit fenomeen geen voorbode van herstel van de economie is, maar eerder een teken dat de pijn van de laagconjunctuur zich aan het verschuiven is van grotere naar kleinere bedrijven. Terwijl kleinere bedrijven zich blijven aanmelden voor de deeltijd-WW als gevolg van verminderende bedrijfsactiviteit, trekken de wat grotere bedrijven, die eerder gebruik hebben gemaakt van de deeltijd-WW, een deel van de werknemers uit de regeling omdat de zaken beter gaan.

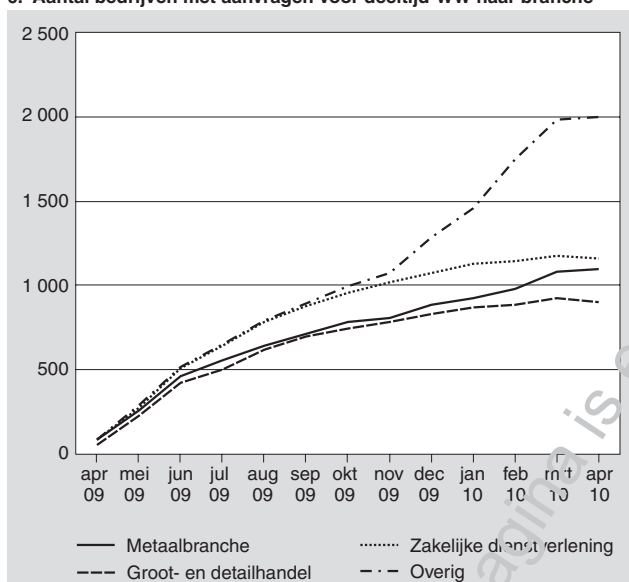
9. Uitgekeerde bedragen

Tot en met april 2010 is er 276 miljoen euro uitgekeerd aan uitkeringen in het kader van de deeltijd-WW-regeling. De piek van de uitgaven aan deeltijd-WW zat in oktober 2009 toen bijna 35 miljoen euro werd uitgekeerd aan deelnemers van de regeling. Terwijl de metaalbranche een aandeel van 43 procent in het aantal uitkeringen heeft, neemt het meer dan de helft in van de bedragen: 51 procent van alle uitgaven is aan werknemers uit deze branche uitgekeerd. De zakelijke dienstverlening neemt vervolgens 13 procent voor zijn rekening en de groot- en detailhandel 11 procent van de totale uitgaven. De hoogte van de deeltijd-WW-uitkering is afhankelijk van de hoogte van het loon, maar hangt ook samen met het aantal uur waarvoor men in de deeltijd-WW komt. Het bedrag dat per maand wordt uitgekeerd aan de deelnemers van de deeltijd-WW daalt sinds december 2009 (met uitzondering van maart 2010). In oktober 2009 en maart 2010 is het uitgekeerde bedrag hoger dan in de periodes eromheen. Dit zou een samenspel kunnen zijn van tweetal factoren. Ten eerste betreffen deze maanden een vijfwekse betaalperiode in tegenstelling tot de vierwekse betaalperiodes eromheen. Ten tweede laten deze twee

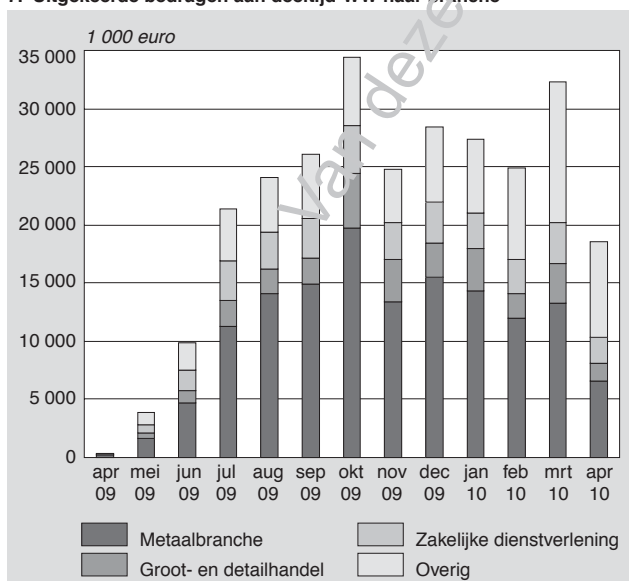
5. Gemiddeld aantal aanvragen voor deeltijd-WW per bedrijf naar branche

6. Aantal bedrijven met aanvragen voor deeltijd-WW naar branche

7. Uitgekeerde bedragen aan deeltijd-WW naar branche

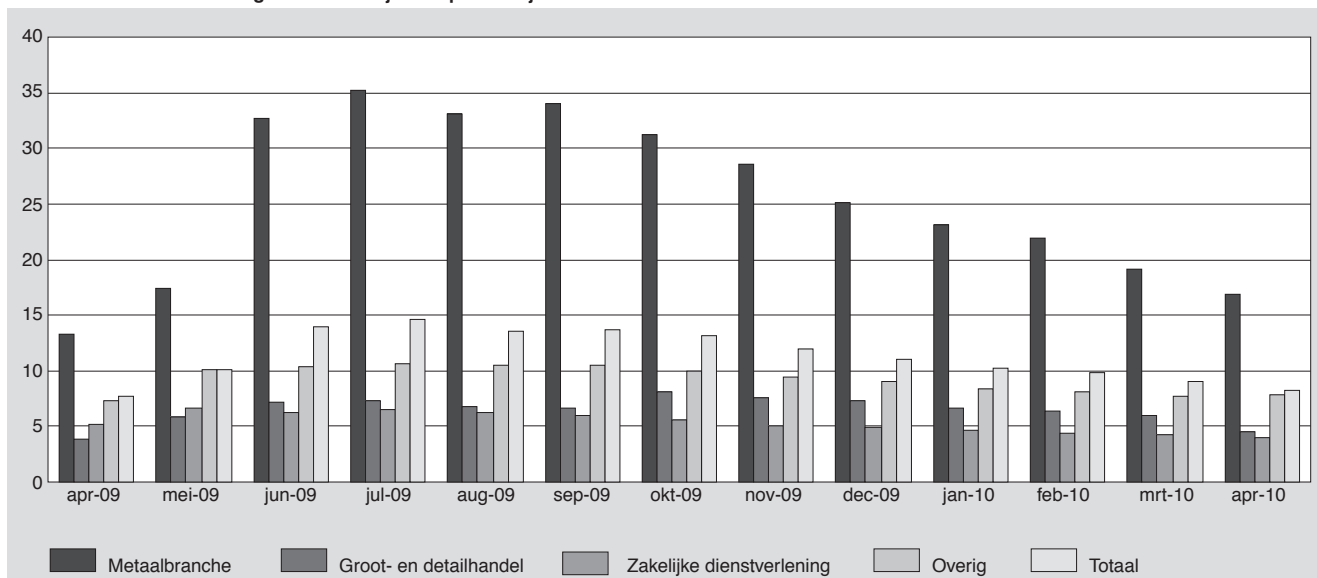
10. Samenvatting en discussie

De populariteit van de deeltijd-WW-regeling is onmiskenbaar. Werkgevers gebruiken de regeling gretig, maar inmiddels, sinds februari 2010 is het aantal uitkeringen aan het dalen. Tot en met april 2010 hebben 69 duizend werknemers een deeltijd-WW-uitkering ontvangen. De instroom in de regeling is sinds april 2010 aan het afnemen en in juni 2011 zal de laatste uitkeringsgerechtigde de regeling verlaten.

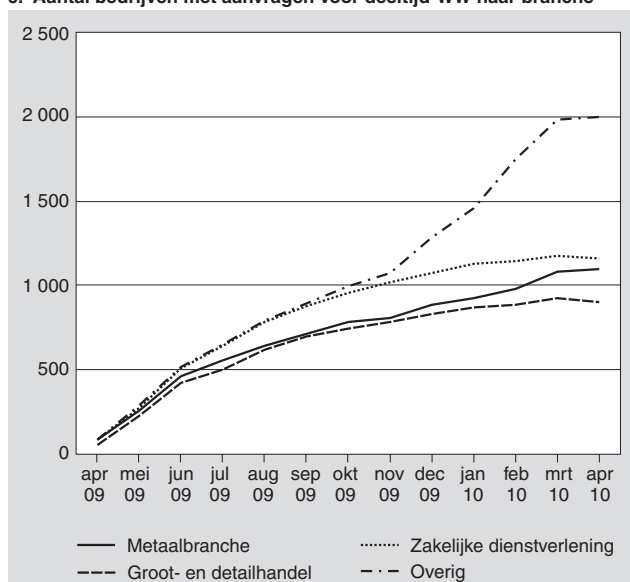
De regeling is vooral populair onder werkgevers in de metaalbranche, zakelijke dienstverlening en de groot en detailhandel (voor de gebruikte branche-indeling zie technische toelichting). De werknemers die voor deeltijd-WW worden aangemeld, zijn overwegend autochtone mannen van middelbare leeftijd. Zowel absoluut als relatief zijn er meer werknemers onder de deeltijd-WW gebracht in Overijssel, Noord-Brabant en Limburg. De 'grootverbruikers' zijn bedrijven die voor een groot gedeelte in de metaalindustrie werkzaam zijn, die deze provincies rijk zijn.

Tot en met april 2010 hebben 6,7 duizend bedrijven gebruik gemaakt van de deeltijd-WW, waarbij er gemiddeld 11 werknemers per bedrijf werden aangemeld. Het gemiddeld aantal toekenningen daalt per bedrijf. Dit is opmerkelijk omdat het totaal aantal bedrijven dat gebruik maakt van de regeling aan het toenemen is. Een andere trend is dat het bedrag dat per maand aan deeltijd-WW wordt uitgekeerd aan bedrijven ook een dalende lijn vertoont. Er zijn twee mogelijke verklaringen voor dit fenomeen. De eerste verklaring is dat de economie aantrekt waardoor bedrijven minder werknemers onder de deeltijd-WW brengen of werknemers voor minder uren aanmelden. Een andere verklaring is dat de pijn van de recessie verschuift van grote naar kleinere bedrijven. Door de gegevens van de deeltijd-WW te koppelen aan bedrijvenregisters met informatie over bedrijfs-grootte en andere relevante bedrijfskenmerken kan de dynamiek en mechanismen achter bovengenoemde trends aan het licht komen. De mogelijkheden om deze koppeling te maken binnen het CBS worden op dit moment nog onderzocht.

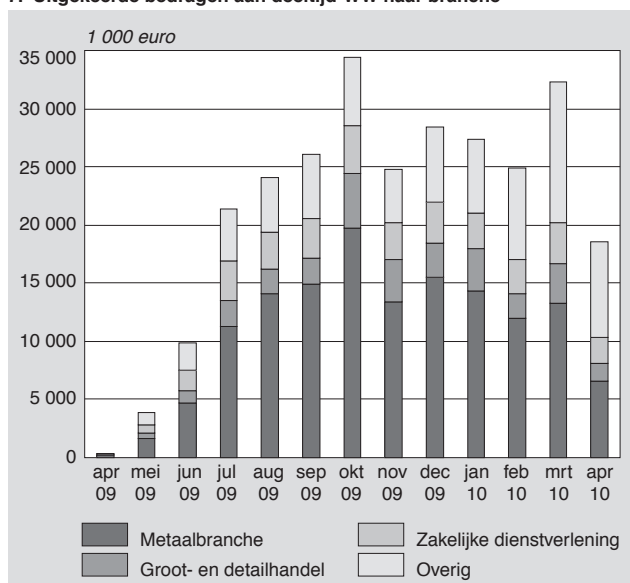
5. Gemiddeld aantal aanvragen voor deeltijd-WW per bedrijf naar branche

6. Aantal bedrijven met aanvragen voor deeltijd-WW naar branche

7. Uitgekeerde bedragen aan deeltijd-WW naar branche

maanden een hogere uitstroom zien dan in de maanden eromheen. Uitstromende uitkeringen gaan vaak gepaard met een afrekening waarin vaak ook de uitbetaling van vakantiegeld zit.

10. Samenvatting en discussie

De populariteit van de deeltijd-WW-regeling is onmiskenbaar. Werkgevers gebruiken de regeling gretig, maar inmiddels, sinds februari 2010 is het aantal uitkeringen aan het dalen. Tot en met april 2010 hebben 69 duizend werknemers een deeltijd-WW-uitkering ontvangen. De instroom in de regeling is sinds april 2010 aan het afnemen en in juni 2011 zal de laatste uitkeringsgerechtigde de regeling verlaten.

De regeling is vooral populair onder werkgevers in de metaalbranche, zakelijke dienstverlening en de groot en detailhandel (voor de gebruikte branche-indeling zie technische toelichting). De werknemers die voor deeltijd-WW worden aangemeld, zijn overwegend autochtone mannen van middelbare leeftijd. Zowel absoluut als relatief zijn er meer werknemers onder de deeltijd-WW gebracht in Overijssel, Noord-Brabant en Limburg. De 'grootverbruikers' zijn bedrijven die voor een groot gedeelte in de metaalindustrie werkzaam zijn, die deze provincies rijk zijn.

Tot en met april 2010 hebben 6,7 duizend bedrijven gebruik gemaakt van de deeltijd-WW, waarbij er gemiddeld 11 werknemers per bedrijf werden aangemeld. Het gemiddeld aantal toekenningen daalt per bedrijf. Dit is opmerkelijk omdat het totaal aantal bedrijven dat gebruik maakt van de regeling aan het toenemen is. Een andere trend is dat het bedrag dat per maand aan deeltijd-WW wordt uitgekeerd aan bedrijven ook een dalende lijn vertoont. Er zijn twee mogelijke verklaringen voor dit fenomeen. De eerste verklaring is dat de economie aantrekt waardoor bedrijven minder werknemers onder de deeltijd-WW brengen of werknemers voor minder uren aanmelden. Een andere verklaring is dat de pijn van de recessie verschuift van grote naar kleinere bedrijven. Door de gegevens van de deeltijd-WW te kop-

Een andere interessante uitkomst van dit onderzoek is een hoge dynamiek binnen de deeltijd-WW-regeling. In de periode tot en met april 2010 hebben van de 69 duizend deeltijd-WW'ers bijna 34 duizend werknemers de regeling verlaten. Het is echter zeer interessant om deze werknemers met beëindigde deeltijd-WW-uitkering te blijven volgen. Hierdoor kunnen de vragen over de effecten van de deeltijd-WW regeling worden beantwoord. Blijven deze werknemers behouden voor de arbeidsmarkt of worden ze na de beëindiging van de regeling alsnog ontslagen? Blijven de werknemers die actief zijn op de arbeidsmarkt bij dezelfde werkgevers of zijn ze inmiddels van baan veranderd en indien het laatste het geval is: wanneer heeft deze overgang zich voorgedaan? Hoe verloopt het veranderen van baan van de ontslagen werknemers? Deze vragen kunnen op dit moment nog niet beantwoord worden. Ten eerste is hiervoor nog geen recente informatie beschikbaar. Ten tweede is deze groep nog te 'jong' om van een evaluatie te kunnen spreken. Veel toegekende deeltijd-WW-uitkeringen lopen nog steeds: de maximale looptijd bedraagt immers 65 maanden. Daarnaast blijft de totale populatie personen die van de deeltijd-WW gebruik hebben gemaakt, groeien. De antwoorden op de bovenstaande vragen zijn echter essentieel voor beleidsmakers om het beleid op dit terrein te beoordelen. Een vervolgonderzoek naar deze regeling is dan ook zeer wenselijk om helderheid te bieden op de vragen vanuit de maatschappij omtrent dit thema.

Technische toelichting

Bronbestanden

WW- en deeltijd-WW-cijfers zijn afkomstig uit bestanden die beschikbaar zijn gesteld aan het CBS door het Uitvoeringeninstituut Werknemersverzekeringen (UWV). Deze bestanden bevatten gegevens over personen aan wie een (deeltijd-)WW-uitkering werd toegekend, die een (deeltijd-)WW-uitkering ontvingen of van wie de (deeltijd-)WW-uitkering werd beëindigd. Omdat mensen meer dan een dienstbetrekking kunnen hebben, kunnen mensen ook meer dan een (deeltijd-)WW-uitkering ontvangen. Elke (deeltijd-)WW-uitkering wordt dan aangemerkt als een statistiekgeval. In voorkomende situaties zullen deze mensen dan ook meer dan een keer voorkomen.

Branche

De branche-indeling gebruikt in dit artikel is conform de UWV-sectorindeling en is als volgt samengesteld:

- Metaalbranche bestaat uit UWV-sectoren:
 - 010 Metaalindustrie
 - 011 Elektrotechnische industrie
 - 012 Metaal- en technische bedrijfstakken

- Groot en detailhandel bestaat uit UWV-sectoren:
 - 017 Detailhandel en ambachten
 - 041 Groothandel I
 - 042 Groothandel II
- Zakelijke dienstverlening bestaat uit UWV-sectoren:
 - 043 Zakelijke dienstverlening I
 - 044 Zakelijke dienstverlening II
 - 045 Zakelijke dienstverlening III
- Overig: bestaat uit alle overige UWV-sectoren.

Werkgevers/bedrijven

Het aantal werkgevers en/of bedrijven is in dit artikel afgeleid van het kenmerk 'werkgeversnummer' afkomstig uit de UWV-bestanden. Dit kenmerk is samengesteld door het UWV in het kader van sociale verzekeringen en wijkt af van de definitie van werkgever/bedrijf die gehanteerd wordt in andere CBS-publicaties.

Bronnen

UWV Kwartaalverkenning 2010-1, Kenniscentrum UWV, januari 2010.

Besluit van de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid van 14 juli 2009, nr. IVV/II/2009/16262, tot wijziging van het Besluit deeltijd-WW tot behoud van vakkrachten in verband met wederopenstelling onder verfijsing van de voorwaarden (Besluit wederopenstelling deeltijd-WW) Staatscourant 2009 nr. 10813, 17 juli 2009.

CBS StatLine, Banen van werknemers; economische activiteit en geslacht.

CBS StatLine, Bedrijven; vestigingen naar economische activiteit en regio, SBI'93.

CBS StatLine, Bedrijven; naar grootte, rechtsvorm, SBI 2008.

ANP-bericht, 'Donner ziet geen fraude met deeltijd-WW', 9 september 2009.

Noten in de tekst

- ¹⁾ De bijzondere regeling werktijdverkorting was bedoeld voor bedrijven die te maken hadden met een zware en acute daling van de omzet als gevolg van de crisis. Met ingang van 21 maart 2009 is de regeling gesloten (bron: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid).
- ²⁾ Potentiële beroepsbevolking is gedefinieerd als alle personen tussen 20 en 65 jaar.
- ³⁾ Voor definitie en beschrijving van de berekening van het aantal bedrijven (c.q. werkgevers) zie Technische toelichting.

pelen aan bedrijvenregisters met informatie over bedrijfs-grootte en andere relevante bedrijfskenmerken kan de dynamiek en mechanismen achter bovengenoemde trends aan het licht komen. De mogelijkheden om deze koppeling te maken binnen het CBS worden op dit moment nog onderzocht.

Een andere interessante uitkomst van dit onderzoek is een hoge dynamiek binnen de deeltijd-WW-regeling. In de periode tot en met april 2010 hebben van de 69 duizend deeltijd-WW'ers bijna 34 duizend werknemers de regeling verlaten. Het is echter zeer interessant om deze werknemers met beëindigde deeltijd-WW-uitkering te blijven volgen. Hierdoor kunnen de vragen over de effecten van de deeltijd-WW regeling worden beantwoord. Blijven deze werknemers behouden voor de arbeidsmarkt of worden ze na de beëindiging van de regeling alsnog ontslagen? Blijven de werknemers die actief zijn op de arbeidsmarkt bij dezelfde werkgevers of zijn ze inmiddels van baan veranderd en indien het laatste het geval is: wanneer heeft deze overgang zich voorgedaan? Hoe verloopt het veranderen van baan van de ontslagen werknemers? Deze vragen kunnen op dit moment nog niet beantwoord worden. Ten eerste is hiervoor nog geen recente informatie beschikbaar. Ten tweede is deze groep nog te 'jong' om van een evaluatie te kunnen spreken. Veel toegekende deeltijd-WW-uitkeringen lopen nog steeds: de maximale looptijd bedraagt immers 65 maanden. Daarnaast blijft de totale populatie personen die van de deeltijd-WW gebruik hebben gemaakt, groeien. De antwoorden op de bovenstaande vragen zijn echter essentieel voor beleidsmakers om het beleid op dit terrein te beoordelen. Een vervolgonderzoek naar deze regeling is dan ook zeer wenselijk om helderheid te bieden op de vragen vanuit de maatschappij omtrent dit thema.

Technische toelichting

Bronbestanden

WW- en deeltijd-WW-cijfers zijn afkomstig uit bestanden die beschikbaar zijn gesteld aan het CBS door het Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen (UWV). Deze bestanden bevatten gegevens over personen aan wie een (deeltijd-)WW-uitkering werd toegekend, die een (deeltijd-)WW-uitkering ontvingen of van wie de (deeltijd-)WW-uitkering werd beëindigd. Omdat mensen meer dan een dienstbetrekking kunnen hebben, kunnen mensen ook meer dan een (deeltijd-)WW-uitkering ontvangen. Elke (deeltijd-)WW-uitkering wordt dan aangemerkt als een statistiekgeval. In voorkomende situaties zullen deze mensen dan ook meer dan een keer voorkomen.

Branche

De branche-indeling gebruikt in dit artikel is conform de UWV-sectorindeling en is als volgt samengesteld:

- Metaalbranche bestaat uit UWV-sectoren:
 - 010 Metaalindustrie
 - 011 Elektrotechnische industrie
 - 012 Metaal- en technische bedrijfstakken

- Groot en detailhandel bestaat uit UWV-sectoren:
 - 017 Detailhandel en ambachten
 - 041 Groothandel I
 - 042 Groothandel II
- Zakelijke dienstverlening bestaat uit UWV-sectoren:
 - 043 Zakelijke dienstverlening I
 - 044 Zakelijke dienstverlening II
 - 045 Zakelijke dienstverlening III
- Overig: bestaat uit alle overige UWV-sectoren.

Werkgevers/bedrijven

Het aantal werkgevers en/of bedrijven is in dit artikel afgeleid van het kenmerk 'werkgeversnummer' afkomstig uit de UWV-bestanden. Dit kenmerk is samengesteld door het UWV in het kader van sociale verzekeringen en wijkt af van de definitie van werkgever/bedrijf die gehanteerd wordt in andere CBS-publicaties.

Bronnen

UWV Kwartaal verkenning 2010-1, Kenniscentrum UWV, januari 2010.

Besluit van de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid van 14 juli 2009, nr. IVV/1/2009/16262, tot wijziging van het Besluit deeltijd-WW tot behoud van vakkrachten in verband met wederopenstelling onder verfijsing van de voorwaarden (Besluit wederopenstelling deeltijd-WW) Staatscourant 2009 nr. 10813, 17 juli 2009.

CBS StatLine, Banen van werknemers; economische activiteit en geslacht.

CBS StatLine, Bedrijven; vestigingen naar economische activiteit en regio, SBI'93.

CBS StatLine, Bedrijven; naar grootte, rechtsvorm, SBI 2008.

ANP-bericht, 'Donner ziet geen fraude met deeltijd-WW', 9 september 2009.

Noten in de tekst

- ¹⁾ De bijzondere regeling werktijdverkorting was bedoeld voor bedrijven die te maken hadden met een zware en acute daling van de omzet als gevolg van de crisis. Met ingang van 21 maart 2009 is de regeling gesloten (bron: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid).
- ²⁾ Potentiële beroepsbevolking is gedefinieerd als alle personen tussen 20 en 65 jaar.
- ³⁾ Voor definitie en beschrijving van de berekening van het aantal bedrijven (c.q. werkgevers) zie Technische toelichting.

Geld maakt nog geen Nederlander ¹⁾

Rik van der Vliet

Voor niet-westerse allochtonen blijkt het hebben van werk belangrijker voor de identificatie met Nederland dan de financiële situatie. Bovendien speelt de beheersing van de Nederlandse taal een substantiële rol bij de invloed van werk op de identificatie met Nederland. Dat blijkt uit onderzoek dat zich richt op de invloed van de financiële situatie en het hebben van werk op de identificatie van niet-westerse allochtonen met Nederland. Waarmee en met wie iemand zich identificeert kan voor een groot deel zijn positie in de maatschappij bepalen. Daarnaast bevordert een gedeelde identiteit de sociale cohesie. Voor mensen die hun wortels niet hebben in de maatschappij waarin zij leven, is het identiteitsvraagstuk extra van belang.

1. Voorwaarden voor integratie

Voor het integratieproces van niet-westerse allochtonen in Nederland is van belang in hoeverre allochtonen zich met Nederland identificeren. Een emotionele binding met Nederland is van invloed op de positie die men inneemt in de maatschappij en een gedeelde identiteit bevordert de sociale cohesie. Identificatie vindt echter niet zomaar plaats. De Duitse socioloog Esser onderscheidt drie voorwaarden voor integratie die mede bepalend zijn voor identificatie, dat Esser als vierde voorwaarde voor integratie noemt.

De eerste voorwaarde voor integratie die Esser noemt is het hebben van kennis en basisvaardigheden die nodig zijn om deel te kunnen nemen aan de samenleving (acculturatie). Belangrijke componenten hiervan zijn opleiding en taalvaardigheid. De Nederlandse overheid heeft hierop ingegaakt via inburgeringscursussen waarin eisen worden gesteld aan de kennis van de Nederlandse taal. Een tweede voorwaarde is dat relaties zijn opgebouwd over de grenzen van de eigen etniciteit heen (interactie). Hierbij kan worden gedacht aan buurtcontacten, vriendschappen of het aangaan van intieme relaties. Derde voorwaarde is de sociale positie die iemand in de maatschappij heeft ingenomen (positionering). Het gaat bijvoorbeeld om zijn of haar positie op de arbeidsmarkt, in het rechtssysteem en in sociaal-maatschappelijke structuren.

Tussen deze voorwaarden voor integratie en identificatie bestaat een wisselwerking. Hoe hoger bijvoorbeeld het aandeel autochtone buurtbewoners, hoe sterker de identificatie van allochtonen met Nederland. Verder ligt het voor de hand dat het kennen van de taal van een land belangrijk is voor identificatie met dat land. Over de relatie van derde voorwaarde voor integratie met identificatie is minder bekend. Daarom richt dit artikel zich op de samenhang tussen identificatie met Nederland en twee aspecten van positionering:

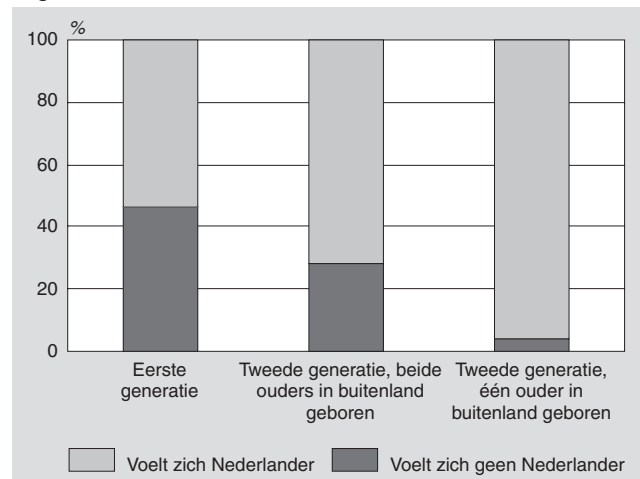
- Identificeren niet-westerse allochtonen met werk zich eerder met Nederland dan niet-westerse allochtonen die geen werk hebben?
- Gaat een betere financiële situatie gepaard met een sterkere identificatie met Nederland?

2. Het gevoel Nederlander te zijn

Voor dit artikel wordt identificatie met Nederland geoperationaliseerd als het zich al dan niet Nederlander voelen. Het lijkt aannemelijk dat het hebben van werk en de maatschappelijke positie die dit met zich meebrengt het gevoel om Nederlander te zijn positief beïnvloedt. Daarnaast kan een betere financiële situatie het makkelijker maken om de verworven positie in de Nederlandse samenleving positief te waarderen en zich meer met deze samenleving verbonden te voelen.

Vrijwel alle tweedegeneratieallochtonen van wie één ouder in Nederland is geboren voelen zich Nederlander. Blijkbaar speelt het zich al dan niet identificeren met Nederland binnen deze groep niet zo'n grote rol, waarschijnlijk door de

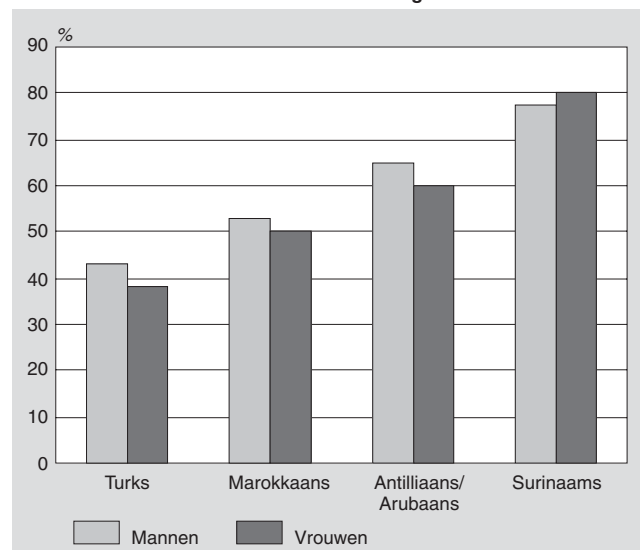
1. Identificatie met Nederland bij niet-westerse allochtonen¹⁾ naar generatie

Bron: SIM/SSB, ongewogen uitkomsten.

¹⁾ Het gaat alleen om niet-westerse allochtonen van Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Antilliaans/Arubaanse herkomst.

2. 'Voelt zich Nederlander' naar herkomst en geslacht

Bron: SIM/SSB, ongewogen uitkomsten.

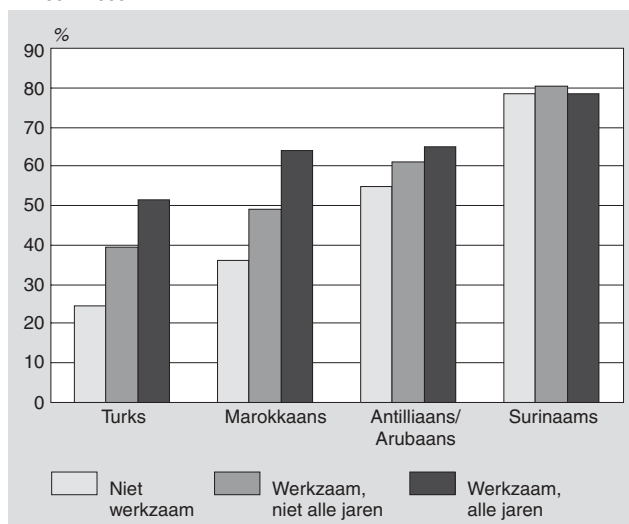
invloed van de ouder die in Nederland is geboren en opgegroeid. Om deze invloed uit te sluiten, wordt de onderzoekspopulatie beperkt tot de eerste-generatie allochtonen en die tweede-generatie allochtonen van wie beide ouders in het buitenland zijn geboren.

Mannen en vrouwen uit de verschillende herkomstgroepen identificeren zich ongeveer in gelijke mate met Nederland. Wel zijn de verschillen tussen de herkomstgroepen groot. Vier van de vijf Surinamers voelen zich Nederlander. Bij Turkse allochtonen zijn dat er minder dan de helft. Marokkanen en Antillianen nemen een tussenpositie in.

3. Arbeidsparticipatie

Het hierboven beschreven beeld vertoont overeenkomsten met het beeld van de arbeidsparticipatie van de vier allochtone groepen: binnen de Surinaamse herkomstgroep is de arbeidsmarktparticipatie het hoogst, binnen de Turkse en Marokkaanse herkomstgroepen het laagst. Dit suggereert een samenhang tussen de sociaaleconomische achtergronden van iemand en zijn of haar identificatie met Nederland, waarbij een gunstiger arbeidssituatie positief correleert met meer identificatie. Voor Marokkanen, Turken en Antillianen lijkt dit inderdaad op te gaan. Hoe stabiel hun arbeidssituatie van 2001 t/m 2005, des te meer voelen zij zich Nederlander. Marokkanen en Turken die alle vijf de jaren werkzaam waren identificeren zich ongeveer twee keer zo vaak met Nederland als degenen die niet werkten. Onder Antillianen is het verschil kleiner, maar ligt het niveau van identificatie hoger. Van de Surinamers voelen zich er nog meer Nederlander; bij hen maakt het niet uit of ze werkten of niet.

3. 'Voelt zich Nederlander' naar herkomst en arbeidssituatie in 2001-2005

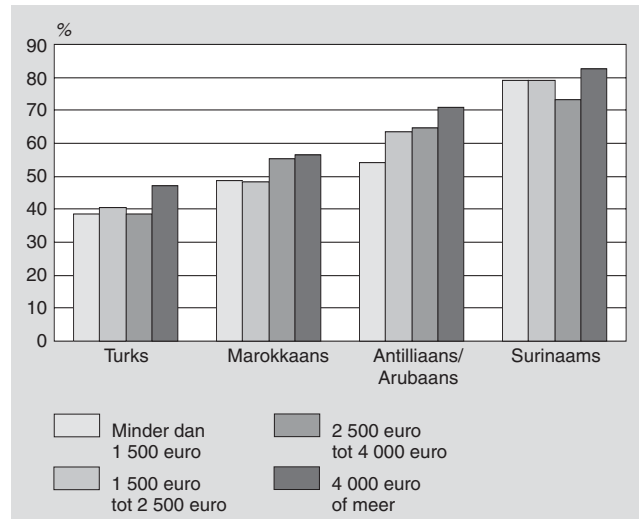
Bron: SIM/SSB, ongewogen uitkomsten.

4. Financiële situatie

Een andere sociaaleconomische achtergrond die een rol zou kunnen spelen bij het zich Nederlander voelen is de financiële situatie van betrokkenen. Er is een lichte samen-

hang tussen de hoogte van het inkomen en de identificatie met Nederland. Van mensen uit de hoogste inkomensgroep voelen zich er meer Nederlander dan van mensen uit lagere inkomensgroepen. Onder Antillianen is deze samenhang het grootst. Bij de andere drie herkomstgroepen zijn de verschillen tussen de inkomensgroepen kleiner en minder één-uidig.

4. 'Voelt zich Nederlander' naar herkomst en maandinkomsten van het huishouden

Bron: SIM/SSB, ongewogen uitkomsten.

5. Bijkomende factoren: vooral taalvaardigheid belangrijk

Het hebben van werk en de financiële situatie hangen dus samen met de identificatie met Nederland. Het is de vraag of dit zelfstandige effecten zijn of dat ze worden veroorzaakt door andere factoren. Om dit te onderzoeken wordt met behulp van logistische regressie rekening gehouden met de invloed van verschillende factoren tegelijkertijd, zoals opleidingsniveau, taalvaardigheid en contacten met autochtonen. Van de samenhang tussen de financiële situatie en identificatie blijft dan niets over. De invloed van het al dan niet werken op het zich Nederlander voelen blijft wel bestaan. Het maakt daarbij niet meer uit hoeveel iemand gewerkt heeft, als men maar gewerkt heeft. Wel verdwijnt het verschil in identificatie tussen Marokkanen en Antillianen. Overigens draagt vooral een betere taalvaardigheid bij aan het zich Nederlander voelen. Maar ook een autochtone partner, regelmatig contact met autochtone vrienden en kennissen en het wonen in een buurt met veel autochtonen dragen ertoe bij dat allochtonen zich vaker Nederlander voelen.

Taalvaardigheid blijkt ook bij verdere analyse een belangrijke verklarende variabele te zijn. Het hebben van werk heeft alleen voor degenen die moeite hebben met de Nederlandse taal een positieve invloed op het zich Nederlander voelen. Als iemand eenmaal de Nederlandse taal beheerst, maakt het voor de identificatie met Nederland niet meer uit of hij of zij al dan niet werk heeft.

6. Discussie en conclusie

Een identiteit kan veel kanten hebben. Deze veelzijdigheid noopte prinses Maxima ertoe om het bestaan van een specifieke Nederlandse identiteit te ontkennen. Zij deed dit op 24 september 2007 bij de presentatie van het rapport *Identificatie met Nederland* van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid. Voor dit artikel is een andere invalshoek gekozen: de (veelzijdige) Nederlandse identiteit wordt gemeten door na te gaan of mensen zich al dan niet Nederlander voelen. Hierdoor ontstaat er een eenvoudige, reproduceerbare operationalisatie van het identiteitsbegrip, die in de richting wijst van een binding met de Nederlandse maatschappij. De vraag blijft wel wat 'zich Nederlander voelen' precies betekent voor de individuele respondent. Naar verwachting zal dit per individu verschillen afhankelijk van de persoonlijke omstandigheden. Dit is een interessant aanknopingspunt voor verder onderzoek.

De door Esser onderscheiden 'basale' invloeden op integratie blijken inderdaad invloed te hebben op de identificatie met Nederland. Wanneer allochtonen geen moeite hebben met het voeren van een gesprek in het Nederlands voelen zij zich veel vaker Nederlander, dan wanneer zij er wel moeite mee hebben. Verder zijn de contacten met en de nabijheid van autochtonen van belang: allochtonen met meer autochtone contacten en meer autochtone buurtbewoners identificeren zich vaker met Nederland. Het ligt voor de hand dat betere taalvaardigheid en meer contacten leiden tot meer identificatie, maar het is niet uit te sluiten dat het zich Nederlander voelen juist de taalvaardigheid en de keuze voor partner, vrienden en woonbuurt beïnvloedt.

Waar het in dit artikel om gaat is de invloed van werk en inkomen. Anders dan verwacht maakt het voor de identificatie met Nederland niet uit hoe hoog de financiële inkomsten in het huishouden zijn. Blijkbaar is persoonlijke welvaart geen voorwaarde voor niet-westerse allochtonen om zich deel te voelen van de Nederlandse samenleving. Voor het hebben van werk is dit beeld anders. Het hebben van werk bevordert het gevoel Nederlander te zijn. Wanneer allochtonen geen werk hebben gehad, identificeren zij zich minder met Nederland.

Op zichzelf lijkt deelname aan arbeid echter niet van invloed op de identificatie met Nederland. De invloed van werk gaat namelijk alleen op voor allochtonen die moeite hebben met de Nederlandse taal. Voor degenen die goed Nederlands spreken maakt het voor identificatie met Nederland niet uit of ze al dan niet werk hebben (gehad). Het ontbreken van een algemene invloed van werk suggereert dat de (specifieke) invloed van werk wellicht meer in de richting van contacten op het werk moet worden gezocht. Door deze contacten (met autochtone werknemers) zouden allochtonen die moeite hebben met de Nederlandse taal zich toch vaker Nederlander voelen. Of dit inderdaad de manier is waarop identificatie met Nederland via werk wordt beïnvloedt, zal nader moeten worden onderzocht. Overigens geldt ook hier dat de invloed andersom kan zijn: voelt iemand zich Nederlander (al spreekt hij of zij de taal niet goed), dan is het wellicht makkelijker om een baan te krijgen, dan wanneer iemand zich meer voor de Nederlandse samenleving afsluit.

Technische toelichting

Het onderzoek baseert zich op gegevens uit de Survey Integratie Minderheden 2006 (SIM) (SCP/CBS) en het Sociaal Statistisch Bestand (SSB) van het CBS.

Populatie en onderzoeksvariabelen

De onderzoekspopulatie bestaat uit de SIM-respondenten van Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Antilliaans/Arubaanse herkomst. Identificatie wordt geoperationaliseerd als 'het zich Nederlander voelen'. Respondenten die aangeven zich minstens zoveel Nederlander te voelen als Turk, Marokkaan, Surinamer of Antilliaan zijn ingedeeld in de groep 'Voelt zich Nederlander'. Respondenten die zich minder Nederlander voelen horen bij de groep 'Voelt zich geen Nederlander'.

Gegevens over de werksituatie in de jaren voorafgaand aan het interview en over de financiële situatie zijn ontleend aan het SSB. Om de invloed van een al dan niet stabiele arbeidssituatie na te gaan, is bepaald of de respondenten ultimo september van de jaren 2001 t/m 2005 betaald werk hadden of een studie volgden. Als dit alle jaren het geval was, krijgen de respondenten het label 'werkzaam, alle jaren'. Is dit in geen van de jaren het geval, dan luidt het label 'niet werkzaam'. In alle andere gevallen is het label 'werkzaam, niet alle jaren'.

De fiscale maandinkomsten (uit werk en uitkeringen) in september 2005 van het huishouden waartoe de respondent behoort, zijn genomen als benadering voor de financiële situatie van de respondent. Er is niet gecorrigeerd voor het aantal personen in het huishouden.

Verklarende analyse

Met behulp van logistische regressie wordt rekening gehouden met andere factoren die van invloed zijn op identificatie. De gebruikte verklarende achtergrondvariabelen zijn wat betreft de demografische variabelen afkomstig uit het SSB. Het gaat dan om leeftijd, geslacht, herkomst, generatie, aandeel autochtonen in de woonbuurt en partnergegevens. Gegevens over het opleidingsniveau, taalvaardigheid en frequentie van contacten met autochtone vrienden en kennissen zijn afkomstig uit de SIM.

Zie voor meer informatie over het SIM de website van het Sociaal en Cultureel Planbureau: http://www.scp.nl/Onderzoek/Bronnen/Beknopte_onderzoeksbeschrijvingen/Survey_integratie_minderheden_SIM en/of http://www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2007/Survey_integratie_minderheden_2006

Zie voor meer informatie over het SSB de website van het Centraal Bureau voor de Statistiek: www.cbs.nl/nl-NL/menu/informatie/onderzoekers/ssb/default.htm.

Literatuur

Esser, H. (2003), What substance is there to the term 'Leitkultur'?. In: R. Cuperus, K.A. Duffek en J. Kandel (red.),

The challenge of diversity. European social democracy facing migration, integration, and multiculturalism, pp. 47–58. Innsbruck/Wien/München/Boden: Studienverlag.

Havekes, E. en Uunk, W. (2008). Identificatie in context. Het effect van de etnische samenstelling van de buurt op de identificatie van allochtonen met Nederlanders. *Mens & Maatschappij*, 83(4), pp. 376–393.

Lautenbach, H. en Vliet, R. van der (2008). Arbeidsmarkt. In: K. Oudhof, R. van der Vliet en B. Hermans (red.), *Jaarrapport Integratie 2008*, pp. 87–114. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Noot in de tekst

- ¹⁾ Dit artikel verscheen eerder in het tijdschrift *Demos*, jrg. 26, nr. 2, blz. 6–8.

Gebruik en kosten van kinderopvang, 2006–2008

Wim Bos en Bart Huynen

Mede als gevolg van een aanpassing van de wet kinderopvang in 2007 is het gebruik van formele opvang in de periode 2006–2008 fors toegenomen. In 2008 maakte 30 procent van de huishoudens met jonge kinderen gebruik van een of meer vormen van formele opvang, tegen 22 procent in 2006. In totaal ontvingen 465 duizend huishoudens in 2008 een compensatie voor kosten van de opvang via de kinderopvangtoeslag. Ouders betaalden zelf gemiddeld 18 procent van deze kosten. De groei van de formele opvang heeft er echter niet toe geleid dat de informele opvang aan belang heeft ingeboet. Hoewel deze vorm van opvang steeds vaker wordt gecombineerd met formele opvang, werd in 2008 een op de drie kinderen uitsluitend opgevangen in het informele circuit.

1. Inleiding

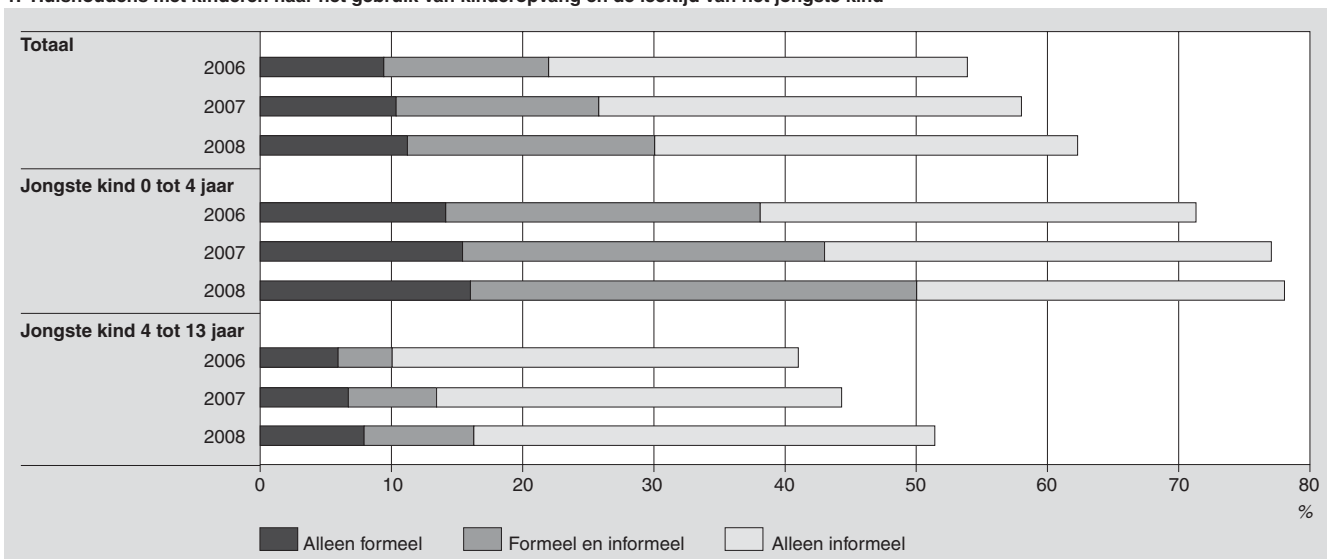
Op 1 januari 2005 is de Wet kinderopvang in werking getreden. Deze wet beoogt de combinatie van arbeid en zorg te vereenvoudigen en de toegankelijkheid van kinderopvang te vergroten. De wet geldt alleen voor formele kinderopvang. Hieronder wordt verstaan: dagopvang voor kinderen van nul tot vier jaar, buitenschoolse opvang- zowel buiten schooltijd als in schoolvakanties- voor kinderen op de basisschool en gastouderopvang die plaatsvindt door tussenkomst van een geregistreerd gastouderbureau. Opvang door familie en bekenden valt ook onder de wet als deze opvang geregistreerd is bij een gastouderbureau. Ouders dienen zelf een overeenkomst met een opvangorganisatie te sluiten en betalen zelf de volledige maandelijkse rekening. Uitgangspunt van de wet was dat werkgevers een derde van deze kosten zouden vergoeden. Daarnaast ontvangen ouders, via de Belastingdienst, een inkomens-

afhankelijke compensatie van de overheid, de kinderopvangtoeslag. Voorwaarde hierbij is dat zowel de aanvrager als de eventuele toeslagpartner allebei werken, een opleiding volgden of aan een inburgerings- of re-integratietraject meedoen. Ouders die een dergelijk traject volgen ontvangen het ontbrekende werkgeversdeel van de gemeente of het Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen (UWV).

Bij de evaluatie van wet bleek echter dat ruim een derde van alle werknemers geen of onvoldoende werkgeversbijdrage ontving (Research voor beleid, 2006). Met ingang van 1 januari 2007 is de werkgeversbijdrage echter verplicht gesteld. Deze bijdrage is onafhankelijk van het inkomen van de ouders en bedraagt eenderde van de kosten. Vanaf dat moment worden zowel deze werkgeversbijdrage als de overheidsbijdrage door de Belastingdienst aan ouders uitgekeerd¹⁾. Voor ouders die in 2006 geen (volledige) werkgeversbijdrage ontvingen, werd de kinderopvang dus goedkoper. Daarnaast werd de overheidsbijdrage voor de midden- en hoge inkomens verhoogd en werd de inkomensnorm waaronder de overheid bijdraagt in de kosten van het eerste kind, verhoogd van 96 000 euro in 2006 naar 130 000 euro in 2007.

Dit artikel gaat in op de gevolgen van deze aanpassingen en beschrijft de ontwikkeling in de uitgekeerde toeslagen en het gebruik van kinderopvang in de periode 2006–2008. Hoewel de wet alleen geldt voor formele kinderopvang, zal hierbij ook worden ingegaan op ontwikkelingen in de informele opvang. Informele opvang is betaalde of onbetaalde opvang door familie, vrienden een zelfgezochte oppas, zowel thuis als buitenshuis, die niet onder de wettelijke regels voor kinderopvang valt. De onderzoekspopulatie wordt gevormd door huishoudens met minimaal één kind jonger dan 13 jaar. Het gaat om bijna 1,5 miljoen huishoudens.

1. Huishoudens met kinderen naar het gebruik van kinderopvang en de leeftijd van het jongste kind

Bron: EU-SILC.

2. Kinderopvang voor zes op de tien huishoudens

In 2008 maakte 62 procent van de huishoudens met jonge kinderen gebruik van formele en/of informele opvang, tegen 54 procent in 2006. Terwijl in 2007 vooral sprake was van een toegenomen gebruik onder huishoudens met minimaal één kind jonger dan 4 jaar, was de stijging in 2008 vooral toe te schrijven aan een toename onder huishoudens met uitsluitend oudere kinderen. Vooral de formele opvang maakte een enorme groei door. Het aandeel huishoudens met formele opvang steeg van 22 procent in 2006 naar 30 procent in 2008. Vooral huishoudens met jonge kinderen maken vaak gebruik van deze vorm van kinderopvang. Van de huishoudens met minimaal 1 kind jonger dan 4 jaar maakte de helft in 2008 gebruik van formele opvang, tegen 38 procent in 2006. Onder huishoudens met uitsluitend oudere kinderen steeg dit aandeel van 10 naar 16 procent.

3. Forse groei gastouderopvang en buitenschoolse opvang

De groei van de formele opvang was vooral toe te schrijven aan een toenemend gebruik van buitenschoolse opvang en gastouderopvang. Het aandeel huishoudens met buitenschoolse opvang steeg van 8 naar 12 procent. Onder huishoudens met minimaal 1 kind jonger dan 4 jaar verdriedigde het aantal huishoudens dat gebruik maakte van gastouderopvang. Veel oppasmoeders, -opa's, -oma's en oppasburen registreerden zich bij een erkend gastouderbureau, zodat ouders in aanmerking kwamen voor kinderopvangtoeslag. Van de kinderen die in 2007 voor het eerst door gastouders werden opgevangen, werd 85 procent een jaar eerder uitsluitend in het informele circuit opgevangen. In bijna 40 procent van de gevallen werd hiervoor door de ouders betaald. Door de invoering van de verplichte werkgeversbijdrage in 2007 werd de registratie van deze opvang bij een gastouderbureau vooral interessant voor ouders die voorheen geen (volledige) werkgeversbijdrage ontvingen.

De uitgekeerde toeslag kon daardoor fors hoger worden dan de belasting die de opa's en oma's zelf over de inkomsten moesten betalen.

De verhoging van de overheidsbijdrage voor de midden- en hoge inkomens heeft ook bijgedragen aan de groei van de gastouderopvang en de buitenschoolse opvang. Vanaf 2007 zijn basisscholen bovendien wettelijk verplicht buitenschoolse opvang aan te bieden als ouders daarom vragen. Mede hierdoor steeg het aantal opvanglocaties in de buitenschoolse opvang van 1 075 in 2006 tot 1 750 in 2008. Het aantal kindplaatsen in de buiten- en naschoolse opvang steeg hierdoor van 89 duizend tot 144 duizend²⁾.

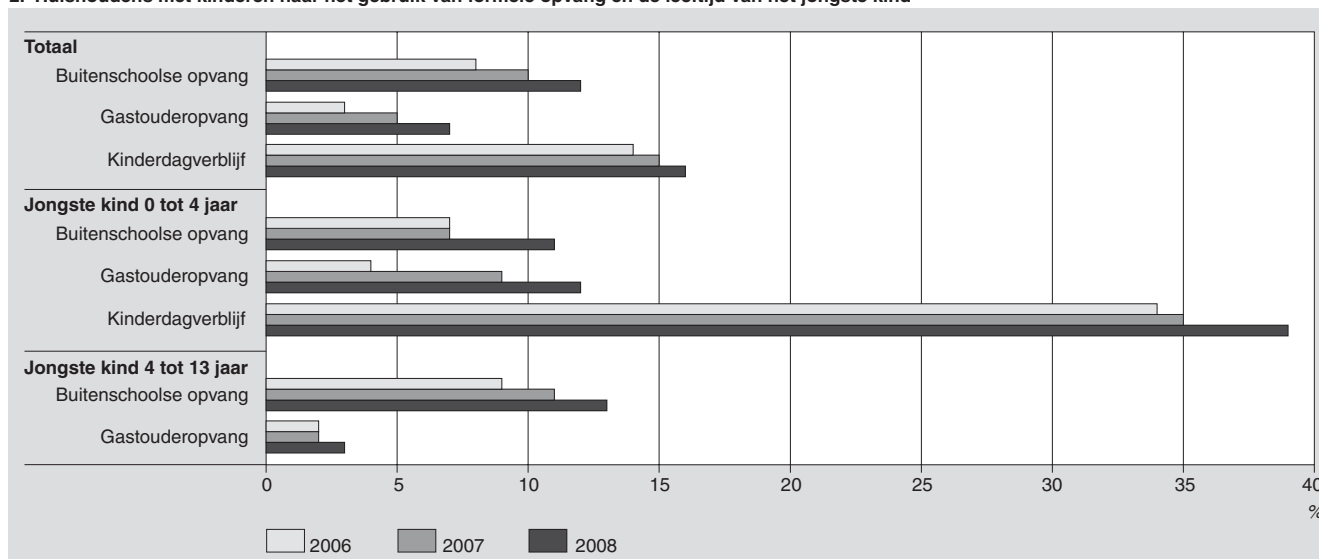
4. Informele opvang blijft meest gebruikte vorm van opvang

De groei van de formele opvang in de periode 2006–2008 heeft er niet toe geleid dat de informele opvang aan belang heeft ingeboet. In 2008 maakte de helft van de huishoudens met jonge kinderen gebruik van informele opvang, een stijging van 15 procent ten opzichte van 2006 (zie figuur 1). Voor een op de drie huishoudens werd de opvang zelfs uitsluitend in het informele circuit geregeld. Steeds meer huishoudens combineerden de informele opvang echter met formele opvang. Een op de vijf huishoudens maakte in 2008 gebruik van beide opvangvormen. Voor huishoudens met kinderen jonger dan 4 jaar gold dat zelfs voor een op de drie. Vooral bij huishoudens met oudere kinderen speelt de informele opvang een voornaam rol. Van ruim vier op tien werden de kinderen regelmatig in het informele circuit opgevangen. Slechts 16 procent maakte hiervoor gebruik van formele opvang.

5. Opvang voor 60 procent van de kinderen

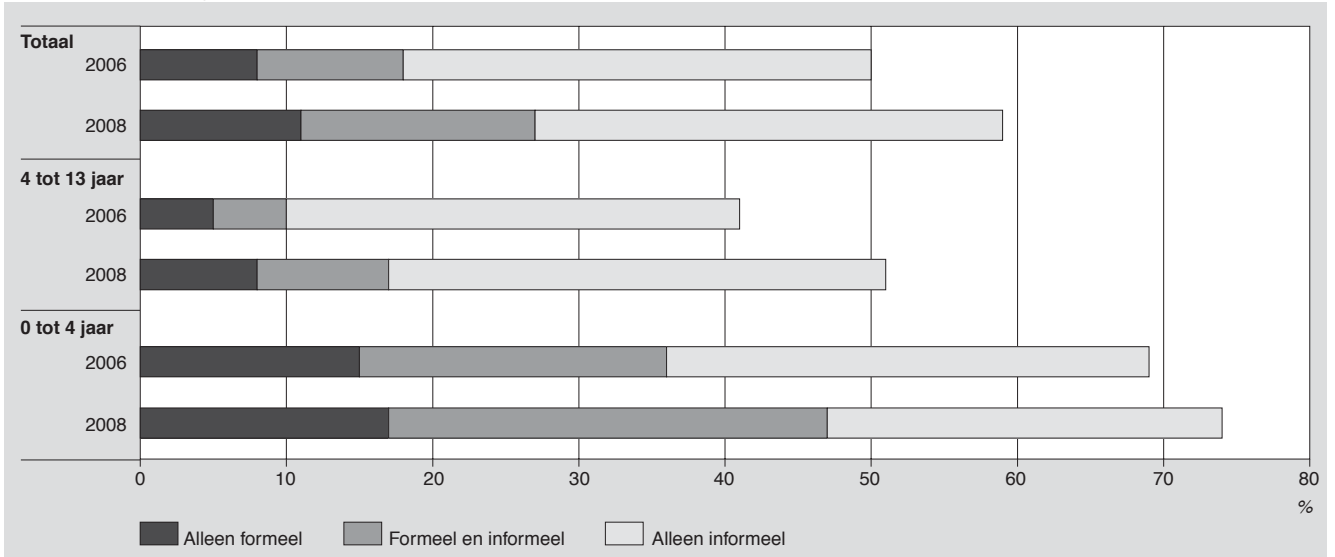
In 2008 werd bijna 60 procent van de circa 2,5 miljoen kinderen jonger dan 13 jaar regelmatig opgevangen. Bijna de

2. Huishoudens met kinderen naar het gebruik van formele opvang en de leeftijd van het jongste kind

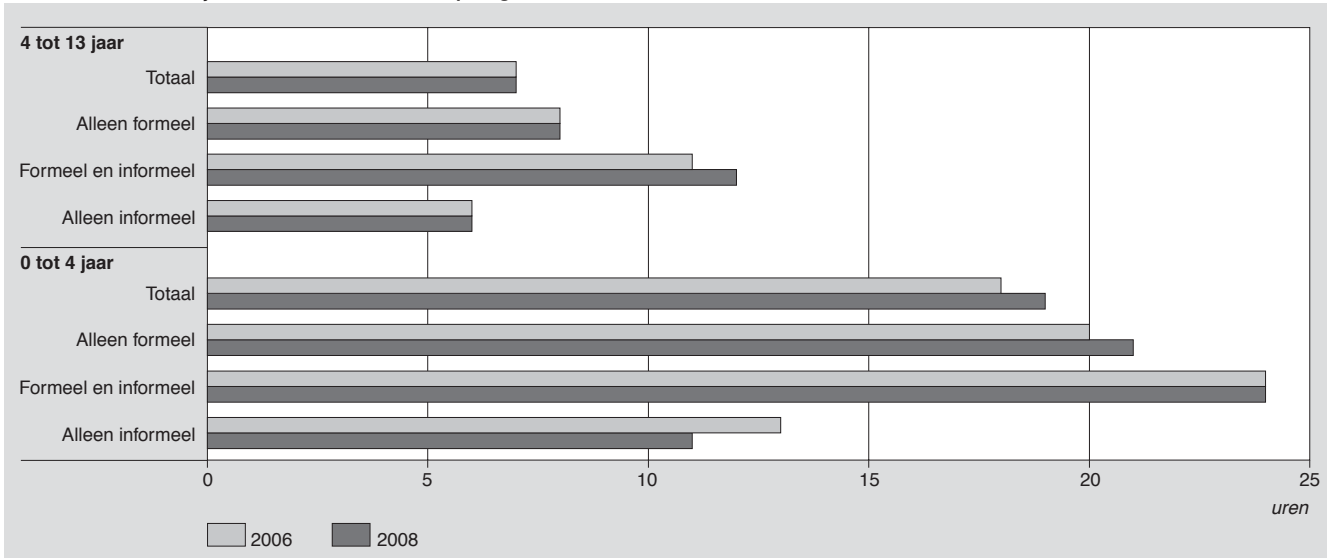
Bron: EU-SILC.

3. Kinderen naar leeftijd en het gebruik van kinderopvang

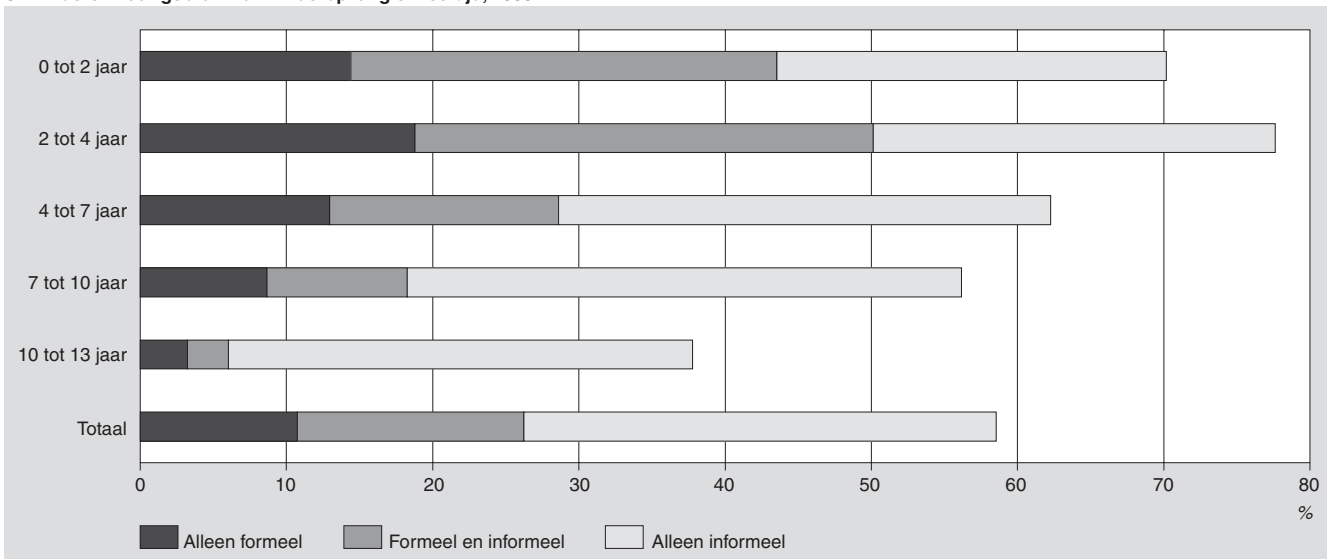
Bron: EU-SILC.

4. Kinderen naar leeftijd en het aantal uren kinderopvang

Bron: EU-SILC.

5. Kinderen naar gebruik van kinderopvang en leeftijd, 2008

Bron: EU-SILC.

helpt van de kinderen werd regelmatig opgevangen in het informele circuit. Steeds vaker werd deze informele opvang echter gecombineerd met formele opvang. Van de 0–3-jarigen werd driekwart regelmatig opgevangen, gemiddeld circa 19 uur per week. Voor de 4–12 jarigen was er opvang voor iets meer dan de helft, gemiddeld 7 uur per week.

De formele opvang, al dan niet in combinatie met informele opvang, speelt een steeds belangrijker rol bij de opvang van jonge kinderen. Het aandeel 0–3-jarigen dat in een kinderdagverblijf of door gastouders werd opgevangen steeg van 36 procent in 2006 tot 47 procent in 2008. Wanneer uitsluitend sprake was van formele opvang betrof het gemiddeld circa 21 opvanguren per week. Voor kinderen die daarnaast ook in het informele circuit werden opgevangen, was er in totaal zo'n 24 uur opvang per week. Het aandeel 0–3-jarigen dat uitsluitend informeel werd opgevangen, daalde van 33 procent in 2006 tot 27 procent in 2008. Het gemiddeld aantal opvanguren voor deze groep daalde met 2 uur tot gemiddeld 11 uur per week.

Het bereiken van de basisschoolleeftijd is een keerpunt in het gebruik van formele opvang. In 2008 werd nog maar 30 procent van de 4–6-jarigen opgevangen in de buitenschoolse opvang of door gastouders. Dit aandeel neemt verder af met de leeftijd tot 6 procent bij de 10–12-jarigen. De informele opvang blijft echter onverminderd populair voor kinderen op de basisschool. Van hen werd een op drie uitsluitend opgevangen door familie, vrienden of een andere betaalde of onbetaalde oppas, gemiddeld 6 uren per week.

6. Kinderopvangtoeslag voor drie op de tien huishoudens

In 2008 ontvingen 465 huishoudens kinderopvangtoeslag ter compensatie van de kosten van formele kinderopvang. Dit komt neer op drie van de tien huishoudens met ten minste één kind onder dertien jaar. Dit aantal is sinds 2006, toen circa 270 duizend huishoudens toeslag ontvingen, sterk toegenomen. In 2007 was de stijging van het aantal toeslagontvangers, mede als gevolg van de aanpassing van de wet, met 115 duizend het sterkst. Deze stijging kan nog niet voor de helft verklaard worden door een toename van het gebruik van kinderopvang. Ruim 60 duizend huishoudens maakten in 2006 reeds gebruik van formele

De kinderopvangtoeslagregeling

De kosten van de formele kinderopvang worden gedeeld door de ouders, de werkgevers en de overheid. In 2006 was de bijdrage van de ouders in de totale kosten 30 procent, terwijl de werkgevers en de overheid respectievelijk 22 en 48 procent bijdroegen (zie CPB, blz. 107). Vanaf 2005 rekenen de ouders met de kinderopvangplaats het volledige³⁾ bedrag af. Hiervan krijgen ze een deel via de Belastingdienst in de vorm van de kinderopvangtoeslag gecompenseerd. Deze toeslag omvat vanaf 2007 zowel de bijdrage van de overheid als die van de werkgever. De toeslag loopt gelijk op met het aantal uren kinderopvang. Kosten die een zekere uurtarief (in 2008 iets meer dan zes euro) te boven gaan, worden niet gecompenseerd. Verder krijgen de ouders voor een eerste kind minder gecompenseerd dan voor volgende kinderen. Ten slotte is de toeslag die de ouders ontvangen, deels⁴⁾ inkomensafhankelijk: hoe hoger hun inkomen, hoe minder toeslag en dus hoe groter het (relatieve) deel dat de ouders zelf moeten betalen. Niettemin is de regeling ook voor zeer hoge inkomens aantrekkelijk. Bij een verzamelinkomen van 100 duizend euro kregen de ouders in 2008 nog ruim de helft van de totale kinderopvangkosten vergoed.

opvang, maar ontvingen hiervoor toen geen toeslag, vanwege bijvoorbeeld de gehanteerde inkomensnorm. Door de verhoging van het normbedrag verdubbelde het aandeel toeslagontvangers onder huishoudens met een belastbaar inkomen van minimaal 100 duizend euro. Voor een ander deel werd het aanvragen van de toeslag, mede door de intensivering van de overheidsbijdrage, pas in 2007 interessant. Dit gold met name voor huishoudens met een bovenmodaal inkomen die beperkt, een of twee uren in de week, gebruik maakten van buitenschoolse opvang.

7. Van de opvangkosten werd 81 procent gecompenseerd

In totaal ontvingen huishoudens in 2008 ruim 2,6 miljard euro van het rijk, de werkgevers, het UWV en de gemeente aan vergoedingen voor de kinderopvangkosten. Hiermee werd 81 procent van de totale opvangkosten gecompenseerd. Met name voor eenoudergezinnen vormde de tege-

Staat 1
Rekenvoorbeelden kinderopvangtoeslag, 2008 (maandbedragen)

	Verzamel- inkomen (jaarbedrag)	Kinderopvang			Kinderopvang- toeslag	Ouderbijdrage in kosten kinderopvang
		aantal kinderen	kosten per uur	aantal uren		
	<i>euro</i>				<i>euro</i>	
A.	20 000	1	6,00	80	480	457
B.	40 000	1	3,00	80	240	210
C.	40 000	1	6,00	40	240	210
D.	40 000	1	9,00	40	360	214
E.	40 000	1	6,00	80	480	420
F.	40 000	2 ¹⁾	6,00	80	480	439
G.	60 000	1	6,00	80	480	370
H.	80 000	1	6,00	80	480	314
I.	100 000	1	6,00	80	480	258

Bron: Bepaald met behulp van rekenprogramma Belastingdienst.

¹⁾ Beide kinderen 40 uur opvang tegen een tarief van 6 euro per uur.

Staat 2
Huishoudens met kinderopvangtoeslag naar samenstelling van het huishouden, 2008*

	Huishoudens totaal	w.o. met kinderopvangtoeslag						
		huishoudens	gemiddeld besteedbaar inkomen ¹⁾		gemiddeld aantal kinderen tot 13 jaar		kinderopvang (gemiddeld bedrag)	
	x 1 000	%	1 000 euro		1 000 euro		ouderbijdrage	
Totaal	7 226	465	6,4	44,0	1,6	7,0	5,7	1,3
Met minstens 1 kind tot 13 jaar (echt)paar	1 451 1 199	448 366	30,9 30,5	44,2 48,2	1,7 1,8	7,0 6,9	5,7 5,4	1,3 1,5
1 kind tot 13 jaar	514	135	26,3	45,1	1,0	4,8	3,6	1,2
2 kinderen tot 13 jaar	528	187	35,4	49,5	2,0	7,7	6,1	1,6
3 en meer kinderen tot 13 jaar	157	44	28,1	52,1	3,1	9,7	8,0	1,7
eenoudergezin	205	71	34,7	22,0	1,4	7,4	6,9	0,5
1 kind tot 13 jaar	134	45	33,3	21,7	1,0	5,9	5,5	0,4
2 en meer kinderen tot 13 jaar	72	27	37,2	22,5	2,2	9,8	9,3	0,6
overig	47	11	22,9
Geen kind tot 13 jaar ⁴⁾	5 774	17	0,3

Bron: Inkomenspanelonderzoek.

- ¹⁾ De kosten van kinderopvang zijn niet (als verwervingskosten) op het besteedbaar inkomen in mindering gebracht. Evenmin zijn de ontvangen vergoedingen in het besteedbaar inkomen geteld.
²⁾ Het betreft de kosten voorzover deze het maximaal gecompenseerde uurtarief niet te boven gaan. Eventueel hogere kosten moeten door de ouder(s) zelf gedragen worden.
³⁾ De vergoeding omvat zowel de bijdrage van de overheid als die van de werkgever, het UWV en de gemeente.
⁴⁾ Het gaat om de huishoudensamenstelling aan het eind van het jaar. Dit verklaart dat een kleine groep huishoudens gedurende het jaar kinderopvangtoeslag ontving, ofschoon geen kind tot 13 jaar in het huishouden aanwezig was.

moetkoming een belangrijke verlichting van hun lasten. Terwijl zij gemiddeld slechts 22 duizend euro te besteden hadden, ontvingen zij 6 900 euro als compensatie voor de kosten voor kinderopvang. Hun eigen bijdrage bleef hierdoor beperkt tot 500 euro.

8. Veel kinderopvangtoeslag naar hogere inkomens

Hogere inkomens hebben veel profijt van de regeling met betrekking tot kinderopvangtoeslag. In de eerste plaats was in 2008 het aantal huishoudens dat de toeslag ontving, relatief groot in de hogere inkomensklassen. Een hoog inkomen komt immers vaak tot stand komt wanneer *beide* partners inkomen uit arbeid hebben, hetgeen bij paren een voorwaarde vormt om in aanmerking te komen voor toeslag.

Eenverdieners (waaronder eenoudergezinnen) bevinden zich daarentegen vaker in de lagere inkomensklassen. Terwijl onder huishoudens met een besteedbaar inkomen tot 20 000 euro en met ten minste een kind onder 13 jaar een kwart kinderopvangtoeslag ontving, was dit voor inkomens tussen 75 000 en 100 000 euro met 38 procent een stuk hoger. In de tweede plaats lag de totale vergoeding, ofschoon deze deels inkomensafhankelijk is, bij de hogere inkomens gemiddeld genomen niet ver onder het bedrag dat lagere inkomens ontvingen. Dit komt doordat de totale kosten van de kinderopvang bij hogere inkomens wat hoger liggen dan bij de lagere inkomens. Dit wordt onder meer verklaard door het verschil in aantal kinderen tot 13 jaar tussen deze inkomensgroepen en het totaal aantal uren dat jonge kinderen worden opgevangen. De ouderbijdrage is in de hogere inkomensklassen wel groter dan in de lagere inkomensklassen.

Staat 3
Huishoudens met kinderopvangtoeslag naar hoogte van het besteedbaar inkomen, 2008*

	Huishoudens totaal	w.o. met kinderopvangtoeslag							
		huishoudens	w.o. met minstens 1 kind tot 13 jaar	gemiddeld besteedbaar inkomen ¹⁾	gemiddeld aantal kinderen tot 13 jaar	kinderopvang (gemiddeld bedrag)			
	x 1 000	%	1 000 euro		1 000 euro		ouderbijdrage		
Totaal	7 226	465	6,4	30,9	44,0	1,6	7,0	5,7	1,3
tot 10 000 euro	409	8	1,9	22,2
10 000 tot 20 000 euro	1 721	33	1,9	25,1	16,3	1,4	7,2	6,8	0,4
20 000 tot 30 000 euro	1 745	68	3,9	22,3	25,5	1,5	6,8	6,3	0,5
30 000 tot 35 000 euro	730	62	8,5	28,8	32,7	1,6	5,8	5,1	0,7
35 000 tot 40 000 euro	623	68	11,0	33,6	37,5	1,6	6,4	5,5	0,9
40 000 tot 45 000 euro	499	58	11,7	35,8	42,4	1,7	6,6	5,5	1,1
45 000 tot 50 000 euro	371	40	10,9	35,7	47,4	1,8	6,9	5,5	1,4
50 000 tot 75 000 euro	821	93	11,3	37,9	59,4	1,8	7,7	5,6	2,1
75 000 tot 100 000 euro	178	22	12,4	38,1	85,2	1,8	9,3	5,9	3,4
100 000 euro en meer	129	12	9,5	29,5	.	.	9,0	5,3	3,7

Bron: Inkomenspanelonderzoek.

- ¹⁾ De kosten van kinderopvang zijn niet (als verwervingskosten) op het besteedbaar inkomen in mindering gebracht. Evenmin zijn de vergoedingen in het besteedbaar inkomen geteld.
²⁾ Het betreft de kosten voorzover deze het maximaal gecompenseerde uurtarief niet te boven gaan. Eventueel hogere kosten moeten door de ouder(s) zelf gedragen worden.
³⁾ De vergoeding omvat zowel de bijdrage van de overheid als die van de werkgever, het UWV en de gemeente.

9. Kinderopvangtoeslag in een op de tien gevallen boven 11 duizend euro

De hoogte van de kinderopvangtoeslag is afhankelijk van het totaal aantal uren opvang, het uurtarief en het inkomen van de ouder(s). Dit heeft tot gevolg, dat de totale vergoeding sterk in omvang varieert. Zo kreeg een op de tien huishoudens in 2008 minder dan 1 100 euro, terwijl een even grote groep meer dan 11 600 euro ontving. Van de huishoudens met drie kinderen onder 13 jaar ontving bijna een kwart een dergelijk bedrag of meer. Voor de verschillende inkomensklassen geeft de spreiding van de kinderopvangtoeslag globaal steeds een zelfde beeld.

Technische toelichting

De inkomensgegevens zijn afkomstig uit het Inkomenspanelonderzoek (IPO). Het doel van het IPO is het in kaart brengen van de samenstelling en verdeling van het inkomen van personen en huishoudens in Nederland. De IPO-steekproef bevat circa 90 duizend huishoudens. De gegevens over het gebruik van kinderopvang komen uit de enquête European Union – Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC). Dit is een panelonderzoek onder circa 10 duizend huishoudens dat jaarlijks in alle lidstaten van de Europese Unie wordt uitgevoerd. De enquête bevat een uitgebreid vragenblok over kinderopvang, waarbij voor

ieder kind het gebruik ervan wordt vastgesteld. De kosten van de formele kinderopvang en de uitgekeerde toeslagen komen uit het Register Kinderopvangtoeslag van het Ministerie van Financiën. Deze gegevens zijn voorlopig. Nog niet alle toeslagen zijn definitief vastgesteld.

Literatuur

CPB (2006). *Macro Economische Verkenning 2007*. Sdu Uitgevers, Den Haag.

Research voor Beleid (2006). *Werkgeversbijdragen kinderopvang, meting 2006*. Leiden.

Noten in de tekst

- 1) De Belastingdienst int de werkgeversbijdrage via een verhoging van de WW-sectorpremies die werkgevers afdragen.
- 2) Bron: StatLine tabel Welzijnswerk en kinderopvang: Personeel en productie.
- 3) Eventueel verminderd met de Kinderopvangtoeslag, indien de Belastingdienst deze niet aan de ouders, maar direct aan de kinderopvangplaats overmaakt.
- 4) Het werkgeversdeel in de tegemoetkoming is niet inkomensafhankelijk.

Staat 4
Spreiding in het bedrag van de kinderopvangtoeslag naar hoogte van het besteedbaar inkomen en het aantal kinderen tot 13 jaar, 2008*

	Huishoudens, totaal	w.o. met kinderopvangtoeslag					
		aantal	percentielbedrag vergoeding ¹⁾				
			10e	25e	50e	75e	90e
	<i>x 1 000</i>		<i>1 000 euro</i>				
Totaal	7 226	465	1,1	2,5	4,7	7,7	11,6
<i>Besteedbaar inkomen</i>							
tot 10 000 euro	409	8
10 000 tot 20 000 euro	1 721	33	1,0	2,5	5,4	9,6	14,3
20 000 tot 30 000 euro	1 745	68	1,1	2,6	4,9	8,4	13,0
30 000 tot 35 000 euro	730	62	0,9	2,4	4,2	7,1	10,4
35 000 tot 40 000 euro	623	68	1,2	2,5	4,7	7,4	10,8
40 000 tot 45 000 euro	499	58	1,3	2,4	4,6	7,5	10,8
45 000 tot 50 000 euro	371	40	1,1	2,5	4,7	7,6	11,1
50 000 tot 75 000 euro	821	93	1,2	2,6	4,7	7,5	11,1
75 000 tot 100 000 euro	178	22	1,1	2,4	4,6	8,5	12,1
100 000 euro en meer	129	12
<i>Kinderen tot 13 jaar</i>							
1 kind	670	184	0,9	1,8	3,5	5,6	8,1
2 kinderen	604	214	1,5	3,1	5,5	8,8	12,2
3 kinderen	149	45	1,7	3,7	6,6	11,0	15,9
4 kinderen en meer	28	5

Bron: Inkomenspanelonderzoek.

¹⁾ Het bedrag dat behoort bij bijvoorbeeld het 75e percentiel, houdt in dat een driekwart van de huishoudens een lagere vergoeding (en een kwart een hogere vergoeding) ontving dan dit percentielbedrag.

Tabel 1
Huishoudens met kinderopvangtoeslag 2008*

	Huis- houdens totaal	w.o. met kinderopvangtoeslag													
		huis- houdens	w.o. met ten minste één kind tot 13 jaar	gemid- deld besteed- baar in- komsten ¹⁾ tot 13 jaar	gemid- deld kinderen tot 13 jaar	kinderopvang (gemiddeld bedrag)			percentielbedrag vergoeding ²⁾						
						totale kosten ³⁾	ver- goed ⁴⁾	ouder- bijdrage	10e	25e	50e	75e	90e		
	x 1 000	%	1 000 euro	1 000 euro											
Totaal	7 226	465	6,4	30,9	44,0	1,7	7,0	5,7	1,3	1,1	2,5	4,7	7,7	11,6	
<i>Samenstelling van het huishouden</i>															
Met minstens 1 kind tot 13 jaar	1 451	448	30,9	30,9	44,2	1,7	7,0	5,7	1,3	1,2	2,5	4,7	7,8	11,5	
(echt)paar	1 199	366	30,5	30,5	48,2	1,8	6,9	5,4	1,5	1,1	2,5	4,6	7,4	10,9	
1 kind tot 13 jaar	514	135	26,3	26,3	45,1	1,0	4,8	3,6	1,2	0,8	1,7	3,2	5,0	7,0	
2 kinderen tot 13 jaar	528	187	35,4	35,4	49,5	2,0	7,7	6,1	1,6	1,5	3,1	5,4	8,4	11,6	
3 en meer kinderen tot 13 jaar	157	44	28,1	28,1	52,1	3,1	9,7	8,0	1,7	1,8	3,7	6,6	10,9	15,9	
eenoudergezin	205	71	34,7	34,7	22,0	1,4	7,4	6,9	0,5	1,2	2,7	5,4	9,5	14,3	
1 kind tot 13 jaar	134	45	33,3	33,3	21,7	1,0	5,9	5,5	0,4	1,2	2,3	4,7	7,9	11,1	
2 en meer kinderen tot 13 jaar	72	27	37,2	37,2	22,5	2,2	9,8	9,3	0,6	1,4	3,7	7,1	12,9	18,9	
overig	47	11	22,9	22,9	
Geen kind onder de 13 jaar ⁵⁾	5 774	17	0,3	
<i>Aantal kinderen tot 13 jaar</i>															
1 kind	670	184	27,5	27,5	39,5	1,0	5,2	4,2	1,0	0,9	1,8	3,5	5,6	8,1	
2 kinderen	604	214	35,4	35,4	46,8	2,0	7,9	6,4	1,5	1,5	3,1	5,5	8,8	12,2	
3 kinderen	149	45	30,0	30,0	49,5	3,0	9,6	8,0	1,6	1,7	3,7	6,6	11,0	15,9	
4 en meer kinderen	28	5	17,3	17,3	
Geen kind tot 13 jaar	5 774	17	0,3	
<i>Leeftijd jongste kind</i>															
0 tot 4 jaar	589	289	49,0	49,0	44,8	1,7	7,9	6,4	1,5	1,5	3,0	5,3	8,6	12,3	
4 tot 7 jaar	313	99	31,6	31,6	44,1	1,8	6,0	5,0	1,0	1,0	2,1	4,1	6,7	10,6	
7 tot 10 jaar	287	46	15,9	15,9	41,5	1,6	4,6	3,9	0,7	0,8	1,6	3,1	5,3	7,6	
10 tot 13 jaar	15	5	5,7	5,7	
13 jaar en ouder	1 006	2	0,2	
N.v.t.	4 768	14	0,3	
<i>Besteedbaar huishoudensinkomen</i>															
tot 10 000 euro	409	8	1,9	22,2	
10 000 tot 20 000 euro	1 721	33	1,9	25,1	16,3	1,5	7,2	6,8	0,4	1,0	2,5	5,4	9,6	14,3	
20 000 tot 30 000 euro	1 745	68	3,9	22,3	25,5	1,5	6,8	6,3	0,5	1,1	2,6	4,9	8,4	13,0	
30 000 tot 35 000 euro	730	62	8,5	28,8	32,7	1,7	5,8	5,1	0,7	0,9	2,4	4,2	7,1	10,4	
35 000 tot 40 000 euro	623	68	11,0	33,6	37,5	1,7	6,4	5,5	0,9	1,2	2,5	4,7	7,4	10,8	
40 000 tot 45 000 euro	499	58	11,7	35,8	42,4	1,7	6,6	5,5	1,1	1,3	2,4	4,6	7,5	10,8	
45 000 tot 50 000 euro	371	40	10,9	35,7	47,4	1,8	6,9	5,5	1,4	1,1	2,5	4,7	7,6	11,1	
50 000 tot 75 000 euro	821	93	11,3	37,9	59,4	1,8	7,7	5,6	2,1	1,2	2,6	4,7	7,5	11,1	
75 000 tot 100 000 euro	178	22	12,4	38,1	85,2	1,9	9,3	5,9	3,4	1,1	2,4	4,6	8,5	12,1	
100 000 euro en meer	129	12	9,5	29,5	
<i>Belastbaar inkomen van het huishouden</i>															
tot 10 000 euro	561	16	2,9	21,9	
10 000 tot 20 000 euro	1 370	39	2,9	23,2	20,7	1,6	7,2	6,9	0,4	1,0	2,6	5,3	9,5	14,3	
20 000 tot 30 000 euro	1 186	38	3,2	24,1	28,1	1,6	7,2	6,7	0,5	1,2	2,7	5,5	9,0	13,4	
30 000 tot 35 000 euro	551	22	3,9	21,0	30,4	1,6	6,1	5,5	0,6	1,0	2,6	4,6	7,7	11,3	
35 000 tot 40 000 euro	492	30	6,1	25,0	32,6	1,7	5,9	5,2	0,6	0,9	2,3	4,6	7,0	10,6	
40 000 tot 45 000 euro	441	37	8,4	30,7	34,5	1,7	6,2	5,4	0,7	1,1	2,6	4,5	7,3	11,0	
45 000 tot 50 000 euro	411	39	9,6	31,9	37,1	1,7	6,3	5,5	0,9	1,2	2,5	4,7	7,6	10,7	
50 000 tot 75 000 euro	1 308	140	10,7	36,8	44,6	1,7	6,6	5,3	1,2	1,2	2,3	4,5	7,3	10,7	
75 000 tot 100 000 euro	502	57	11,3	41,2	58,6	1,8	7,5	5,5	2,1	1,2	2,5	4,6	7,3	10,8	
100 000 euro en meer	403	46	11,5	37,6	94,8	1,9	9,0	5,5	3,5	1,1	2,3	4,4	7,5	11,6	
<i>Voornaamste inkomensbron</i>															
Inkomen uit arbeid	3 968	379	9,5	33,8	43,5	1,7	6,9	5,6	1,3	1,1	2,5	4,6	7,6	11,4	
Inkomen uit eigen onderneming	823	67	8,1	25,2	54,2	1,8	7,2	5,9	1,3	1,2	2,6	4,8	8,0	11,5	
Overdrachtsinkomen	2 435	19	0,8	15,5	
<i>Herkomst van hoofdkostwinner</i>															
Nederland	5 887	369	6,3	31,8	46,0	1,7	6,7	5,4	1,3	1,2	2,4	4,5	7,3	10,7	
Westers land	691	41	5,9	32,9	43,3	1,6	7,1	5,7	1,3	0,8	2,1	4,7	8,2	11,8	
1e generatie	310	14	4,5	28,3	
2e generatie	380	27	7,0	35,9	44,3	1,6	6,8	5,5	1,3	0,8	2,1	4,6	7,9	11,2	
Niet-westers land	648	55	8,5	24,8	31,3	1,6	8,9	8,1	0,9	1,3	3,2	6,4	11,4	16,2	
1e generatie	538	43	8,0	22,5	31,4	1,7	8,9	8,0	0,9	1,3	3,1	6,3	11,2	16,1	
2e generatie	110	12	11,2	37,9	
<i>Woonsituatie</i>															
Eigen woning	4 071	365	9,0	33,4	48,1	1,8	6,9	5,4	1,4	1,1	2,5	4,6	7,4	11,0	
Huurwoning	3 154	99	3,1	23,8	28,9	1,5	7,4	6,7	0,7	1,1	2,6	5,3	9,3	14,1	
huursubsidie	1 121	50	4,4	24,6	21,4	1,5	7,9	7,6	0,3	1,2	2,8	6,0	10,5	15,5	
geen huursubsidie	2 033	49	2,4	23,1	36,3	1,5	6,8	5,8	1,0	1,0	2,4	4,7	8,0	11,8	
<i>Stedelijkheidsgraad</i>															
Zeer sterk stedelijk	1 594	97	6,1	35,3	44,0	1,6	8,3	6,8	1,5	1,3	2,9	5,4	9,3	13,9	
Sterk stedelijk	2 071	145	7,0	34,0	43,6	1,7	7,0	5,7	1,3	1,1	2,5	4,6	7,7	11,7	
Matig stedelijk	1 314	87	6,6	29,4	44,9	1,7	6,4	5,1	1,2	1,0	2,3	4,3	7,0	10,7	
Weinig stedelijk	1 443	89	6,2	27,3	45,4	1,8	6,5	5,3	1,2	1,1	2,5	4,5	7,4	10,6	
Niet stedelijk	803	47	5,8	25,7	41,1	1,8	6,1	5,2	1,0	1,1	2,4	4,4	6,9	10,4	

Tabel 1
Huishoudens met kinderopvangtoeslag 2008* (slot)

	Huishoudens		w.o. met kinderopvangtoeslag				kinderopvang (gemiddeld bedrag)			percentielbedrag vergoeding ²⁾				
	totaal	huishoudens	w.o. met ten minste één kind tot 13 jaar	gemiddeld besteedbaar inkom ¹⁾	gemiddeld aantal kinderen tot 13 jaar	totale kosten ³⁾	vergoed ⁴⁾	ouderbijdrage	10e	25e	50e	75e	90e	
	x 1 000	%	1 000 euro		1 000 euro									
<i>Landsdeel</i>														
Landsdeel Noord	754	45	6,0	29,8	39,2	1,8	6,0	5,1	0,9	1,1	2,3	4,4	6,9	10,1
Landsdeel Oost	1 459	94	6,4	28,8	41,7	1,8	6,4	5,4	1,1	1,1	2,3	4,4	7,4	10,8
Landsdeel West	3 474	233	6,7	32,4	46,2	1,7	7,4	6,0	1,5	1,2	2,6	4,8	8,0	12,0
Landsdeel Zuid	1 539	93	6,0	29,9	43,2	1,7	6,8	5,6	1,2	1,1	2,4	4,6	7,7	11,6
<i>Provincie</i>														
Groningen	270	15	5,7	32,4
Friesland	278	16	5,9	27,8
Drenthe	206	14	6,6	29,8
Overijssel	468	29	6,1	27,7	39,9	1,8	6,0	5,1	0,9	1,2	2,4	4,2	6,8	10,1
Flevoland	153	15	9,5	34,8
Gelderland	838	51	6,0	28,0	42,9	1,8	6,3	5,2	1,1	1,0	2,3	4,4	7,4	10,6
Utrecht	533	41	7,6	34,7	52,3	1,7	7,6	5,8	1,8	1,2	2,7	4,9	7,9	11,2
Noord-Holland	1 225	84	6,8	34,1	47,1	1,7	7,5	6,0	1,5	1,2	2,7	5,0	8,2	11,9
Zuid-Holland	1 551	99	6,4	30,8	43,8	1,6	7,6	6,2	1,3	1,2	2,6	4,9	8,3	13,2
Zeeland	165	10	5,8	27,9
Noord-Brabant	1 042	67	6,5	30,9	44,2	1,8	6,9	5,7	1,2	1,2	2,5	4,5	7,8	11,8
Limburg	497	25	5,1	27,7	40,6	1,7	6,5	5,5	1,0	1,0	2,3	4,7	7,7	11,2

Bron: Inkomenspanelonderzoek.

- ¹⁾ De kosten van kinderopvang zijn niet (als verwervingskosten) op het besteedbaar inkomen in mindering gebracht. Evenmin zijn de ontvangen vergoedingen in het besteedbaar inkomen geteld.
- ²⁾ Het bedrag dat behoort bij bijvoorbeeld het 75e percentiel, houdt in dat een driekwart van de huishoudens een lagere vergoeding (en een kwart een hogere vergoeding) ontving dan dit percentielbedrag.
- ³⁾ Het betreft de kosten voorzover deze het maximaal gecompenseerde uurtarief niet te boven gaan. Eventueel hogere kosten moeten door de ouder(s) zelf gedragen worden.
- ⁴⁾ De vergoeding omvat zowel de bijdrage van de overheid als die van de werkgever, het UWV en de gemeente.
- ⁵⁾ Het gaat om de huishoudenssamenstelling aan het eind van het jaar. Dit verklaart dat een kleine groep huishoudens gedurende het jaar kinderopvangtoeslag ontving, ofschoon geen kind onder 13 jaar in het huishouden aanwezig was.

Welke routes doorlopen leerlingen in het onderwijs?

Wendy Jenje-Heijdel

Na het examen in het voortgezet onderwijs staan leerlingen voor de keuze voor vervolgonderwijs. De meest gangbare routes lopen van vmbo naar mbo, van havo naar hbo en van vwo naar wo. Maar ook andere routes zijn mogelijk. Sommige leerlingen stapelen opleidingen in het voortgezet onderwijs en gaan bijvoorbeeld van vmbo naar havo om zo in te kunnen stromen in het hbo. Andere leerlingen gaan na het behalen van hun mbo-diploma op niveau 4 door naar het hbo. Een deel van de leerlingen kiest er voor niet verder te gaan en het onderwijs al dan niet tijdelijk te verlaten.

1. Inleiding

Welke routes doorlopen leerlingen in het onderwijs? Zijn er verschillen tussen groepen leerlingen in de keuzes die zij maken voor een vervolgonderwijs? Dit artikel beschrijft de overgangsmomenten tussen de verschillende onderwijssoorten en de keuzes die leerlingen hier maken.

Allereerst wordt gekeken naar de overgang van het basisonderwijs naar het voortgezet onderwijs. Deze is belangrijk voor de verdere onderwijsloopbaan van leerlingen. Hoewel veranderingen van onderwijssoort ook nog in de rest van de onderwijsloopbaan mogelijk blijven, is voor het merendeel van de kinderen de keuze die zij op de drempel van het voortgezet onderwijs maken van groot belang voor hun verdere gang door het onderwijssysteem. Deze keuze bepaalt namelijk grotendeels of een leerling na het voortgezet onderwijs naar het mbo, hbo of de universiteit mag gaan. Vervolgens wordt ingegaan op de keuze die leerlingen maken voor vervolgonderwijs na het behalen van een diploma van het vmbo, de havo, het vwo en het mbo.

2. Onderwijssoort in het voortgezet onderwijs in relatie tot Cito-score

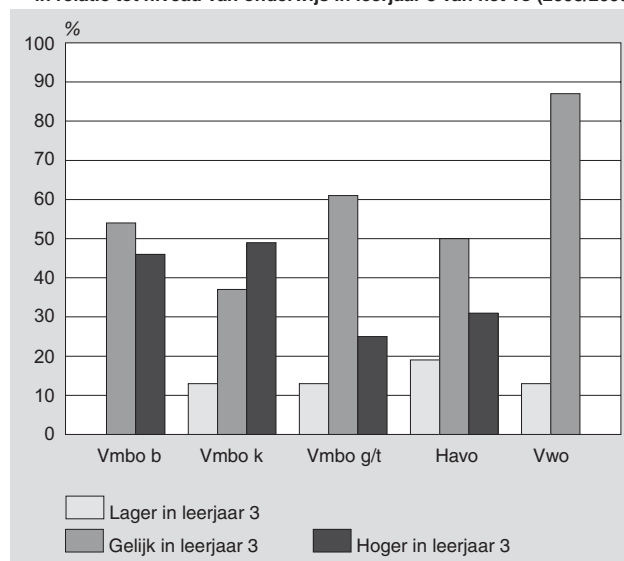
Aan het eind van groep 8 van de basisschool maken veel leerlingen de Eindtoets Basisonderwijs (Citotoets). Met behulp van het advies bij de Citotoetsscore en het advies van de leerkracht maakt de leerling met zijn of haar ouders een keuze voor een onderwijssoort in het voortgezet onderwijs. Om de aansluiting van het basisonderwijs naar het voortgezet onderwijs te bekijken, is het niveau dat leerlingen in hun derde leerjaar op het voortgezet onderwijs volgen vergeleken met het advies op basis van de score op de Citotoets. Dit advies geeft aan welk schooltype voor een leerling het meest in aanmerking komt. Op basis van bijvoorbeeld standaardscore 536 komt de keuze voor een school met een gemengde/theoretische leerweg van het vmbo het meest in aanmerking.

Veel leerlingen volgen een hoger niveau dan advies op basis van Cito-score

Van de leerlingen die meededen aan de Eindtoets en naar het bekostigd voortgezet onderwijs zijn gegaan, zat 28 procent in 2008/09 in het derde leerjaar in een hogere onderwijssoort dan hun Cito-score indiceerde¹⁾. Ongeveer 13 procent volgde een lager niveau.

Vooraf leerlingen die een beroepsgerichte vmbo-score behalen op de Citotoets wijken af van het Cito-advies. Bijna de helft volgt een hogere onderwijssoort in leerjaar 3. Van de leerlingen met een Cito-score voor de gemengde of theoretische leerweg van het vmbo volgt een kwart een hogere onderwijssoort. Bij de leerlingen met een havo-score volgt de helft in leerjaar 3 de havo, maar gaat bijna een derde naar het vwo en ongeveer 20 procent naar het vmbo. Leerlingen die een vwo-score haalden, kunnen geen hogere onderwijssoort volgen. Het overgrote deel volgt vwo en een klein deel, rond de 13 procent, volgt een lagere onderwijssoort.

1. Advies voor schooltype op basis van score op Citotoets in 2005/2006 in relatie tot niveau van onderwijs in leerjaar 3 van het vo (2008/2009)

Meisjes volgen vaker een hoger niveau dan advies Cito-score

Jongens maken de Citotoets over het algemeen beter dan meisjes (Stroucken e.a., 2008²⁾). Een hogere score leidt echter niet per definitie tot het volgen van een hogere onderwijssoort in het voortgezet onderwijs. Meisjes volgen namelijk vaker een hoger niveau dan het advies op basis van de Cito-score dan jongens. Het maakt daarbij niet uit welke onderwijssoort geadviseerd werd op basis van de Cito-score. Zo volgt meer dan de helft van de meisjes met een advies voor de basis- of kadergerichte leerweg van het vmbo een hogere opleiding; bij jongens is dit rond de 40 procent. Bij meisjes met een advies voor vmbo gemengde of theoretische leerweg volgt 30 procent een hogere onderwijssoort, tegenover 21 procent van de jongens. Bij de

havo gaat het om 36 procent van de meisjes dat een hoger niveau volgt en 25 procent van de jongens.

Leerlingen volgen laatste jaren vaker een hogere onderwijssoort dan advies

In de afgelopen jaren is het aandeel leerlingen dat in leerjaar 3 een hogere onderwijssoort volgt dan het advies op basis van de Cito-score toegenomen. Van de leerlingen met een vmbo basis- of kaderberoepsgericht advies in 2002/'03 volgde respectievelijk 39 en 41 procent in 2005/'06 (leerjaar 3) een hogere onderwijssoort dan het advies. Bij de leerlingen met zo'n advies in 2005/'06 is het aandeel dat in leerjaar 3 een hoger niveau volgt, toegenomen tot 46 en 49 procent. Het aandeel leerlingen met een advies voor de gemengde of theoretische leerweg dat een hogere onderwijssoort volgt is licht toegenomen van 23 procent naar 25 procent. Bij leerlingen met een havo of vwo advies is vooral een afname te zien van leerlingen die naar een lager niveau gaan dan het advies. Bij leerlingen met een havo advies nam het af van 28 procent dat een lager niveau deed in leerjaar 3 in 2005/'06 naar 19 procent in 2008/'09. Bij vwo-leerlingen nam het af van 19 naar 13 procent.

3. Doorstroom vanuit vmbo naar havo of mbo

Na het voortgezet onderwijs stromen de meeste leerlingen direct door naar een vervolgopleiding in het bekostigd onderwijs. Vooral voor vmbo-gediplomeerden is dit van belang, omdat een vmbo diploma nog geen startkwalificatie oplevert. Een leerling heeft een startkwalificatie wanneer hij ten minste een havo- of vwo-diploma of een diploma op mbo niveau 2 (basisberoepsopleiding) op zak heeft. Personen met een startkwalificatie zijn succesvoller op de arbeidsmarkt dan personen zonder zo'n kwalificatie.

Vmbo naar mbo of havo

Het vmbo geldt vooral als voorbereiding op het middelbaar beroepsonderwijs. Het merendeel van de vmbo-gediplomeerden vervolgt de opleiding dan ook op het mbo. Ongeveer 9 procent van alle vmbo-gediplomeerden blijft in het voortgezet onderwijs en gaat naar de havo. Doorstroom naar de havo is alleen mogelijk voor geslaagden vanuit de gemengde of theoretische leerweg. Vooral vanuit de theoretische leerweg wordt de overstap naar de havo veel gemaakt. Na een diploma behaald te hebben in schooljaar 2007/'08 maakte 21 procent van deze leerlingen in schooljaar 2008/'09 de overstap naar de havo; bij de gemengde leerweg ging het om 9 procent.

Stapelen vmbo naar havo toegenomen

Het aandeel vmbo-gediplomeerden dat naar de havo gaat neemt elk jaar toe (zie tabel 1). Ook het aandeel leerlingen dat na het vmbo de opleiding bij het mbo vervolgt, is iets toegenomen in de loop der tijd. Het percentage leerlingen dat na het vmbo-diploma al dan niet tijdelijk het onderwijs

verlaat is afgenomen van bijna 9 procent in 2003/'04 naar ruim 4 procent in 2007/'08.

Jongens stapelen vaker

Jongens gaan na het behalen van hun diploma vmbo gemengde of theoretische leerweg vaker door naar de havo dan meisjes. Bijna 20 procent van de jongens maakte deze overstap, tegenover 18 procent van de meisjes. In eerste instantie kiezen jongens in het voortgezet onderwijs vaker voor een lager niveau dan waarvoor zij op basis van hun Cito-toetscore in aanmerking komen. Later stappen zij dus vaker alsnog over naar de havo.

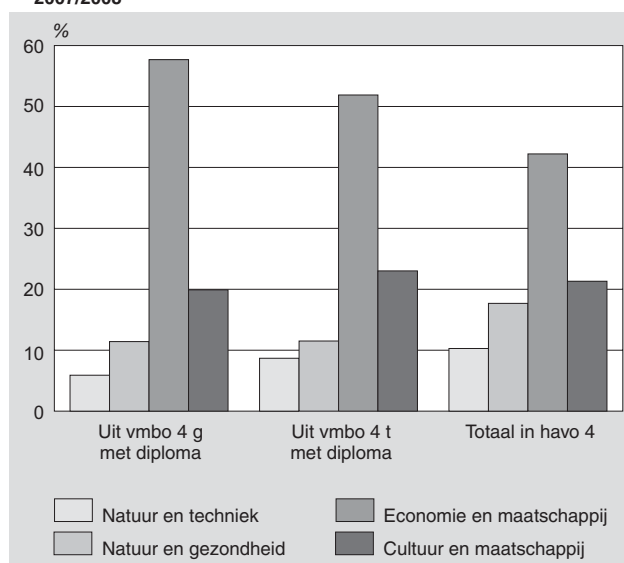
Stapelen vooral door niet-westerse allochtonen

Niet-westerse allochtone leerlingen kiezen vaker voor de havo na het vmbo-diploma dan autochtone leerlingen. Een kwart van de niet-westerse allochtonen kiest voor het havo tegenover 18 procent van de autochtonen. Vooral leerlingen uit Turkije (23 procent) en Marokko (27 procent) kiezen na het vmbo voor de havo.

Economie populair profiel voor ex-vmbo'ers

De vmbo'ers die naar de havo gaan, kiezen vooral voor het profiel 'economie en maatschappij'. Zij hebben vaker dit profiel dan gemiddeld in havo 4. Dit heeft niet te maken met de verhoogde doorstroom van niet-westerse allochtonen van vmbo naar havo. Niet-westerse allochtonen kiezen doorgaans vaak voor economie in hun pakket. Maar de samenhang tussen profielkeuze economie en doorstroom uit vmbo komt zowel bij autochtone, als bij allochtone ex-vmbo'ers voor. De vmbo-gediplomeerden kiezen minder vaak voor een natuurprofiel bij overgang naar de havo.

2. Doorstroom vmbo 4 met diploma per leerweg naar havo per profiel 2007/2008*

Vanuit laagste vmbo niveau vaker door naar beroepsbegeleidende leerweg in mbo

Vmbo'ers die doorgaan naar het mbo volgen voor een groot deel de beroepsopleidende leerweg (bol). Ongeveer 15 procent volgt de beroepsbegeleidende leerweg (bbl). De bbl bestaat uit een combinatie van werken en leren, waarbij het grootste deel van de opleiding bestaat uit beroepspraktijkvorming. Vanuit de basisberoepsgerichte leerweg van het vmbo, het laagste niveau, wordt vaker gekozen voor een beroepsbegeleidende opleiding dan vanuit de overige vmbo-leerwegen. Vooral onder de jongens is deze manier van leren en werken in het mbo populair. Ruim 40 procent van de jongens uit de basisberoepsgerichte leerweg van het vmbo koos voor de bbl in het mbo in 2008/09. Bij de meisjes gaat het om 11 procent.

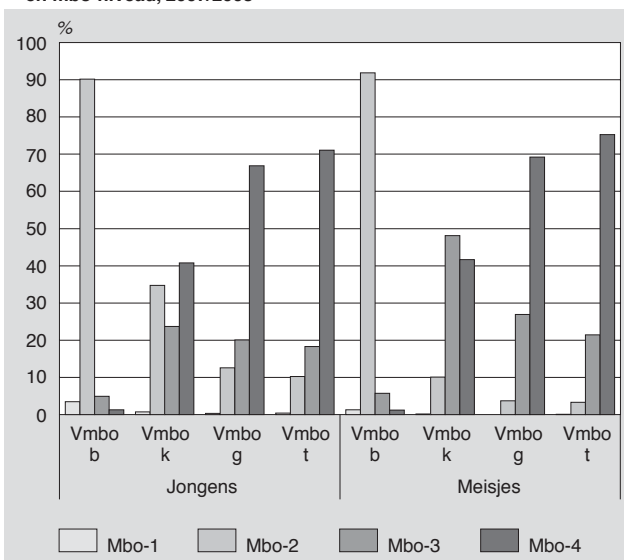
Allochtonen volgen in mbo niet vaak beroepsbegeleidende leerweg

Niet-westerse allochtonen kiezen juist minder vaak voor een werkend-leren opleiding. Slechts 4 procent van de allochtone vmbo-gediplomeerden volgt de beroepsbegeleidende leerweg in het mbo. Bij autochtonen gaat het om 17 procent. Vooral bij leerlingen vanuit de basisberoepsgerichte en kaderberoepsgerichte leerweg van het vmbo zijn de verschillen tussen autochtonen en niet-westerse allochtonen groot. Ongeveer 37 procent van de autochtone leerlingen uit de basisberoepsgerichte leerweg gaan naar het mbo-bbl en 19 procent uit de kaderberoepsgerichte leerweg. Bij niet-westerse allochtonen gaat het om 7 en 3 procent.

Hoe hoger leerweg vmbo hoe hoger mbo niveau

In het algemeen geldt hoe hoger de leerweg in het vmbo, hoe hoger het niveau in het mbo. Opvallend is dan ook het aandeel jongens uit de kaderberoepsgerichte leerweg van het vmbo dat in het mbo een opleiding op niveau 2 volgt. De

3. Doorstroom vmbo 4 met diploma naar mbo, per vmbo en mbo-niveau, en mbo-niveau, 2007/2008*

kaderberoepsgerichte leerweg leidt namelijk op tot een mbo-opleiding op niveau 3 of 4 (vak- of middenkaderopleiding). De meisjes uit de kaderberoepsgerichte leerweg kiezen wel voornamelijk voor een mbo-opleiding op niveau 3 of 4. Vanuit alle vmbo leerwegen kiezen meisjes voor een hoger niveau in het mbo dan de jongens.

4. Doorstroom vanuit havo naar vwo, mbo of hbo

De meeste havo-gediplomeerden vervolgen hun opleiding bij het hoger beroeps onderwijs. Van de havo-gediplomeerden uit 2007/08 ging 78 procent het volgende schooljaar naar het hbo. Een klein deel stroomde door naar het vwo of het mbo. Daarnaast verliet 14 procent het (bekostigd) onderwijs. Zij stoppen bijvoorbeeld voor kortere of langere tijd met de studie of gaan een opleiding volgen in de particuliere sector of in het buitenland.

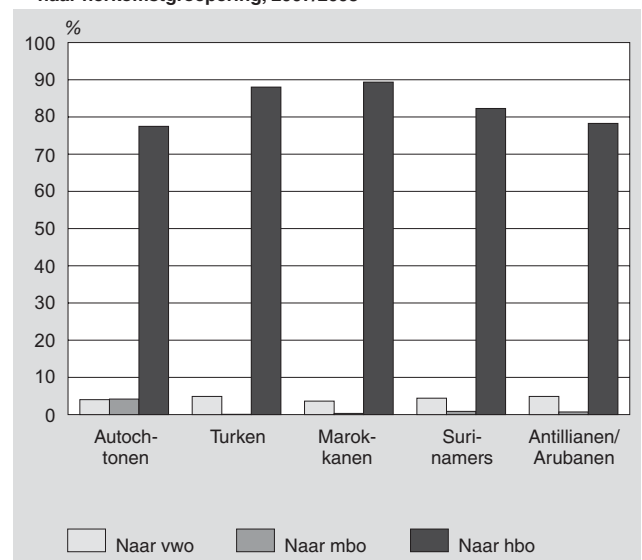
Stapelen van havo naar vwo neemt toe

Net als bij de vmbo'ers is ook bij havo-gediplomeerden het stapelen van opleidingen toegenomen (zie tabel 1). Alleen in schooljaar 2007/08 daalde het aandeel havo-gediplomeerden dat naar het vwo gaat. Dit komt waarschijnlijk door de invoering van de vernieuwde tweede fase in 2007/08, waardoor bij de overgang de profielen van havo 5 (nog oude tweede fase) niet goed aansloten bij de profielen in vwo 5 (vernieuwde tweede fase). De overstap van havo naar mbo en hbo loopt in de afgelopen jaren langzaam aan iets terug.

Allochtonen na havo niet naar mbo

Niet-westerse allochtonen met een havo-diploma kiezen bijna niet voor het mbo. Minder dan 1 procent van hen koos voor het mbo in 2007/08, tegenover 4 procent van de autochtonen. Niet-westerse allochtonen stromen vaak door

4. Doorstroom havo 5 met diploma naar vwo, mbo of hbo naar herkomstgroepering, 2007/2008*

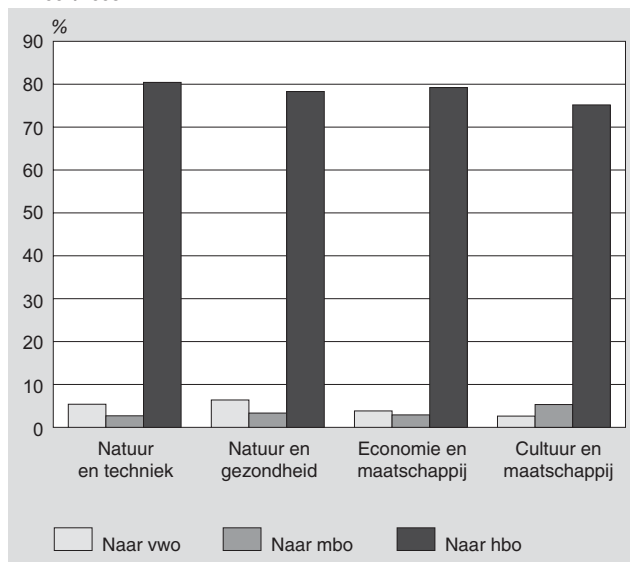
naar de hoogste vervolgopleiding die zij met hun diploma kunnen volgen, in dit geval het hbo. Bijna 83 procent van de niet-westerse allochtonen kiest voor een hbo-opleiding na het havo-diploma, tegenover 78 procent van de autochtonen. Vooral Turkse en Marokkaanse leerlingen kiezen relatief vaak voor het hbo na hun havo diploma. Ook kiezen allochtonen vaker voor een overstap naar het vwo dan autochtonen.

Jongens en meisjes vertonen ook verschillen in hun keuze voor een vervolgopleiding na het havo. Jongens kiezen vaker voor het vwo dan meisjes. Ruim 3 procent van de meisjes gaat na het havo-diploma door naar het vwo, terwijl het bij jongens om ruim 5 procent gaat. Meisjes kiezen net iets vaker voor het hbo dan jongens.

Met natuurkunde vaker naar het vwo

Havo-ge-diplomeerden kiezen vooral voor een vervolgopleiding in het hbo. Met het profiel 'cultuur en maatschappij' wordt iets minder vaak voor het hbo gekozen dan met de andere profielen. Havo-ge-diplomeerden met de profielen 'natuur en techniek' of 'natuur en gezondheid' kiezen vaker voor het vwo als vervolgopleiding dan leerlingen met andere profielen. Meisjes met 'natuur en techniek' kiezen vaker voor het vwo dan jongens met dit profiel, ten koste van een keuze voor het hbo. Met alle andere profielen kiezen meisjes juist vaker voor het hbo dan jongens.

5. Doorstroom havo 5 met diploma naar vwo, mbo of hbo naar profiel, 2007/2008*

Techniek populair bij havisten op mbo

Havisten die hun opleiding vervolgen bij het mbo gaan voornamelijk naar de beroepsopleidende leerweg (bol) en volgen het hoogste niveau in het mbo. De sector techniek is het meest populair bij havo-ge-diplomeerden die naar het mbo gaan.

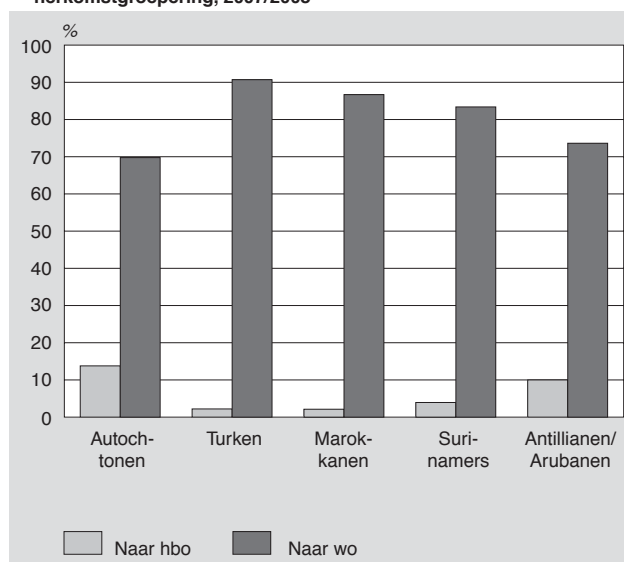
5. Doorstroom vanuit vwo naar hbo of wo

Aan het eind van hun opleiding in het vwo staan leerlingen voor de keuze tussen een universitaire studie, een meer praktijkgerichte hbo-opleiding of (tijdelijk) stoppen met leren. De meeste vwo-ge-diplomeerden kiezen voor een universitaire studie (71 procent in 2007/08). Ongeveer 13 procent gaat naar het hbo. De rest verlaat het onderwijs voor tenminste één jaar. De laatste jaren is het aandeel vwo-ge-diplomeerden dat naar het wetenschappelijk onderwijs gaat ongeveer gelijk gebleven. De doorstroom naar het hbo nam in lichte mate af (zie tabel 1).

Allochtonen kiezen voor hoogst mogelijke opleiding

Ook bij het vwo kiezen niet-westerse allochtone leerlingen na het behalen van hun diploma vaak voor de hoogst mogelijke vervolgopleiding. Vooral Marokkaanse leerlingen kiezen na het vwo massaal voor het wetenschappelijk onderwijs. Ruim 90 procent van hen ging in 2007/08 een universitaire studie doen tegenover 70 procent van de autochtone vwo'ers. Doorstroom naar het hbo is vanuit het vwo veel minder in trek bij allochtone leerlingen. Ook hier kiezen jongens anders dan meisjes. Jongens kiezen na het vwo vaker voor de universiteit dan meisjes (74 procent tegenover 68 procent). Meisjes kiezen vaker voor een meer praktische hbo-opleiding. Ongeveer 15 procent van de meisjes gaat na het vwo naar het hbo, tegenover 10 procent van de jongens.

6. Doorstroom vwo 6 met diploma naar hbo en wo naar herkomstgroepering, 2007/2008*

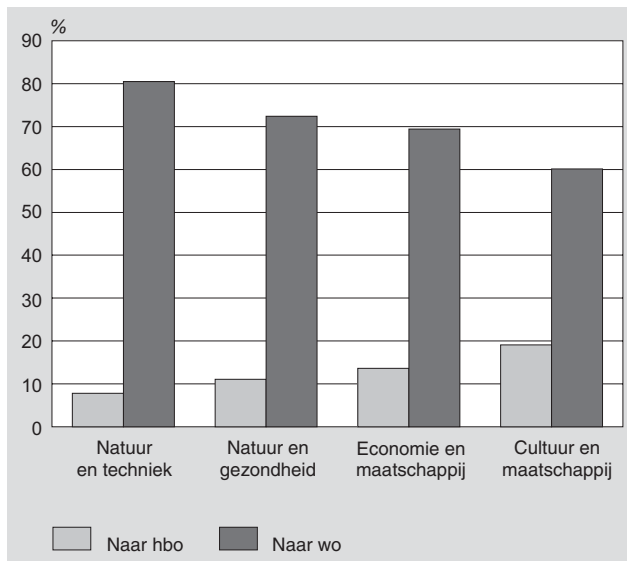

Doorstroom naar hbo met profiel cultuur

Vwo'ers met het profiel 'cultuur en maatschappij' gaan vaker naar het hbo dan vwo'ers met andere profielen. Bijna 20 procent van de ge-diplomeerden met dit profiel kiest voor een vervolg in het hbo, terwijl 60 procent doorgaat naar de universiteit. De meeste doorstroom naar een universitaire studie komt van vwo'ers met het profiel 'natuur en techniek'.

Met dit profiel stroomt 8 op de 10 leerlingen door naar de universiteit.

7. Doorstroom vwo 6 met diploma naar hbo en wo per profiel, 2007/2008*

6. Doorstroom binnen het mbo vanuit mbo niveau 1, 2 of 3

Deelnemers aan de mbo-niveaus 1-3 kunnen na het behalen van een diploma niet direct doorstromen naar het hoger onderwijs. Hiervoor is namelijk een diploma nodig op niveau 4 of een diploma van het havo of vwo. Wel kunnen mbo-gediplomeerden van niveau 1-3 doorleren binnen het mbo. Doorstroom binnen het onderwijs is extra van belang voor mbo-gediplomeerden op niveau 1, omdat zij nog geen startkwalificatie hebben.

Helft mbo-gediplomeerden niveau 1 en 2 leert door binnen mbo

Vanuit het mbo niveau 1 en 2 leert meer dan de helft van de deelnemers door binnen het mbo na het behalen van een diploma. Bij deelnemers uit niveau 3 leert ongeveer een derde van de deelnemers door binnen het mbo. De meerderheid van de mbo'ers die doorstromen binnen het mbo gaat een mbo-opleiding van een hoger niveau volgen, maar er is ook een klein deel (3 tot 7 procent vanuit mbo niveau 1-3) dat kiest voor een opleiding op hetzelfde of een lager niveau.

In de afgelopen jaren is het aandeel mbo-gediplomeerden van niveau 1-3 dat doorleert binnen het mbo weinig veranderd. Alleen de doorstroom vanuit mbo-niveau 2 is wat gedaald (zie tabel 1).

Niet-westerse allochtonen blijven vaker doorleren binnen het mbo

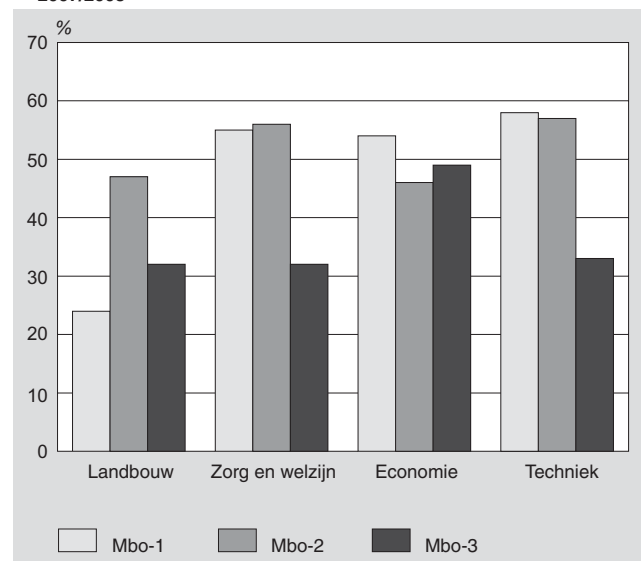
Na het behalen van een mbo-diploma op niveau 1-3 gaan niet-westerse allochtonen vaker door met een andere mbo-opleiding dan autochtonen. Ruim 61 procent van de niet-westerse allochtonen stroomt na het behalen van een

diploma op niveau 1 door in het mbo. Na het behalen van een diploma op niveau 2 stroomt 59 procent van hen door en na niveau 3 stroomt 49 procent door in het mbo. Bij de autochtonen gaat het om 47 procent doorstroom na een diploma op niveau 1, 50 procent na niveau 2 en 35 procent na niveau 3. Vooral Turkse en Marokkaanse deelnemers stromen binnen het mbo door naar hogere niveaus.

Weinig doorstroom binnen mbo bij sector landbouw niveau 1

De doorstroom binnen het mbo na behalen van een diploma verschilt per sector. Bij de meeste sectoren is de doorstroom na een diploma op niveau 1 redelijk hoog, namelijk meer dan de helft. De sector landbouw is hierop een uitzondering. Hier stroomt slechts een kwart van de deelnemers door in het mbo na een diploma op niveau 1. Bij de sectoren zorg en welzijn stroomt meer dan de helft van de deelnemers na een diploma op niveau 1 of 2 door binnen het mbo en ongeveer een derde van de gediplomeerden op niveau 3. Bij de sector economie is de doorstroom ook na het behalen van een diploma op niveau 3 nog redelijk hoog. Bijna de helft van de deelnemers in deze sector leer door op het mbo na een diploma op niveau 3.

8. Doorstroom mbo-niveau 1-3 met diploma binnen mbo per sector, 2007/2008*

Deelnemers zorg meest trouw aan sector

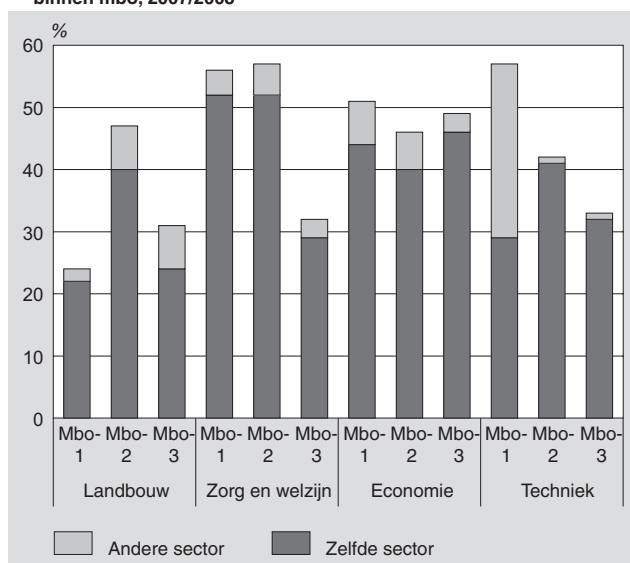
Deelnemers aan mbo-sector zorg, die doorstromen binnen het mbo na het behalen van een diploma op niveau 1-3, blijven doorgaans trouw aan de sector. Slechts een klein deel van de deelnemers kiest voor een andere sector. Bij de sector techniek wordt het meest gewisseld van sector. Dit is dan vooral na niveau 1. Na behalen van een diploma op niveau 1 wisselt de helft van de doorstromers bij techniek van sector. Na een diploma op niveau 2 of 3 wisselt bij deze sector bijna niemand. Bij de sector landbouw geldt hoe hoger het niveau, hoe minder trouw aan de sector. Bij niveau 1 zijn de doorstromers uit landbouw nog redelijk trouw aan de sector, maar bij niveau 3 is dit een stuk minder. Bij economie geldt het omgekeerde. Hoe hoger het

niveau van het behaalde diploma, hoe trouwer de doorstromers zijn aan de eigen sector.

Een vijfde stapt van bol over naar bbl

Van de mbo-gediplomeerden die doorstromen binnen het mbo wisselt 1 op de 5 deelnemers na een diploma op niveau 1 of 2 van een beroepsopleidende opleiding naar een beroepsbegeleidende opleiding. Na een diploma op niveau 3 gaat het om ongeveer 1 op de 10 deelnemers. Wisseling van beroepsbegeleidende leerweg naar de beroepsopleidende leerweg komt maar weinig voor.

9. Sectorwisselingen van doorstroom mbo-niveau 1-3 met diploma binnen mbo, 2007/2008*

7. Doorstroom vanuit mbo niveau 4 naar mbo/hbo

Leerlingen die in het mbo een diploma op niveau 4 (mid-denkader of specialistenopleiding) hebben afgerond, kunnen gaan werken, maar ook doorstromen naar het hbo.

Groot deel mbo4-gediplomeerden stroomt door naar hbo

Bijna 40 procent van de deelnemers aan mbo 4 stroomde na het behalen van het mbo-diploma in schooljaar 2007/'08 door naar het hbo in studiejaar 2008/'09. Het mbo is hiermee een belangrijke toeleverancier van studenten voor het hbo. Daarnaast leert rond de 6 procent door binnen het mbo en gaat een andere mbo-opleiding doen. De overige mbo-4-gediplomeerden verlaten het onderwijs. In de afgelopen jaren is het aandeel mbo-gediplomeerden van niveau 4 dat doorstroomt naar het hbo licht gedaald (zie tabel 1).

Mannen blijven vaker onderwijs volgen na mbo-4 diploma

Mannen blijven vaker doorleren na het behalen van een mbo-diploma niveau 4 dan vrouwen. Ongeveer 7 procent van de mannen leert door binnen het mbo en 41 procent

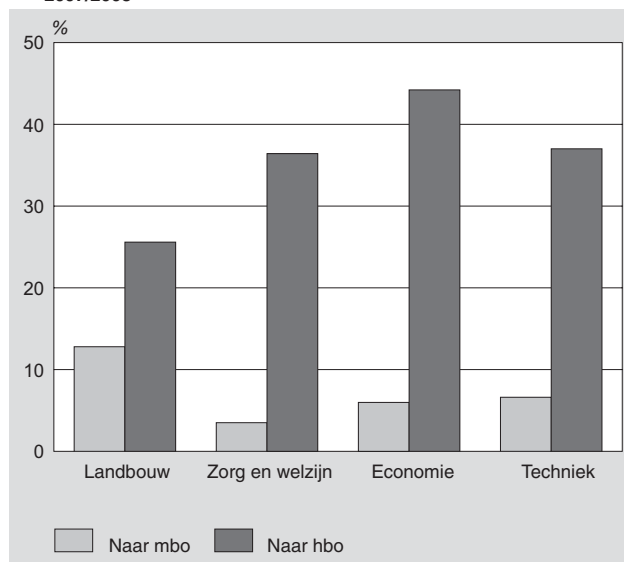
gaat naar het hbo. Bij de vrouwen leert een kleine 5 procent door in het mbo en 37 procent gaat naar het hbo.

Meer dan de helft van de allochtone mbo-4-gediplomeerden stroomt door naar het hbo. Zij doen dit daarmee vaker dan autochtone leerlingen. Bij Turkse en Marokkaanse leerlingen ligt de doorstroom naar hbo zelfs op respectievelijk 59 en 55 procent. Van de autochtone leerlingen gaat ongeveer 36 procent door naar het hbo.

Weinig doorstroom naar hbo vanuit sector landbouw

De overstap naar het hbo wordt het meest gemaakt vanuit de sector economie. Ruim 44 procent van de mbo'ers van de sector economie met een diploma op niveau 4 leert door in het hbo. Vanuit de sector landbouw is de doorstroom naar het hbo relatief laag. Bij deze sector is doorstroom binnen het mbo wel aanzienlijk hoger dan vanuit de andere sectoren.

10. Doorstroom mbo-niveau 4 met diploma naar mbo of hbo per sector, 2007/2008*

Technische toelichting

Methode

Van de leerlingen die op 1 oktober van het basisjaar staan ingeschreven is bekeken of ze in hetzelfde schooljaar een diploma behaald hebben. Het kan voorkomen dat een leerling een ander diploma haalt dan waarvoor hij/zij op 1 oktober stond ingeschreven. Vervolgens is van de gediplomeerden gekeken naar de directe doorstroom in het onderwijs. De gegevens over de directe doorstroom tussen onderwijssoorten zijn samengesteld door de gegevens van leerlingen van twee opeenvolgende schooljaren met elkaar te vergelijken op basis van het persoonsgebonden nummer onderwijs. Van alle leerlingen die op 1 oktober van het basisjaar staan ingeschreven in een onderwijssoort en die in hetzelfde jaar een diploma hebben behaald wordt gekeken of ze een jaar later op 1 oktober (bestemmingsjaar) nog steeds een inschrijving hebben in het bekostigd onderwijs.

Leerlingen die in het bestemmingsjaar een inschrijving hebben in het (bekostigd) onderwijs zijn directe doorstroom. De positie in het volgend schooljaar is voor deze leerlingen de onderwijssoort waar zij een inschrijving bij hebben, bijvoorbeeld vo of mbo. In enkele gevallen komt het voor dat een leerling in het bestemmingsjaar in meerdere onderwijssoorten een inschrijving heeft. In dit geval wordt bij het bepalen van de doorstroom de volgende volgorde gehanteerd:

- hoger onderwijs;
- middelbaar beroepsonderwijs (exclusief examendeelnemers/extraneï);
- voortgezet onderwijs;
- voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (exclusief examendeelnemers/extraneï);
- examendeelnemers/extraneï mbo;
- extraneï vavo.

Leerlingen die in het bestemmingsjaar geen inschrijving hebben in het (bekostigd) onderwijs zijn uitstroom.

Meer gegevens

Gegevens over de door- en uitstroom van deelnemers in het middelbaar beroepsonderwijs zijn te vinden in de StatLinetabel *MBO; door- en uitstroom naar herkomstgroepering, geslacht en regio*.

Gegevens over de door- en uitstroom van leerlingen in het voortgezet onderwijs zijn te vinden in de StatLinetabel *VO; door- en uitstroom naar herkomstgroepering, geslacht en regio*.

Gegevens over persoonskenmerken van deelnemers die doorstromen binnen het mbo, in combinatie met gegevens over leerweg en niveau zijn te vinden in de StatLinetabel *Stromen mbo; leerweg, persoonskenmerken*.

Gegevens over persoonskenmerken van deelnemers die doorstromen binnen het mbo, in combinatie met gegevens over niveau, sector en opleidingsrichting zijn te vinden in de StatLinetabel *Stromen mbo; sector, persoonskenmerken*.

Gegevens over de voortgang in het voortgezet onderwijs naar advies op basis van de score op de Eindtoets Basisonderwijs zijn te vinden in de StatLinetabel *VO; studievoortgang brugklas 2003–2007 advies obv score eindtoets*.

Begrippen

Advies op basis van de Citotoetsscore

De score op de Eindtoets Basisonderwijs (Citotoets) wordt weergegeven als een standardscore die over de jaren heen vergelijkbaar is, lopend van 501 tot en met 550. Het gemiddelde ligt ieder jaar rond de 535. Afhankelijk van de score volgt een advies voor een van de vijf schooltypen. De verdeling is als volgt:

501–523 Vmbo beroepsgerichte leerweg
524–529 Vmbo kaderberoepsgerichte leerweg
530–536 Vmbo theoretisch/gemengde leerweg
537–544 Havo
545–550 Vwo

De score op de Citotoets schrijft niet dwingend voor naar welk school- en brugklatype een leerling moet gaan. De score op de Citotoets moet worden beschouwd als een 'second opinion', een belangrijk onafhankelijke bron van informatie bij de keuze voor het best passende type voortgezet onderwijs. De leerkracht kan aan de hand van de score op de Citotoets nog eens nagaan of hij of zij de mogelijkheden van een leerling niet onder- of overschat. Uiteindelijk bepaalt de score op de Citotoets altijd samen met het advies van de basisschool en de wens van de ouders (en hun kind natuurlijk) het uiteindelijke vervoladvies. Doorslaggevend is de combinatie van die gegevens.

Leerweg in het vmbo

Niveau binnen het vmbo. Het vmbo kent vier leerwegen:

- basisberoepsgerichte leerweg. Deze is te beschouwen als opvolger van de laagste niveaus van het voorbereidend beroepsonderwijs (vbo) en is bedoeld als vooropleiding voor de basisberoepsopleiding, niveau 2 van de kwalificatiestructuur van het middelbaar beroepsonderwijs (mbo);
- kaderberoepsgerichte leerweg. Deze is te beschouwen als opvolger van de hoogste niveaus van het vbo en is de minimale vooropleiding voor de vakopleiding en de middenkaderopleiding, respectievelijk niveau 3 en 4 van de kwalificatiestructuur van het mbo;
- gemengde leerweg. Deze is te beschouwen als tussenform van de theoretische leerweg en de beroepsgerichte leerwegen, heeft hetzelfde niveau als de theoretische leerweg, maar heeft ook een beroepsgericht vak. De gemengde leerweg geeft toegang tot de middenkaderopleiding, niveau 4 van de kwalificatiestructuur van het mbo;
- theoretische leerweg. Deze is te beschouwen als opvolger van de mavo en geeft toegang tot de middenkaderopleiding, niveau 4 van de kwalificatiestructuur van het mbo. Het is na diplomering tevens mogelijk door te stromen naar het vierde leerjaar havo.

Leerwegen mbo

In het mbo worden twee leerwegen onderscheiden:

- de beroepsopleidende leerweg (bol), waarbij 20 tot 60 procent van de totale opleidingsduur besteed wordt aan beroepspraktijkvorming (stages bij een bedrijf of instelling).
- de beroepsbegeleidende leerweg (bbl), waarbij meer dan 60 procent van de totale opleidingsduur besteed wordt aan beroepspraktijkvorming (stages bij een bedrijf of instelling) en waarbij alleen diegenen worden toegelaten voor wie de volledige leerplicht is geëindigd. In totaal moet per leerjaar minstens 300 uur onderwijs (lessen, stages en begeleiding) worden aangeboden.

Bij de invoering van de Wet Educatie en beroepsonderwijs (WEB) is een landelijke kwalificatiestructuur van kracht geworden, die moet bijdragen aan een verbetering van de kwaliteit van het mbo. Deze kwalificatiestructuur onderscheidt vijf opleidingstypen op vier niveaus:

- niveau 1 : assistentopleiding met een duur van een half tot één jaar, opleidend tot een assiterend beroepsbeoefenaar;
- niveau 2 : basisberoepsopleiding met een duur van twee tot drie jaar, opleidend tot een basisberoepsbeoefenaar;
- niveau 3 : vakopleiding met een duur van twee tot vier jaar, opleidend tot een zelfstandig beroepsbeoefenaar;
- niveau 4a: middenkaderopleiding met een duur van drie tot vier jaar, opleidend tot een middenkaderfunctionaris;
- niveau 4b: specialistenopleiding met een duur van één tot twee jaar, opleidend tot een specialist. Dit is een vervolg op de vakopleiding (niveau 3).

- 1) Er wordt uitgegaan van de onderwijssoort van leerlingen in leerjaar 3 van het voortgezet onderwijs omdat de meeste leerlingen in leerjaar 3 een duidelijke keuze hebben gemaakt voor een bepaalde onderwijssoort; in het eerste en tweede leerjaar volgt een groot deel van de leerlingen nog een algemeen brugjaar. Hierbij is gekeken naar leerlingen uit brugklascohort 2006/07. Het betreft alleen leerlingen met reguliere doorstroom, dus niet de leerlingen die in de eerste drie leerjaren zijn opgestroomd of afgestroomd naar een hogere of lagere onderwijssoort.
- 2) Stroucken, L., D. Takkeneberg, A. Béguin (Cito), 'Cito-toets en de overgang van basisonderwijs naar voortgezet onderwijs', *Sociaaleconomische trends*, 2/2008, 7–16.

Tabel 1
Trends in keuze voor vervolgonderwijs na vo en mbo, 2004/05–2007/08*

		2004/05– 2005/06	2005/06– 2006/07	2006/07– 2007/08	2007/08*– 2008/09	2004/05– 2005/06	2005/06– 2006/07	2006/07– 2007/08	2007/08*– 2008/09
Basisjaar	Bestemmingsjaar	%				abs ¹⁾			
		Vmbo 4 b met diploma	mbo-niveau 1	4,1	3,6	2,8	2,4	1 000	960
	mbo-niveau 2	77,6	79,4	81,1	84,6	19 040	21 440	20 900	20 260
	mbo-niveau 3	4,1	5,2	5,3	4,9	1 000	1 400	1 370	1 170
	mbo-niveau 4	1,0	1,2	1,1	1,2	250	330	290	280
	overig	0,5	0,3	0,4	0,4	120	90	90	90
	uit onderwijs	12,7	10,3	9,4	6,6	3 120	2 780	2 410	1 580
Vmbo 4 k met diploma	mbo-niveau 1	1,1	1,0	0,7	0,4	230	260	190	120
	mbo-niveau 2	18,2	19,2	19,8	21,9	3 930	5 140	5 480	5 970
	mbo-niveau 3	32,0	31,7	32,5	34,0	6 920	8 490	9 020	9 290
	mbo-niveau 4	41,8	42,1	41,6	39,6	9 030	11 290	11 530	10 800
	overig	0,3	0,2	0,2	0,2	70	60	70	60
	uit onderwijs	6,6	5,8	5,2	3,9	1 420	1 550	1 460	1 050
Vmbo 4 g/t met diploma	havo	15,1	16,1	18,7	18,8	6 210	7 430	8 870	9 020
	mbo-niveau 1	0,7	0,5	0,4	0,2	300	230	170	80
	mbo-niveau 2	4,9	5,0	5,1	5,4	2 000	2 300	2 420	2 570
	mbo-niveau 3	15,5	15,4	15,2	15,9	6 370	7 130	7 230	7 650
	mbo-niveau 4	58,7	58,3	56,0	55,8	24 120	26 900	26 590	26 780
	overig	0,5	0,3	0,6	0,6	200	150	290	310
	uit onderwijs	4,6	4,4	4,0	3,3	1 890	2 020	1 880	1 600
Havo 5 met diploma	vwo	4,3	4,8	4,9	4,2	1 540	1 820	1 950	1 730
	mbo-niveau 1	0,1	0,0	0,0	x	20	20	20	x
	mbo-niveau 2	0,3	0,3	0,3	0,3	90	110	110	120
	mbo-niveau 3	0,4	0,4	0,4	0,4	150	170	160	180
	mbo-niveau 4	3,4	3,3	3,0	3,0	1 230	1 250	1 210	1 240
	hbo	79,0	78,3	77,9	77,8	28 230	29 780	30 900	32 120
	overig	0,6	0,6	0,6	0,6	230	220	220	250
	uit onderwijs	11,9	12,3	12,9	13,7	4 240	4 660	5 100	5 670
Vwo 6 met diploma	hbo	14,5	13,6	13,4	12,6	4 020	3 980	4 060	4 100
	wo	71,3	71,7	71,4	70,7	19 820	21 000	21 650	22 910
	overig	0,5	0,4	0,5	0,3	140	120	140	100
	uit onderwijs	13,7	14,3	14,8	16,4	3 810	4 210	4 480	5 300
Mbo 1 met diploma	mbo-niveau 1	2,0	2,6	2,8	2,8	180	270	290	290
	mbo-niveau 2	48,1	49,2	49,3	47,2	4 320	5 100	5 150	4 910
	mbo-niveau 3	1,4	2,1	1,4	1,7	130	220	150	180
	mbo-niveau 4	0,9	0,9	1,0	0,6	80	90	100	60
	overig	0,4	0,3	0,4	0,3	30	30	40	40
	uit onderwijs	47,2	44,9	45,2	47,4	4 230	4 660	4 720	4 930
Mbo 2 met diploma	mbo-niveau 1	0,1	0,1	0,1	0,1	40	40	40	60
	mbo-niveau 2	4,4	4,8	4,5	4,1	1 470	1 880	1 750	1 720
	mbo-niveau 3	45,2	43,4	43,2	40,7	15 000	16 970	16 930	17 060
	mbo-niveau 4	7,1	7,8	8,0	6,6	2 340	3 040	3 110	2 750
	overig	0,6	0,6	0,6	0,6	190	240	230	260
	uit onderwijs	42,6	43,3	43,7	47,9	14 150	16 960	17 100	20 060
Mbo 3 met diploma	mbo-niveau 1	0,0	0,0	0,0	0,0	20	10	20	10
	mbo-niveau 2	0,7	0,7	0,8	0,7	240	240	270	270
	mbo-niveau 3	7,0	7,4	7,0	6,6	2 260	2 640	2 500	2 430
	mbo-niveau 4	29,4	29,5	30,3	29,7	9 540	10 480	10 820	10 920
	overig	2,1	2,5	2,5	2,2	680	890	910	810
	uit onderwijs	60,8	59,8	59,4	60,7	19 730	21 210	21 230	22 320
Mbo 4 met diploma	mbo-niveau 1	x	x	x	x	x	x	x	x
	mbo-niveau 2	0,3	0,3	0,3	0,3	120	140	150	150
	mbo-niveau 3	0,8	0,9	0,9	0,9	340	450	460	480
	mbo-niveau 4	4,9	4,3	4,6	4,4	2 080	2 240	2 460	2 410
	hbo	41,8	41,8	40,8	38,8	17 920	21 860	22 000	21 460
	overig	0,1	0,1	0,2	0,2	40	70	90	80
	uit onderwijs	52,2	52,7	53,3	55,5	22 400	27 600	28 740	30 660

¹⁾ De aantallen zijn afgerond op 10-tallen. De percentages zijn berekend op de onafgeronde aantallen. Cijfers zijn geheim (x) wanneer de aantallen kleiner zijn dan 10.

Inkomens van mannen en vrouwen: levensloop en generatie

Linda Moonen en Tineke de Jonge

Vrouwen hebben in 2008 minder vaak een eigen inkomen dan mannen. Wel is dit aandeel veel hoger dan in 1990. Wanneer vrouwen een eigen inkomen hebben, is dat bovendien gemiddeld veel lager dan bij mannen. De hoogte van het inkomen hangt samen met de levensfase. Bij vrouwen neemt het inkomen toe tot het dertigste levensjaar en stabiliseert dan, bij mannen stijgt het door tot middelbare leeftijd. Bij een indeling naar 10-jaars geboortecohorten blijkt het gemiddelde inkomen van vrouwen bij elk jongere geboortecohort bij dezelfde leeftijd iets hoger te liggen dan dat van het voorliggende, oudere cohort. Bij mannen speelt de generatie een minder grote rol.

1. Inleiding

De afgelopen decennia is het overheidsbeleid er steeds op gericht geweest om meer mensen, zowel mannen als vrouwen, aan het werk te krijgen zodat ze een eigen inkomen kunnen vergaren. Een eigen inkomen biedt immers niet alleen bescherming tegen uitkeringsafhankelijkheid en armoede, maar geeft mensen ook meer mogelijkheden voor persoonlijke ontwikkeling en maatschappelijke participatie. Naast het al dan niet hebben van een eigen inkomen is ook de hoogte van het inkomen van belang. Dit is immers bepalend voor de mate waarin iemand in zijn of haar eigen onderhoud kan voorzien.

Dit artikel beschrijft de ontwikkeling van het persoonlijk inkomen van mannen en vrouwen. Zowel een eigen inkomen hebben als de wijze waarop iemand dat verwerft, is sterk afhankelijk van de levensfase waarin iemand zich bevindt. Hetzelfde geldt ook voor de hoogte van het inkomen. In paragraaf 2 belichten we eerst hoe de sociaaleconomische positie van mannen en vrouwen tijdens hun leven verandert in 1990 en 2008. In paragraaf 3 ligt de focus op de ontwikkeling van het persoonlijk inkomen tijdens de levensloop. Daarbij worden niet alleen de situaties in 1990 en 2008 met elkaar vergeleken, maar is ook gekeken naar de verschillende generaties. Hiertoe zijn zowel mannen als vrouwen opgedeeld in 10-jaars geboortecohorten. Zo wordt zichtbaar in hoeverre emancipatoire ontwikkelingen hun weerslag hebben gehad op de hoogte van het inkomen van vrouwen. De in dit artikel gebruikte cijfers zijn afkomstig van het Inkomenspanelonderzoek (IPO).

2. Veranderingen in de sociaaleconomische positie tijdens de levensloop in 1990 en 2008

2.1 Sociaaleconomische positie van mannen en vrouwen van 0 tot 25 jaar

Een eigen inkomen hebben hangt samen met de leeftijd. Zo heeft van de minderjarigen slechts een beperkt aantal een

eigen inkomen. Dat is in 2008 niet anders dan in 1990. Vanaf de leeftijd van ongeveer 15 jaar begint een deel van de jongeren een eigen inkomen te verdienen. In de meeste gevallen gaat het om scholieren met een kleine bijbaan van enkele uren in de week (Siermann en Lok, 2010). Het beeld onder jongeren is bij jongens en bij meisjes hetzelfde.

Bij jongeren van 18 tot 25 jaar zien we wel een duidelijke verschuiving in de tijd. Zowel bij jonge mannen als bij jonge vrouwen is het aandeel dat studeert in de afgelopen achttien jaar flink toegenomen. Bij de vrouwen was deze toename echter veel sterker dan bij de mannen. In 2008 studeert 56 procent van de 18- tot 25-jarige vrouwen, terwijl 48 procent van de mannen van deze leeftijd een studie volgt. Achttien jaar eerder was het aandeel studenten onder mannen nog groter dan onder vrouwen: 40 procent van de mannen was toen student, tegenover 33 procent van de vrouwen.

2.2 Sociaaleconomische positie van mannen en vrouwen van 25 tot 50 jaar

In 2008 hebben ruim negen op de tien mannen in de leeftijd van 25 tot 50 jaar voornamelijk inkomsten als werknemer of zelfstandige, tegenover acht op de tien vrouwen. In 1990 werkte nog slechts de helft van de 25- tot 50-jarige vrouwen. Het aandeel vrouwen zonder een eigen inkomen is in de tussenliggende periode tot 2008 gedaald van meer dan drie op de tien naar minder dan een op de tien. Vrouwen hebben dus een flinke inhaalslag gemaakt.

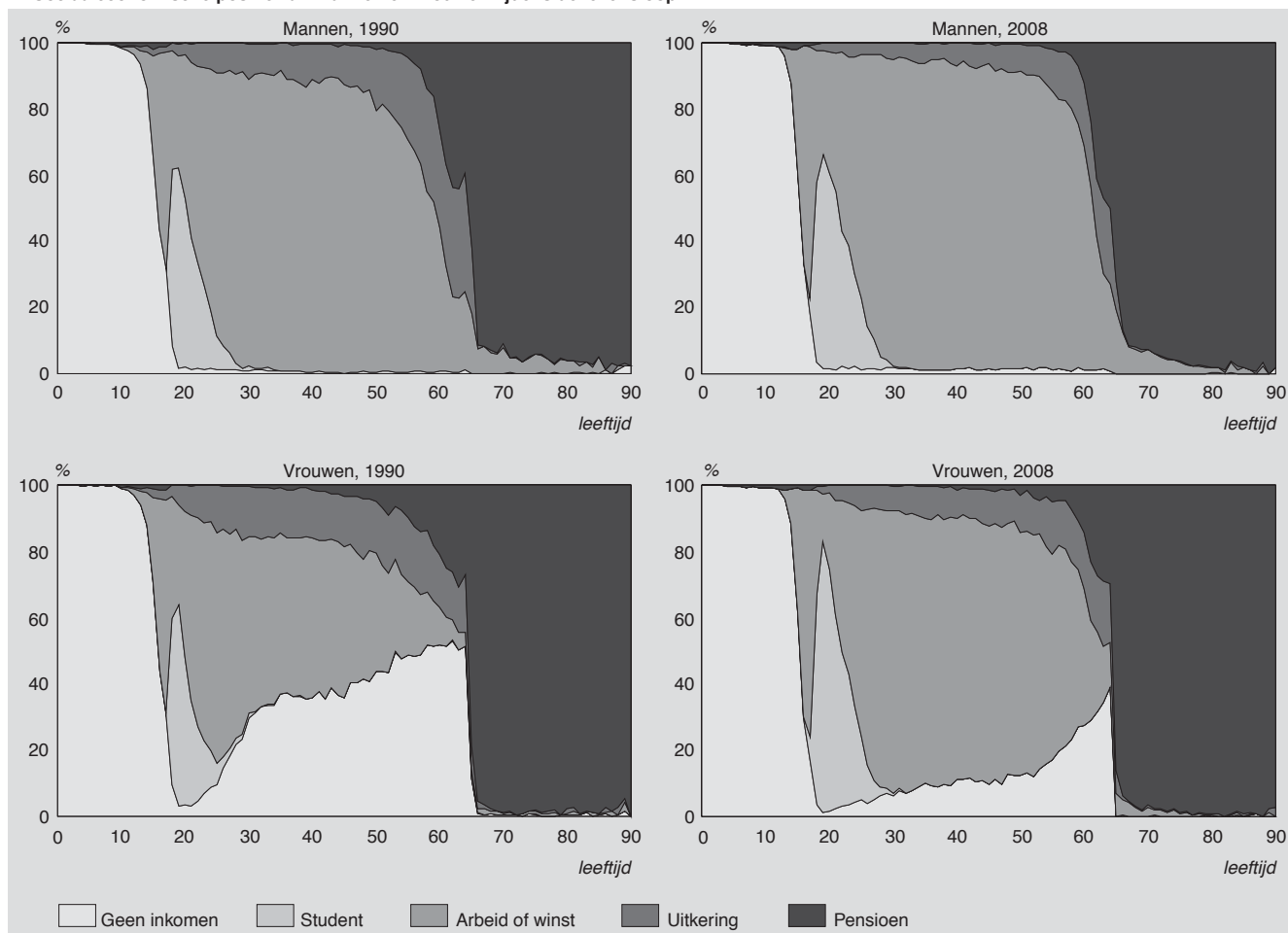
Deze inhaalslag onder vrouwen hangt onder meer samen met het toegenomen opleidingsniveau van vrouwen. Zo zijn de 25- tot 35-jarige vrouwen inmiddels al hoger opgeleid dan de mannen van die leeftijd. Hoogopgeleide vrouwen werken aanmerkelijk vaker dan laagopgeleide (Driessen, 2010). Maar ook de veranderde rollenpatronen, waarin het vroeger voor vrouwen ongebruikelijk was om te werken en een eigen inkomen te verwerven, zeker wanneer er kinderen waren, spelen hierbij een rol.

Het aandeel 25- tot 50-jarigen dat afhankelijk was van een uitkering lag in 2008 gemiddeld op 6 procent bij mannen en op 9 procent bij vrouwen. Zowel bij mannen als bij vrouwen is dat percentage de afgelopen 20 jaar gedaald.

2.3 Sociaaleconomische positie van mannen en vrouwen van 50 tot 65 jaar

Vanaf de leeftijd van 50 jaar daalt het aandeel werkenden, zowel onder mannen als onder vrouwen: mensen gaan vervroegd met pensioen, worden werkloos of arbeidsongeschikt. Sinds 1990 is een duidelijke toename zichtbaar van het aandeel werkende mannen in deze leeftijdsgroep. Onder meer door de afschaffing van de VUT- en (pre)pensioenregelingen is de afgelopen jaren vooral onder de 55- tot 65-jarigen mannen de arbeidsparticipatie fors toegenomen (Otten, Arts, Siermann en Ybema, 2010). In 2008 heeft

1. Sociaaleconomische positie van mannen en vrouwen tijdens de levensloop

72 procent van de mannen van 50 tot 65 jaar voornamelijk inkomsten uit werk, in 1990 was dat 58 procent.

Onder vrouwen van 50 tot 65 jaar is de groei van het aandeel dat voornamelijk inkomsten uit arbeid of een eigen onderneming heeft nog sterker. In 2008 beschikt ruim de helft van deze vrouwen over dergelijke inkomsten, tegenover minder dan 20 procent in 1990. Vooral doordat vrouwen van 50 tot 65 jaar meer zijn gaan werken, nam het aandeel met een eigen inkomen in 1990–2008 toe van ruim 50 procent tot bijna 80 procent.

Dit betekent dat nog steeds ruim twee op de tien vrouwen van deze leeftijd geen eigen inkomen heeft. Dit relatief hoge percentage hangt ermee samen dat deze vrouwen die vlak na de oorlog zijn geboren, opgroeiden in een tijd waarin het minder vanzelfsprekend was dat je als meisje door kon leren en het kostwinnersprincipe nog hoogtij vierde.

In 2008 is ruim 10 procent van de 50- tot 65-jarigen gepensioneerd. Dit aandeel is gelijk voor mannen en vrouwen en ligt iets lager dan 20 jaar geleden: in 1990 was nog 15 procent van de mannen en vrouwen van deze leeftijd met pensioen.

Ook het aandeel uitkeringsontvangers ligt in de leeftijdsgroep van 50 tot 65 jaar voor mannen en vrouwen op gelijke hoogte, namelijk op 15 procent. Vooral bij mannen is er sprake van een forse daling ten opzichte van 1990. Toen ontving nog ruim een kwart van de 50- tot 65-jarige mannen

een uitkering. Deze afname komt voor een groot deel voor rekening van de arbeidsongeschiktheidsuitkeringen.

2.4 Sociaaleconomische positie van 65-plussers

Vrijwel alle 65-plussers zijn gepensioneerd. Een kleine 10 procent van de mannen in de leeftijd van 65 tot 70 jaar heeft in 2008 nog voornamelijk inkomsten uit betaald werk. Vanaf 70 jaar is meer dan 95 procent van de mannen met pensioen. Bij vrouwen ligt het aandeel gepensioneerden al vanaf 65-jarige leeftijd op 95 procent. Dit beeld is de afgelopen achttien jaar niet veranderd.

3. Ontwikkeling van het inkomen tijdens de levensloop

3.1 Ontwikkeling van het inkomen tijdens de levensloop in 1990 en 2008

Niet alleen hebben mannen vaker een eigen inkomen dan vrouwen, hun inkomen is gemiddeld ook fors hoger. Dit verschil is tussen 1990 en 2008 wel iets kleiner geworden. In 1990 bedroeg het persoonlijke inkomen van mannen 33 duizend euro en dat van vrouwen 16 duizend euro¹⁾. In 2008 was dat respectievelijk 37 duizend euro en 21 duizend euro.

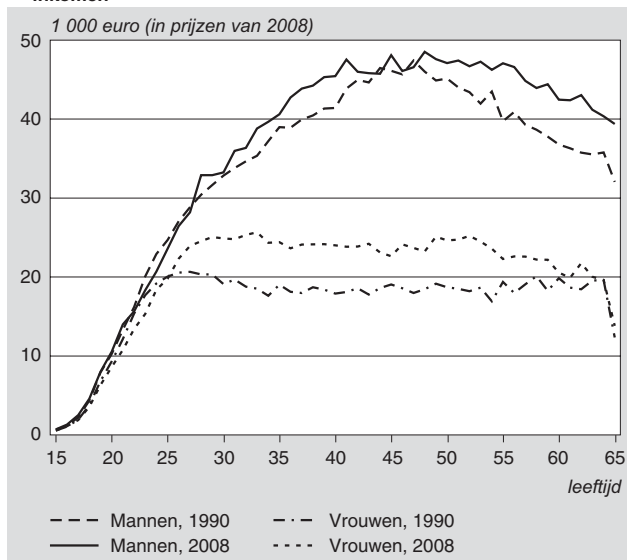
Het inkomen ontwikkelt zich met de leeftijd over het algemeen volgens een vast patroon, namelijk in de vorm van een omgekeerde U. Dit hangt sterk samen met de ontwikkeling van de sociaaleconomische positie zoals beschreven in paragraaf 2.

Bij mannen ligt de top hoger dan bij vrouwen, waar eerder sprake is van een brede, meer afgeplatte vulkaankegel. Jongeren, zowel mannen als vrouwen, studeren vaak nog of staan aan het begin van hun carrière. Zij hebben daardoor meestal een relatief laag inkomen. Tot een leeftijd van ongeveer 50 jaar stijgt bij mannen het gemiddelde inkomen met het klimmen van de jaren, daarna neemt het af, onder meer omdat zij minder gaan werken, vervroegd met pensioen gaan, of arbeidsongeschikt worden (CBS, 2008). Ook bij vrouwen neemt het inkomen toe naarmate zij ouder worden, maar bij hen consolideert het gemiddelde eerder, rond de leeftijd van 30 jaar. Opvallend is het dat hoewel er in de sociaaleconomische positie van vrouwen in de afgelopen achttien jaar het een en ander is veranderd, er nauwelijks verschil is in dit patroon in 1990 en 2008.

Zowel bij mannen als bij vrouwen is het gemiddelde inkomen sinds 1990 toegenomen. Onder mannen tot 30 jaar ligt dit inkomen in 2008 ongeveer op gelijke hoogte als in 1990. Het gemiddelde inkomen van mannen in de leeftijd van 30 tot 55 jaar is in 2008 bijna 2,5 duizend euro hoger dan in 1990. Bij mannen van 55 jaar of ouder is dit verschil nog groter, namelijk bijna 6 duizend euro per jaar. Dit hangt samen met de toegenomen arbeidsparticipatie van mannen vanaf 55 jaar (zie paragraaf 2). Inkomsten uit arbeid zijn over het algemeen hoger dan inkomsten uit andere bronnen (zoals uitkeringen of eventueel vervroegd pensioen). Een hogere arbeidsparticipatie leidt doorgaans dus tot een hoger gemiddeld inkomen.

Het gemiddelde inkomen van vrouwen van 25 tot 55 jaar is in 2008 voor elke leeftijd hoger dan in 1990. Het verschil bedraagt gemiddeld 5,5 duizend euro per jaar. Bij vrouwen van 55 jaar of ouder worden de verschillen in gemiddeld inkomen tussen de twee vergeleken jaren steeds kleiner.

2. Persoonlijk inkomen van mannen en vrouwen met een persoonlijk inkomen

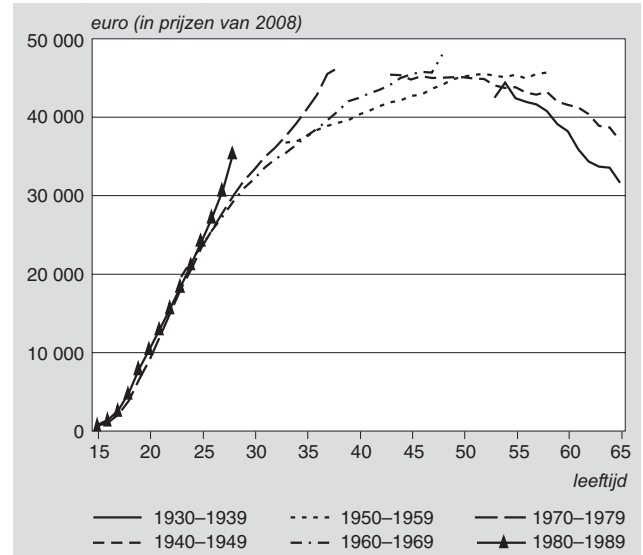

3.2 Verschillen in de ontwikkeling van het inkomen tussen generaties

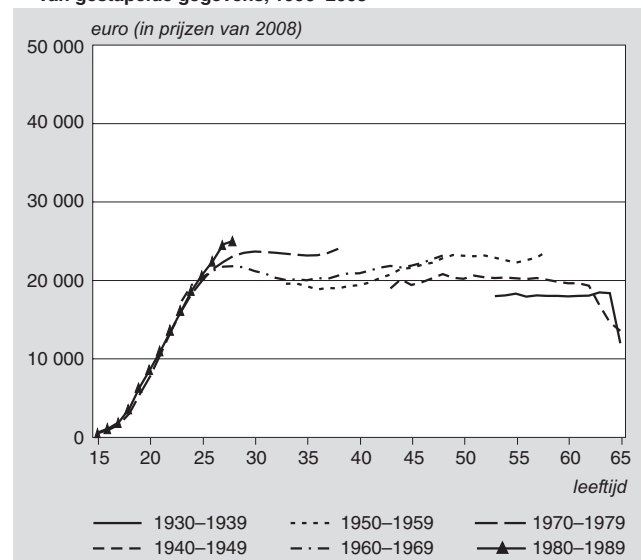
Een andere manier om de ontwikkeling van het inkomen van mannen en vrouwen tijdens de levensloop in kaart te brengen is door te kijken naar de verschillende generaties. Hiertoe zijn mannen en vrouwen in 10-jars geboortecohorten ingedeeld.

Wat blijkt is dat het effect van het geboortecohort op het inkomen bij mannen niet eenduidig is. Mannen geboren in de periode 1980–1989 hebben vanaf hun 25ste een hoger inkomen dan de generatie mannen uit het geboortecohort 1970–1979. Die laatsten hebben op hun beurt weer een hoger inkomen dan de mannen uit cohort 1960–1969. Het is echter niet altijd zo dat de jongere generatie op dezelfde leeftijd een hoger inkomen heeft dan de oudere generatie. Zo hebben mannen van begin 40 uit het geboortecohort

3. Persoonlijk inkomen van mannen naar geboortecohort op basis van gestapelde gegevens, 1990–2008

4. Persoonlijk inkomen van vrouwen naar geboortecohort op basis van gestapelde gegevens, 1990–2008

1940–1949 een hoger inkomen dan de jongere generatie die geboren is in de periode 1950–1959.

Bij vrouwen is er wel een duidelijke samenhang tussen geboortecohort en de hoogte van het inkomen. Voor vrouwen in de leeftijd van 25 tot 60 jaar heeft de jongere generatie systematisch een hoger inkomen dan de oudere generaties. De verschillen zijn echter niet erg groot. Dat suggereert dat het overheidsbeleid gericht op hogere inkomens voor vrouwen weliswaar gestaag, maar alleen met kleine stapjes vooruit gaat.

Opvallend is dat het verschil met mannen groot blijft, ondanks dat jongere generaties vrouwen een steeds hoger inkomen weten te verwerven. De ontwikkeling van het inkomen van vrouwen stagneert vanaf het 30ste levensjaar, ook bij de jongere generaties vrouwen. Het inkomen van mannen blijft daarentegen stijgen tot zij begin 40 zijn.

4. Inkomensverschillen: mogelijke oorzaken

Zowel wanneer het persoonlijk inkomen van mannen en vrouwen tussen 1990 en 2008 wordt vergeleken (paragraaf 3.1), als wanneer de geboortecohortbenadering wordt gehanteerd (paragraaf 3.2) komt naar voren dat het inkomen van vrouwen nog steeds sterk achterblijft bij dat van mannen en dat dit verschil maar langzaam afneemt. Dit terwijl vrouwen steeds vaker gaan werken om een eigen inkomen te verwerven (paragraaf 2). Waarom blijft het inkomen van vrouwen dan toch achter bij dat van mannen?

Een belangrijke reden is dat de sterke toename van de arbeidsdeelname van vrouwen in de afgelopen decennia geheel voor rekening komt van het aantal deeltijdwerkers. Het aantal vrouwen met een voltijd baan is sinds 1996 vrijwel gelijk gebleven.

Jongere vrouwen werken al veel vaker in deeltijd dan mannen, maar vooral vlak na het 30ste levensjaar neemt het aandeel deeltijdwerkers snel toe. Dit hangt samen met het gegeven dat veel vrouwen rond die leeftijd hun eerste kind krijgen. Na het 35ste levensjaar heeft nog rond de 25 procent een voltijd baan, dit aandeel neemt daarna nog iets af (SCP/CBS, 2009). Dit patroon wordt weerspiegeld in grafiek 2 waar de ontwikkeling van het persoonlijk inkomen tijdens de levensfase wordt getoond.

Doordat vrouwen veelal in deeltijd werken, verdienen ze minder, waardoor hun gemiddelde inkomen relatief laag blijft. Daarnaast liggen de uurlonen in de typische vrouwenberoepen doorgaans lager dan in de typische mannenberoepen (de Ruijter, van Doorne-Huiskes en Schippers, 2001; Ruijs, 2005). Veel vrouwen zijn bijvoorbeeld werkzaam in de zorgsector of in het onderwijs, terwijl mannen veelal in beter betalende sectoren zoals de delfstoffenwinning en de energie werkzaam zijn. Mede doordat vrouwen vaak in deeltijd werken, zijn bovendien hun carrièrekansen beperkter. Zo zijn ze ondervertegenwoordigd in managementfuncties. De daadwerkelijke emancipatie van vrouwen in termen van gelijke arbeidsparticipatie en gelijke inkomens heeft dan ook nog een lange weg te gaan.

Literatuur

CBS (2008). *De Nederlandse Samenleving 2008*. Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen.

Driessen, M. (2010, 28 juni). Meer hoger opgeleide vrouwen, meer arbeidsdeelname. *CBS-Webmagazine*.

Otten, F., C. Arts, C. Siermann en J.F. Ybema (2010). Vijftigplussers op de arbeidsmarkt. *Socialeconomische trends*, 2/2010, 31–39.

Ruijs, G.P.C.M. (2005). Vrouwenlonen in mannenbanen. *Economisch Statistische Berichten*, 90 (4475), 513.

Ruijter, J. de, A. van Doorne-Huiskes en J. Schippers (2001). M/V-beloningsverschillen naar beroep. Een analyse van Bergmanns crowding-hypothese. *Mens en Maatschappij*, 76 (2), 87–101.

SCP/CBS (2009). *Emancipatiemonitor 2008*. SCP/CBS, Den Haag.

Siermann, C. en R. Lok (2010, 23 juni). Bijbaan scholier is goed voor 1 100 euro per jaar. *CBS-Webmagazine*.

Technische toelichting

De resultaten in dit artikel zijn gebaseerd op gegevens uit het Inkomenspanelonderzoek (IPO). Het IPO geeft een beeld van de samenstelling en verdeling van het inkomen van personen en huishoudens in Nederland. Het IPO is een steekproefonderzoek op basis van een panel, dat sinds 1989 jaarlijks wordt uitgevoerd. Het panel bestond in 2008 uit bijna 100 duizend personen. De panelleden vormen samen met hun huishoudensleden de totale steekproef, die in 2008 uit ruim 266 duizend personen bestond. Voor alle steekproefpersonen zijn inkomensgegevens verzameld, die zijn ontleend aan verschillende administraties. De belasting- en toeslagenadministratie van De Belastingdienst is de belangrijkste bron. Daarnaast levert de Informatie Beheer Groep informatie en worden er aanvullende berekeningen gemaakt voor een klein aantal inkomensbestanddelen.

Voor het deel van het onderzoek waar de onderzoekspersonen worden ingedeeld in geboortecohorten, is gebruik gemaakt van het IPO 1992 tot en met 2008. Hierbij zijn alleen die onderzoekspersonen meegenomen die gedurende de gehele onderzoeksperiode in het IPO zitten. In totaal was de omvang van de doelpopulatie gelijk aan ruim 71 duizend personen.

Begrippen

Persoonlijk inkomen

Het persoonlijk inkomen omvat het bruto-inkomen uit arbeid en eigen onderneming, uitkeringen inkomensverzekering

gen, uitkeringen sociale voorzieningen (met uitzondering van kinderbijslag) en ontvangen inkomensoverdrachten, verminderd met premies inkomensverzekeringen (exclusief premies volksverzekeringen).

Uitkeringen inkomensverzekeringen

De uitkeringen inkomensverzekeringen geven een verzekering tegen (gedeeltelijk) verlies van inkomen bij werkloosheid, ziekte en arbeidsongeschiktheid, ouderdom en nabestaanden. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen een voor iedereen verplicht deel (volksverzekering), een verplicht deel voor ontvangers van loon of uitkering (sociale verzekeringen) en een vrijwillig deel (particuliere verzekeringen). De volksverzekeringen zijn de AOW (algemene ouderdomswet) en de AnW (algemene nabestaandenwet). De sociale verzekeringen zijn de WW/nWW (werkloosheidswet), de WAO (wet op de arbeidsongeschiktheid), de WIA (wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen), de ZW (ziektewet) en de verplichte pensioenregelingen. De particuliere verzekeringen zijn vrijwillig en worden meestal als aanvullende verzekering afgesloten.

Uitkeringen sociale voorzieningen

Uitkeringen sociale voorzieningen zijn sociale uitkeringen van de centrale en lokale overheid aan personen en/of huishoudens die uit algemene middelen (belastingopbrengsten) worden betaald. Er is geen verplichting tot premiebetaling. Uitkeringen sociale voorzieningen omvatten uitkeringen in het kader van de algemene bijstandswet (ABW), wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers (IOAW), wet inkomens-

voorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen (IOAZ), wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening jonggehandicapten (Wajong). Tot de uitkering sociale voorziening zijn ook het oorlogs- en verzetspensioen en de studiefinanciering gerekend. De Kinderbijslag is weliswaar eveneens een sociale voorziening, maar blijft bij de bepaling van het persoonlijk inkomen buiten beschouwing.

Ontvangen inkomensoverdrachten

De ontvangen inkomensoverdrachten bestaan uitsluitend uit de alimentatie die is ontvangen van de ex-partner. Overige ontvangen inkomensoverdrachten zoals kinderalimentatie en financiële bijdragen van ouders aan hun uitwonende, studerende kinderen, worden niet waargenomen.

Sociaaleconomische categorie

De sociaaleconomische categorie van een persoon is bepaald aan de hand van de voornaamste bron van het inkomen dat een persoon in een jaar ontvangen heeft. Personen met inkomen uit eigen onderneming zijn, ook als het bedrijfsresultaat negatief is, steeds als zelfstandige aangemerkt. Personen met studiefinanciering zijn steeds als student aangemerkt.

Noot in de tekst

- ¹⁾ De in deze paragraaf gepresenteerde cijfers hebben alleen betrekking op personen van 15 tot 65 jaar.

Mantelzorgers op de arbeidsmarkt

Jannes de Vries en Francis van der Mooren

Een op de tien 25- tot 65-jarigen verleent zorg aan hun partner, een kind of een ouder. Vrouwen en 45- tot 55-jarigen zorgen vaker voor een ziek of hulpbehoevend familielid dan mannen en jongeren. Mantelzorgers participeren iets minder vaak op de arbeidsmarkt dan niet-mantelzorgers. De tijd besteed aan mantelzorg hangt echter nauwelijks samen met de arbeidsduur.

1. Inleiding

De overheid stimuleert dat mensen voor hun familieleden zorgen als die zorg nodig hebben. Tegelijkertijd streeft de overheid naar een verhoging van de arbeidsparticipatie van vooral vrouwen en ouderen (Rijksbegroting 2010). Om beide doelstellingen te bereiken zouden het verlenen van zorg en participeren op de arbeidsmarkt goed te combineren moeten zijn. Ook moet het beroep dat op mantelzorgers wordt gedaan, niet te groot worden (Van Lieshout, 2007). In dit artikel staat de combinatie van zorg en arbeid centraal en wordt ingegaan op de vraag wat de samenhang is tussen het verlenen van mantelzorg en de positie op de arbeidsmarkt. Daarvoor wordt eerst beschreven welke personen mantelzorgtaken op zich nemen. Vervolgens wordt gekeken naar hun positie op de arbeidsmarkt.

Mantelzorg wordt in dit artikel beperkt tot de zorg die verleend wordt aan een ernstig ziek of hulpbehoevend familielid. Daarbij gaat het om ouders, om de partner of om thuiswonende kinderen. De vraag of men mantelzorg verleent, wordt alleen voorgelegd aan personen die behoren tot de huishoudkern. De huishoudkern bestaat uit het gehuwde of samenwonende paar, de alleenstaande of de ouder in een éénoudergezin. Omdat mantelzorg breder is dan alleen de zorg aan familie en ook verleend kan worden door personen buiten de huishoudkern heeft dit artikel niet tot doel om het totale aantal mantelzorgers in beeld te brengen. Verder zijn bij de analyses jongeren onder de 25 jaar buiten beschouwing gelaten, omdat het verlenen van zorg aan een ernstig ziek of hulpbehoevend familielid bij hen nauwelijks een rol speelt. Bovendien zijn veel jongeren niet actief op de arbeidsmarkt, omdat ze onderwijs volgen. De uitkomsten in dit artikel zijn gebaseerd op de Enquête Beroepsbevolking (EBB).

2. Personen met mantelzorgtaken

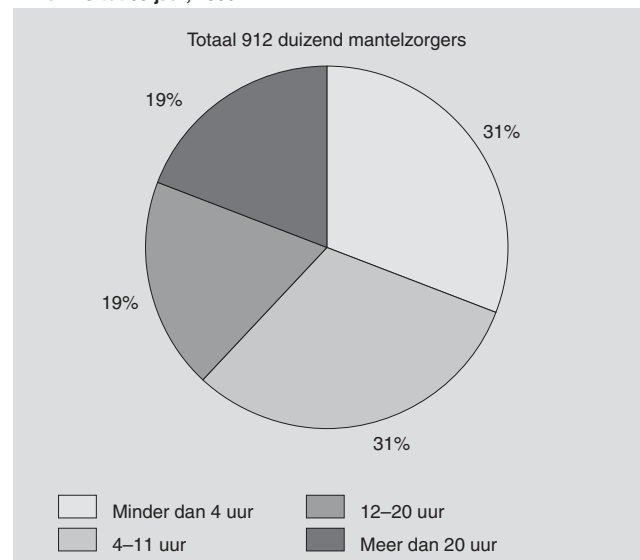
Een op de tien 25- tot 65-jarigen verleent zorg aan familielid

In 2009 hadden ruim 1,2 miljoen personen van 25 tot 65 jaar te maken met een situatie waarin langdurig, dat wil zeggen langer dan twee weken, zorg nodig was voor een ernstig

ziek of hulpbehoevend familielid. Het gaat bijvoorbeeld om personen op wie een beroep wordt gedaan door hun hulpbehoevende ouders, of om ouders met een chronisch ziek of gehandicapt kind. Van de personen die te maken hadden met een langdurige zorgsituatie verleenden er 912 duizend daadwerkelijk zorg. Dit komt neer op 10,5 procent van alle 25-tot 65-jarigen. In vergelijking met voorgaande jaren is het aandeel personen dat mantelzorg verleent, licht toegenomen. Zo had in de jaren 2005 en 2007 respectievelijk 9,5 en 9,2 procent van de personen van 25 tot 65 jaar mantelzorgtaken.

Voor ongeveer drie op de tien mantelzorgers gaat het in 2009 om maximaal 3 uur mantelzorg per week. Een zelfde deel van de mantelzorgers verleent 4 tot en met 11 uur zorg per week. Van de overige 38 procent verricht 19 procent 12 tot en met 20 uur zorgtaken per week en 19 procent meer dan 20 uur. Ook in de jaren 2005 en 2007 verleende een meerderheid van de mantelzorgers maximaal 11 uur zorg per week.

1. Aantal uren zorg verleend per week door mantelzorgers van 25 tot 65 jaar, 2009

Vrouwen en 45-tot 55-jarigen het vaakst mantelzorger

Iets meer vrouwen dan mannen geven aan dat een ouder, partner of kind zorg nodig heeft. Bovendien nemen vrouwen vaker zorgtaken op zich. In 2009 had 12 procent van de vrouwen van 25 tot 65 jaar de zorg voor een ernstig ziek of hulpbehoevend familielid, tegenover 9 procent van de mannen.

Niet alleen sekse speelt een rol bij het verlenen van mantelzorgtaken, maar ook leeftijd en herkomst. Zo neemt het aantal mantelzorgers toe met het klimmen van de jaren. Van de 25- tot 35-jarigen verleent nog geen 5 procent mantelzorg, terwijl dat bij de 45- tot 55-jarigen ruim 14 procent is. Onder de 55-plussers is het aantal mantelzorgers weer iets lager. Dit is deels omdat 55-plussers minder dan

45- tot 55-jarigen te maken hebben met situaties waarin een ouder of hun kind zorg nodig heeft. Zo zijn hun ouders vaak al overleden.

Aandeel mantelzorgers onder tweede generatie niet-westerse allochtonen hoger dan onder eerste

Het zorgen voor familie is in de ene cultuur meer vanzelfsprekend dan in de andere. Uit verschillende publicaties blijkt niet alleen dat allochtonen vaker dan autochtonen zorg als plicht en familieaangelegenheid zien, maar ook dat er wat dat betreft grote verschillen zijn tussen de verschillende allochtone herkomstgroepen (ZET, 2009; Schellingerhout, 2008; Morée, 2003). Uit de cijfers komt echter niet naar voren dat allochtonen vaker zorgen voor ernstig zieke of hulpbehoevende familieleden dan autochtonen. In 2009 had 11 procent van de 25- tot 65-jarige autochtonen mantelzorgtaken. Van de westerse allochtonen was dat 10 procent en bij de niet-westerse allochtonen 9 procent. De reden hiervoor zou kunnen zijn dat nog weinig allochtone ouderen in Nederland wonen, waarvoor gezorgd zou kunnen worden (Schellingerhout, 2008).

Inderdaad blijkt het uit te maken of iemand tot de eerste of de tweede generatie allochtonen behoort. Van de niet-westerse allochtonen van de eerste generatie verleent 8,6 procent mantelzorg, tegenover 11 procent van de tweede generatie. Dit aandeel is ongeveer even hoog als onder autochtonen, waarbij er rekening mee moet worden gehouden dat allochtonen van de tweede generatie betrekkelijk jong zijn en jongeren in het algemeen minder vaak zorg verlenen dan ouderen.

Om meer inzicht te krijgen in de relatie tussen het hebben van een zorgsituatie, het verlenen van mantelzorg en de verschillende achtergrondvariabelen is een logistische regressieanalyse uitgevoerd (zie tabel 1). Hieruit komt naar voren dat wanneer er gecorrigeerd is voor leeftijd en andere persoonskenmerken niet-westerse allochtonen van de tweede generatie vaker met een zorgsituatie worden geconfronteerd dan autochtonen, en in dat geval ook vaker

mantelzorg verlenen. Ook blijkt dat (niet-)westerse allochtonen van de eerste generatie minder vaak een zorgsituatie hebben. In het laatste geval gaat het vooral om situaties waarin een ouder zorg nodig heeft. Hiermee wordt de veronderstelling ondersteund dat de belangrijkste reden waarom allochtonen relatief weinig mantelzorg verlenen, is dat hun ouders niet in Nederland wonen. Wel hebben niet-westerse allochtonen van de eerste generatie vaker te maken met een zorgbehoevende partner.

Iets minder mantelzorgers onder Surinamers, Antillianen en Arubanen

Als de groep niet-westerse allochtonen verder wordt onderverdeeld, dan blijkt dat het aandeel mantelzorgers onder Turken en Marokkanen vergelijkbaar is met dat bij autochtonen. Onder Surinamers, Antillianen en Arubanen is het aandeel met 10 procent iets lager. Dit heeft er mogelijk mee te maken dat Surinamers, Antillianen en Arubanen het liefst zo lang mogelijk voor zichzelf willen blijven zorgen en ook niet altijd duidelijk kenbaar maken wat zij verwachten ten aanzien van zorg (Morée, 2003).

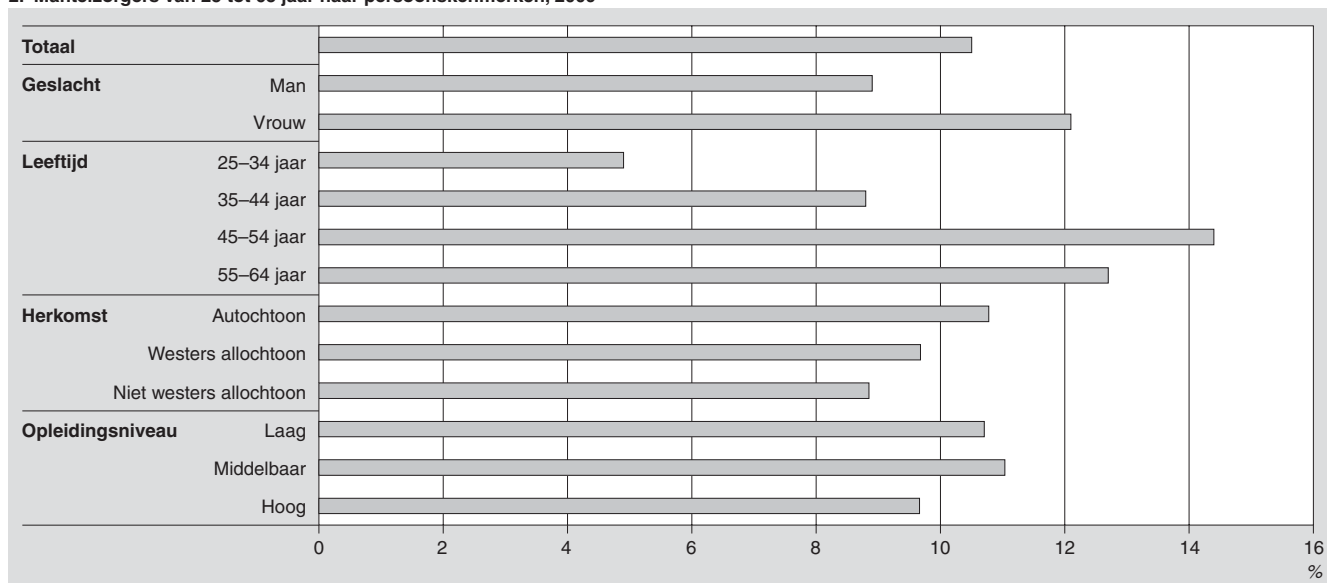
Het hoogstbehaalde opleidingsniveau lijkt nauwelijks een rol te spelen bij het verlenen van mantelzorg. In 2009 is het aandeel mantelzorgers onder laag- en middelbaar opgeleiden 11 procent en onder hoogopgeleiden 10 procent.

Ouders met kinderen boven de twaalf jaar verlenen het vaakst mantelzorg

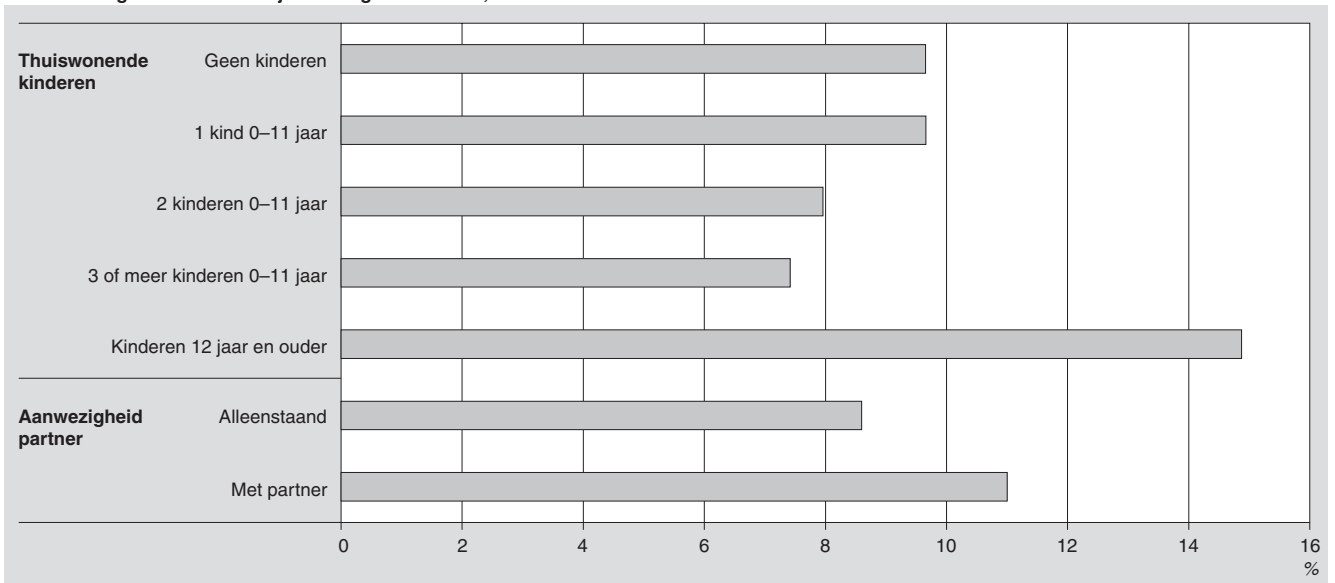
Mensen zonder kinderen blijken even vaak mantelzorg te verlenen als ouders met één kind onder de twaalf jaar. Van hen is een op de tien mantelzorg. Hoe meer jonge kinderen er in een gezin zijn, hoe minder vaak er mantelzorg verleend wordt.

Onder ouders met thuiswonende kinderen van twaalf jaar en ouder is het aandeel mantelzorgers met 15 procent het hoogst. Veel van deze ouders zijn van middelbare leeftijd.

2. Mantelzorgers van 25 tot 65 jaar naar persoonskenmerken, 2009

3. Mantelzorgers van 25 tot 65 jaar naar gezinssituatie, 2009

Wanneer rekening wordt gehouden met leeftijd en andere persoonskenmerken dan blijken deze ouders vaker te maken te hebben met een zorgsituatie, maar verlenen ze in dat geval even vaak mantelzorg als mensen zonder thuiswonende kinderen (zie tabel 1). Wordt het model voor mannen en vrouwen apart geschat dan blijkt bovendien dat vrouwen met kinderen onder de twaalf jaar vaker zorgen dan vrouwen zonder kinderen (niet in de tabel).

Alleenstaanden worden minder vaak geconfronteerd met zorgsituatie

Alleenstaanden verrichten minder vaak mantelzorgtaken dan samenwonenden of gehuwden (9 procent versus 11 procent). Dit komt doordat ze geen partner hebben die een beroep op hen kan doen en ze bovendien ook minder vaak kinderen hebben. Het verschil blijft ook overeind na correctie voor leeftijd en andere persoonskenmerken. Wordt alleen gekeken naar degenen die een zorgsituatie hebben, dan blijken alleenstaanden juist vaker mantelzorg te verlenen dan mensen met een partner (zie tabel 1).

Meeste zorg verleend aan ouders

Het verlenen van mantelzorg aan ouders komt het vaakst voor. In 2009 zorgde 7,3 procent van alle 25- tot 65-jarigen voor ernstig zieke of hulpbehoevende ouders, 2,0 procent zorgde voor een partner en 1,4 procent voor thuiswonende kinderen. Zoals eerder bleek is het totale aantal mantelzorgers in de afgelopen jaren licht toegenomen. In de afzonderlijke zorgsituaties is deze toename minder goed te zien en zijn de verschillen tussen de jaren miniem.

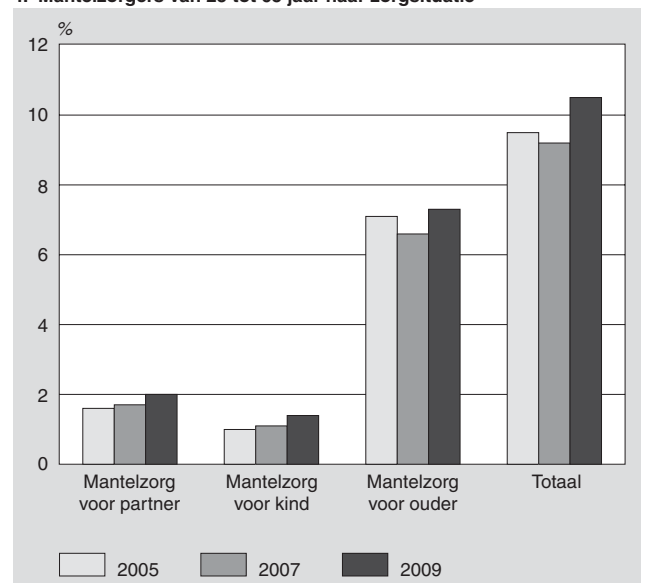
Het aandeel dat zorg verleent aan de partner neemt toe naarmate personen ouder worden. Hetzelfde geldt voor de zorg voor de ouders. Wel is hier vanaf een jaar of 55 een afname te zien, omdat dan steeds meer ouders komen te overlijden. Zorg aan kinderen wordt het meest verleend door 35- tot 55-jarigen.

Daarnaast blijkt er ook een verschil naar herkomstgroep te zijn. Zo zorgen niet-westerse allochtonen iets vaker voor een kind dat ernstig ziek of hulpbehoevend is dan autochtonen. Daarentegen zorgen beduidend meer autochtonen voor zieke of hulpbehoevende ouders.

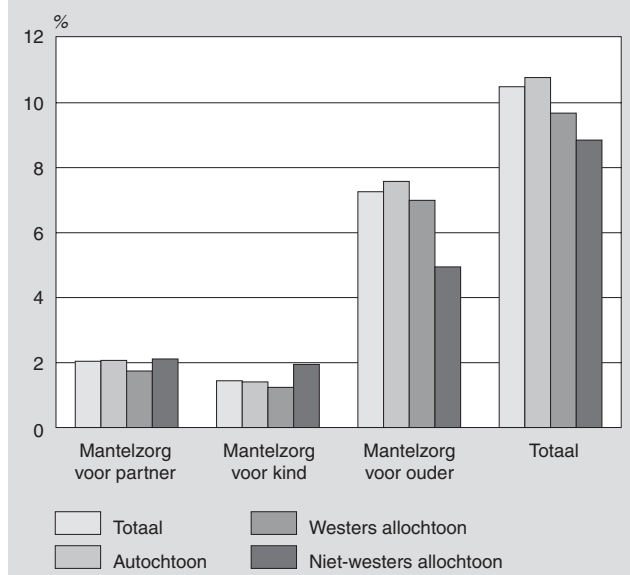
Geslacht en opleidingsniveau spelen een minder grote rol. Vrouwen zorgen vaker dan mannen voor een ouder. Bij de zorg voor een kind of de partner is het verschil tussen mannen en vrouwen echter erg klein (zie ook De Boer & Keuzenkamp, 2009). Iets meer laagopgeleiden zorgen voor hun partner, terwijl iets meer middelbaar opgeleiden zorgen voor hun ouders.

Een deel van de mantelzorgers heeft te maken met meerdere zorgsituaties en verleent ook aan meerdere personen zorg. Van de 912 duizend mantelzorgers van 25 tot 65 jaar zijn er 22 duizend voor wie dit geldt. Daarbij gaat het in veel situaties om de zorg voor zowel een ouder als een kind

4. Mantelzorgers van 25 tot 65 jaar naar zorgsituatie

5. Mantelzorgers van 25 tot 65 jaar naar zorgsituatie en herkomst, 2009

(45 procent), gevolgd door zowel de zorg voor een ouder als een partner (36 procent).

3. Arbeidsparticipatie van mantelzorgers

Voor de analyses in deze paragraaf zijn steeds de enquêtes van 2005, 2007 en 2009 samengevoegd om ervoor te zorgen dat het aantal waarnemingen groot genoeg is. De hier gepresenteerde resultaten betreffen dus steeds het gemiddelde van die drie jaren.

Meeste mantelzorgers actief op arbeidsmarkt

Mantelzorgers met een betaalde baan hebben te maken met een dubbele belasting, doordat zij zowel werken als zorgen. De meeste mantelzorgers zijn echter wel actief op

de arbeidsmarkt. Van degenen die het afgelopen jaar hebben gezorgd voor hun partner, een ouder of een kind werkt 69 procent minimaal 12 uur per week of is werkloos (bruto arbeidsparticipatie).

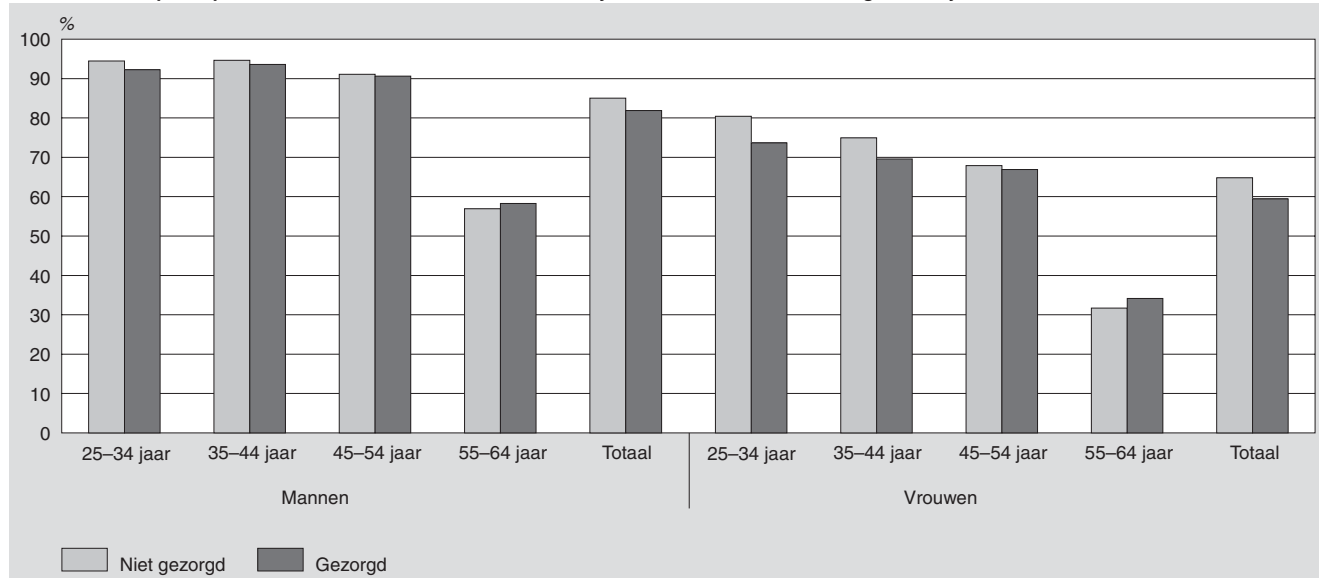
Het aandeel dat niet actief is op de arbeidsmarkt, is met 31 procent onder mantelzorgers groter dan onder mensen die geen zorg hebben verleend (25 procent). Het zou kunnen dat deze mensen gestopt zijn met werken om mantelzorg te kunnen verlenen, maar ook is het mogelijk dat ze eerder geneigd waren om te zorgen, omdat ze niet werkten. In de Technische toelichting wordt hier verder op ingegaan. Verder kan deze samenhang ook het gevolg zijn van persoonskenmerken, zoals geslacht en leeftijd, die zowel van invloed zijn op de arbeidsparticipatie als op het verlenen van mantelzorg.

Bij vrouwen van 25 tot 45 jaar lagere arbeidsparticipatie van mantelzorgers

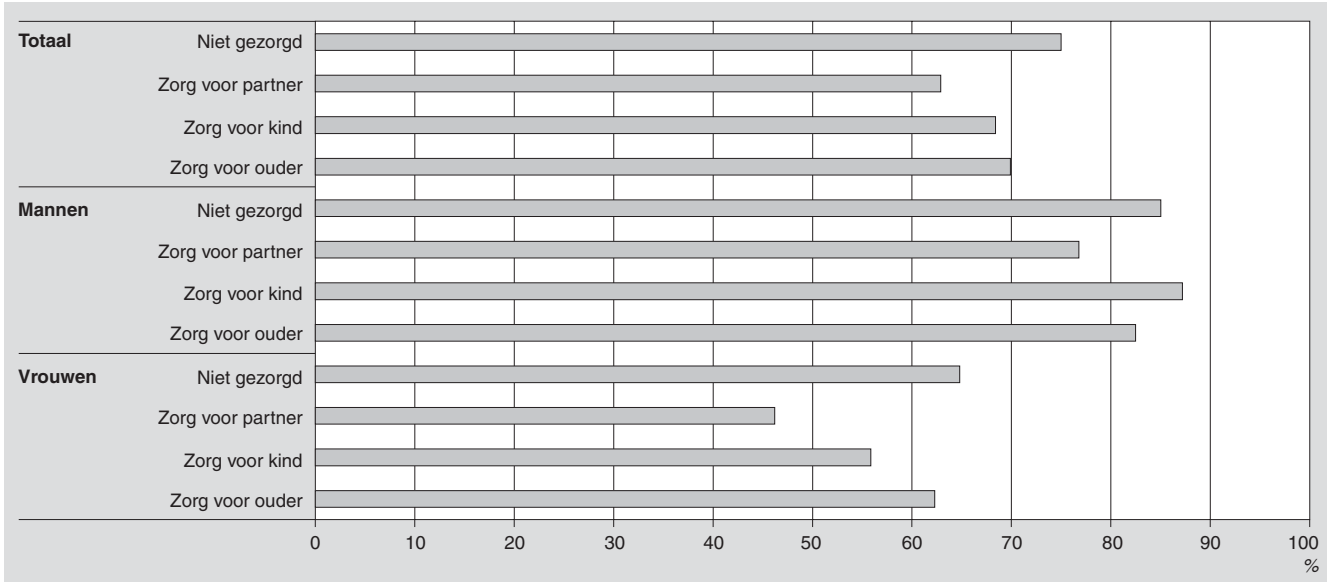
Vrouwen en ouderen verlenen vaker mantelzorg dan mannen en jongeren. Ze zijn tevens minder actief op de arbeidsmarkt. De lagere arbeidsparticipatie van mantelzorgers zou dus kunnen komen door de oververtegenwoordiging van vrouwen en ouderen binnen deze groep. Om deze reden is de samenhang tussen het verlenen van mantelzorg en de arbeidsparticipatie uitgesplitst naar geslacht en leeftijd.

De arbeidsparticipatie van mannen die mantelzorg verlenen is slechts 3 procentpunten lager dan die van mannen die dat niet doen (82 versus 85 procent). Bij vrouwen is dit verschil groter (59 versus 65 procent). Dit verschil is echter alleen aanwezig bij vrouwen onder de 45 jaar. Bij vrouwen van 55 jaar en ouder is de arbeidsparticipatie van mantelzorgers zelfs iets hoger dan die van vrouwen die geen mantelzorg verlenen. Ook als er naast geslacht en leeftijd rekening wordt gehouden met andere persoonskenmerken, is er een negatieve samenhang tussen het verlenen van mantelzorg en arbeidsparticipatie (zie tabel 2).

6. Bruto arbeidsparticipatie van mannen en vrouwen van 25 tot 65 jaar naar verleende mantelzorg en leeftijd

7. Bruto arbeidsparticipatie van mannen en vrouwen van 25 tot 65 jaar naar verleende mantelzorg

Wie zorgt voor partner of kind participeert minder op arbeidsmarkt

Wordt gekeken aan wie er mantelzorg verleend wordt, dan blijkt dat de arbeidsparticipatie vooral onder mensen die voor hun partner zorgen relatief laag is. Zo ligt de participatie van vrouwen die voor hun partner zorgen bijna 19 procentpunten onder die van vrouwen die geen mantelzorg verlenen (46 versus 65 procent). Van de mannen die zorgen voor hun partner participeert 77 procent op de arbeidsmarkt, tegenover 85 procent van de mannen die geen mantelzorg verlenen.

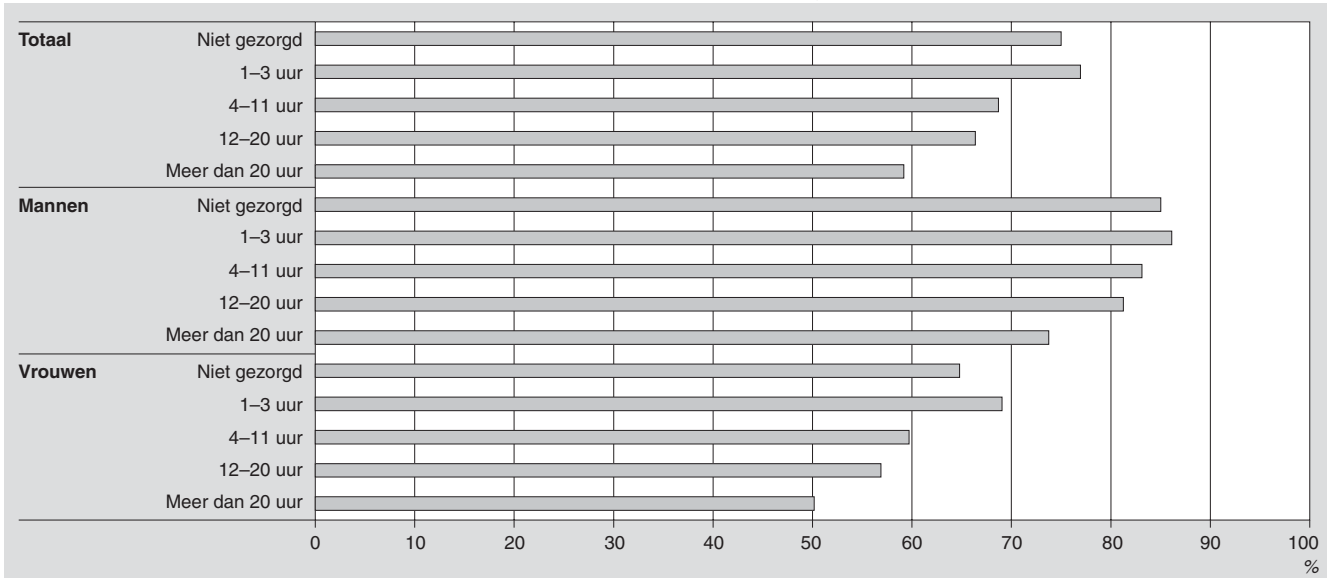
Mantelzorgtaken hangen dus over het algemeen negatief samen met de bruto arbeidsparticipatie van zowel mannen als vrouwen. Wordt hierbij echter rekening gehouden met verschillende persoonskenmerken, dan blijkt dat de relatie tussen het zorgen voor de partner of een ouder en de arbeidsparticipatie een stuk kleiner is (zie tabel 3).

Voorals leeftijd speelt een belangrijke rol. De lage arbeidsparticipatie van mensen die voor hun partner of een ouder zorgen, komt dus gedeeltelijk door hun hogere leeftijd.

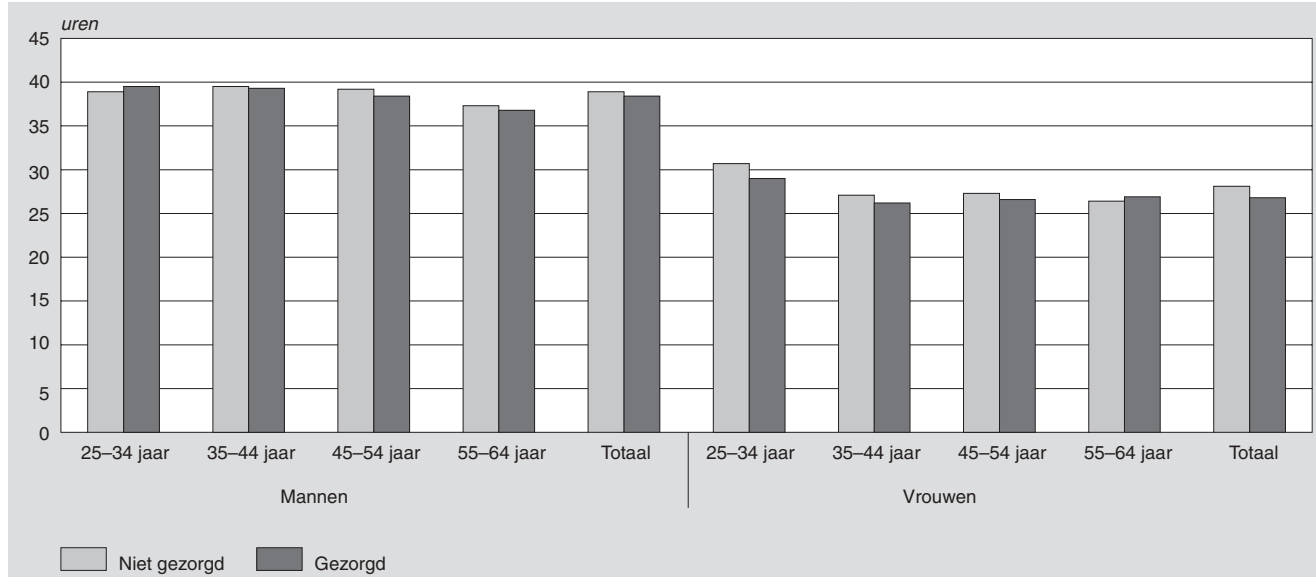
Lagere arbeidsparticipatie onder mensen die veel uren zorgen

De arbeidsparticipatie van mantelzorgers die minder dan 4 uur per week zorgen, is met 77 procent ongeveer even hoog als personen die niet zorgen. Onder mantelzorgers die meer dan 20 uur per week zorgen, ligt de arbeidsparticipatie met 59 procent 18 procentpunten lager. Wanneer er gecorrigeerd wordt voor geslacht, leeftijd en andere persoonskenmerken, is er nog steeds een negatieve samenhang tussen het verlenen van veel zorg (12 uur of meer per week) en de arbeidsparticipatie. Deze samenhang is dan wel kleiner (zie tabel 4).

8. Bruto arbeidsparticipatie van mannen en vrouwen van 25 tot 65 jaar naar uren mantelzorg per week

9. Wekelijkse arbeidsduur van mannen en vrouwen van 25 tot 65 jaar naar verleende mantelzorg en leeftijd

Zwakke samenhang mantelzorg en arbeidsduur

Werkenden die zorgen voor een familielid hebben een gemiddeld lagere wekelijkse arbeidsduur dan werkenden die niet voor een familielid zorgen (32,5 uur versus 34,3 uur). Bij de arbeidsduur spelen net als bij de arbeidsparticipatie geslacht en leeftijd een belangrijke rol. Bij vrouwen is het verschil in arbeidsduur tussen degenen die mantelzorg verlenen en degenen die dat niet doen groter dan bij mannen. Over het algemeen zijn de verschillen voor mannen en vrouwen van dezelfde leeftijd erg klein. Rekening houdend met verschillende achtergrondkenmerken is de arbeidsduur van werkende mantelzorgers iets lager dan die van werkenden die niet zorgen (zie tabel 2).

Iets lagere arbeidsduur bij zorg voor ouder of kind

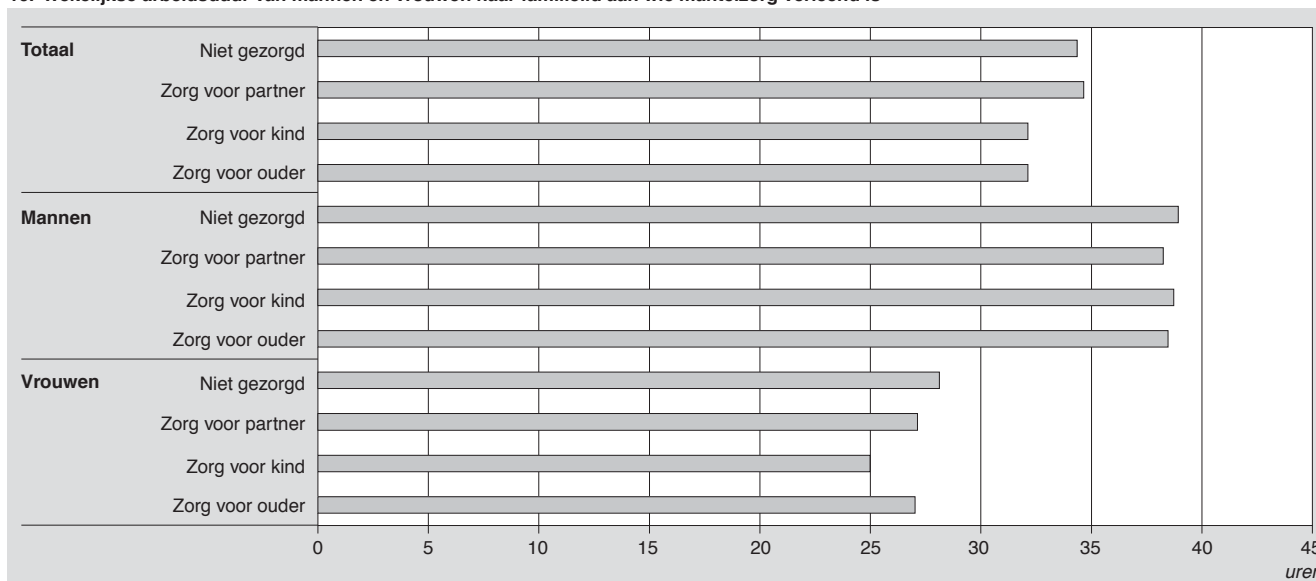
Wordt gekeken voor wie men zorgt, dan blijkt het verschil in arbeidsduur alleen aanwezig te zijn wanneer voor een kind

of een ouder wordt gezorgd. Werkenden die voor hun partner zorgen werken ongeveer evenveel uur per week als werkenden die niet zorgen. Het gaat hier mogelijk om een selectieve groep: mensen die voor hun partner zorgen werken relatief vaak niet, wat gedeeltelijk samenhangt met hun hogere leeftijd.

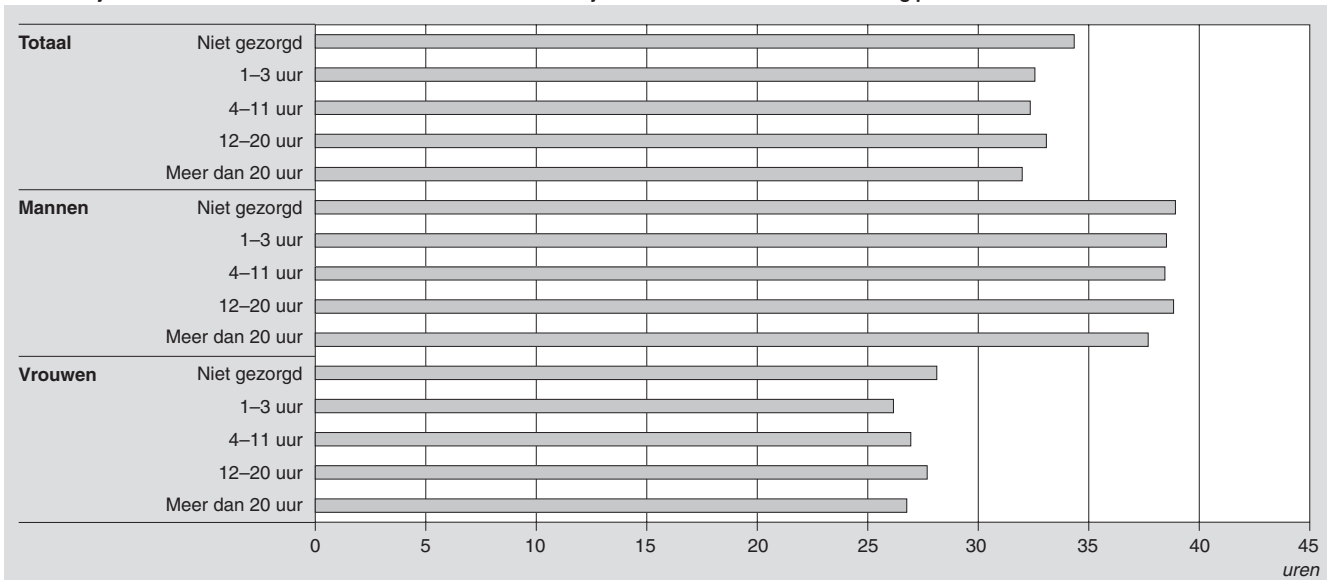
De lagere arbeidsduur onder mantelzorgers geldt vooral voor vrouwen die voor een kind zorgen. Hierbij speelt echter ook een rol dat de gemiddelde wekelijkse arbeidsduur van vrouwen met kinderen sowieso relatief laag is.

Om ook rekening te kunnen houden met thuiswonende kinderen en andere persoonskenmerken, zijn multivariate regressieanalyses uitgevoerd. Daaruit komt naar voren dat het verlenen van mantelzorg aan een kind of een ouder negatief samenhangt met de arbeidsduur (zie tabel 3). Wordt naar mannen en vrouwen afzonderlijk gekeken, dan blijkt er bij mannen ook een negatieve samenhang tussen mantelzorg voor de partner en de arbeidsduur te zijn (niet in de tabel).

10. Wekelijkse arbeidsduur van mannen en vrouwen naar familielid aan wie mantelzorg verleend is

11. Wekelijkse arbeidsduur van mannen en vrouwen van 25 tot 65 jaar naar verleende uren mantelzorg per week

Zwakke samenhang tussen uren besteed aan mantelzorg en arbeidsduur

Er is geen duidelijke samenhang tussen het aantal uren besteed aan mantelzorg en de arbeidsduur. Dat blijkt ook wanneer rekening wordt gehouden met geslacht en leeftijd (zie tabel 4). Werkenden die 1-3 uur, 4-11 uur of meer dan 20 uur per week zorgen, werken minder uur per week dan werkenden die niet zorgen. Er is echter nauwelijks verschil tussen degenen die 1-3 uur per week mantelzorgtaken verrichten en hen die dat 21 uur of meer per week doen. Ook tussen degenen die 12-20 uur zorgen en degenen die niet zorgen is nauwelijks verschil. Wellicht vormen werkenden die veel uren zorgen een selectieve groep, aangezien een relatief groot deel van de mantelzorgers die veel uren zorgen niet werkt.

4. Conclusie

Vrouwen en ouderen verlenen vaker zorg aan een langdurig ziek of hulpbehoevend familielid dan mannen en jongeren. De bruto arbeidsparticipatie van mantelzorgers is iets lager dan die van degenen die geen mantelzorg verlenen. Het zou kunnen dat mensen niet participeren op de arbeidsmarkt, omdat ze mantelzorg verlenen. Het is echter ook goed mogelijk dat ze mantelzorgtaken op zich hebben genomen, omdat ze niet werkten en daardoor tijd hadden om te zorgen. Om hier meer inzicht in te krijgen verdient het aanbeveling om mantelzorgers over de tijd te volgen.

Technische toelichting

Alle gegevens in dit artikel zijn afkomstig uit de Enquête beroepsbevolking (EBB). De EBB is een steekproefonderzoek onder personen die in Nederland wonen, met uitzondering van personen in inrichtingen, instellingen en tehuizen (institutionele bevolking). Voor de EBB wordt elk jaar

een steekproef getrokken van ongeveer 1 procent van de Nederlandse bevolking.

In 2005, 2007 en 2009 is de module Arbeid en Zorg in de EBB opgenomen. Deze module gaat over de combinatie van betaald werk met de zorg voor kinderen of de zorg voor ernstig zieke of hulpbehoevende familieleden. De module is geen vast onderdeel van de EBB.

Voor het verlenen van mantelzorg is in de EBB aan personen van 15 tot 65 jaar gevraagd of zij in het jaar voorafgaand aan de enquête een situatie hebben meegemaakt waarin zorg nodig was voor een ziek familielid. Er is apart gevraagd naar lang- en kortdurende zorgsituaties. Bij langdurende zorg is ook voor meerdere personen gevraagd of langdurende zorg nodig is geweest, bijvoorbeeld voor zowel een kind als een partner of een ouder. Om die reden is in de gegevens over langdurende zorg ook opgenomen voor wie zorg nodig was. Voor elke zorgsituatie is nagegaan of de persoon zelf voor het zieke familielid gezorgd heeft of niet. Het aantal uren zorg is in overeenstemming met eerder onderzoek (Souren, 2006) gecodeerd naar vier categorieën: maximaal 3 uur per week, 4 tot en met 11 uur per week, 12 tot en met 20 uur zorg per week en meer dan 20 uur per week.

De arbeidsduur is het aantal uren per week van de drie grootste banen van mensen die minimaal 12 uur per week werken (de werkzame beroepsbevolking). De arbeidsduur van mensen die aangaven meer dan 50 uur per week te werken is op 50 gezet om outliers te voorkomen.

Analyses

Naast uitsplitsingen naar verschillende achtergrondkenmerken, zijn ook (logistische) regressieanalyses uitgevoerd. Het is namelijk niet altijd mogelijk om tegelijkertijd naar veel verschillende achtergrondkenmerken uit te splitsen omdat daarvoor te weinig waarnemingen zijn. Het verlenen van mantelzorg en de bruto arbeidsparticipatie zijn met behulp van logistische regressie geanalyseerd, terwijl voor de

arbeidsduur lineaire regressieanalyses zijn uitgevoerd. Hierbij is rekening gehouden met de leeftijd, het geslacht, het opleidingsniveau, de herkomst, het hebben van een partner, het aantal kinderen onder de twaalf en het jaar. Bij de logistische regressieanalyses geeft de odds ratio de samenhang weer. Een odds ratio kleiner dan 1 betekent een negatieve samenhang tussen het verlenen van mantelzorg en arbeidsparticipatie (mantelzorgers zijn dan minder vaak actief op de arbeidsmarkt), terwijl een odds ratio groter dan 1 een positieve samenhang impliceert.

Zoals eerder gezegd kan de samenhang tussen het verlenen van mantelzorg en de arbeidsparticipatie zowel komen doordat mantelzorgers minder gaan participeren als doordat mensen met werk minder snel mantelzorg verlenen. Om een indruk te krijgen van mogelijke selectie-effecten waarbij mensen met werk minder snel mantelzorg verlenen, is gekeken naar degenen die wel te maken hadden met een zorgsituatie, maar die geen mantelzorg hebben verleend. Zij hebben net als degenen die niet met een zorgsituatie te maken hebben geen zorgtaken; daarom is te verwachten dat, rekening houdend met leeftijd, geslacht en andere persoonskenmerken, de arbeidsparticipatie van beide groepen even hoog is.

Wanneer de arbeidsparticipatie van degenen die wel een zorgsituatie hebben, maar die geen mantelzorg verlenen hoger is, wijst dat erop dat er sprake is van een selectie-effect. Bij de samenhang van de bruto arbeidsparticipatie met de zorg voor ouders blijkt dat het geval te zijn. Bij de zorg voor de partner is sprake van het omgekeerde: degenen die wel een zorgsituatie hebben, maar niet zorgen participeren minder dan degenen die geen zorgsituatie hebben. Bij de zorg voor een kind blijkt er geen verschil te zijn. Tot slot is de arbeidsduur onder werkenden die een zorgsituatie hebben voor een partner, ouder of kind, maar die geen mantelzorgtaken verrichten, hoger dan die van degenen die geen zorgsituatie hebben.

Literatuur

Boer, A. de & Keuzenkamp, S. (2009). *Vrouwen, mannen en mantelzorg*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Lieshout, P. van (2007). *Samen werken, samen zorg. Mantelzorgers in spagaat?* Samenvatting van de Nationale Mantelzorglezing, uitgesproken op 6 juni 2007 in de Janskerk in Utrecht. <http://www.pckwadraat.nl/documents/verslagNationaleMantelzorglezing2007.pdf>

Morée, M. (2003). Dé allochtone mantelzorger bestaat niet. *Thuis in familiezorg*. Nummer 1, jaargang 5, 2–4. Amsterdam: Landelijke Stichting Beheer Kruiswerk.

Morée, M. & Visser, G. (2007). *Mantelzorg en arbeid. Facts en trends*. <http://www.expertisecentrummantelzorg.nl/eiz/docs/pdf/Mantelzorg%20en%20arbeid%20INT.pdf>

Rijksoverheid (2010). Begroting 2010.

Sadiraj, K., Timmermans, J., Ras, M. & Boer, A. de (2009). *De toekomst van de mantelzorg*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Schellingerhout, R. (2008). Mantelzorg. In: A. van den Broek en S. Keuzenkamp (red.). *Het dagelijks leven van allochtone stedelingen*, p.60–77. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Souren, M. (2006, 25 september). Vijftigers meest belast met mantelzorg. *CBS-Webmagazine*.

Souren, M. (2007). Mantelzorgers maken weinig gebruik van verlofregelingen. *Sociaaleconomische trends*, 2/7. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek

ZET (2009). *Factsheet voor gemeenten over de allochtone mantelzorger*. http://www.mantelliefde.nl/gemeenten_downloads.html

Tabel 1

Samenhang (odds ratios) tussen het hebben van een zorgsituatie en het verlenen van mantelzorg met achtergrondkenmerken, personen van 25 tot 65 jaar, multivariate logistische regressie, 2009

	Het hebben van een zorgsituatie	Verlenen van mantelzorg bij zorgsituatie
Geslacht (ref. man)	1,04*	3,19*
Leeftijd (ref. 45–54 jaar)		
25–34 jaar	0,34*	0,75*
35–44 jaar	0,65*	0,77*
55–64 jaar	0,94	1,13
Herkomst (ref. autochtoon)		
1e generatie westers allochtoon	0,77*	0,57*
1e generatie niet-westers allochtoon	0,86*	1,03
2e generatie westers allochtoon	1,13	1,13
2e generatie niet-westers allochtoon	1,66*	1,82*
Opleidingsniveau (ref. middelbaar)		
laag	0,90*	0,92
hoog	0,96	0,84*
Partner (ref. met partner)		
alleenstaand	0,67*	1,81*
Aantal thuiswonende kinderen (ref. geen thuiswonende kinderen)		
één kind onder 12	1,07	1,30*
twee kinderen onder 12	0,97	0,96
drie of meer kinderen onder 12	0,82	1,31
jongste kind 12 jaar of ouder	1,24*	1,10
Pseudo R-kwadraat (Nagelkerke)	0,04	0,11
n	52 367	7 849

* = significant ($p < 0,05$ bij een tweezijdige toets).

Tabel 2

Samenhang tussen het verlenen van mantelzorg met de bruto arbeidsparticipatie en de wekelijkse arbeidsduur bij personen van 25 tot 65 jaar

	Samenhang met bruto arbeidsparticipatie multivariate logit odds ratio	Samenhang met wekelijkse arbeidsduur multivariate regressie B (ongestandaardiseerd)
Mantelzorg verleend	0,89*	-0,47*
Pseudo R-kwadraat (Nagelkerke)	0,39	
R-kwadraat		0,37
n	158 518	115 477

* = significant ($p < 0,05$, tweezijdige toets).

N.B. Voor de analyses zijn gegevens afkomstig uit de Enquête Beroepsbevolking voor de jaren 2005, 2007 en 2009 samengevoegd. In de modellen is gecorrigeerd voor leeftijd, herkomst, opleidingsniveau, het aantal kinderen onder de 12 jaar, het hebben van een partner, het hebben van een chronische ziekte, aandoening of handicap en het jaar.

Tabel 3

Samenhang van het verlenen van mantelzorg aan partner, kind of ouder met de bruto arbeidsparticipatie en de wekelijkse arbeidsduur bij personen van 25 tot 65 jaar

	Samenhang met bruto arbeidsparticipatie multivariate logit odds ratio	Samenhang met wekelijkse arbeidsduur multivariate regressie B (ongestandaardiseerd)
Voor partner gezorgd	0,76*	-0,21
Voor kind gezorgd	0,66*	-0,59*
Voor ouder gezorgd	0,98	-0,47*
Pseudo R-kwadraat (Nagelkerke)	0,39	
R-kwadraat		0,37
n	158 518	115 477

* = significant ($p < 0,05$, tweezijdige toets).

N.B. Voor de analyses zijn gegevens afkomstig uit de Enquête Beroepsbevolking voor de jaren 2005, 2007 en 2009 samengevoegd. In de modellen is gecorrigeerd voor leeftijd, herkomst, opleidingsniveau, het aantal kinderen onder de 12 jaar, het hebben van een partner, het hebben van een chronische ziekte, aandoening of handicap en het jaar.

Tabel 4

Samenhang tussen het aantal uren mantelzorg verleend per week met de bruto arbeidsparticipatie en de wekelijkse arbeidsduur bij personen van 25 tot 65 jaar

	Samenhang met bruto arbeidsparticipatie	Samenhang met wekelijkse arbeidsduur
	multivariate logit odds ratio	multivariate regressie B (ongestandaardiseerd)
1-3 uur	1,17*	-0,72*
4-11 uur	0,97	-0,45*
12-20 uur	0,85*	0,09
Meer dan 20 uur	0,63*	-0,69*
Pseudo R-kwadraat (Nagelkerke)	0,39	
R-kwadraat		0,37
n	157 537	115 225

* = significant ($p < 0,05$, tweezijdige toets).

N.B. Voor de analyses zijn gegevens afkomstig uit de Enquête Beroepsbevolking voor de jaren 2005, 2007 en 2009 samengevoegd. In de modellen is gecorrigeerd voor leeftijd, herkomst, opleidingsniveau, het aantal kinderen onder de 12 jaar, het hebben van een partner, het hebben van een chronische ziekte, aandoening of handicap en het jaar.

Cao-lonen 2009, de definitieve gegevens

Monique Hartog

In 2009 zijn de cao-lonen per uur, inclusief bijzondere beloningen, met 2,8 procent gestegen. Dit is lager dan de stijging van 3,3 procent in 2008. In de gesubsidieerde sector zijn de lonen per uur meer toegenomen dan de gemiddelde loonstijging van alle sectoren. De grootste loonstijging vond plaats in de bedrijfstak bouwnijverheid, de kleinste bij de energie- en waterleidingbedrijven. De loonkostenstijging liep in 2009 in de pas met de cao-loonstijging, terwijl in 2008 de loonkosten nog een half procentpunt meer stegen. In beide jaren namen de cao-lonen meer toe dan de inflatie. Dit verschil was in 2009 wel twee maal zo hoog als in 2008. Dit zijn de belangrijkste uitkomsten van de statistiek Indexcijfers van cao-lonen (2000=100), waarvan de gegevens over 2009 definitief zijn vastgesteld.

1. Cao-loonstijging afgenomen

De cao-lonen, inclusief bijzondere beloningen, stegen in 2009 met 2,8 procent. Dit is een half procentpunt lager dan de loonstijging in 2008. Het effect van de kredietcrisis lijkt in het jaargemiddelde niet zo groot, per kwartaal laten de loonstijgingen echter een ander beeld zien.

In het eerste kwartaal van 2009 namen de lonen nog met 3,6 procent toe, in het vierde kwartaal was dit gedaald naar 2,3 procent.

Over een langere periode valt op dat de cao-loonstijging in 2009 weer hetzelfde niveau benadert als die in 2003. In dat jaar werd een daling ingezet totdat in 2005 de loonstijging met 0,7 procent het laagste punt bereikte. De jaren die hierop volgden, lieten weer een opgaande lijn zien tot en met het eerste kwartaal van 2009. Waarna weer een daling werd ingezet, waarvan het einde nog niet in zicht is.

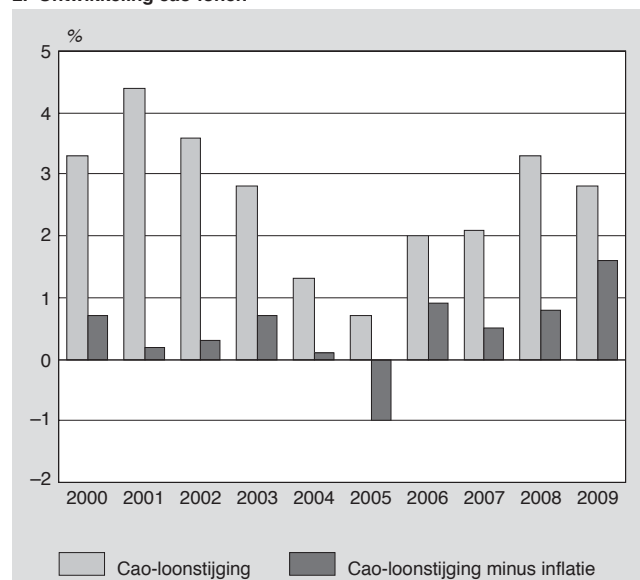
De ontwikkeling van de cao-lonen reageert op de situatie op de arbeidsmarkt. De krimp van de economie in 2009 heeft geleid tot banenverlies en de werkgelegenheid heeft in 2009, al is het met vertraging, gereageerd op de omslag in de conjunctuur.

Zoals gebruikelijk voor cao-afspraken heeft dit alles pas later gevolgen voor de cao-loonontwikkeling. Dit komt omdat er nog steeds cao-afspraken lopen uit akkoorden die afgesloten zijn voordat de economie begon te krimpen.

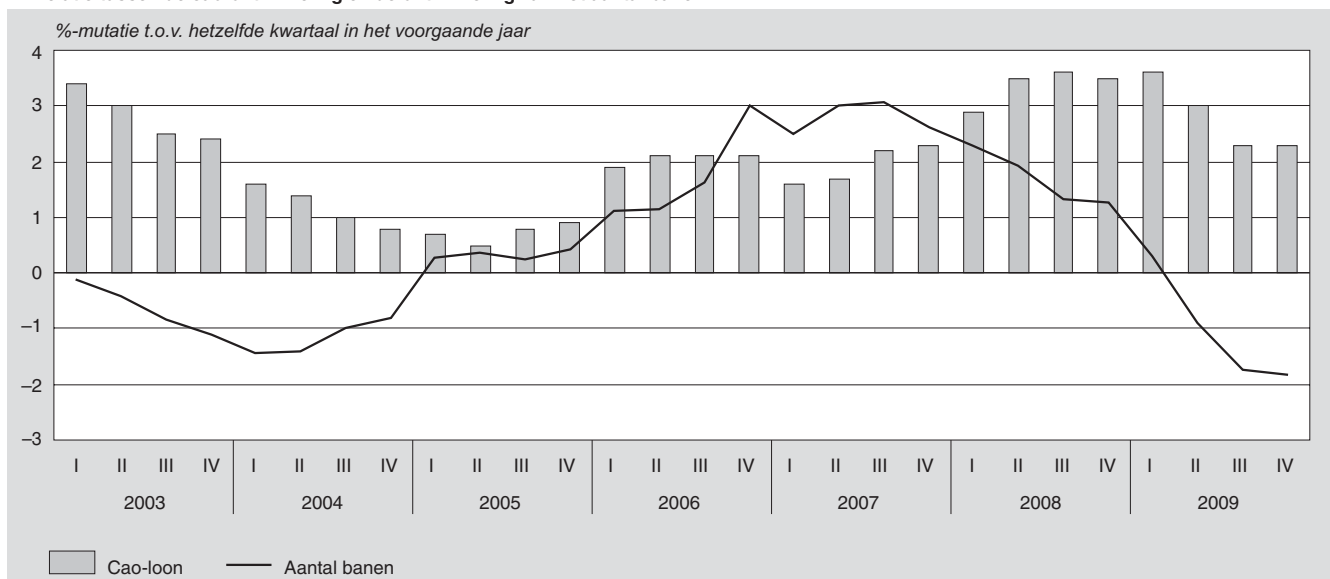
2. Loonstijging ruim boven inflatie

In 2009 stegen de cao-lonen 1,6 procentpunt meer dan de inflatie, die 1,2 procent bedroeg. In 2008 was het verschil

2. Ontwikkeling cao-lonen

1. Relatie tussen de cao-ontwikkeling en de ontwikkeling van het aantal banen

tussen de loonstijging en de inflatie met 0,8 procentpunt de helft lager. Gemiddeld stegen de cao-lonen in de laatste tien jaar 0,5 procentpunt harder dan de inflatie. Met uitzondering van 2005 was in deze periode de cao-loonstijging steeds hoger dan de inflatie.

Een positief verschil tussen de cao-loonstijging en de inflatie betekent niet automatisch een koopkrachtstijging. Het nettoloon is namelijk ook afhankelijk van de veranderingen in de premies die werknemers betalen voor pensioen, sociale verzekeringen (inclusief zorg) en de loonheffing.

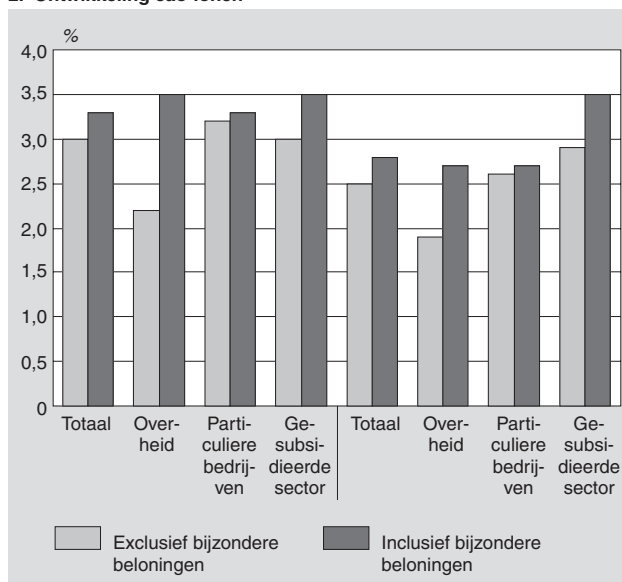
De inflatie is in 2009 meer dan de helft lager dan in 2008, dit is meestal een voorbode voor de ontwikkeling van de cao-lonen in 2010.

3. Cao-loonstijging per uur stijgt het meest in de gesubsidieerde sector

De cao-lonen in de gesubsidieerde sector zijn in 2009 met 3,5 procent toegenomen. Dit is fors hoger dan de gemiddelde loonstijging van alle sectoren. In een aantal cao's van de gesubsidieerde sector is het basisverlof verhoogd, dit heeft een positief effect op het uurloon. Ook is bij een groot aantal cao's de eindejaarsuitkering in 2009 verhoogd, wat grotendeels de toename in de bijzondere beloningen verklaart. Deze twee ontwikkelingen leiden in deze sector uiteindelijk tot een hoge uurloonstijging inclusief bijzondere beloningen.

De cao-sectoren particuliere bedrijven en overheid komen met een stijging van 2,7 procent iets onder het gemiddelde van alle sectoren uit. Bij de particuliere bedrijven speelden de bijzondere beloningen geen grote rol bij deze stijging. Dit was anders bij de overheidssector, waar vanaf 2007 in een aantal cao's afspraken zijn gemaakt over de eindejaarsuitkeringen. Deze zijn in een paar jaar tijd geleidelijk verhoogd zodat uiteindelijk sprake is van een volledige dertiende maand. Exclusief de bijzondere beloningen stegen de cao-lonen bij de sector overheid met 1,9 procent.

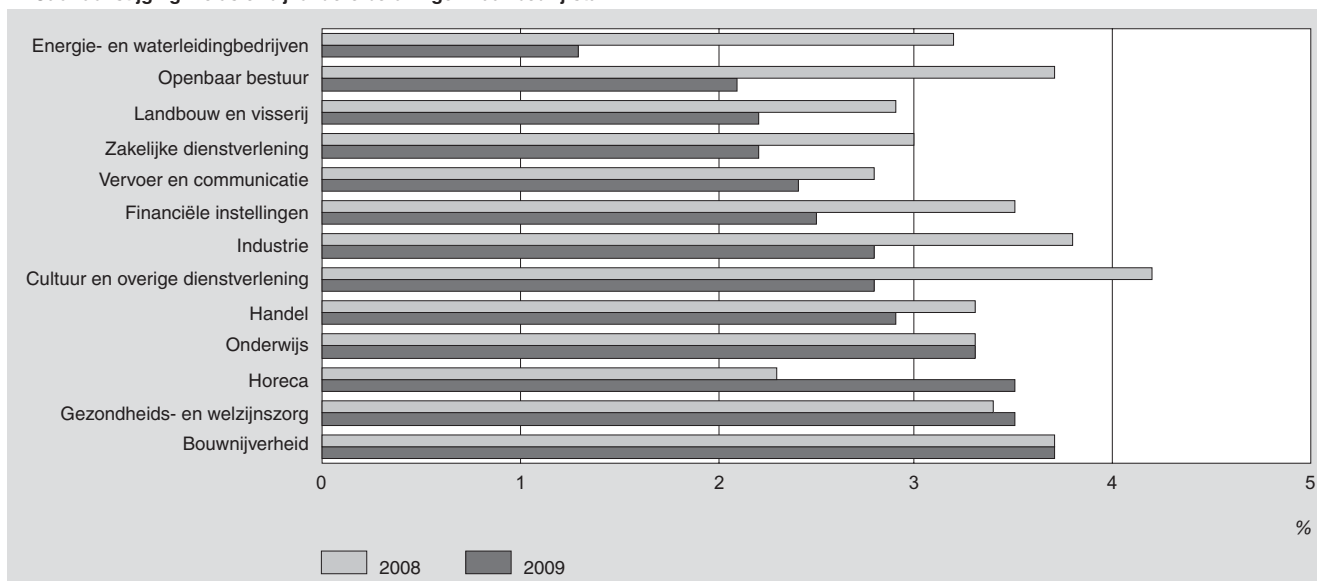
2. Ontwikkeling cao-lonen

4. Grootste loonstijging in bouw

De bouwnijverheid was in 2009, met 3,7 procent, de bedrijfstak met de grootste cao-loonstijging. Daarnaast stegen ook de cao-lonen in de gezondheids- en welzijnszorg, de horeca en het onderwijs bovengemiddeld. De relatief hoge loonstijging bij deze bedrijfstakken komt voornamelijk door afspraken in cao's die al vóór 2009 zijn afgesloten. De horeca was in 2008 nog de bedrijfstak met de kleinste loonstijging. In 2009 was dit de bedrijfstak energie- en waterleidingbedrijven, waar de cao-loonstijging op 1,3 procent uitkwam. Een belangrijke cao van deze bedrijfstak is halverwege 2009 afgesloten.

4. Cao-loonstijging inclusief bijzondere beloningen naar bedrijfstak

5. Afwijkende loonontwikkeling horeca en financiële instellingen in 2000–2009

Het effect van onregelmatige factoren is minder groot als over een langere periode naar de ontwikkeling van de cao-lonen per bedrijfstak wordt gekeken. Dan is ook beter zichtbaar welke bedrijfstakken hoge en minder hoge cao-loonstijgingen kennen. Ten opzichte van 2000 zijn de cao-lonen in 2009 gemiddeld met 25,4 procent gestegen. Op vijf bedrijfstakken na is de afwijking van het gemiddelde niet meer dan 3 procent. De bedrijfstakken vervoer en communicatie en horeca wijken negatief af, terwijl de bedrijfstakken bouwnijverheid, onderwijs en financiële instellingen dat in positieve zin doen. Met een stijging van 19,8 procent gingen de lonen in de bedrijfstak horeca het minst omhoog. De bedrijfstak financiële instellingen kende met 29,1 procent de grootste loonstijging.

6. Contractuele arbeidsduur constant

Net zoals in de voorgaande jaren is in 2009 de in de cao's overeengekomen jaarlijkse arbeidsduur van voltijdwerknemers nagenoeg ongewijzigd gebleven. Al sinds 1999 is hierdoor de stijging van de cao-lonen per uur vrijwel gelijk aan de stijging van de cao-lonen per maand.

Alleen bij de gesubsidieerde sector is door de verhoging van het basisverlof in 2009 een groter verschil (half procentpunt) tussen de maand- en uurloonstijging ontstaan.

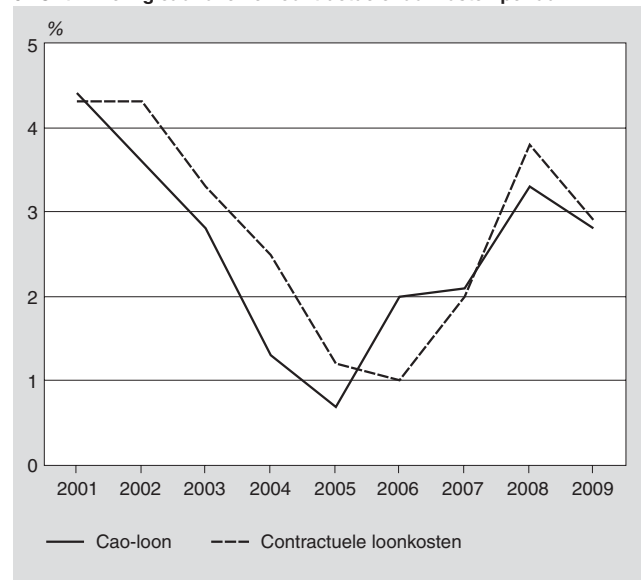
7. Loonkostenstijging in de pas met cao-loonstijging

In 2009 zijn de contractuele loonkosten met 2,9 procent gestegen, dit is vrijwel gelijk aan de stijging bij de cao-lonen. Dit wil niet zeggen dat alle afzonderlijke werkgeverspremies gelijk gebleven zijn. De werkgeverspremie voor de werk-

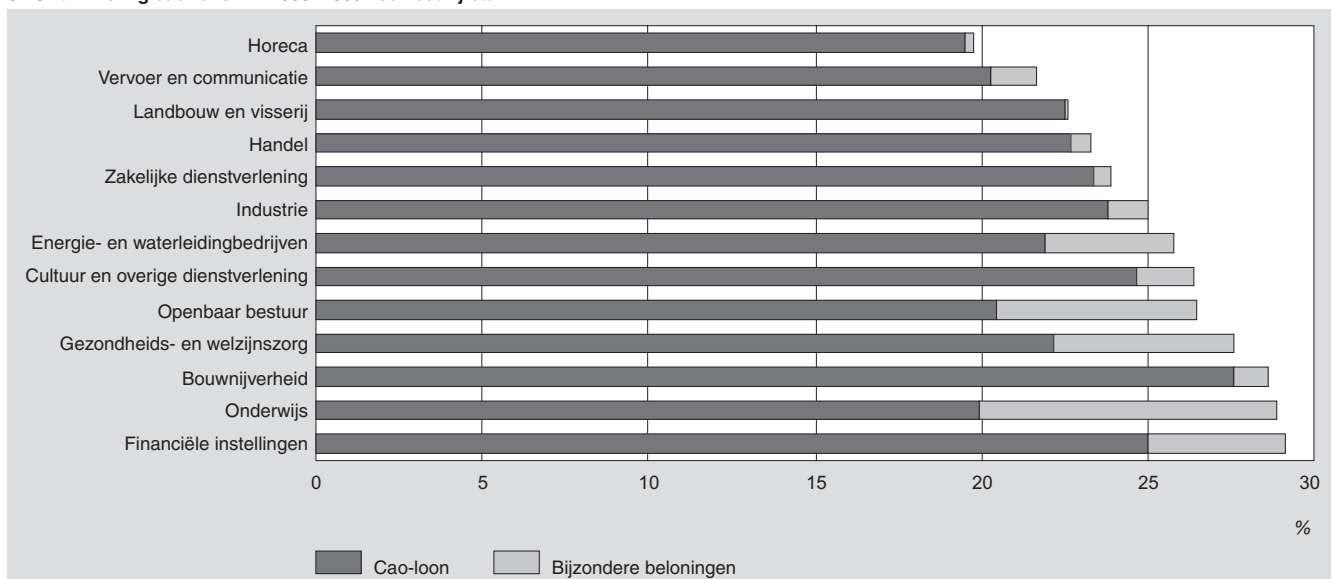
loosheidswet en de wettelijke inkomensafhankelijke werkgeversbijdrage in de ziektekosten zijn respectievelijk 0,6 en 0,3 procentpunt lager dan een jaar geleden. Omdat de pensioenpremies zijn toegenomen, komt de totale loonkostenstijging toch 0,1 procentpunt hoger uit dan de cao-loonstijging.

De contractuele loonkosten stegen in 2008 nog met 3,8 procent, een half procentpunt hoger dan de cao-loonstijging. Dit kwam vooral omdat de wettelijke inkomensafhankelijke werkgeversbijdrage in de ziektekosten verhoogd was. Deze verplichte bijdrage is met ingang van de Zorgverzekeringswet in 2006 ingevoerd. Met uitzondering van 2006 stijgen over de laatste negen jaar de contractuele loonkosten harder dan de cao-lonen. In dat jaar werd dit vooral veroorzaakt door de lagere werkgeverspremies voor arbeidsongeschiktheid en (pre)pensioen.

6. Ontwikkeling cao-lonen en contractuele loonkosten per uur

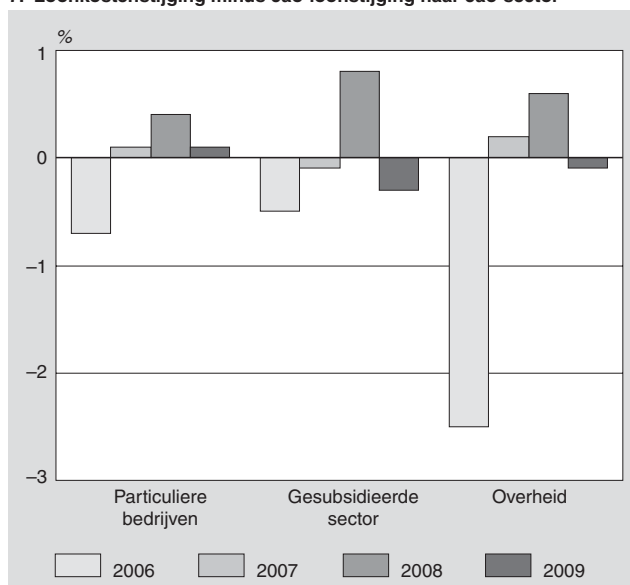
5. Ontwikkeling cao-lonen in 2000–2009 naar bedrijfstak

8. Toename loonkosten het grootst bij de gesubsidieerde sector

De contractuele loonkosten in de gesubsidieerde sector zijn in 2009 met 3,2 procent het meest toegenomen van alle sectoren. Dit werd voornamelijk veroorzaakt door de gestegen cao-lonen. In de cao-sector overheid stegen de loonkosten met 2,6 procent het minst. Het verschil tussen de stijging van de contractuele loonkosten en die van de cao-lonen was in 2009 voor alle drie de sectoren marginaal en wordt vooral veroorzaakt door de wijzigingen van de werkgeversbijdrage in pensioen- en wachtgeldpremies. In 2006 waren de verschillen bij de onderlinge sectoren een stuk groter. De contractuele loonkostenstijging was toen zelfs lager dan de cao-loonstijging. Vooral bij de overheid kwam dit naar voren. Door de relatief forse daling van de (pre)pensioenpremie was in dat jaar de ontwikkeling van de loonkosten bij deze sector flink lager dan de toename van de cao-lonen.

7. Loonkostenstijging minus cao-loonstijging naar cao-sector

Recente gegevens

Actuele en meer gedetailleerde uitkomsten over cao-lonen, de contractuele arbeidsduur en de contractuele loonkosten zijn beschikbaar in StatLine, de elektronische databank van het CBS; www.cbs.nl, in de publicatie Cao-lonen; indexcijfers (2000=100).

Begrippenlijst

Basisverlof

De statistiek cao-lonen volgt het basisverlof dat voor alle werknemers geldt. Sommige verlofdagen vallen echter buiten de basisverlofregeling, omdat ze voorwaardelijk toegekend worden. Het gaat dan bijvoorbeeld om extra verlofdagen vanwege leeftijd of ploegdienst.

Als bij een cao voorwaardelijke verlofdagen verdwijnen en het onvoorwaardelijke basisverlof toeneemt, komt dit tot uiting in de reeks cao-lonen per uur. De uurlonen veranderen dan omdat de jaarlijkse arbeidsduur afneemt. Het maandelijkse cao-loon wijzigt echter niet.

Bijzondere beloningen

Bijzondere beloningen zijn alle bindend voorgeschreven bijzondere (niet maandelijke) beloningen, zoals de vakantietoelage of de eindejaarsuitkering. Bijzondere beloningen die afhankelijk zijn van winst of het behalen van bepaalde doelstellingen worden buiten beschouwing gelaten.

In januari 2006 is de levensloopregeling ingevoerd. In een aantal cao's zijn afspraken gemaakt over werkgeversbijdragen aan deze regeling. Deze bijdragen tellen mee als bijzondere beloningen. De werkgeversbijdrage voor de levensloopregeling wordt ook betaald aan werknemers die niet meedoen aan de levensloopregeling.

Daarnaast is in januari 2006 de Zorgverzekeringswet van kracht geworden. De verplichte inkomensafhankelijke bijdrage Zorgverzekeringswet telt niet mee in het cao-loon, wel in de contractuele loonkosten. Extra bijzondere beloningen, ter compensatie van de overgang op de nieuwe zorgverzekering tellen mee als bijzondere beloningen.

Cao-lonen

Met de indexcijfers van cao-lonen wordt de ontwikkeling van de bruto lonen weergegeven waarop werknemers bij een normale voltijdarbeidsduur onvoorwaardelijk recht hebben. Deze cijfers hebben betrekking op de loon- en arbeidsduurgegevens zoals die staan vermeld in collectieve arbeidsovereenkomsten (cao's). Er worden dus geen gerealiseerde bedragen waargenomen; alleen afspraken met betrekking tot de schaallonen en bindend voorgeschreven toeslagen komen in de ontwikkeling van het cao-loon tot uitdrukking. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt naar cao-lonen inclusief bijzondere beloningen en cao-lonen exclusief bijzondere beloningen, en tussen cao-lonen per uur en cao-lonen per maand. Wijzigingen in het cao-loon komen tot uiting in zowel de lonen per maand als in de lonen per uur. Wijzigingen in de overeengekomen jaarlijkse arbeidsduur zijn alleen van invloed op de cao-lonen per uur. Het cao-loon omvat de volgende elementen:

- het bruto loon voor normale arbeidstijd van voltijdwerknemers
- alle bindend voorgeschreven, regelmatig betaalde toeslagen.

Uitgesloten zijn toeslagen die in de cao's voorwaardelijk zijn gesteld, zoals een leeftijdstoelage of een toeslag voor ploegdienst, en individuele loonstijgingen.

De brutering van de overhevelingstoelage (vanaf januari 2001) is zodanig in de indexcijfers verwerkt, dat de brutering niet leidt tot loonmutaties, voorzover niet van de wettelijke bruteringsregeling (verhoging van het loon met 1,9 procent met een maximum van 791,85 euro per jaar) is afgeweken.

De uitkomsten in dit artikel hebben betrekking op cao-lonen per uur inclusief bijzondere beloningen, tenzij anders staat vermeld.

Contractuele arbeidsduur

De contractuele arbeidsduur is de in de cao's overeengekomen jaarlijkse arbeidsduur van voltijdwerknemers.

Contractuele loonkosten

De contractuele loonkosten omvatten naast het cao-loon inclusief bijzondere beloningen de wettelijke en contractuele werkgeverspremies voor pensioen, vut, werkloosheid, ziektekosten, arbeidsongeschiktheid en sociale fondsen.

Gesubsidieerde sector

De privaatrechtelijke bedrijven die door subsidie of via wettelijk vastgestelde bijdragen worden gefinancierd, voorzover zij niet tot de overheid behoren. Het gaat hierbij onder meer om het grootste deel van de gezondheids- en welzijnszorg, de uitvoeringsorganen voor de sociale verzekeringen en de sociale werkplaatsen.

Inflatie

De inflatie of consumentenprijsindex van het CBS geeft de gemiddelde prijsverandering weer van goederen en diensten die huishoudens aanschaffen. De uitkomsten hebben betrekking op alle huishoudens.

Jaarmutatatie

Procentuele mutatie ten opzichte van dezelfde periode een jaar eerder.

Overheid

De cao-sector overheid omvat alle publiekrechtelijke bedrijven, zoals rijksoverheid, provincies, gemeenten, waterschappen en het openbaar onderwijs. Daarnaast behoren de politie, het regulier bijzonder onderwijs en de academische ziekenhuizen tot de overheid.

Particuliere bedrijven

De privaatrechtelijke bedrijven die niet tot de gesubsidieerde sector of de overheid gerekend worden.

Sbi

Voor de indeling van bedrijven naar economische activiteit wordt de Standaard bedrijfsindeling (SBI'93) gebruikt. Dit is een CBS-indeling waarbij de economische activiteit van een bedrijf of instelling gekenmerkt wordt door het voortgebrachte product, de in het productieproces gebruikte grondstoffen en hulpdiensten, en de aard van het productieproces. De SBI heeft een hiërarchische opbouw. Het hoogste niveau is een indeling in vier bedrijfssectoren. Deze bedrijfssectoren zijn onderverdeeld in zestien bedrijfstakken, die op hun beurt weer gesplitst zijn in bedrijfsklassen en bedrijfsgroepen. De cijfercodes die voor de indeling worden gebruikt vormen niet altijd een aaneensluitende reeks.

Tabel 1
Ontwikkeling cao-lonen en contractuele arbeidsduur

	Sbi-code	Cao-lonen per maand inclusief bijzondere beloningen				Cao-lonen per uur inclusief bijzondere beloningen				Contractuele jaarlijkse arbeidsduur			
		2006	2007	2008	2009	2006	2007	2008	2009	2006	2007	2008	2009
		%											
Totaal	01-93	2,1	2,0	3,5	2,7	2,0	2,1	3,3	2,8	0,1	0,0	0,0	0,0
<i>Cao-sector</i>													
Particuliere bedrijven		1,9	1,8	3,5	2,7	1,9	1,7	3,3	2,7	0,1	0,0	0,1	0,1
Gesubsidieerde sector		1,7	2,1	3,4	2,9	1,7	2,1	3,5	3,5	-0,1	0,0	-0,1	-0,6
Overheid		3,0	2,9	3,6	2,7	3,0	2,9	3,5	2,7	0,0	0,0	0,0	0,0
<i>Bedrijfstak</i>													
Landbouw en visserij	01-05	1,6	2,0	2,9	2,2	1,6	2,0	2,9	2,2	0,0	0,0	0,0	0,0
Industrie	15-37	1,9	1,6	3,8	2,8	1,8	1,6	3,8	2,8	0,1	0,0	0,0	0,0
Energie- en waterleidingbedrijven	40-41	3,5	2,6	3,2	1,3	3,5	2,6	3,2	1,3	0,0	0,0	0,0	0,0
Bouwnijverheid	45	2,1	1,5	3,7	3,7	1,4	1,5	3,7	3,7	0,6	0,0	0,0	0,0
Handel	50-52	1,7	1,8	3,4	2,9	1,6	1,8	3,3	2,9	0,0	0,2	0,2	0,1
Horeca	55	1,5	1,2	2,3	3,6	1,4	1,3	2,3	3,5	0,0	0,0	0,0	0,0
Vervoer en communicatie	60-64	2,3	2,4	2,8	2,6	2,4	2,3	2,8	2,4	0,0	0,1	0,0	0,2
Financiële instellingen	65-67	3,1	2,1	3,7	2,5	3,1	2,1	3,5	2,5	0,0	0,0	0,2	0,0
Zakelijke dienstverlening	70-74	1,8	1,7	3,3	2,3	1,8	1,8	3,0	2,2	0,1	-0,1	0,3	0,0
Openbaar bestuur	75	3,2	2,8	3,6	2,2	3,3	2,8	3,7	2,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Onderwijs	80	2,6	3,2	3,4	3,4	2,6	3,2	3,3	3,3	0,0	0,0	0,1	0,0
Gezondheids- en welzijnzorg	85	1,7	2,1	3,4	2,6	1,7	2,1	3,4	3,5	0,0	0,0	-0,1	-0,8
Cultuur en overige dienstverlening	90-93	1,8	1,9	4,2	2,8	1,7	2,0	4,2	2,8	0,0	0,0	0,0	0,0

Tabel 2
Ontwikkeling contractuele loonkosten

	Sbi-code	Contractuele loonkosten per maand				Contractuele loonkosten per uur			
		2006	2007	2008	2009	2006	2007	2008	2009
		%							
Totaal	01-93	1,1	2,0	4,0	2,8	1,0	2,0	3,8	2,9
<i>Cao-sector</i>									
Particuliere bedrijven		1,2	1,8	3,9	2,9	1,2	1,8	3,7	2,8
Gesubsidieerde sector		1,2	2,0	4,1	2,5	1,2	2,0	4,3	3,2
Overheid		0,5	3,0	4,2	2,6	0,5	3,1	4,1	2,6
<i>Bedrijfstak</i>									
Landbouw en visserij	01-05	1,4	1,8	3,9	1,6	1,4	1,8	4,0	1,7
Industrie	15-37	1,3	1,9	4,0	2,6	1,1	1,9	4,0	2,6
Energie- en waterleidingbedrijven	40-41	0,7	2,5	3,7	0,3	0,7	2,5	3,7	0,3
Bouwnijverheid	45	1,5	1,3	3,8	3,7	0,9	1,3	3,8	3,7
Handel	50-52	0,5	1,7	4,2	2,6	0,5	1,5	4,1	2,6
Horeca	55	0,3	0,7	3,1	3,0	0,3	0,6	3,1	3,1
Vervoer en communicatie	60-64	2,5	2,8	2,9	3,4	2,5	2,7	2,9	3,1
Financiële instellingen	65-67	2,2	2,1	3,2	4,0	2,2	2,2	3,0	4,0
Zakelijke dienstverlening	70-74	0,9	1,7	4,0	2,6	0,9	1,8	3,8	2,4
Openbaar bestuur	75	1,2	2,9	4,2	2,2	1,2	2,8	4,3	2,2
Onderwijs	80	-0,3	3,3	4,0	3,5	-0,3	3,4	3,9	3,4
Gezondheids- en welzijnzorg	85	1,0	2,1	4,3	2,3	1,0	2,2	4,3	3,1
Cultuur en overige dienstverlening	90-93	1,0	1,9	4,6	2,8	0,9	1,9	4,6	2,8

Tabel 3
Indexcijfers van cao-lonen; definitieve gegevens 2009

	Sbi-code	Jan.	Febr.	Maart	April	Mei	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	Jaar
<i>2000=100</i>														
Cao-lonen per maand inclusief bijzondere beloningen														
Totaal	01–93	124,7	124,9	125,1	125,3	125,4	125,5	125,7	125,7	125,8	126,0	126,0	125,9	125,5
<i>Cao-sector</i>														
Particuliere bedrijven		124,2	124,4	124,5	124,6	124,7	124,8	125,1	125,1	125,2	125,3	125,3	125,2	124,9
Gesubsidieerde sector		124,9	124,9	126,0	126,0	126,3	126,3	126,5	126,5	126,5	126,6	126,6	126,8	126,2
Overheid		127,1	127,1	127,5	127,9	127,9	127,9	127,9	127,8	127,8	128,2	128,2	128,2	127,8
<i>Bedrijfstak</i>														
Landbouw en visserij	01–05	122,9	122,9	122,9	122,9	122,9	122,9	123,2	123,2	123,5	123,7	123,7	123,7	123,2
Industrie	15–37	123,9	124,3	124,6	124,9	124,9	124,9	125,6	125,6	125,6	125,8	125,8	125,6	125,1
Energie- en waterleidingbedrijven	40–41	124,7	124,7	124,7	124,7	124,7	124,7	126,7	127,0	127,0	127,0	127,0	127,0	125,8
Bouwnijverheid	45	128,2	129,3	129,3	129,3	129,3	129,4	129,6	129,6	129,6	130,0	130,0	129,4	129,4
Handel	50–52	122,9	123,3	123,3	123,4	123,4	123,8	124,0	124,0	124,0	124,1	124,1	123,9	123,7
Horeca	55	118,8	118,8	118,8	119,2	119,2	119,2	120,7	120,7	120,7	120,8	120,8	120,8	119,9
Vervoer en communicatie	60–64	121,8	121,8	121,8	122,2	122,2	122,2	122,3	122,3	122,3	122,6	122,6	122,6	122,2
Financiële instellingen	65–67	128,1	128,1	128,2	128,1	128,5	128,8	128,8	128,8	129,5	129,5	129,5	129,5	128,8
Zakelijke dienstverlening	70–74	124,1	124,1	124,2	124,3	124,3	124,3	124,5	124,5	124,5	124,6	124,6	124,6	124,4
Openbaar bestuur	75	125,5	125,5	125,9	126,7	126,7	126,7	126,7	126,7	126,7	126,7	126,7	126,7	126,5
Onderwijs	80	128,7	128,9	128,9	128,9	128,9	128,9	128,9	128,7	128,7	129,7	129,7	129,7	129,1
Gezondheids- en welzijnzorg	85	125,1	125,1	126,2	126,1	126,4	126,4	126,7	126,7	126,7	126,8	126,8	127,0	126,3
Cultuur en overige dienstverlening	90–93	125,6	125,6	125,6	126,3	126,3	126,3	126,7	126,7	126,8	126,9	126,9	126,9	126,4
Cao-lonen per uur inclusief bijzondere beloningen														
Totaal	01–93	124,6	124,8	125,1	125,2	125,3	125,4	125,7	125,7	125,7	125,9	125,9	125,8	125,4
<i>Cao-sector</i>														
Particuliere bedrijven		123,9	124,1	124,2	124,3	124,4	124,5	124,8	124,8	124,9	125,0	125,0	124,9	124,6
Gesubsidieerde sector		125,8	125,8	126,9	126,9	127,2	127,2	127,4	127,4	127,4	127,5	127,5	127,8	127,1
Overheid		127,1	127,1	127,4	127,8	127,8	127,8	127,8	127,8	127,8	128,2	128,2	128,2	127,8
<i>Bedrijfstak</i>														
Landbouw en visserij	01–05	122,3	122,3	122,3	122,3	122,3	122,3	122,5	122,5	122,8	123,0	123,0	123,0	122,6
Industrie	15–37	123,8	124,2	124,5	124,7	124,8	124,8	125,5	125,5	125,5	125,6	125,6	125,5	125,0
Energie- en waterleidingbedrijven	40–41	124,7	124,7	124,7	124,7	124,7	124,7	126,7	127,0	127,0	127,0	127,0	127,0	125,8
Bouwnijverheid	45	127,3	128,5	128,5	128,5	128,5	128,6	128,8	128,8	128,8	129,1	129,1	128,6	128,6
Handel	50–52	122,5	122,9	122,9	123,0	123,0	123,4	123,6	123,6	123,6	123,7	123,7	123,5	123,3
Horeca	55	118,8	118,8	118,8	119,2	119,2	119,2	120,6	120,6	120,6	120,8	120,8	120,8	119,8
Vervoer en communicatie	60–64	121,3	121,3	121,3	121,7	121,7	121,7	121,8	121,8	121,8	122,1	122,1	122,1	121,7
Financiële instellingen	65–67	128,4	128,4	128,4	128,4	128,8	129,1	129,1	129,1	129,8	129,8	129,8	129,8	129,1
Zakelijke dienstverlening	70–74	123,7	123,7	123,8	123,9	123,9	123,9	124,0	124,1	124,1	124,1	124,1	124,1	123,9
Openbaar bestuur	75	125,5	125,5	126,0	126,8	126,8	126,8	126,8	126,8	126,8	126,8	126,8	126,8	126,5
Onderwijs	80	128,6	128,8	128,8	128,8	128,8	128,8	128,8	128,5	128,5	129,6	129,6	129,6	128,9
Gezondheids- en welzijnzorg	85	126,3	126,3	127,4	127,4	127,7	127,7	128,0	128,0	128,0	128,1	128,1	128,3	127,6
Cultuur en overige dienstverlening	90–93	125,6	125,6	125,6	126,3	126,3	126,3	126,7	126,7	126,8	126,9	126,9	126,9	126,4
Contractuele loonkosten per uur inclusief bijzondere beloningen														
Totaal	01–93	127,4	127,7	127,9	128,1	128,2	128,3	128,7	128,7	128,7	128,9	128,9	128,9	128,4
<i>Cao-sector</i>														
Particuliere bedrijven		126,2	126,5	126,5	126,8	126,9	127,0	127,4	127,4	127,5	127,6	127,6	127,5	127,1
Gesubsidieerde sector		129,4	129,4	130,6	130,6	130,9	130,9	131,2	131,2	131,2	131,3	131,3	131,5	130,8
Overheid		131,1	131,2	131,5	131,9	131,9	131,9	132,3	132,2	132,2	132,6	132,6	132,6	132,0
<i>Bedrijfstak</i>														
Landbouw en visserij	01–05	122,5	122,5	122,5	122,5	122,5	122,5	122,7	122,7	123,1	123,3	123,3	123,3	122,8
Industrie	15–37	125,8	126,2	126,5	126,8	126,8	126,8	127,7	127,7	127,7	127,9	127,9	127,7	127,1
Energie- en waterleidingbedrijven	40–41	125,8	125,8	125,8	125,8	125,8	125,8	128,1	128,4	128,4	128,4	128,4	128,4	127,1
Bouwnijverheid	45	127,6	128,7	128,7	128,8	128,8	128,8	129,1	129,1	129,1	129,5	129,5	128,9	128,9
Handel	50–52	123,5	124,0	124,0	124,1	124,1	124,5	124,7	124,7	124,8	124,8	124,8	124,6	124,4
Horeca	55	118,0	118,0	118,0	118,4	118,4	118,4	119,9	119,9	119,9	120,0	120,0	120,0	119,1
Vervoer en communicatie	60–64	127,4	127,4	127,4	128,7	128,8	128,8	128,9	128,9	128,9	129,2	129,2	129,2	128,6
Financiële instellingen	65–67	129,7	129,7	129,8	129,8	130,1	130,5	130,5	130,5	131,1	131,1	131,1	131,1	130,4
Zakelijke dienstverlening	70–74	127,2	127,2	127,3	127,4	127,4	127,4	127,6	127,6	127,6	127,7	127,7	127,7	127,5
Openbaar bestuur	75	130,2	130,2	130,7	131,5	131,5	131,5	131,8	131,8	131,8	131,8	131,8	131,8	131,4
Onderwijs	80	132,0	132,2	132,2	132,2	132,2	132,2	132,5	132,3	132,3	133,3	133,3	133,3	132,5
Gezondheids- en welzijnzorg	85	129,9	129,9	131,0	131,0	131,3	131,3	131,7	131,7	131,7	131,8	131,8	132,1	131,3
Cultuur en overige dienstverlening	90–93	129,3	129,3	129,3	130,0	130,0	130,1	130,5	130,5	130,6	130,7	130,7	130,7	130,1

Na de WW duurzaam aan het werk?

Kathleen Geertjes en Tirza König

Na het beëindigen van de werkloosheidsuitkering vindt minder dan de helft van de mensen een baan voor langere tijd. Vooral ouderen, mensen met een laag werk- en denkniveau en niet-westerse allochtonen komen moeilijk aan het werk. Eén op de drie van wie de WW-uitkering is gestopt, stroomt binnen enkele jaren weer opnieuw de WW in.

1. Inleiding

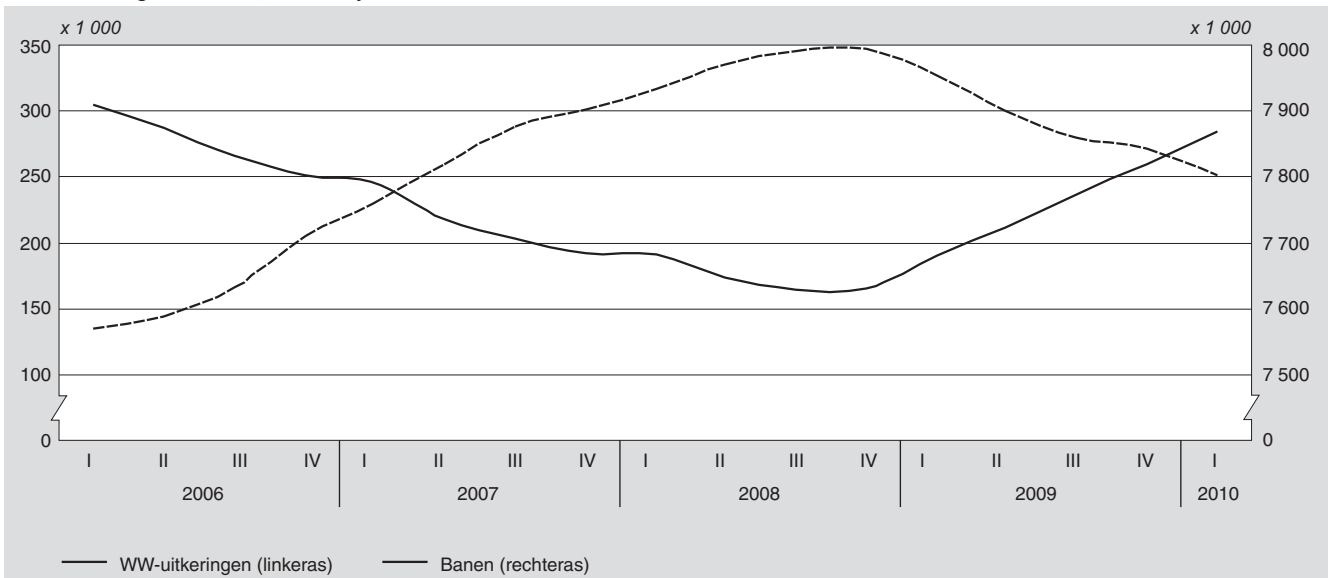
De overheid heeft voortdurend behoefte aan informatie over het gebruik van de Werkloosheidswet (WW). Het aantal

Werkloosheidswet (WW) en de arbeidsmarkt in 2006–2010-I

De WW is een regeling die het verlies aan inkomen bij (gedeeltelijke) werkloosheid tijdelijk dekt. Het recht op een WW-uitkering ontstaat bij een verlies van minimaal vijf werkuren per week. Voor werknemers die minder dan tien uur per week werken, is een verlies van minimaal de helft van de uren een vereiste. Verder moet de werknemer ten minste een half jaar gewerkt hebben en van de 36 weken voor de werkloosheid moet de persoon 26 weken van die periode gewerkt hebben. Afhankelijk van het arbeidsverleden duurt de uitkering minimaal 3 maanden en maximaal 38 maanden.

Het aantal personen met een WW-uitkering is sterk afhankelijk van de conjuncturele ontwikkeling. In de economisch voorspoedige jaren 2006 tot en 2008 nam het aantal banen toe. Meer mensen konden aan het werk en het aantal WW-uitkeringen daalde. Door de economische crisis daarna nam het aantal banen sterk af waardoor het aantal WW-uitkeringen weer sterk toenam.

1. WW-uitkeringen en banen, kwartaalcijfers

personen met een WW-uitkering is sterk afhankelijk van de conjunctuur. Zo steeg na een daling in 2005–2008, het aantal uitkeringen weer fors in 2009 (zie kader). Dit artikel volgt personen waarvan de WW-uitkering in 2006 is beëindigd. Weten zij na uitstroom uit de WW-uitkering een baan te vinden en te behouden?

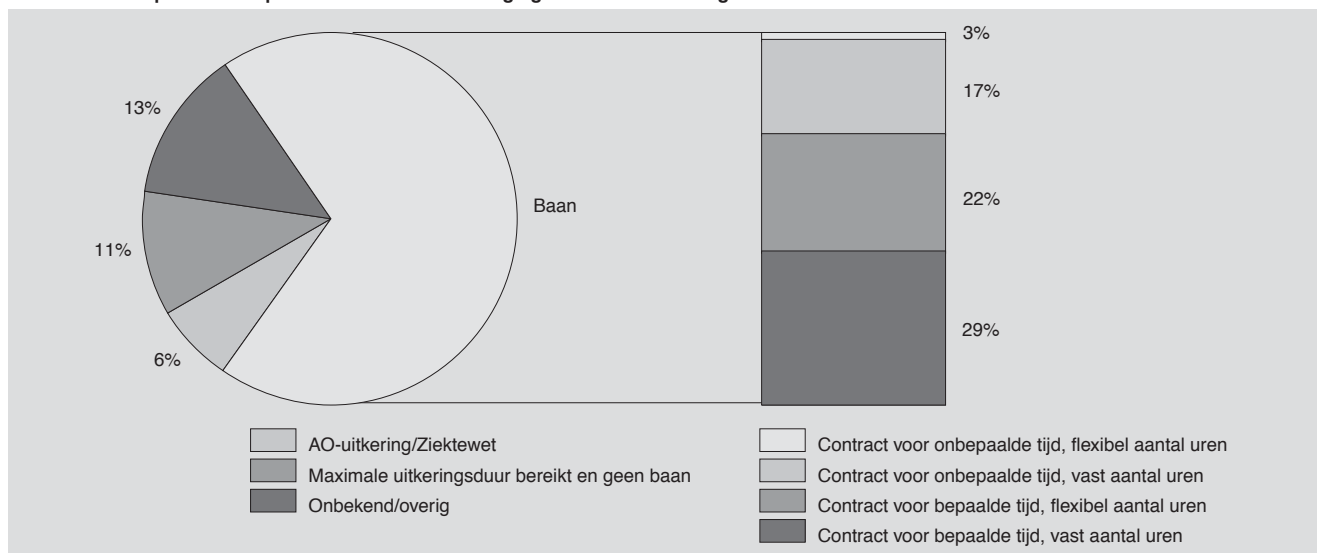
In paragraaf 2 wordt de arbeidsmarktpositie direct na uitstroom uit de WW in 2006 beschreven. Paragraaf 3 belicht de situatie op de arbeidsmarkt voor deze groep in de jaren 2006–2008. Kenmerken van de personen zoals leeftijd, herkomstgroepering en bemiddelbaar werk- en denkniveau zijn in de analyse meegenomen, net zoals informatie over de bedrijfstak waarin men een baan vindt. Voor details over het onderzoek wordt verwezen naar de Technische toelichting.

2. Arbeidsmarktpositie direct na beëindiging WW

Zeven op de tien werklozen in de WW stromen uit naar een baan

Van de 275 duizend personen die in 2006 uit de WW stroomden ¹⁾ had 70 procent binnen twee maanden na het stoppen van de uitkering een baan. Een deel hervatte het werk of ging meer uren werken bij de 'oude' werkgever, anderen vonden een nieuwe baan. Bij circa driekwart van de personen met een baan na de uitkering betrof het een baan met een contract voor bepaalde tijd. Deze banen kennen vaak een flexibel aantal werkuren per week. Relatief veel jongeren tot 30 jaar en niet-westerse allochtonen werken in dergelijke banen, zoals bij uitzendbureaus. Een kwart van de personen die vanuit de WW naar een baan stroomde, vond gelijk een baan voor onbepaalde tijd, dus zonder vastgestelde einddatum.

2. Arbeidsmarktpositie¹⁾ van personen direct na beëindiging van de WW-uitkering in 2006

¹⁾ De reden van beëindiging van de WW-uitkering, behalve als de persoon binnen twee maanden na uitstroom uit de WW een baan had.

Na maximale uitkeringsduur in de WW, vindt de helft snel een baan

Van één op de vijf personen is de uitkering in 2006 beëindigd, omdat de maximale uitkeringsduur bereikt was. De helft hiervan vond binnen twee maanden een baan. Ruim één op de tien lukte dit niet zo snel. Tot deze groep behoorde relatief vaak niet-westerse allochtonen, mensen met een laag werk- en denkniveau en vrouwen.

Een klein deel van de WW-ers raakt arbeidsongeschikt en krijgt een andere uitkering.

In 2006 is van ruim 5 procent van de uitstromers uit de WW de uitkering beëindigd, omdat ze langdurig ziek waren of door ziekte of een beperking volledig arbeidsongeschikt raakten. Zij verloren hun WW-uitkering en kregen een arbeidsongeschiktheidsuitkering (AO) of een uitkering in het kader van de Ziektewet. Hun WW-uitkering herleeft als ze

Einddatum WW-uitkering intact bij ziekte

‘Een periode van ziekte is voor werklozen met een WW-uitkering en mensen wier baan tijdens ziekte eindigt, straks niet meer van invloed op de einddatum van de WW-uitkering. De ministerraad heeft op voorstel van minister Donner van Sociale Zaken en Werkgelegenheid ingestemd met een daartoe strekkend wetsvoorstel.

Nu kan het in beide situaties voor mensen financieel aantrekkelijk zijn om zich ziek te melden. De einddatum van het recht op een WW-uitkering verschuift namelijk met de periode dat de (aanstaande) werkloze ziek is. Met dit wetsvoorstel wordt dit voorkomen. Het kabinet heeft deze maatregel aangekondigd in de begroting voor 2010.’

Bron: website van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW).

herstellen en arbeidsgeschikt worden. De ministerraad wil deze regeling wijzigen (zie kader).

Door zwangerschap of bevalling gaan personen vanuit de WW-uitkering over naar een uitkering op grond van de Wet arbeid en zorg (WAZO). Andere redenen van beëindiging van WW zijn: het niet voldoen aan de WW-regelgeving, emigratie, pensionering, detentie en overlijden. Een deel van deze personen is dus niet meer of niet direct beschikbaar voor de arbeidsmarkt.

3. Arbeidsmarkt voor WW-ers in de jaren na de uitkering

Minder dan de helft komt duurzaam aan het werk

Een deel van de WW'ers die uitstromen naar werk verliezen opnieuw hun baan en hebben voor korte of lange tijd geen werk. Had 70 procent van wie de WW-uitkering in 2006 stopte, direct daarna een baan, een jaar later is nog maar 50 procent aan het werk en eind 2008 is dat geslonken naar 40 procent. Vooral personen met een laag werk- en denkniveau en niet-westerse allochtonen waren minder duurzaam aan het werk.

De meeste WW-uitstromers blijven niet bij één werkgever werken. Van hen had 70 procent meer dan één baan in de periode 2006–2008, bij 15 procent waren het er zelfs meer dan vier. Het wisselen van banen neemt af, naarmate de werknemer ouder wordt. Dit komt voor een deel ook doordat jonge werklozen vaker aan de slag gaan in een baan voor bepaalde tijd. WW'ers die naar een baan in de zakelijke dienstverlening of de horeca uitstroonden, wisselden het vaakst van baan.

Van de degenen die hun WW-uitkering verloren door het bereiken van de maximale uitkeringsduur en die geen baan vonden direct na afloop van de uitkeringsperiode, werkte ruim 40 procent later wel.

Een derde krijgt opnieuw een WW-uitkering

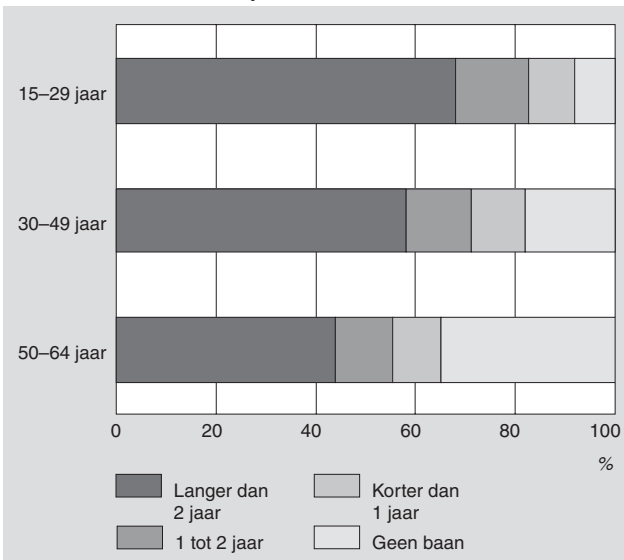
Een derde van de WW-uitstromers kreeg binnen enkele jaren opnieuw een WW-uitkering. Het ging om 88 duizend personen die in 2006 de uitkering beëindigden en in de periode 2006–2008 de WW weer instroomden. Ruim de helft van deze herinstromers ontving de nieuwe uitkering voor de duur van minder dan 6 maanden. Een vijfde maakte er langer dan een jaar gebruik van. Vooral personen van 45 tot 60 jaar en werknemers in de landbouw, bouwnijverheid, cultuur en zakelijke dienstverlening stroomden vaker opnieuw in. Van de herinstromers startten 23 duizend in 2006–2008 zelfs twee keer of vaker een WW-uitkering.

Ouderen komen moeilijk aan het werk

Ouderen van 50 tot 65 jaar met een WW-uitkering vinden moeilijker een baan dan jongere werklozen. Van de ruim 51 duizend ouderen had meer dan 40 procent geen baan binnen twee maanden na uitstroom uit de WW in 2006. Een derde van de oudere WW'ers was echter ook niet beschikbaar voor de arbeidsmarkt, omdat ze ziek of arbeidsongeschikt was. Eind 2008 had 35 procent van alle oudere uitstromers uit de WW nog geen enkele maand gewerkt. Ter vergelijking: van de personen tot 50 jaar had ruim een kwart geen baan direct na uitstroom uit de WW en had 15 procent geen enkele maand gewerkt in de periode erna tot eind 2008.

Voor werklozen vanaf 60 jaar met een eerste WW-dag na 30 september 2006 heeft het kabinet een Inkomensvoorziening oudere werklozen (IOW) ingesteld. Deze tijdelijke regeling is per 1 december 2009 ingegaan.

3. Werkzame maanden in een baan in 2006–2008 na beëindiging van de WW in 2006 naar leeftijd

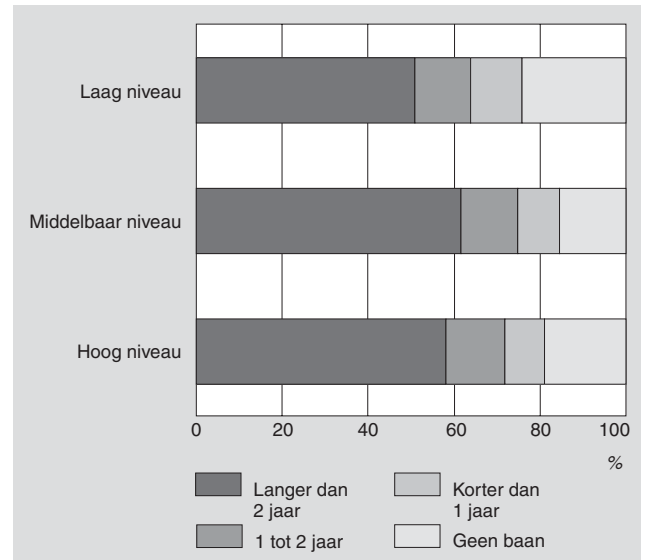

Werklozen met een laag werk- en denkniveau vinden minder vaak een baan

Evenals ouderen slagen ook personen met een laag bemiddelbaar werk- en denkniveau die uit de WW stromen, er dikwijls niet in om een baan te vinden. Ook zijn ze vaker

ziek of arbeidsongeschikt. Van de ruim 85 duizend WW-uitstromers met een laag werk- en denkniveau had ruim 35 procent geen baan direct na beëindiging van de WW en had een kwart eind 2008 nog geen enkele maand gewerkt. Mensen met een middelbaar werk- en denkniveau gaan het snelste aan de slag en zijn ook het meest duurzaam aan het werk. Driekwart van hen had direct na het stoppen van de uitkering een baan bemachtigd, terwijl 85 procent in 2006–2008 ten minste één maand gewerkt had.

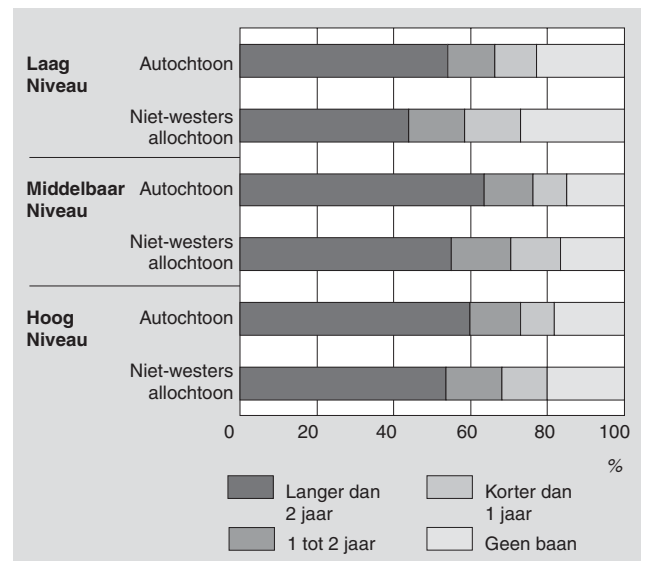
4. Werkzame maanden in een baan in 2006–2008 na beëindiging van de WW in 2006 naar werk- en denkniveau

Vooral laagopgeleide niet-westerse allochtonen vinden moeilijk een baan

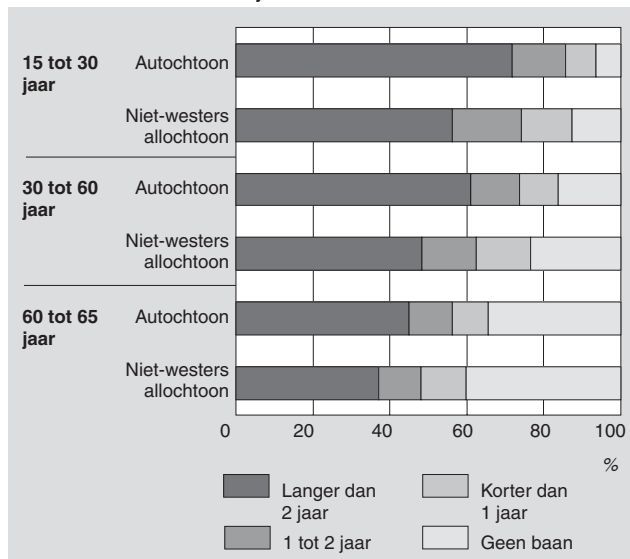
Verder hebben ook niet-westerse allochtonen relatief vaak geen baan na uitstroom uit de WW. De niet-westerse allochtonen die na het beëindigen van de WW-uitkering in 2006 wel aan het werk kwamen, wisselden in vergelijking met autochtonen, vaker van baan en stroomden minder dikwijls

5. Werkzame maanden in een baan in 2006–2008 na beëindiging van de WW in 2006 naar werk- en denkniveau en herkomst

duurzaam uit naar werk. Dit gold vooral voor niet-westerse allochtonen met een laag werk- en denkniveau. Het verschil deed zich in alle leeftijdsgroepen voor. Tussen niet-westerse allochtonen en autochtonen met een middelbaar of hoger werk- en denkniveau was er weliswaar ook een verschil in arbeidsparticipatie, echter dit was kleiner dan bij degenen met een laag niveau.

6. Werkzame maanden in een baan in 2006–2008 na beëindiging van de WW in 2006 naar leeftijd en herkomst

Technische toelichting

Tabellen over dynamiek in de WW

De gegevens in dit artikel zijn voor het merendeel afkomstig uit twee publicaties met tabellen over de dynamiek in de WW die het Centrum voor Beleidsstatistiek voor het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid heeft samengesteld. Het betreft de publicaties 'Uit de WW naar een vaste baan?' en 'Instromers in de WW in 2007 en hun arbeidsverleden'. In beide publicaties staat ook een uitgebreide technische toelichting. Deze publicaties zijn te vinden op www.cbs.nl.

Onderzoekspopulatie

De populatie bestaat uit personen van 15 tot 65 jaar met een WW-uitkeringsperiode die eindigde in 2006. Als een persoon meerdere WW-uitkeringsperiodes beëindigde in 2006 is de eerste beëindiging gekozen.

Begrippen

AO-uitkering

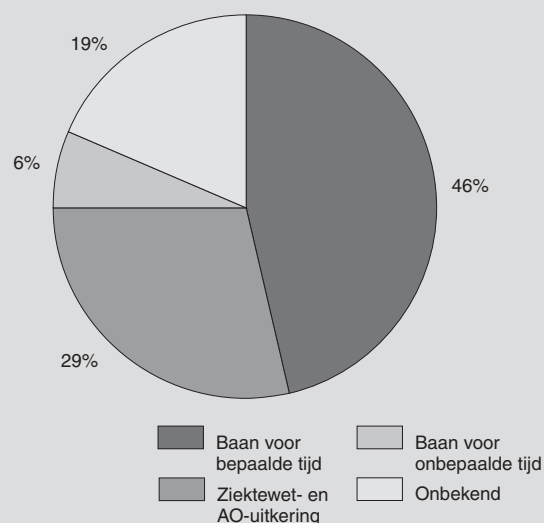
Een uitkering die wordt verstrekt op grond van de Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering (WAO), de Wet werk en

Arbeidsverleden van personen met WW

Naast informatie over de arbeidskansen van personen die uitstromen uit een WW-uitkering, is het ook van belang om te kijken wie er in de WW belanden en hoe hun arbeidsverleden eruit ziet. Om die reden is er onderzoek gedaan naar de arbeidsmarktpositie in de zes jaar voordat iemand in de WW terecht kwam.

In 2007 startten bijna 200 duizend personen één of meerdere keren een WW-uitkering. Zij kwamen veelal door baan(uren)verlies in de WW terecht. Een klein deel stroomde vanuit de Ziektewet- of AO-uitkering in de WW. Bij één op de vijf instromers was sprake van een herleefde WW-uitkering.

7. Arbeidsmarktpositie van personen direct voor het begin van de WW-uitkering in 2007

Van de personen met een nieuwe WW-uitkering in 2007, had ruim 15 procent de gehele periode van 2001 tot aanvang van de WW gewerkt. Zeven op de tien personen werkte meer dan twee jaar; één op de tien minder dan twee jaar. De helft van de personen die in 2007 de WW instroomde, had eerder een WW-uitkering in 2001–2007.

inkomen naar arbeidsvermogen (WIA), de Wet arbeidsongeschiktheidsverzekering zelfstandigen (WAZ) of de Wet arbeidsongeschiktheidsverzekering jonggehandicapten (Wajong).

Baan

Een arbeidsovereenkomst tussen een persoon en een economische eenheid waarin is vastgelegd dat arbeid zal worden verricht waartegen een (financiële) beloning staat. Baanwisselingen binnen een bedrijf worden niet waargenomen.

Bemiddelbaar werk- en denkniveau

Het niveau waarop de persoon volgens UWV WERKbedrijf bemiddelbaar is op de arbeidsmarkt. Dit niveau wordt bepaald als de persoon zich inschrijft als werkzoekende.

Bereiken maximale uitkeringsduur

Personen bouwen tijdens hun periode als werknemer WW-rechten op, een maand voor ieder volledig kalenderjaar dat er gewerkt is. Als ze hun baan of baanuren verliezen en recht krijgen op een WW-uitkering, wordt de lengte van de WW-uitkering bepaald op grond van de opgebouwde WW-rechten.

Baan direct na uitstroom

In verband met administratieve vertragingen is in de periode van één maand voor uitstroom uit de WW tot en met twee maanden na uitstroom, naar de baan van een persoon gezocht. Als een persoon in deze periode meerdere banen heeft, is de baan met het hoogste loon gekozen. De baan kan een nieuwe baan zijn of een baan die de persoon al had naast de WW-uitkering waarbij al dan niet het aantal arbeidsuren is verhoogd.

Duurzaam aan het werk

De persoon is duurzaam aan het werk, als de persoon na uitstroom uit de WW in 2006 in de periode 2006 tot en met 2008 ten minste 24 maanden werkzaam is in een baan. Dit kan een aaneengesloten of een onderbroken periode van werk zijn.

Herleefde WW-uitkering

Een uitkering herleeft als de persoon binnen 36 maanden na beëindiging van de WW-uitkering opnieuw instroomt in de WW, waarbij er in deze tussenliggende periode minder dan 26 weken gewerkt is. Er is dan nog geen nieuw recht opgebouwd. De uitkering wordt dan voor de resterende duur van de eerdere WW-uitkering voortgezet.

IOW

De 'Inkomensvoorziening oudere werklozen' is een uitkering die moet waarborgen dat ouderen na afloop van hun WW een minimuminkomen ontvangen. De regeling geldt voor personen van 60 jaar of ouder met een eerste WW-dag tussen 30 september 2006 en 1 juli 2011 en langer dan 3 maanden recht op WW.

WAZO

Allerlei wettelijke verlofvormen zijn in de Wet arbeid en zorg gebundeld, zoals het zwangerschaps- en bevallingsverlof, kraamverlof, adoptieverlof, pleegzorgverlof, ouderschapsverlof en verlof bij loopbaanonderbreking.

Ziektewet

Wet die werknemers verzekert tegen financiële gevolgen van ongeschiktheid tot werken wegens ziekte. De wet is van toepassing als er wettelijk geen loondoorbetaling hoeft plaats te vinden. Personen met WW die vóór 1 mei 2007 ziek zijn geworden, hebben vanaf de eerste ziektedag een uitkering Ziektewet. Ze behouden hun recht op WW. Na drie maanden ziekte verschuift de einddatum van de WW-uitkering. De WW-periode wordt dan verlengd met de tijd dat de persoon langer dan drie maanden ziek is.

Literatuur

Ministerie van SZW (2010). Einddatum WW-uitkering intact bij ziekte. Geraadpleegd 7 juni 2010.

Noot in de tekst

- ¹⁾ Als een persoon meerdere WW-uitkeringsperiodes beëindigde in 2006 is alleen de eerste beëindiging in de analyse meegenomen.

Ontwikkelingen in de instroom in het hoger onderwijs

Sabine Gans

Het aantal eerstejaars is de afgelopen vijftien jaar met meer dan de helft toegenomen tot 129 duizend in 2009/'10. Het percentage vrouwen kwam in die periode voor het eerst boven de 50 procent en het aandeel allochtone en jongere starters steeg. De instroom in het hoger onderwijs is jaarlijks toegenomen, behalve in 2002/'03, het jaar van de invoering van het bachelor-masterstelsel. In het studiejaar na aanvang van de economische crisis is de instroom in het hoger onderwijs flink gestegen. Het aantal allochtone eerstejaars, met name uit de overige niet-westerse landen, en het aantal instromers van 19 en 20 jaar en 50 jaar en ouder steeg toen relatief veel. De instroom in het hoger beroepsonderwijs van eerstejaars met een vwo- of mbo-diploma trok dat studiejaar flink aan, evenals de instroom in het wetenschappelijk onderwijs van eerstejaars met een hbo-diploma. De groei van het aantal eerstejaars in 2009/'10 was relatief het sterkst bij studies op het gebied van Natuurwetenschappen en informatica.

1. Inleiding

Het hoger onderwijs in Nederland bestaat uit het hoger beroepsonderwijs (hbo) en het wetenschappelijk onderwijs (wo), en leidt mensen op tot het hoogste opleidingsniveau. Een hoge deelname aan het hoger onderwijs, verhoogt dan ook het opleidingsniveau van de bevolking. In de afgelopen jaren zijn er wijzigingen doorgevoerd in het onderwijsstelsel. Ook veranderde de economische situatie drastisch. Deze en andere ontwikkelingen hebben mogelijk een effect op de deelname aan het hoger onderwijs. Dit artikel geeft een antwoord op de volgende vragen: in welke mate is het aantal eerstejaars in het hoger onderwijs in de afgelopen vijftien jaar toegenomen? Hoe verhouden de aantallen eerstejaars zich tot de bevolkingsgroei in diezelfde periode? En zijn er ontwikkelingen in het onderwijs die mogelijk invloed gehad hebben op de instroom? Halverwege deze periode van vijftien jaar is bijvoorbeeld het bachelor-masterstelsel ingevoerd in het hoger onderwijs. In het voortgezet onderwijs, een belangrijke toeleverancier voor het hoger onderwijs, is sinds 1998/'99 de tweede fase ingevoerd. Heeft deze verandering misschien gevolgen gehad voor de instroom in het hoger beroepsonderwijs of wetenschappelijk onderwijs? Sinds het najaar 2008 is daarnaast sprake van een economische crisis. In hoeverre heeft deze crisis gevolgen gehad voor de instroom in met name studiejaar 2009/'10?

2. Eerstejaars in het hoger onderwijs

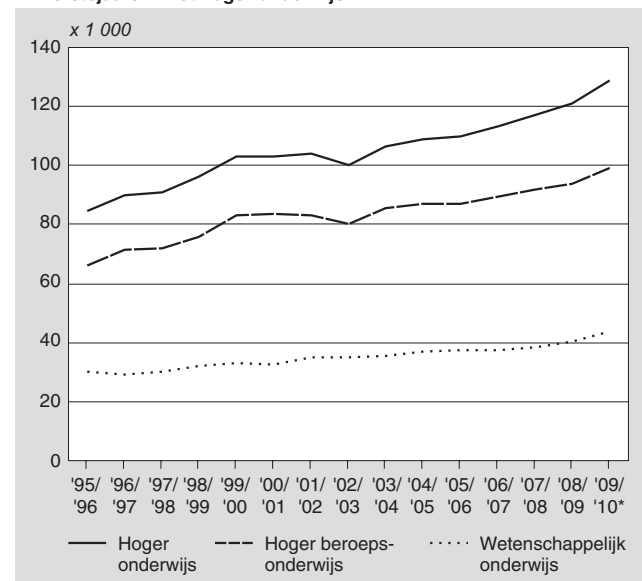
Aantal eerstejaars flink toegenomen in vijftien jaar tijd.

Het aantal studenten dat voor het eerst aan een bachelor- of doctoraalopleiding in het hoger onderwijs begon, is in de

afgelopen vijftien jaar flink toegenomen. In studiejaar 2009/'10 begonnen er 129 duizend eerstejaars aan een studie in het hoger onderwijs, 52 procent meer dan in 1995/'96. In het hbo nam het aantal eerstejaars in die periode toe met 50 procent tot 99 duizend. In het wo nam het met 46 procent toe tot 44 duizend eerstejaars in 2009/'10. De instroom in het hoger onderwijs is sinds 1995/'96 jaarlijks toegenomen, behalve in studiejaar 2002/'03. Dat was het jaar van de invoering van de bachelor-masterstructuur. Het aantal eerstejaars in het hoger onderwijs en hbo daalde dat jaar 3 procent en de instroom in het wo stagneerde. Na 2002/'03 steeg het aantal weer gestaag verder bij beide onderwijsvormen.

In studiejaar 2009/'10, het eerste studiejaar na het uitbreken van de economische crisis, nam de instroom van eerstejaars hoger onderwijs toe met 6 procent. Dat is de hoogste toename sinds 10 jaar. In het wo steeg de instroom zelfs 9 procent ten opzichte van het jaar daarvoor, de grootste groei in vijftien jaar tijd. Het lijkt erop dat jongeren in slechte economische tijden (noodgedwongen) eerder kiezen voor doorleren in plaats van werken of werk te moeten zoeken.

1. Eerstejaars in het hoger onderwijs

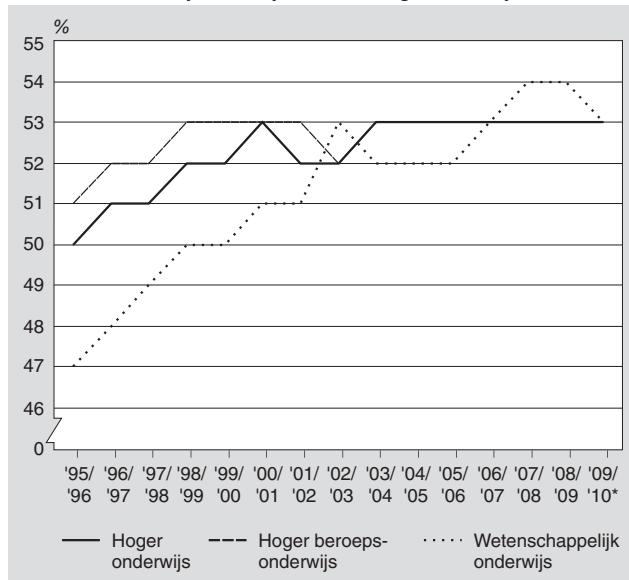

Meer vrouwelijke dan mannelijke eerstejaars

In het hoger onderwijs zijn sinds studiejaar 1996/'97 voor het eerst meer vrouwen dan mannen onder de eerstejaars. Dit is vooral te danken aan het hbo waar al sinds 1992/'93 de vrouwen in de meerderheid waren. Op de universiteit was dat pas zes jaar later het geval, in 1998/'99. Sindsdien zijn vrouwen altijd in de meerderheid gebleven. In studiejaar 2002/'03 zakte het aandeel vrouwelijke eerstejaars in het hbo tijdelijk een procentpunt, terwijl het aandeel vrouwelijke eerstejaars in het wo juist twee procentpunten steeg. In dat studiejaar waren er in het hbo vooral minder vrouwelijke mbo-gediplomeerde instromers. De stijging van

het aandeel vrouwen in het wo in 2002/'03 kwam vooral door een stijging van het aandeel vrouwen dat slaagde voor het vwo-examen in het studiejaar ervoor. De afgelopen zeven jaar lag het aandeel vrouwelijke eerstejaars in het hbo stabiel op 53 procent. Het percentage vrouwelijke eerstejaars in het wo was in 2009/'10, na twee jaar een procentpunt hoger gelegen te hebben, gelijk aan dat in het hoger beroepsonderwijs.

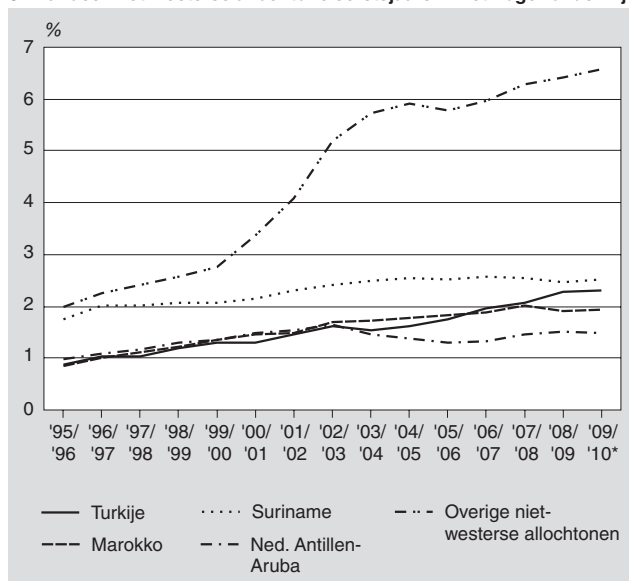
2. Aandeel vrouwelijke eerstejaars in het hoger onderwijs

Instroom van allochtonen flink gestegen

Het aandeel autochtonen in de instroom in het hoger onderwijs is in de afgelopen vijftien jaar gedaald van 80 procent tot 69 procent in studiejaar 2009/'10. Het aandeel in de instroom van westerse allochtonen en in nog hogere mate van niet-westerse allochtonen is in die periode flink gestegen. Van de niet-westerse allochtonen is met name het aandeel eerste-

3. Aandeel niet-westerse allochtone eerstejaars in het hoger onderwijs

jaars uit andere landen dan Turkije, Marokko, Suriname en de Nederlandse Antillen en Aruba erg gestegen. Dit aandeel heeft vooral in studiejaar 2000/'01 tot en met 2003/'04 een grote vlucht genomen. In 2009/'10 stroomden bijna 9 duizend eerstejaarsstudenten uit de overige niet-westerse landen het hoger onderwijs is; ruim vijf keer zoveel als vijftien jaar geleden. Hiermee vertegenwoordigen zij bijna 7 procent van alle eerstejaars in het hoger onderwijs. Verreweg de grootste groep eerstejaars uit de overige niet-westerse landen is momenteel afkomstig uit China.

Vanaf studiejaar 2000/'01 tot en met 2002/'03 was sprake van een tijdelijke daling van het aantal autochtone eerstejaarsstudenten. In 2003/'04 tot en met twee studiejaar later is een lichte daling van het aantal en aandeel eerstejaars afkomstig uit de Nederlandse Antillen en Aruba waarneembaar. De opgaande lijn van het aandeel eerstejaars van de overige herkomstgroeperingen veranderde nauwelijks rond de invoering van de bachelor/master-structuur.

In studiejaar 2009/'10, na de start van de economische crisis, is het aantal allochtone eerstejaars binnen het hoger onderwijs, ten opzichte van het jaar daarvoor, sterker gegroeid dan het aantal autochtone eerstejaars. Het aantal eerstejaars afkomstig uit de overige niet-westerse landen steeg dat studiejaar met ruim 9 procent het meest.

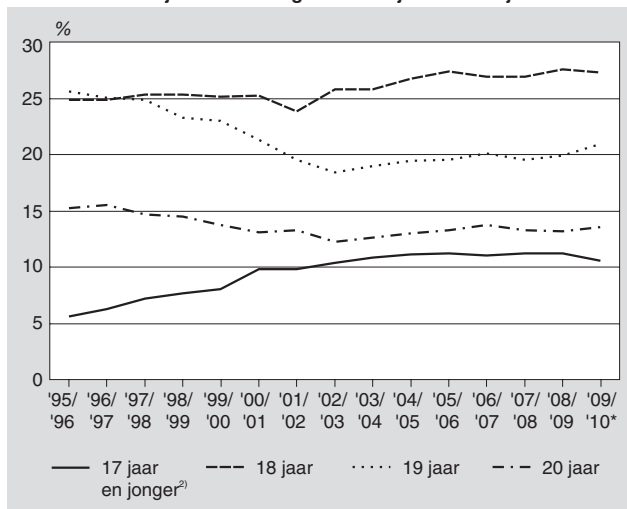
Meer instromers van 17 jaar en jonger en 18 jaar

In de afgelopen vijftien jaar was minimaal driekwart van de instromers in het hoger onderwijs jonger dan 22 jaar. Binnen deze leeftijdsgroep is vooral het aandeel eerstejaars van 17 jaar en jonger en 18 jaar gestegen. Vijftien jaar geleden lag het aandeel 18-jarigen en 19-jarigen onder de eerstejaars hoger onderwijs beide rond een kwart. Inmiddels is het aandeel 18-jarigen 6 procentpunt hoger dan het aandeel 19-jarige instromers in het hoger onderwijs. Dat komt vooral door een forse daling van 19-jarige eerstejaars in 2000/'01 tot en met 2002/'03.

In het hbo waren de 19-jarigen tot in studiejaar 1998/'99 nog de grootste groep eerstejaars, sindsdien zijn dat de 18-jarigen. Dit komt vooral doordat de instroom vanuit de havo jonger werd. Dit leidde tot een toename van eerstejaars van 18 jaar en 17 jaar en jonger. Daarnaast nam ook het aantal 19-jarige instromers met een mbo- of vwo-diploma af. In het wo, waar zo'n tweederde van de instromers een vwo-diploma op zak heeft, vormden de 18-jarigen vijftien jaar geleden al de grootste groep. Daarna is hun aandeel in de wo-instroom met nog 8 procentpunt gegroeid tot 36 procent in studiejaar 2009/'10.

Het aantal instromers in het hoger onderwijs van 17 jaar en jonger is in vijftien jaar tijd bijna verdrievoudigd tot 13,6 duizend eerstejaars in studiejaar 2009/'10. Vanaf studiejaar 2003/'04 neemt het aantal 19- en 20-jarige instromers overigens weer toe. Het laatste jaar zijn deze twee groepen zelfs het meest toegenomen. Het aantal 20-jarige instromers groeide in studiejaar 2009/'10 met 10 procent en het aantal 19-jarige instromers zelfs met 12 procent; voor beide leeftijden de grootste groei in de afgelopen vijftien jaar. Deze toename is het sterkst onder eerstejaars met een buitenlands of andersoortig diploma.

4. Aandeel eerstejaars in het hoger onderwijs naar leeftijd¹⁾

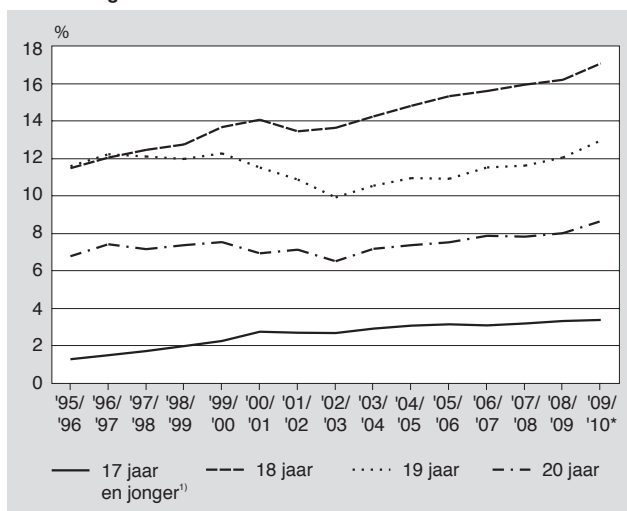
¹⁾ Exclusief leeftijd onbekend en exclusief 21 jaar en ouder.

²⁾ Vrijwel alle eerstejaarsstudenten in de leeftijdscategorie '17 jaar en jonger' zijn 16 dan wel 17 jaar.

Het aantal starters binnen het hoger onderwijs van 30 jaar en ouder groeide tot een hoogtepunt van 11,2 duizend eerstejaarsstudenten in studiejaar 2001/'02. Hun aandeel in de instroom bedroeg toen bijna 11 procent. Daarna is dit aandeel elk jaar gedaald tot een kleine 5 procent in 2009/'10. In dit laatste studiejaar is het aantal eerstejaars van 50 jaar en ouder overigens wel gestegen, namelijk met 23 procent tot ruim 800 instromers. Deze stijging is waarschijnlijk (mede) veroorzaakt door de economische crisis.

Wordt het aandeel instromers ten opzichte van de Nederlandse bevolking als uitgangspunt genomen, dan levert dit een vergelijkbaar beeld op. Het aandeel instromers van de bevolking in de leeftijd tot en met 21 jaar is in vergelijking met vijftien jaar geleden toegenomen. Dat geldt vooral voor de 18-jarigen. De instroom in het hoger onderwijs onder 19- en 20-jarigen is vanaf studiejaar 2000/'01 tot 2003/'04 echter ook een periode gedaald. Vanaf studiejaar 2003/'04 stegen deze aandelen weer. De stijging van het bevolkings-

5. Aandeel instromers in het hoger onderwijs ten opzichte van de bevolking

¹⁾ Betreft het aandeel eerstejaarsstudenten van (met name) 16 en 17 jaar onder de bevolking van 16- en 17-jarigen.

aandeel 19-jarigen dat instroomde was in studiejaar 2009/'10 het hoogst.

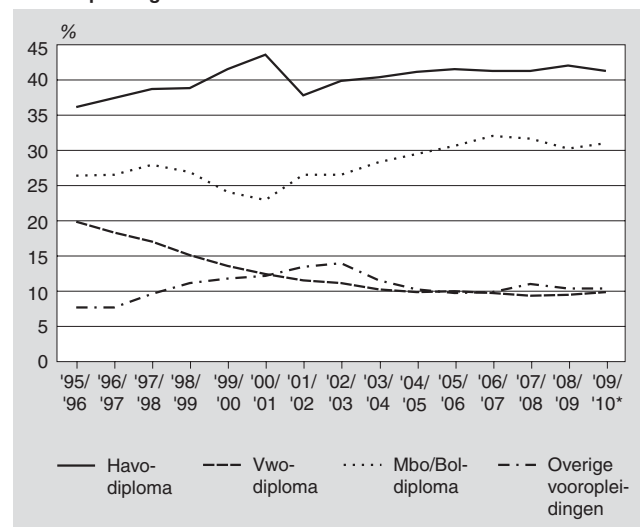
3. Instroom naar vooropleiding

Havo-instroom in het hbo daalde tijdelijk na invoering tweede fase

De grootste groep eerstejaars in het hbo stroomt in met een havo-diploma op zak. Hun aandeel lag in 2000/'01 zelfs op 44 procent. Het daaropvolgende studiejaar daalde dit echter flink naar 38 procent. Absoluut gezien nam het aantal havo-gediplomeerden onder de eerstejaars hbo af met 13,7 procent. Deze daling kwam voornamelijk door de invoering van de tweede fase bij het merendeel van de scholen in het voortgezet onderwijs twee jaar daarvoor. Door de invoering van deze tweede fase en het studiehuis verminderde onder andere de doorstroom van de mavo naar de havo tijdelijk, waardoor in 2000/'01 plotseling minder havo-diploma's werden behaald. Vanaf studiejaar 2002/'03 neemt het aandeel havo-gediplomeerde instromers echter weer geleidelijk toe.

Na de invoering van de Wet Educatie en Beroepsonderwijs (WEB) in 1997/'98 daalde het aandeel eerstejaars in het hbo met een mbo-diploma drie opeenvolgende studiejaren. Dit leidde tot een dieptepunt van 19,2 duizend eerstejaarsstudenten vanuit het mbo in 2000/'01. Het studiejaar daarop groeide de instroom van mbo-gediplomeerden juist weer flink, met 15 procent. Ook de jaren daarna is hun aantal vrijwel alleen nog maar verder gestegen, tot een hoogtepunt van 30,8 duizend eerstejaars in studiejaar 2009/'10. Het aantal starters met een vwo-diploma is in de afgelopen vijftien jaar geleidelijk gedaald tot een kleine 9 duizend in 2003/'04, waarna het stabiliseerde. Het aantal instromers in de categorie 'overige vooropleidingen' (waaronder buitenlandse diploma's) is ten opzichte van vijftien jaar geleden juist iets meer dan verdubbeld tot 10,4 duizend eerstejaars in 2009/'10.

6. Aandeel eerstejaars in het hoger beroepsonderwijs naar vooropleiding¹⁾

¹⁾ Exclusief wo-diploma, wo zonder diploma en vooropleiding onbekend.

In het afgelopen studiejaar leverden alle soorten vooropleidingen meer eerstejaars dan in het studiejaar ervoor. De groep instromers met een vwo-diploma is in 2009/'10 zowel ten opzichte van de andere groepen gediplomeerden dat studiejaar, als ten opzichte van de vorige veertien studie-jaren het meest gegroeid. De groep mbo-gediplomeerde instromers in het hoger beroepsonderwijs is het laatste studiejaar in absolute zin het meest gegroeid, maar relatief minder sterk dan in twee eerdere studie-jaren. De groep eerstejaars met een havo-diploma groeide relatief het minst.

Aandeel hbo-gediplomeerde instromers in het wo na jarenlange daling voor het eerst weer toegenomen

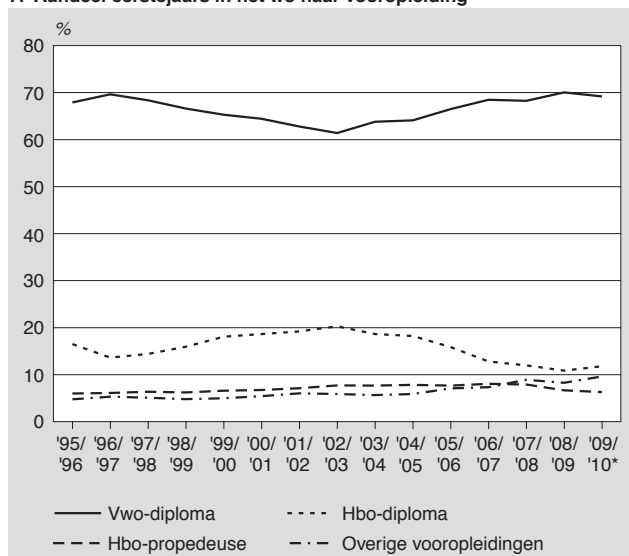
Het aandeel eerstejaars in het wo met een hbo-diploma op zak lag in 2009/'10 een kwart lager dan vijftien jaar geleden. Vanaf studiejaar 1997/'98 steeg hun aantal en daardoor hun aandeel aanvankelijk tot 20 procent in 2002/'03. Daarna is het aandeel hbo-gediplomeerde eerstejaars binnen het wo gedaald tot 11 procent in studiejaar 2008/'09. In het laatste studiejaar, het eerste na aanvang van de economische crisis, is het aantal instromers met een hbo-diploma echter weer flink gestegen tot 5,1 duizend eerstejaarsstudenten. Het aandeel lag daarmee in 2009/'10 op bijna 12 procent.

Het aantal instromers in het wo met een hbo propedeuse-diploma beleefde een hoogtepunt in studiejaar 2007/'08 van ruim 3 duizend eerstejaars. Hun aandeel in de instroom steeg vanaf studiejaar 1995/'96 tot dan van 6 naar 8 procent. De laatste twee jaren is hun aandeel in de instroom echter weer gedaald tot 6 procent in 2009/'10.

De instroom in het wo van eerstejaars uit de categorie 'overige vooropleidingen' is in vijftien jaar tijd bijna verdriedvoudigd tot ruim 4 duizend studenten. Vooral in 2009/'10 nam het flink toe. Zij vertegenwoordigen in dat jaar ruim 9,5 procent van de eerstejaars wo.

De grootste groep eerstejaars in het wo is afkomstig uit het vwo. Het aantal instromers met een vwo-diploma is in de

7. Aandeel eerstejaars in het wo naar vooropleiding ¹⁾

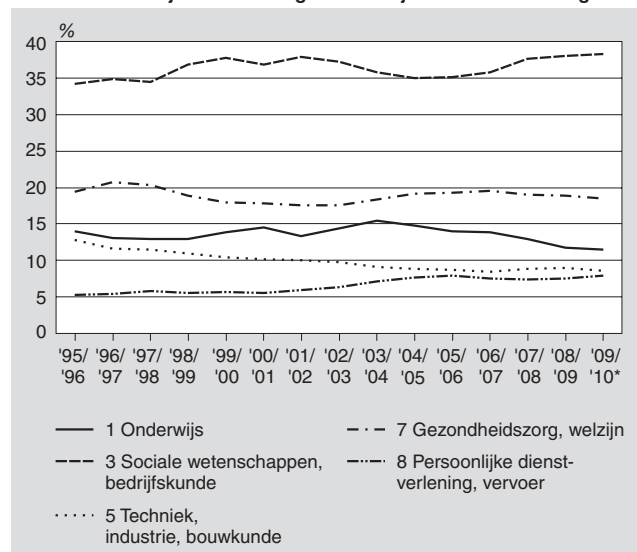
¹⁾ Exclusief havo-diploma, mbo/bol-diploma en vooropleiding onbekend.

afgelopen periode van vijftien jaar met bijna de helft toegenomen tot ruim 30 duizend in 2009/'10. Ook deze groep had de grootste toename in het laatste studiejaar (7,5 procent).

4. Instroom naar studierichting

Vijftien jaar geleden koos ruim een derde van de eerstejaars in het hoger onderwijs voor een studie op het gebied van sociale wetenschappen en bedrijfskunde. Dit aandeel is sinds die tijd nog verder gestegen. Dit geldt zowel voor het hbo als het wo. Vooral het aantal eerstejaars dat koos voor een studie op het gebied van bedrijfskunde en administratie is flink gestegen; hun aantal is in vijftien jaar tijd bijna verdubbeld.

8. Aandeel eerstejaars in het hoger onderwijs naar studierichting ¹⁾

¹⁾ Alleen de vijf grootste ISCED-gebieden zijn weergegeven.

Ook populair onder eerstejaars hoger onderwijs zijn opleidingen op het gebied van gezondheidszorg en welzijn. Bijna een vijfde van de studenten koos hiervoor. Dit aandeel is wel iets lager dan vijftien jaar eerder. Opleidingen op het gebied van techniek, industrie en bouwkunde en onderwijs zijn minder in trek. Hun aandeel is de afgelopen vijftien jaar ook nog eens gedaald. Eerstejaars hoger onderwijs kozen daarentegen iets vaker voor studierichtingen op het gebied van persoonlijke dienstverlening en vervoer. De richting landbouw en diergeneeskunde heeft het kleinste marktaandeel onder eerstejaars (1 procent).

Veranderingen in de voorkeur van eerstejaars voor studierichtingen in 2009/'10 ten opzichte van het jaar daarvoor liggen allemaal in de lijn van eerder ingezette tendensen. In het laatste studiejaar is overigens binnen alle groepen van studierichtingen wel sprake van groei van het aantal eerstejaars. Bij natuurwetenschappen en informatica was deze groei met 15,3 procent relatief het hoogst, gevolgd door de richting persoonlijke dienstverlening en vervoer. In absolute zin was de groei van het aantal starters in 2009/'10 met ruim 3 duizend eerstejaars het hoogst bij de richting sociale

wetenschappen en bedrijfskunde. De richting techniek, industrie en bouwkunde profiteerde, met slechts 0,9 procent meer eerstejaars het minst van de economische crisis.

Technische toelichting

Databron en selectie

De gegevens zijn afkomstig uit de CBS-databank StatLine. De informatie over de instroom in het hoger onderwijs is afkomstig uit de tabellen 'Hoger onderwijs, eerstejaarsstudenten naar vooropleiding en studierichting' en 'Hoger onderwijs, eerstejaarsstudenten naar herkomstgroepering'. De in deze tabellen verwerkte gegevens zijn afkomstig van Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO), een agentschap van het ministerie van OCW. Sinds studiejaar 1995/96 verkrijgt het CBS deze instroomgegevens met informatie uit de Gemeentelijke Basisadministraties (GBA) over onder andere de herkomstgroepering van studenten.

Om het bevolkingsaandeel dat instroomt in het hoger onderwijs naar leeftijd te bepalen is tevens gebruikt gemaakt van de StatLine-tabel 'Bevolking; geslacht, leeftijd en burgerlijke staat, 1 januari' (vanaf 1995).

Dit artikel betreft voornamelijk de instroom in de bachelorfase. Een bacheloropleiding is een studie in het hbo of de eerste fase van een studie in het wo. Vóór de invoering van het bachelor-masterstelsel ging het in het hbo om opleidingen 'oude stijl' en in het wo om doctoraalopleidingen. Een hbo-opleiding duurt vier jaar, een bacheloropleiding in het wo drie jaar en een doctoraalstudie vier of vijf jaar. In de tabel 'Hoger onderwijs, eerstejaarsstudenten naar herkomstgroepering' kon helaas niet geselecteerd worden op instromers binnen de bacheloropleidingen. De informatie in dit artikel over herkomstgroeperingen is daarom gebaseerd op alle eerstejaars in het hoger onderwijs, dus ook degenen die zich voor het eerst inschreven in het hoger onderwijs voor een master- of vervolgoopleiding. Het gaat daarbij echter om minder dan 5 procent van de eerstejaars.

Populatie

De instroom (ook wel eerstejaars of starters genoemd) betreft studenten die voor het eerst ingeschreven staan binnen het betreffende onderwijs. Een ingeschrevene die de overstap maakt van het hbo naar het wo (of omgekeerd van het wo naar het hbo) is tweemaal eerstejaarsstudent: eenmaal in het hbo en eenmaal in het wo. Deze persoon is echter maar eenmaal eerstejaarsstudent hoger onderwijs.

Bachelor-masterstelsel

Het in 2002/03 ingevoerde bachelor-masterstelsel is een nadere uitwerking van Europese afspraken om te komen tot één gezamenlijke hogeronderwijsruimte, waarbij ieder land naar onderling vergelijkbare onderwijsgraden streeft. Hierdoor zijn een aantal belangrijke veranderingen in de struc-

tuur van het hoger onderwijs doorgevoerd. De meeste reguliere hbo-opleidingen zijn omgezet in bacheloropleidingen van 4 jaar. Bij een beperkt aantal studies is daar een masteropleiding aan toegevoegd. De wetenschappelijke opleidingen zijn opgedeeld in een bacheloropleiding van 3 jaar en een daarop aansluitende masteropleiding van 1, 2 of 3 jaar. Zowel de bachelor- als masteropleidingen worden afgesloten met een diploma. Een bachelordiploma geeft toegang tot een masteropleiding in het hbo of wo. De bachelordiploma's van het hbo en wo zijn in de praktijk niet gelijkwaardig. Voor toelating tot een masteropleiding aan de universiteit moet een gediplomeerde uit het hbo vrijwel altijd eerst een schakelprogramma volgen. Het niveau van het bachelordiploma in het wo is gelijk aan dat van het diploma van het vroegere kandidaatsexamen.

Vooropleiding

Dit is de studie die toegang biedt tot een opleiding aan een hogeschool of universiteit. Bij de eerstejaars in het hbo gaat het meestal om scholieren met een havo-diploma of diploma middelbaar beroepsonderwijs. De instroom bij het wo bestaat vooral uit scholieren met een vwo-diploma en studenten met een hbo-(bachelor)diploma. De categorie 'overige vooropleidingen' betreft onder andere studenten met een buitenlands diploma.

Tweede fase

Vanaf het schooljaar 1998/99 (en in 1999/00 bij het gros van de scholen in het voortgezet onderwijs) is de tweede fase ingevoerd, waarbij in de hogere leerjaren van havo en vwo een aantal zaken veranderd zijn. Een belangrijk onderdeel van de wijzigingen is de invoering van zogenaamde profielen, waardoor de vrije keuze van examenvakken grotendeels kwam te vervallen. Leerlingen in leerjaren 4 en 5 van de havo en leerjaren 4, 5 en 6 van het vwo kunnen kiezen uit de profielen:

- natuur en techniek;
- natuur en gezondheid;
- economie en maatschappij;
- cultuur en maatschappij.

De onderwijsvernieuwing die gelijktijdig werd gepromoot en bekend staat onder de naam 'studiehuis' maakt wettelijk gezien geen deel uit van de tweede fase, maar kan door elke school naar eigen inzicht worden vormgegeven.

Wet Educatie en Beroepsonderwijs (WEB)

Wet die op 1 januari 1996 in werking getreden is sinds studiejaar 1997/98 ingevoerd is in het onderwijs. De wet heeft als doel meer samenhang te brengen tussen de vormen van het middelbaar beroepsonderwijs (mbo), het leerlingwezen en het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo), basiseducatie, Nederlands als tweede taal, oriëntatie en schakeling, en het vormingswerk. Een ander uitgangspunt is het versterken van de kwantiteit van de opleidingen. Daarbij speelt ook het stimuleren van activiteiten in bedrijven een rol.

Studierichting

De afzonderlijke studies zijn gegroepeerd naar vakgebieden. Daarbij is gebruik gemaakt van de Standaard Onderwijsindeling (SOI) en de, door Unesco vastgestelde International Standard Classification of Education (ISCED). Met deze indeling is het mogelijk om een internationale vergelijking van verschillende onderwijsprogramma's te maken.

De ISCED bevat onder meer een indeling naar richting van alle opleidingen. In dit artikel wordt voornamelijk gebruik gemaakt van de hoofdingeling (met 8 ISCED-gebieden). De richtingen zijn bij het hbo en wo hetzelfde ingedeeld, waardoor de uitkomsten ook voor het gehele hoger onderwijs gepresenteerd kunnen worden. Bij de indeling gaat het om een samenvoeging van studies die qua inhoud nauw aan elkaar verwant zijn.

Tabel 1
Eerstejaarsstudenten in het hoger onderwijs ¹⁾

	1995/ '96	2000/ '01	2005/ '06	2006/ '07	2007/ '08	2008/ '09	2009/ '10*	2000/ '01	2005/ '06	2006/ '07	2007/ '08	2008/ '09	2009/ '10*
	<i>x 1 000</i>							<i>%-mutatie t.o.v. voorgaand jaar</i>					
Totaal	84,5	102,9	110,0	113,2	117,1	120,8	128,6	0,1	0,8	2,9	3,4	3,2	6,4
<i>Geslacht</i> ²⁾													
Man	42,2	48,8	52,1	53,2	54,7	56,4	61,0	-0,8	1,1	2,1	2,8	3,1	8,2
Vrouw	42,1	54,1	57,9	60,0	62,4	64,4	67,6	0,9	0,5	3,6	3,9	3,3	4,9
<i>Herkomstgroepering</i> ²⁾													
Autochtonen	68,1	76,9	83,2	84,1	85,7	87,8	92,7	-0,5	1,3	1,0	2,0	2,4	5,6
Allochtonen	12,2	18,7	26,5	28,4	31,3	34,1	37,0	7,9	1,4	7,2	10,3	8,8	8,7
westerse allochtonen	6,6	8,5	11,4	12,2	13,8	15,6	17,0	5,1	2,2	7,0	12,9	13,2	8,7
niet-westerse allochtonen	5,5	10,2	15,1	16,2	17,5	18,4	20,0	10,4	0,8	7,3	8,2	5,3	8,6
Turkije	0,8	1,4	2,0	2,3	2,5	2,9	3,1	-0,2	10,7	15,4	8,9	13,7	8,0
Marokko	0,7	1,5	2,1	2,2	2,5	2,4	2,6	8,2	3,7	6,2	10,5	-1,9	8,7
Suriname	1,5	2,2	2,9	3,0	3,1	3,1	3,4	3,7	0,6	5,1	2,2	0,7	8,7
Nederlandse Antillen en Aruba	0,8	1,5	1,5	1,6	1,8	1,9	2,0	9,3	-5,5	6,6	12,4	7,3	6,2
overige niet-westerse landen	1,7	3,5	6,6	7,0	7,6	8,1	8,9	21,9	-1,2	6,3	9,0	6,2	9,3
<i>Leeftijd</i> ²⁾⁽³⁾													
17 jaar en jonger	4,8	10,1	12,4	12,5	13,1	13,5	13,6	23,4	2,4	0,5	5,2	3,3	0,6
18 jaar	21,0	25,9	30,2	30,5	31,5	33,3	35,1	0,4	3,5	1,1	3,3	5,8	5,3
19 jaar	21,7	22,0	21,5	22,7	22,8	24,0	26,9	-7,0	1,5	5,6	0,6	5,2	12,1
20 jaar	12,9	13,5	14,6	15,5	15,5	15,9	17,5	-4,5	3,2	6,5	0,0	2,6	9,7
21 jaar	7,3	7,9	9,9	10,5	11,2	11,2	11,8	-3,7	-0,3	5,3	6,6	0,1	5,5
30 jaar en ouder	6,3	10,5	6,7	6,2	6,3	6,3	6,1	7,8	-11,8	-7,1	0,9	-0,1	-3,4
<i>Studierichting</i> ²⁾													
1. Onderwijs	11,8	14,9	15,4	15,7	15,1	14,2	14,8	4,7	-4,6	2,3	-3,9	-5,8	3,8
2. Taalwetenschappen, geschiedenis, kunst	6,5	6,7	8,3	8,6	8,7	9,2	9,8	5,9	6,3	3,7	1,8	5,9	6,2
3. Sociale wetenschappen	28,9	37,9	38,6	40,4	44,0	46,0	49,3	-2,4	1,1	4,7	8,8	4,5	7,2
4. Natuurwetenschappen, informatica	4,3	7,6	6,9	7,0	6,7	7,1	8,2	8,9	3,7	0,8	-4,8	6,3	15,3
5. Techniek, industrie, bouwkunde	10,8	10,5	9,6	9,6	10,3	10,9	11,0	-1,5	-0,5	0,8	7,3	5,7	0,9
6. Landbouw, diergeneeskunde	1,4	1,2	1,4	1,3	1,2	1,3	1,4	-11,7	-3,4	-3,3	-7,9	4,9	9,2
7. Gezondheidszorg, welzijn	16,4	18,3	21,2	22,1	22,3	22,9	23,8	-1,1	1,3	4,3	1,0	2,6	4,1
8. Persoonlijke dienstverlening, vervoer	4,4	5,7	8,7	8,5	8,7	9,1	10,2	-1,9	3,1	-2,6	2,6	5,2	12,1

¹⁾ In principe betreft het alleen studenten die voor het eerst in de bachelor- of doctoraalfase ingestroomd zijn, behalve bij herkomstgroepering, waar het gaat om alle studenten die voor het eerst ingestroomd zijn.

²⁾ Exclusief categorie 'onbekend'.

³⁾ Exclusief de leeftijden 22 tot 30 jaar.

Tabel 2
Eerstejaarsstudenten in het hoger beroepsonderwijs ¹⁾

	1995/ '96	2000/ '01	2005/ '06	2006/ '07	2007/ '08	2008/ '09	2009/ '10*	2000/ '01	2005/ '06	2006/ '07	2007/ '08	2008/ '09	2009/ '10*
	<i>x 1 000</i>							<i>%-mutatie t.o.v. voorgaand jaar</i>					
Totaal	66,3	83,5	86,9	89,4	91,7	93,6	99,2	0,6	0,2	2,8	2,6	2,1	6,0
<i>Geslacht</i> ²⁾													
Man	32,8	39,3	41,1	42,1	43,0	43,7	47,0	0,5	0,3	2,4	2,0	1,8	7,5
Vrouw	33,5	44,2	45,8	47,2	48,8	49,9	52,2	0,8	0,1	3,1	3,2	2,3	4,6
<i>Vooropleiding</i> ²⁾⁽³⁾													
Havo-diploma	23,9	36,3	36,1	36,8	37,9	39,4	41,0	5,6	1,1	2,0	2,9	4,0	4,0
Vwo-diploma	13,2	10,4	8,7	8,7	8,6	8,9	9,8	-7,5	0,9	0,7	-1,7	3,6	10,1
Mbo/Bol-diploma	17,5	19,2	26,6	28,6	29,0	28,3	30,8	-4,2	3,8	7,6	1,3	-2,2	8,5
Overige vooropleidingen ⁴⁾	5,1	10,2	8,4	8,8	10,1	9,7	10,4	4,6	-5,4	4,1	14,8	-3,6	6,5

¹⁾ Het betreft alleen studenten die voor het eerst in de bachelor- of doctoraalfase ingestroomd zijn.

²⁾ Exclusief categorie 'onbekend'.

³⁾ Exclusief Wo-diploma en Wo zonder diploma.

⁴⁾ Overige vooropleidingen omvat onder andere studenten met een buitenlands diploma.

Tabel 3
Eerstejaarsstudenten in het wetenschappelijk onderwijs¹⁾

	1995/96	2000/01	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10*	2000/01	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10*
	<i>x 1 000</i>							<i>%-mutatie t.o.v. voorgaand jaar</i>					
Totaal	29,9	32,8	37,4	37,4	38,4	40,2	43,7	-0,6	0,6	-0,1	2,9	4,4	8,8
<i>Geslacht²⁾</i>													
Man	15,8	16,0	17,8	17,4	17,8	18,6	20,4	-2,4	0,4	-2,2	2,1	4,4	10,0
Vrouw	14,1	16,8	19,6	19,9	20,7	21,6	23,3	1,1	0,8	1,8	3,6	4,4	7,8
<i>Vooropleiding^{2,3)}</i>													
Vwo-diploma	20,3	21,1	24,9	25,6	26,2	28,1	30,2	-1,9	4,3	2,9	2,6	7,2	7,5
Hbo-propedeuse	1,8	2,2	2,9	3,0	3,0	2,7	2,7	1,3	-0,9	4,5	0,9	-11,9	2,6
Hbo-diploma	4,9	6,1	5,9	4,8	4,6	4,4	5,1	2,5	-12,5	-19,3	-3,8	-5,3	18,0
Overige vooropleidingen ⁴⁾	1,4	1,8	2,6	2,7	3,4	3,3	4,2	8,4	20,8	3,6	25,4	-3,0	26,5

¹⁾ Het betreft alleen studenten die voor het eerst in de bachelor- of doctoraalfase ingestroomd zijn.

²⁾ Exclusief categorie 'onbekend'.

³⁾ Exclusief Havo-diploma en Mbo/Bol-diploma.

⁴⁾ Overige vooropleidingen omvat onder andere studenten met een buitenlands diploma.

Begrippen

AOW-uitkeringen

Het aantal uitkeringen krachtens de Algemene ouderdomswet (AOW).

Arbeidsparticipatie

Er wordt onderscheiden tussen de bruto- en de nettoarbeidsparticipatie.

- Brutoarbeidsparticipatie: het aandeel van de (werkzame en werkloze) beroepsbevolking in de potentiële beroepsbevolking.
 - Nettoarbeidsparticipatie: het aandeel van de werkzame beroepsbevolking in de potentiële beroepsbevolking.
- Voor de Nederlandse situatie worden meestal gegevens gepresenteerd over de (beroeps)bevolking van 15–64 jaar.

Arbeidsjaar

Een maat voor het arbeidsvolume die wordt berekend door alle banen (voltijd en deeltijd) in een jaar om te rekenen naar voltijdequivalenten (vte). Zo leveren twee halve banen (elk 0,5 vte) samen een arbeidsvolume van één arbeidsjaar op. Het voltijdequivalent van een baan van een werknemer wordt bepaald door de overeengekomen jaarlijkse arbeidsduur te delen door de overeengekomen jaarlijkse arbeidsduur die bij een voltijdbaan in de betreffende bedrijfstak behoort.

Arbeidsongeschiktheidsuitkeringen

Het aantal arbeidsongeschiktheidsuitkeringen krachtens de wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering (WAO), de wet arbeidsongeschiktheidsverzekering zelfstandigen (WAZ) en de wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening jonggehandicapten (Wajong) die aan het eind van het verslagjaar niet waren beëindigd, de zogeheten lopende uitkeringen.

Baan

Banen zijn arbeidsplaatsen die bezet worden door werkzame personen. Het aantal banen kan gelijk of hoger zijn dan het aantal werkzame personen, omdat een persoon meerdere banen kan hebben.

Beroepsbevolking en niet-beroepsbevolking

De beroepsbevolking is gelijk aan de som van de werkzame en werkloze beroepsbevolking. De niet-beroepsbevolking is gelijk aan het verschil tussen de potentiële beroepsbevolking en de beroepsbevolking. Onder deze groep vallen studenten, volledig arbeidsongeschikten mensen die zorg dragen voor een huishouden of gezin, of mensen die om een andere reden niet meer dan 12 uur per week willen of

kunnen werken. In deze publicatie worden alleen mensen van 15–64 jaar beschouwd.

Besteedbaar inkomen

Het besteedbare inkomen bestaat uit het bruto-inkomen (inkomen uit arbeid, eigen onderneming en vermogen, uitkeringen en ontvangen overdrachten) verminderd met betaalde overdrachten, premies en belasting op inkomen en vermogen.

Bijstandsuitkeringen

Uitkeringen krachtens de Algemene Bijstandswet (ABW). Bijstand wordt toegekend aan huishoudens, waarbij doorgaans één persoon als aanvrager wordt aangemerkt. Bij (echt)paren is in de meeste gevallen een man de aanvrager van de bijstand.

Deeltijdbaan

Baan waarbij zowel sprake is van een vaste arbeidsrelatie, als van een vast overeengekomen aantal uren lager dan het aantal uren behorend bij een volledige dag- en weektaak.

Gestandaardiseerd inkomen

Het besteedbaar inkomen gecorrigeerd voor verschillen in grootte en samenstelling van het huishouden. Op deze wijze zijn de welvaartsniveaus van huishoudens onderling vergelijkbaar gemaakt. Het gestandaardiseerd inkomen is dus een maat voor de welvaart van een huishouden.

Herkomstgroepering

Kenmerk dat weergeeft met welk land een persoon een feitelijke verwantschap heeft, gegeven het geboorteland van de ouders of van zichzelf.

Dit kenmerk maakt in de eerste plaats onderscheid tussen autochtoon en allochtoon:

- Een autochtoon is een persoon van wie de beide ouders in Nederland zijn geboren.
- Een allochtoon is een persoon van wie ten minste één ouder in het buitenland is geboren.

Ten tweede geeft het een nadere onderscheiding van de allochtone bevolking naar generatie:

- Een eerstegeneratieallochtoon heeft als herkomstgroepering het land waar hij of zij is geboren.
- Een tweedegeneratieallochtoon heeft als herkomstgroepering het geboorteland van de moeder, tenzij dat ook Nederland is. In dat geval is de herkomstgroepering bepaald door het geboorteland van de vader. Bij de tweede generatie is er ook een onderscheid tussen personen met één of twee in het buitenland geboren ouders.

Ten derde is er een onderscheid tussen westerse en niet-westerse allochtonen. Dit onderscheid is ingegeven door de grote verschillen in sociaaleconomische en culturele situatie.

- Een westerse allochtoon heeft als herkomstgroepering een van de landen in de werelddelen Europa (excl. Turkije), Noord-Amerika en Oceanië of Indonesië of Japan.
- Een niet-westerse allochtoon heeft als herkomstgroepering een van de landen in de werelddelen Afrika, Latijns-Amerika en Azië (excl. Indonesië en Japan) of Turkije. Binnen de groep niet-westerse allochtonen worden zoveel mogelijk ook de vier grote doelgroepen van het minderhedenbeleid van de overheid onderscheiden, te weten de herkomstlanden Turkije, Marokko, Suriname en Nederlandse Antillen/Aruba.

Onderwijssoort

Een in de wet vastgelegd deel van het Nederlands onderwijsstelsel. Iedere onderwijssoort heeft zijn eigen onderwijsprogramma en meestal een vast aantal opleidingsjaren. Binnen het huidige Nederlands onderwijsstelsel zijn de belangrijkste onderwijssoorten:

1. Primair onderwijs:
 - Basisonderwijs (nominale duur: 8 jaar);
 - Speciaal basisonderwijs (nominale duur: 8 jaar);
 - Speciale scholen (basis- en voortgezet onderwijs).
2. Voortgezet onderwijs:
 - Voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs (vmbo; nominale duur: 4 jaar);
 - Hoger algemeen voortgezet onderwijs (havo; nominale duur: 5 jaar);
 - Voorbereidend wetenschappelijk onderwijs (vwo; nominale duur: 6 jaar);
 - Praktijkonderwijs.
3. Middelbaar beroepsonderwijs en educatie:
 - Beroepsopleidende leerweg (bol; nominale duur: afhankelijk van het niveau 0,5 tot 4 jaar);
 - Beroepsbegeleidende leerweg (bbl; nominale duur: afhankelijk van het niveau 0,5 tot 4 jaar);
 - Basiseducatie;
 - Voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo).
4. Hoger onderwijs:
 - Hoger beroepsonderwijs (hbo). Binnen het hoger beroepsonderwijs wordt onderscheid gemaakt tussen associate degree-opleidingen (nominale duur 2 jaar) en bacheloropleidingen (nominale duur 4 jaar);
 - Wetenschappelijk onderwijs (wo). Binnen het wetenschappelijk onderwijs wordt onderscheid gemaakt tussen bacheloropleidingen (nominale duur 3 jaar) en masteropleidingen (nominale duur 1, 2 of 3 jaar);
 - Open Universiteit.

Persoonlijk inkomen

Dit omvat de volgende bestanddelen van het bruto-inkomen van een persoon: inkomen uit arbeid, inkomen uit eigen

onderneming, uitkering inkomensverzekeringen en uitkering sociale voorzieningen (m.u.v. kinderbijslag).

Bij de bepaling van het persoonlijk inkomen zijn de volgende inkomensbestanddelen van het bruto-inkomen buiten beschouwing gebleven: inkomen uit vermogen, kinderbijslag en ontvangen gebonden overdrachten zoals huursubsidie.

Potentiële beroepsbevolking

De potentiële beroepsbevolking bestaat uit in Nederland wonende mensen, minus de institutionele bevolking (personen in inrichtingen, instellingen en tehuizen. Binnen de potentiële beroepsbevolking worden drie arbeidsposities onderscheiden: de werkloze en de werkzame beroepsbevolking (tezamen de beroepsbevolking) en de niet-beroepsbevolking. In deze publicatie worden alleen mensen van 15–64 jaar beschouwd.

Standaard bedrijfsindeling (SBI)

De indeling van bedrijven en instellingen naar hun economische activiteit. De indeling is overeenkomstig de Standaard bedrijfsindeling 1993. De SBI 1993 kent bedrijfstakken, die zijn onderverdeeld in bedrijfsklassen.

Startkwalificatie (onderwijs)

Het minimale niveau dat nodig is om een volwaardige plaats op de arbeidsmarkt te veroveren, of door te stromen naar vervolgonderwijs (hoger onderwijs). Het niveau hiervan is vastgesteld op een afgeronde havo- of vwo-opleiding of een basisberoepsopleiding (mbo- niveau 2).

Vacature

Onder een vacature wordt verstaan een arbeidsplaats waarvoor, binnen of buiten een onderneming of instelling, personeel wordt gezocht dat onmiddellijk of zo spoedig mogelijk geplaatst kan worden.

Vacaturegraad

Het aantal vacatures als percentage van het aantal banen van werknemers.

Voltijdbaan

Baan van een werknemer waarbij sprake is van een vaste arbeidsrelatie en van een volledige dag- en weektaak.

Wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening jonggehandicapten (Wajong)

Wettelijke voorziening in de financiële gevolgen van langdurige arbeidsongeschiktheid van mensen die geen aanspraak kunnen maken op de WAO omdat er geen arbeids-

verleden is opgebouwd. Dit zijn mensen die arbeidsongeschikt zijn op de dag dat zij 17 jaar worden of na hun 17e jaar arbeidsongeschikt worden En een opleiding/studie volgen.

Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering (WAO)

Wet die als doel heeft om personen in loondienst te verzekeren van een loonvervangende uitkering bij langdurige arbeidsongeschiktheid (langer dan een jaar).

Werknemers

Werknemers zijn alle ingezeten en niet-ingezeten personen die in dienstbetrekking werkzaam zijn (inbegrepen directeurs van NV's en BV's).

WW-uitkeringen

Aantal uitkeringen krachtens de werkloosheidswet (WW) die aan het eind van het verslagjaar niet waren belindigd, de zogeheten lopende uitkeringen.

Ziekteverzuimpercentage

Het ziekteverzuimpercentage is het aantal door ziekte verzuimde dagen, in procenten van het totaal aantal beschikbare dagen van de werknemers. Met ingang van 1 januari 2002 valt het reguliere zwangerschaps-en bevallingsverlof niet meer onder de Ziektewet, maar onder de Wet Arbeid en Zorg. Alleen ziekte als gevolg van zwangerschap valt nog onder de Ziektewet.

Nu en eerder verschenen artikelen

Allochtonen

Krijgen allochtone werknemers minder betaald?	1e kw. 2005
Inkomensontwikkeling van immigranten	2e kw. 2005
Vluchtelingen en gezinsmigranten vinden moeilijk werk	4e kw. 2005
Allochtone vrouwen: arbeidsdeelname en verandering in de gezinssituatie	3e kw. 2006
Autochtonen en niet-westerse allochtonen in buurten	4e kw. 2006
Lonen van niet-westers allochtone vrouwen bij de overheid	4e kw. 2006
Migranten en werknemers uit de Oost-Europese lidstaten van de Europese Unie	4e kw. 2006
Beroepsniveau niet-westerse allochtonen lager	1e kw. 2007
Inkomen allochtonen blijft achter door lagere opleiding	2e kw. 2007
Scholen in de Randstad sterk gekleurd	3e kw. 2007
Diversiteit binnen de loonverdeling	4e kw. 2008
Werknemers uit Oost-Europa: recente ontwikkelingen	1e kw. 2009
Grensoverschrijdende arbeid: werken in Nederland, wonen in het buitenland	4e kw. 2009
Allochtonen en autochtonen in het hoger onderwijs	1e kw. 2010
Internetgebruik onder niet-westerse allochtonen	2e kw. 2010
Geld maakt nog geen Nederlander	3e kw. 2010

Arbeidsgehandicapten

Arbeidsgehandicapten in Nederland	1e kw. 2005
Het ziekteverzuim van arbeidsgehandicapten	4e kw. 2005
De inkomens- en uitkeringspositie van arbeidsgehandicapten	4e kw. 2007

Arbeidsomstandigheden

Burn-out: de rol van psychische werkbelasting	3e kw. 2005
Trends in arbeidsomstandigheden, 2004	4e kw. 2005
Relatie meervoudige werkbelasting en burn-out bij vrouwen	2e kw. 2006
Hoe gezond is langer doorwerken?	4e kw. 2006
Werknemers positief over arbeidsomstandigheden, maar negatief over doorwerken tot 65 jaar	1e kw. 2007
Verzorgende beroepen fysiek en psychisch zwaar belastend	4e kw. 2008
Autonoom kunnen werken en steun van collega's en leidinggevenden leidt tot minder ziekteverzuim	2e kw. 2009
Lichamelijke belasting op het werk en ziekteverzuim	2e kw. 2010

Arbeidsparticipatie en werkloosheid

Meer of minder willen werken	1e kw. 2005
Nederlanders zijn minder gaan werken	1e kw. 2005
Jongeren op de arbeidsmarkt	1e kw. 2005
Twee eeuwen Volkstellingen: de Virtuele Volkstelling 2001 vergeleken met haar voorgangers	1e kw. 2005
Meer ouderen aan het werk	2e kw. 2005
Ouders op de arbeidsmarkt	2e kw. 2005
Ontwikkeling van de werkloosheid volgens CBS en CWI vergeleken	2e kw. 2005
Regionale werkgelegenheid in Nederland in 2003	2e kw. 2005
Overwerken in Nederland	3e kw. 2005
Arbeidsdeelname van paren	3e kw. 2005
Met een startkwalificatie betere kansen op de arbeidsmarkt	4e kw. 2005
Dertigers op de arbeidsmarkt	2e kw. 2006
Hoge arbeidsdeelname, maar veel deeltijdwerkers en korte werkweken	4e kw. 2006
Langdurige werkloosheid in Nederland	4e kw. 2006
Werkloosheid onder ouderen	4e kw. 2006

Het mobiliseren van vrijwillig inactieven	1e kw. 2007
Bijna een miljoen mensen met een kleine baan	2e kw. 2007
Jongeren en ouderen zonder startkwalificatie op de arbeidsmarkt	3e kw. 2007
Werklozen versus niet-werkende werkzoekenden	3e kw. 2007
Langdurig met een uitkering	1e kw. 2008
Levensfasen van kinderen en het arbeidspatroon van ouders	1e kw. 2008
Welke bijstandsontvangers willen aan het werk?	2e kw. 2008
Onbenut arbeidsaanbod en economische groei	2e kw. 2008
Arbeidsmarktpositie van jongeren	3e kw. 2008
Ontwikkelingen op de arbeidsmarkt	4e kw. 2008
Mannen geven veel vaker leiding dan vrouwen	4e kw. 2008
Alleenstaande moeders op de arbeidsmarkt	4e kw. 2008
Arbeidsmarktpositie van gepromoveerden	4e kw. 2008
Van uitkering naar werk	1e kw. 2009
Naar een arbeidsdeelname van 80 procent in 2016	2e kw. 2009
Thuiswerkers en vanuit-huiswerkers zijn vaak zelfstandigen	2e kw. 2009
Sterke groei zelfstandigen zonder personeel	3e kw. 2009
Arbeidsmarktpositie van personen in 2002–2005	3e kw. 2009
Met mbo Techniek of Zorg het meest succesvol op de arbeidsmarkt	3e kw. 2009
Arbeidsparticipatie van vrouwen: een vergelijking naar opleidingsniveau, leeftijd en herkomst	4e kw. 2009
Grensoverschrijdende arbeid: werken in Nederland, wonen in het buitenland	4e kw. 2009
Meer of minder uren werken	1e kw. 2010
Aantal uitzendkrachten fors gedaald	2e kw. 2010
Vijftigplussers op de arbeidsmarkt	2e kw. 2010

ICT

Sterke samenhang tussen beroep en computer- en internetvaardigheden	4e kw. 2009
Internetgebruik onder niet-westerse allochtonen	2e kw. 2010

Inkomen

Inkomenseffecten van uittrekking	1e kw. 2005
Inkomensontwikkeling van immigranten	2e kw. 2005
Inkomenseffecten van de belastingherziening	3e kw. 2005
Inkomensdynamiek 2001–2004	2e kw. 2006
Armoedeprofielen van de vier grote steden	1e kw. 2007
De rol van mobiliteit bij regionale inkomensontwikkelingen	1e kw. 2007
Inkomen allochtonen blijft achter door lagere opleiding	2e kw. 2007
De ongelijkheid van inkomens in Nederland	3e kw. 2007
Inkomen en koopkracht van weduwen en weduwnaars	3e kw. 2007
Krappe beurs als erfenis?	3e kw. 2007
De inkomens- en uitkeringspositie van arbeidsgehandicapten	4e kw. 2007
Inkomenseffect van pensionering 2001–2004	4e kw. 2007
Inkomsten uit arbeid van vrouwen en hun partners	4e kw. 2007
Het effect van herverdeling op inkomensongelijkheid	1e kw. 2008
Armoede en inkomensongelijkheid in de Europese Unie	1e kw. 2009
Belasting- en inkomensregelingen voor gezinnen met minderjarige kinderen	2e kw. 2009
Is armoede erfelijk?	2e kw. 2009
Steeds minder ontvangers ‘aanrechtsubsidie’	3e kw. 2009
De parade van Pen en de inkomensverdeling in Nederland	3e kw. 2009
Pensioenaanspraken in beeld. Deel 1: aanspraken naar geslacht en burgerlijke staat	3e kw. 2009
De inkomenssituatie van alleenstaande moeders: trends en dynamiek	4e kw. 2009
Pensioenaanspraken in beeld. Deel 2: aanspraken naar herkomst, sociaaleconomische categorie en huishoudtype	4e kw. 2009
Minder sociale participatie door personen met weinig inkomen	1e kw. 2010
Vermogensverdeling en vermogenspositie huishoudens	2e kw. 2010
Ontwikkelingen in de economische zelfstandigheid van vrouwen	2e kw. 2010
Inkomensverschillen tussen en binnen gemeenten	3e kw. 2010

Inkomens van mannen en vrouwen: levensloop en generatie	3e kw. 2010
Gebruik en kosten van kinderopvang, 2006–2008	1e kw. 2010

Internationaal

International sourcing door bedrijven in Denemarken, Finland, Nederland en Noorwegen	3e kw. 2008
Werkloosheid in de Europese Unie	3e kw. 2008
Armoede en inkomensongelijkheid in de Europese Unie	1e kw. 2008
Werknemers uit Oost-Europa: recente ontwikkelingen	1e kw. 2009
Globalisering en werkgelegenheid	1e kw. 2010

Lonen

Krijgen allochtone werknemers minder betaald?	1e kw. 2005
Loon naar beroep en opleidingsniveau: het Loonstructuuronderzoek 2002	2e kw. 2005
Ontwikkeling van beloningsverhoudingen, 1997–2002	2e kw. 2005
Nederlandse arbeid te duur?	2e kw. 2005
Banen en lonen van werknemers, 2003	3e kw. 2005
Incidentele loonontwikkeling in 2003 hoger dan in 2002	3e kw. 2005
Cao-lonen 2004, de definitieve gegevens	4e kw. 2005
Banen en lonen van werknemers in 2004: flexibilisering en vergrijzing	1e kw. 2006
Cao-lonen 2005, de definitieve gegevens	3e kw. 2006
Negatieve incidentele loonontwikkeling in 2004	3e kw. 2006
Lonen van niet-westers allochtone vrouwen bij de overheid	4e kw. 2006
Cao-lonen 2006, de definitieve gegevens	3e kw. 2007
Cao-lonen 2007, de definitieve gegevens	3e kw. 2008
Diversiteit binnen de loonverdeling	4e kw. 2008
Cao-lonen 2008, de definitieve gegevens	3e kw. 2009
Cao-lonen 2009, de definitieve gegevens	3e kw. 2010

Macro-economisch

Onbenut arbeidsaanbod en economische groei	2e kw. 2008
Helpt economische groei in 1995–2007 door toename productiviteit	2e kw. 2009
Overwaarde en koerswinsten waren jarenlang bron voor extra consumptie door huishoudens	4e kw. 2009

Onderwijs

Het niet bekostigde onderwijs	3e kw. 2005
Instroom en slagingspercentages in het hoger onderwijs	4e kw. 2005
Het middelbaar beroepsonderwijs	1e kw. 2006
Dertigers op de arbeidsmarkt	2e kw. 2006
Leerrechten en studierendement in het hoger onderwijs	3e kw. 2006
Deelname aan post-initiële onderwijs, 1995–2005	4e kw. 2006
Jongeren steeds langer op school	1e kw. 2007
Voortijdig schoolverlaten in het vmbo	2e kw. 2007
Forse groei aantal personen met opleiding in informatica	2e kw. 2007
Scholen in de Randstad sterk gekleurd	3e kw. 2007
Jongeren en ouderen zonder startkwalificatie op de arbeidsmarkt	3e kw. 2007
Bedrijfsopleidingen 2005: de belangrijkste resultaten	4e kw. 2007
Citotoets en de overgang van basisonderwijs naar voortgezet onderwijs	2e kw. 2008
Van mbo en havo naar hbo	2e kw. 2008
Arbeidsmarktpositie van gepromoveerden	4e kw. 2008
Jongeren leren langer door	1e kw. 2009
Deelname aan cursussen voor het werk hangt vooral samen met het opleidingsniveau	2e kw. 2009

Met mbo Techniek of Zorg het meest succesvol op de arbeidsmarkt	3e kw. 2009
Studievoortgang in het voortgezet onderwijs	4e kw. 2009
Thuiswonende deelnemers uit éénoudergezin presteren minder in het middelbaar Beroepsonderwijs	1e kw. 2006
Allochtonen en autochtonen in het hoger onderwijs	1e kw. 2010
Een leven lang leren met cursussen en lange opleidingen	2e kw. 2010
Welke routes doorlopen leerlingen in het onderwijs?	3e kw. 2010
Ontwikkelingen in de instroom in het hoger onderwijs	3e kw. 2010

Regionaal

Regionale werkgelegenheid in Nederland in 2003	2e kw. 2005
Regionale verschillen in arbeidsaanbod	1e kw. 2006
Banenverlies in 2004 voor de meeste grote gemeenten	1e kw. 2006
Autochtonen en niet-westerse allochtonen in buurten	4e kw. 2006
Armoedeprofielen van de vier grote steden	1e kw. 2007
De rol van mobiliteit bij regionale inkomensontwikkelingen	1e kw. 2007
Beëindiging van arbeidsrelaties: sociaaldemografische en regionale verschillen	4e kw. 2007
Regionale arbeidsdynamiek in een periode van conjuncturele veranderingen	3e kw. 2008
Banendynamiek in de Randstedelijke gewesten	4e kw. 2008
Op veel terreinen verbeteringen in de aandachtswijken	1e kw. 2010
Inkomensverschillen tussen en binnen gemeenten	3e kw. 2010

Sociaaleconomische dynamiek

Uitstroom van ouderen uit de werkzame beroepsbevolking	3e kw. 2005
Uitstroom uit de bijstand naar werk	2e kw. 2006
Vergrijzing en dynamiek van werknemers naar bedrijfstak	2e kw. 2006
Vervroegde uittreding en andere overgangen tussen werken en niet-werken	1e kw. 2007
Pensioenleeftijd niet vaak 65	3e kw. 2007
De uitstroombparadox	2e kw. 2008
Welke bijstandsontvangers willen aan het werk?	2e kw. 2008
Van uitkering naar werk	1e kw. 2009
Meerdere keren zonder werk	1e kw. 2009
Werkherhvatting na ontslag: een vergelijking van oudere en jongere werknemers	2e kw. 2009
Wie volgen een re-integratietraject?	3e kw. 2009
Arbeidsmarktpositie van personen in 2002–2005	3e kw. 2009
Duur van uitkeringssituaties	4e kw. 2009
Meer of minder uren werken	1e kw. 2010
Herinstroom in werkloosheids- of bijstandsuitkering	1e kw. 2010
Baanvindduren, hoe snel vinden werklozen een baan?	2e kw. 2010
Wie verliezen hun baan bij faillissementen?	2e kw. 2010
2e kw. 2010	
Deeltijd-WW in beeld	3e kw. 2010
Na de WW duurzaam aan het werk?	3e kw. 2010

Sociale zekerheid

Inkomenseffecten van uittreding	1e kw. 2005
Achterblijvers in de bijstand	1e kw. 2005
Dynamiek in de WAO, WAZ en Wajong: een longitudinale analyse van personen met een arbeidsongeschiktheidsuitkering	1e kw. 2005
Ontwikkeling van de WW in de periode 2001–2004	4e kw. 2005
Een nieuwe start, of niet?	1e kw. 2006
Seizoeninvloeden in de WW	2e kw. 2006
Levensloopregeling vooral voor hoogopgeleiden	2e kw. 2007
Mantelzorgers maken weinig gebruik van verlofregelingen	2e kw. 2007
De inkomens- en uitkeringspositie van arbeidsgehandicapten	4e kw. 2007

Personen met een uitkering	1e kw. 2008
Langdurig met een uitkering	1e kw. 2008
Van uitkering naar werk	1e kw. 2009
De Werkloosheidswet: uitkeringen en uitgaven	1e kw. 2009
Jonge nabestaanden en het Anw-gebruik in Nederland	4e kw. 2009
Duur van uitkeringsituaties	4e kw. 2009
Deeltijd-WW in beeld	3e kw. 2010

Vakbonden en werkstakingen

Werkstakingen 1900–2004	1e kw. 2006
Vakbeweging en organisatiegraad van werknemers	1e kw. 2007
Het aantal vakbondsleden	1e kw. 2008

Vacatures

Groei vacatures herstelt in 2004	3e kw. 2005
Verdergaande groei vacatures	2e kw. 2006
Verdere toename vacatures in 2006	3e kw. 2007
Aantal vacatures naar recordhoogte in 2007	3e kw. 2008

Vergrijzing

Meer ouderen aan het werk	2e kw. 2005
Uitstroom van ouderen uit de werkzame beroepsbevolking	3e kw. 2005
Banen en lonen van werknemers in 2004: flexibilisering en vergrijzing	1e kw. 2006
Vergrijzing en dynamiek van werknemers naar bedrijfstak	2e kw. 2006
Werkloosheid onder ouderen	4e kw. 2006
Vervroegde uittreding en andere overgangen tussen werken en niet-werken	1e kw. 2007
Grijze druk zal verdubbelen	2e kw. 2007
Inkomen en koopkracht van weduwen en weduwnaars	3e kw. 2007
Pensioenleeftijd niet vaak 65	3e kw. 2007
Inkomenseffect van pensionering 2001–2004	4e kw. 2007
Arbeidsmarktmobiliteit van ouderen	1e kw. 2008
Vergrijzing van bedrijfstakken en beroepen	3e kw. 2008
Naar een arbeidsdeelname van 80 procent in 2016	2e kw. 2009
Werkhervatting na ontslag: een vergelijking van oudere en jongere werknemers	2e kw. 2009
Pensioenaanspraken in beeld. Deel 1: aanspraken naar geslacht en burgerlijke staat	3e kw. 2009
Pensioenaanspraken in beeld. Deel 2: aanspraken naar herkomst, sociaaleconomische categorie en huishoudtype	4e kw. 2009
Vijftigplussers op de arbeidsmarkt	2e kw. 2010

Veiligheid

Wie worden slachtoffer van veelvoorkomende criminaliteit?	1e kw. 2007
---	-------------

Werkgelegenheid

Twee eeuwen Volkstellingen: de Virtuele Volkstelling 2001 vergeleken met haar voorgangers	1e kw. 2005
Banen en lonen van werknemers, 2003	3e kw. 2005
Banenverlies in 2004 voor de meeste grote gemeenten	1e kw. 2006
Aantal ontslagaanvragen sterk gedaald	4e kw. 2007
Ontwikkeling werkgelegenheid in de periode 1969–2006	4e kw. 2007

Grotere vraag naar personeel op elk niveau	1e kw. 2008
Aantal ontslag aanvragen in 2007 bijna gehalveerd	2e kw. 2008
Regionale arbeidsdynamiek in een periode van conjuncturele veranderingen	3e kw. 2008
Banendynamiek in de Randstedelijke gewesten	4e kw. 2008
Globalisering en werkgelegenheid	1e kw. 2010
Wie verliezen hun baan bij faillissementen?	2e kw. 2010

Woon-werkverkeer

Mobiliteit van ouders met jonge kinderen	4e kw. 2005
--	-------------

Zorg en arbeid

Ouders op de arbeidsmarkt	2e kw. 2005
Arbeidsdeelname van paren	3e kw. 2005
Ouderschapsverlof	1e kw. 2006
Gebruik van kinderopvang	3e kw. 2006
Zorgtaken en arbeidsparticipatie	3e kw. 2006
Mantelzorgers maken weinig gebruik van verlofregelingen	2e kw. 2007
Inkomsten uit arbeid van vrouwen en hun partners	4e kw. 2007
Levensfasen van kinderen en het arbeidspatroon van ouders	1e kw. 2008
Alleenstaande moeders op de arbeidsmarkt	4e kw. 2008
Combinatie van zorg en werk: de invloed van baankenmerken	1e kw. 2010
Mantelzorgers op de arbeidsmarkt	1e kw. 2010
Gebruik en kosten van kinderopvang, 2006–2008	1e kw. 2010

Arbeid, sociale zekerheid en inkomen op de CBS-website

Alle cijfers en publicaties van het CBS zijn beschikbaar via internet. De website van het CBS (www.cbs.nl) biedt toegang tot de Themapagina's, StatLine (de statistische databank van het CBS) en tot het Webmagazine.

Themapagina's

Om in het informatieaanbod van het CBS gemakkelijk de weg te vinden, zijn op de website themapagina's ingericht. Er worden ongeveer twintig thema's onderscheiden, plus enkele thema-overstijgende dossiers over bijvoorbeeld vergrijzing, de Europese Unie en allochtonen. De gekozen thema-indeling is gelijk aan de thema's die binnen de databank StatLine gehanteerd worden.

Via een themapagina wordt alle informatie die over dat thema op de CBS-website staat toegankelijk gemaakt. Zo zijn de gegevens uit StatLine, de kerncijfers, webmagazine-artikelen, persberichten, publicaties, methodebeschrijvingen et cetera voor één thema bijeengebracht. De themapagina's worden doorlopend up-to-date gehouden.

Alle themapagina's hebben dezelfde indeling. De informatie over het thema wordt ontsloten via vijf vaste rubrieken: nieuw, cijfers, publicaties, themabeschrijving, methoden en begrippen. Deze rubrieken zijn als tabbladen aangegeven op de themapagina.

Hoe vindt u sociaaleconomische informatie?

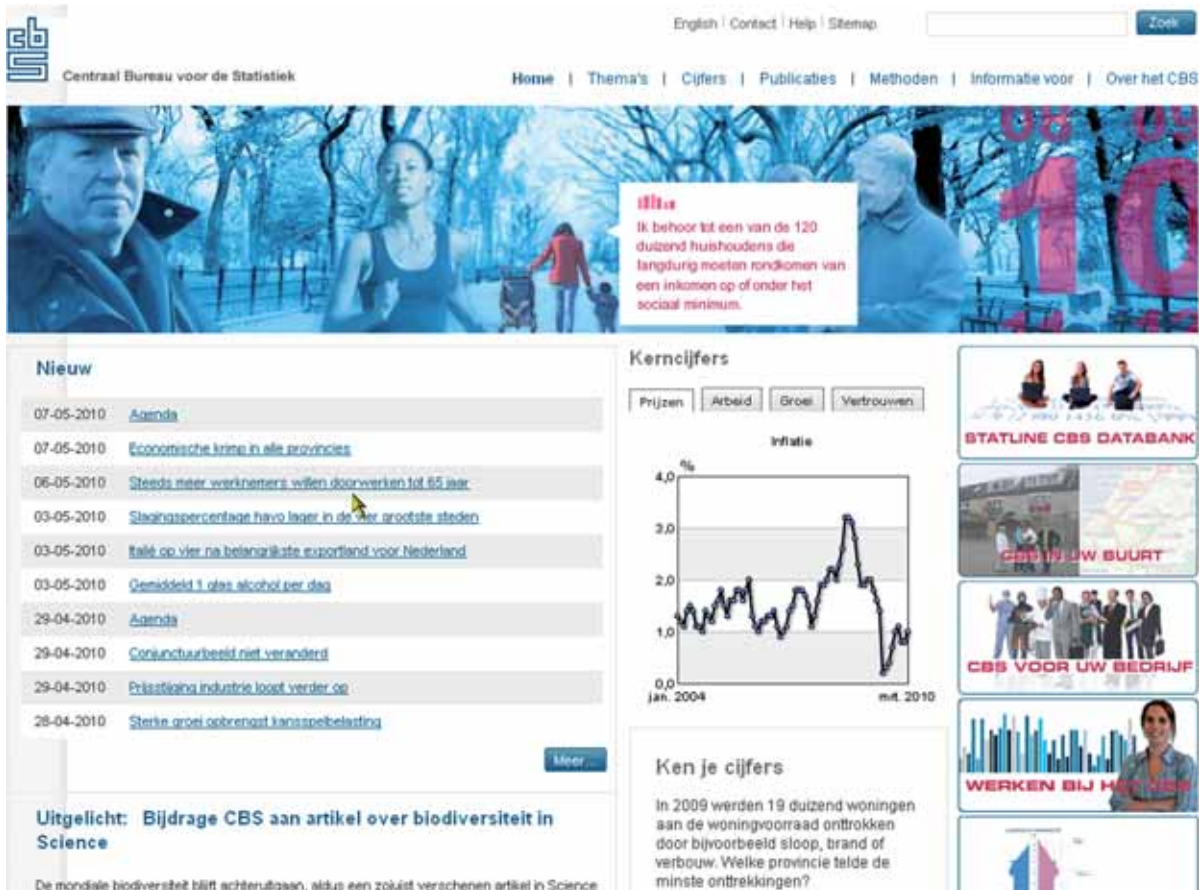
De thema's zijn te vinden op de homepage van het CBS (www.cbs.nl). Een klik op een van deze thema's leidt direct naar de betreffende themapagina (figuur 1). Verder kunt u ook via de ingang 'Thema's', in de horizontale balk onder het CBS-logo, bij de themapagina's komen. Informatie over sociaaleconomische onderwerpen is ondergebracht bij de thema's:

- Arbeid en sociale zekerheid
- Inkomen en bestedingen

Ter illustratie is in figuur 2 de themapagina 'Arbeid en sociale zekerheid' aangeklikt. U komt automatisch binnen in de rubriek 'Nieuw'. Daar vindt u bij 'Cijfers' en 'Publicaties' de meest recente cijfers en artikelen, gesorteerd op datum van verschijnen. Verder bevindt zich bovenaan op deze pagina, onder de kop 'In de schijnwerper', ook een ingang naar het onderdeel 'Arbeidsmarkt in vogelvlucht'. Hierin wordt in grafieken een beknopt overzicht geboden van de situatie op de arbeidsmarkt.

Boven deze lijst staan de vijf rubrieken, waarvan de rubriek die op het scherm zichtbaar is, zich onderscheidt door een lichtblauwe kleur.

Figuur 1

De rubriek 'Cijfers' bevat tabellen met de belangrijkste cijfers over het thema. Door een tabeltitel aan te klikken komt u in een StatLine tabel. Met de icoontjes rechtsboven kunt u

deze tabel opslaan of printen. Door te klikken op de button 'pas gegevens aan' kunt u de geselecteerde onderwerpen en perioden wijzigen.

Figuur 2

Figuur 3

De rubriek 'Publicaties' is onderverdeeld in persberichten, artikelen (in het webmagazine of elders verschenen) en boeken en periodieken. In deze laatste rubriek kunt u onder andere de pdf-files vinden van de Sociaaleconomische trends en haar voorganger de Sociaal-economische maandstatistiek. Van de publicaties worden alleen de items uit het huidige jaar getoond. Bent u op zoek naar publicaties uit eerdere jaren, dan klikt u onderaan bij de verschillende publicatietypes op 'meer...', waarna u een lijst van de beschikbare jaren te zien krijgt.

De rubriek 'Methoden' bevat een alfabetisch gesorteerde begrippenlijst (nog in ontwikkeling), de standaard classificaties die voor het thema relevant zijn, en onder 'Dataverzameling' korte beschrijvingen van de onderzoeken waaraan het CBS haar cijfers over de arbeidsmarkt en sociale zekerheid ontleend.

De rubriek 'Beschrijving' ten slotte geeft een globaal overzicht van de informatie die het CBS verzamelt over de verschillende aspecten van de arbeidsmarkt en de bronnen die daarvoor gebruikt worden.

StatLine

StatLine is de elektronische databank van het CBS. In StatLine vindt u statistische informatie over vele maatschappelijke en economische onderwerpen in de vorm van tabellen en grafieken. Deze resultaten kunt u gratis bekijken, printen

of opslaan. Naast de mogelijkheid om te zoeken met trefwoorden, kan met behulp van een themaboom een keuze worden gemaakt uit alle tabellen in StatLine. Ook zijn sommige gegevens beschikbaar via de kaart van Nederland.

Hoe vindt u sociaaleconomische cijfers in StatLine?

In StatLine zijn veel cijfers over sociaaleconomische onderwerpen te vinden. Één manier om StatLine te benaderen is door linksboven op de homepage op 'Cijfers' te klikken en vervolgens op 'StatLine databank'. U kunt dan direct naar StatLine gaan, maar ook kiezen voor meer informatie over StatLine of voor een demonstratie over het gebruik van StatLine. Een andere, kortere weg is door op de homepage in de rechterkolom op de snelkoppeling 'StatLine databank' te klikken (figuur 3).

De eerste ingang tot StatLine is zoeken met een trefwoord. Als u een trefwoord intoetst en daarna op 'zoek' klikt, selecteert een zoekmachine tabellen van StatLine-tabellen waarin het door u gekozen trefwoord voorkomt.

De tweede mogelijkheid is zelf te zoeken in de themaboom via een soort verkenner. U klikt dan op 'thema', waarna de zogeheten StatLine Webselector gestart wordt. Ook hier kunt u snel gegevens over sociaaleconomische onderwerpen vinden bij 'Arbeid en sociale zekerheid' en 'Inkomen en bestedingen'. Door op de themamappen te klikken, krijgt u de onderliggende mappen en tabellen te zien.

Figuur 4

Ter illustratie is in *figuur 4* de tabel 'Beroepsbevolking; geslacht' aangeklikt. Helemaal links van het scherm is de opengeklapte themaboom zichtbaar waaruit deze tabel gekozen is. Rechts hiervan zijn de bovenliggende gele mappen 'Arbeidsmarkt' en 'Beroepsbevolking' te zien waarin deze tabel zich bevindt. Door te klikken op de button 'maak keuze' komt u in de tabel zelf terecht. Aan de linkerkant van het scherm wordt dan getoond welke onderwerpen u kunt kiezen (*figuur 5*).

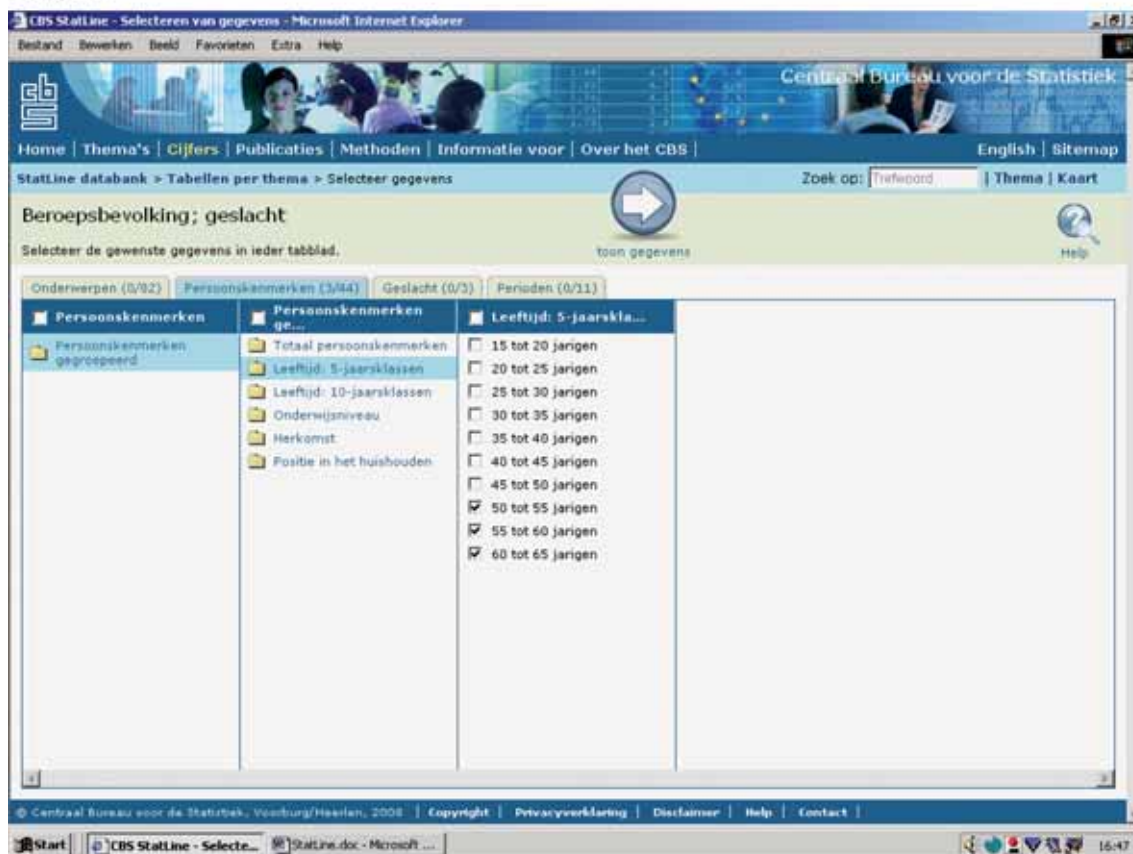
Wanneer uit de onderwerpen een selectie gemaakt is, kunt u de tabbladen 'Persoonskenmerken', 'Geslacht' en 'Perioden' aanklikken om daar de gewenste indelingen te selecteren. Bent u klaar, dan klikt u op 'toon gegevens' en wordt de door u samengestelde tabel op het scherm getoond. Maakt u geen selectie dan krijgt u een standaardselectie te zien. De inhoud van de getoonde tabel is makkelijk aan te passen door te klikken op de button 'pas gegevens' aan. Ook kunt u de presentatie van de tabel veranderen door te klikken op de pijltjes. Uiteraard kunt u de tabel afdrucken of opslaan.

Welke sociaaleconomische cijfers kunt u in StatLine vinden?

Er is een groot aantal StatLine-tabellen over sociaaleconomische onderwerpen. De meeste vindt u onder 'Arbeid en sociale zekerheid' en 'Inkomen en bestedingen'. Over arbeid en sociale zekerheid zijn onder meer cijfers opgenomen over beroepsbevolking en werkloosheid, arbeidsomstandigheden, banen en werkzame personen, verdiende lonen en cao-lonen, vacatures, arbeidsongeschiktheid, werkloosheid, de bijstandswet en het ziekteverzuim. Onder inkomen en bestedingen vindt u onder andere gegevens over inkomensverdelingen, samenstelling van het inkomen, koopkracht, vermogens en bestedingen.

Cijfers over een lange periode zijn te vinden in 'Historie arbeid', 'Historie beroepsbevolking', 'Historie geregistreerde werkloosheid', 'Historie inkomen, vermogen en consumptie' en 'Historie sociale zekerheid'. Hierin vindt u tijdreeksen vanaf 1899 voor een beperkt aantal onderwerpen. Per thema is er verder ook een archiefmap voor de afgesloten reeksen. Cijfers per gemeente of andere regio's zijn behalve onder de thema's zelf ook te vinden bij het thema 'Nederland regionaal'.

Figuur 5

Publicaties

1. CBS-publicaties op sociaaleconomisch terrein

De digitale economie 2009

Nederlanders hebben steeds meer ICT-vaardigheden en gebruiken in toenemende mate mobiel internet. Verder verdringt de laptop de desktop uit de huishoudens en hebben scholen steeds meer pc's met internet. Dit zijn slechts enkele feiten uit de publicatie 'De digitale economie 2009'. Het boek bevat nog veel meer informatie over het gebruik van ICT door personen, bedrijven en in de publieke sector.

Jaarlijks. ISBN: 978-90-357-1580-6. Kengetal: P-34. Prijs: € 35 (exclusief verzendkosten).

Te bestellen bij CBS afdeling verkoop, verkoop@cbs.nl, Postbus 4481, 6401 CZ Heerlen.

Jaarboek onderwijs in cijfers 2009 (2e editie)

Het jaarboek onderwijs in cijfers 2009 (2e editie) geeft informatie over aantallen leerlingen, onderwijsinstellingen en onderwijsuitgaven. Daarnaast wordt in deze editie onder andere extra aandacht besteed aan het opleidingsniveau van de bevolking in relatie tot de positie op de arbeidsmarkt, de uitgaven per geslaagde leerling en het internationale primair en voortgezet onderwijs.

Jaarlijks. ISBN: 978-90-357-1541-7. Kengetal: F-162. Prijs: € 39,70 (exclusief verzendkosten).

Te bestellen bij CBS afdeling verkoop, verkoop@cbs.nl, Postbus 4481, 6401 CZ Heerlen.

Lage inkomens, kans op armoede en uitsluiting 2009

Is de kans op armoede in Nederland toe- of afgenomen? Welke groepen lopen de meeste kans op (langdurige) armoede? Hoeveel kinderen leven in huishoudens met kans op armoede? De antwoorden op deze en aanverwante vragen zijn terug te vinden in Lage inkomens, kans op armoede en uitsluiting 2009. In deze publicatie wordt op hoofdpunten verslag gedaan van de meest recente ontwikkelingen op het gebied van armoede.

ISBN: 978-90-357-1601-8. Kengetal: V-51. Prijs: € 10,20 (exclusief verzendkosten).

Te bestellen bij CBS afdeling verkoop, verkoop@cbs.nl, Postbus 4481, 6401 CZ Heerlen.

Jaarrapport 2009 Landelijke Jeugdmonitor

Het jaarrapport 2009 van de Landelijke Jeugdmonitor geeft een breed overzicht van hoe Nederlandse jongeren van 0 tot 25 jaar leven. Deze situatie is beschreven vanuit zes invalshoeken: jongeren en gezin, gezondheid, onderwijs, maatschappelijke participatie, arbeidsmarkt en veiligheid. De inhoud is gebaseerd op cijfers die op de website www.landelijkejeugdmonitor.nl staan. Het jaarrapport 2009 is een geza-

menlijke publicatie van Jeugd en Gezin en het Centraal Bureau voor de Statistiek. Naast deze organisaties zijn ook de ministeries van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, Sociale Zaken en Werkgelegenheid en Justitie betrokken bij de Landelijke Jeugdmonitor.

ISBN: 978-90-357-1357-4. Kengetal: G-93. Prijs: € 6,30 (exclusief verzendkosten).

Te bestellen bij CBS afdeling verkoop, verkoop@cbs.nl, Postbus 4481, 6401 CZ Heerlen.

De Nederlandse economie 2008

In de reeks De Nederlandse economie geeft het Centraal Bureau voor de Statistiek elk jaar de stand van zaken op het terrein van onder meer de productie, investeringen, handel, consumptie, inflatie en de arbeidsmarkt. Verder wordt door middel van thema-artikelen nader stilgestaan bij actuele economische onderwerpen. De Nederlandse economie richt zich op economisch analisten, beleidsmakers, politici, journalisten en studenten.

Jaarlijks. ISBN: 978-90-357-2038-1. Kengetal: P-19. Prijs: € 16,85 (excl. administratie- en verzendkosten).

Te bestellen bij CBS afdeling verkoop, verkoop@cbs.nl, Postbus 4481, 6401 CZ Heerlen.

Emancipatiemonitor 2008

Dit is de vijfde editie van de Emancipatiemonitor. In deze monitor die tweejaarlijks verschijnt, worden de meest recente cijfers over de stand van zaken van het emancipatieproces gepresenteerd. Aandacht wordt er onder meer besteed aan de ontwikkelingen in de arbeidsdeelname van vrouwen, de combinatie van arbeid en zorg, de economische zelfstandigheid van vrouwen, de doorstroming van vrouwen naar hogere functies en geweld tegen vrouwen. Ook bevat deze monitor een nieuwe hoofdstuk over gezondheid. De Emancipatiemonitor is een gezamenlijke publicatie van het SCP en het CBS in opdracht van het ministerie van OCW.

Tweejaarlijks. ISBN: 978 90 377 0406. Prijs: € 22,50 (excl. administratie- en verzendkosten).

Het rapport is verkrijgbaar via de boekhandel of te bestellen bij het Sociaal en Cultureel Planbureau (www.scp.nl).

Jaarrapport Integratie 2008

Op welke gebieden komen allochtonen en autochtonen dichter bij elkaar? Waar blijven achterstanden bestaan? Welke factoren spelen hierbij een rol? Dit Jaarrapport Integratie 2008 is een bron van informatie over de feitelijke stand van zaken in de maatschappelijke integratieprocessen. Het kan een belangrijk hulpmiddel zijn voor iedereen die actief is op het beleidsterrein Integratie of inhoudelijk geïnteresseerd is in de ontwikkeling van de integratie van allochtone bevolkingsgroepen.

ISBN: 978-90-357-2057-2. Kengetal: B-61. Prijs: € 55,70. (excl. administratie- en verzendkosten).
Te bestellen bij CBS afdeling verkoop, verkoop@cbs.nl, Postbus 4481, 6401 CZ Heerlen.

2. Andere CBS-publicaties

Bevolkingstrends: Statistisch kwartaalblad over de demografie van Nederland

Bevolkingstrends houdt u op de hoogte van recente ontwikkelingen in de Nederlandse bevolking, zoals de ontwikkelingen rond relaties, het krijgen van kinderen, de huishoudensamenstelling, immigratie en emigratie, allochtonen en autochtonen, en sterfte en doodsoorzaken.

Kwartaal. ISSN: 1571-0998. Kengetal: B-15. Abonnementsprijs: € 53,10

Prijs per los nummer: 14,60. Prijzen zijn incl. verzendkosten.

Te bestellen bij CBS afdeling verkoop, verkoop@cbs.nl, Postbus 4481, 6401 CZ Heerlen.

Kennis en economie 2009

Het innovatieve vermogen van een land steunt op de verrichte Research and Development (R&D). Innovaties zijn een maatstaf voor het vermogen van bedrijven kennis in praktische toepassingen om te zetten, die te gelde kunnen worden gemaakt. De thema's R&D en Innovatie worden door de internationale gemeenschap als pijlers van de kenniseconomie beschouwd. Alle Europese landen verzamelen daarom geharmoniseerde statistische gegevens over deze thema's. De publicatie 'Kennis en economie 2009' gaat uitgebreid in op de resultaten hiervan. Ook staat in de publicatie het kennispotentieel van mensen centraal; dat betreft bijvoorbeeld de voorraad en aanwas van hoogopgeleiden, en de participatie in exacte studies.

Jaarlijks. ISBN: 978-90-357-1979-8. Kengetal: K-300. Prijs: € 36,90 (exclusief verzendkosten).

Te bestellen bij CBS afdeling verkoop, verkoop@cbs.nl, Postbus 4481, 6401 CZ Heerlen.

Statistisch jaarboek 2009

Het Statistisch jaarboek verschaft u actuele cijfers over vrijwel alle aspecten van de Nederlandse samenleving. Het is een onmisbare steun als u zich wilt oriënteren op welk gebied dan ook: zoals bevolking, gezondheid, onderwijs, werkloosheid, landbouw, bouwnijverheid en industrie, handel, milieu en vele andere onderwerpen. Verder zijn voor het eerst hoofdstukken opgenomen over duurzaamheid, de economische crisis en vergrijzing.

Het Statistisch jaarboek is dit jaar ook als e-book beschikbaar. Het formaat van de papieren editie was al gekozen om dit naslagwerk onder alle omstandigheden bij de hand te kunnen hebben; als e-book zijn cijfers over Nederland ook altijd en overal binnen bereik. Meer statistische informatie

vindt u in StatLine. Al deze informatie is gratis te raadplegen via www.cbs.nl

Jaarlijks, 321 blz. ISBN: 978-90-357-1757-2. Kengetal: A-26.

Deze publicatie kunt u bestellen via de reguliere boekhandel en de Sdu Klantenservice.

Nederland langs de Europese meetlat

In deze publicatie wordt Nederland voor een aantal onderwerpen vergeleken met de andere EU-lidstaten. Hoe doet Nederland het in vergelijking met andere EU-landen? Waar in lopen we voorop? Op welk gebied zitten we in de achterhoede, of zijn we een 'gemiddelde lidstaat'? Een publicatie bedoeld voor iedereen die wil weten hoe Nederland er nu werkelijk voor staat binnen Europa.

ISBN: 978-90-357-1637-7. Kengetal: A-312. Prijs: € 3,10 (exclusief verzendkosten).

Te bestellen bij CBS afdeling verkoop, verkoop@cbs.nl, Postbus 4481, 6401 CZ Heerlen.

Het Nederlandse ondernemingsklimaat in cijfers 2009

Een goed ondernemingsklimaat heeft een positieve invloed op economische groei. Bedrijven zijn en blijven – ook in tijden van recessie – de primaire bron voor welvaart. Beslissingen over waar te investeren worden door bedrijven in toenemende mate op mondiaal niveau genomen. Overheden van individuele landen stellen zich hierdoor vaker de vraag: Hoe concurrerend is mijn land eigenlijk voor zittende bedrijven en eventuele nieuwe bedrijvigheid? Deze publicatie beschrijft aan de hand van een honderdtal indicatoren de economische prestaties en het bijbehorende ondernemingsklimaat van twintig landen. De meeste aandacht gaat hierbij uiteraard uit naar de situatie in Nederland. Het CBS heeft de publicatie op verzoek van het Ministerie van Economische Zaken samengesteld.

Jaarlijks. ISBN: 978-90-357-1889-0. Kengetal: I-74. Prijs: € 39,20 (excl. administratie- en verzendkosten).

Te bestellen bij CBS afdeling verkoop, verkoop@cbs.nl, Postbus 4481, 6401 CZ Heerlen.

Leven in Nederland 2009

De publicatie *Leven in Nederland 2009* is ontstaan uit een samenwerking van het CBS en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten. *Leven in Nederland 2009* bevat een grote hoeveelheid statistische gegevens op gemeentelijk niveau, die uitgebreid worden beschreven. De cijfers worden nader geïnterpreteerd in essays, die bovendien een blik werpen op de komende jaren.

Te bestellen bij CBS afdeling verkoop, verkoop@cbs.nl, Postbus 4481, 6401 CZ Heerlen.

Nationale rekeningen 2008

De Nationale rekeningen vormen de officiële overzichtstatistiek van de nationale economie. Het nationaal inkomen, de economische groei, het tekort of overschot van

de overheid en de werkgelegenheid zijn voorbeelden van belangrijke gegevens uit deze publicatie. De begrippen en classificaties van de Nationale rekeningen zijn wereldwijd gestandaardiseerd en vastgelegd in internationale richtlijnen waardoor vergelijkingen tussen landen mogelijk zijn. Aan deze publicatie is een bijlage toegevoegd over de staatsinterventies bij financiële instellingen. Daarin wordt beschreven wat de gevolgen van de interventies zijn voor het overheidstekort en de overheidsschuld.

Jaarlijks. ISBN: 978-90-357-2008-4. Kengetal: P-2. Prijs: € 48,85 (exclusief verzendkosten)

Te bestellen bij CBS afdeling verkoop, verkoop@cbs.nl, Postbus 4481, 6401 CZ Heerlen.

Statistisch bulletin

Het Statistisch bulletin verschijnt wekelijks met de meest recente uitkomsten van alle statistische onderzoeken van het CBS.

www.cbs.nl/publicaties

Teletekst

Conjunctuurinformatie en de meest recente CBS-persberichten staan op pagina 506 en 507 van NOS-Teletekst.

Internet

De CBS-website is te bereiken via <http://www.cbs.nl>. De site bevat statistische kerncijfers over de Nederlandse samenleving. Actuele statistische uitkomsten staan in persberichten die kunnen worden gedownload.

StatLine

StatLine is de gratis elektronische centrale databank van het CBS. In StatLine vindt u statistische informatie in de vorm van tabellen, teksten en grafieken.

Alle resultaten kunt u bekijken, printen of exporteren. StatLine bevat tevens tijdreeksen over vele maatschappelijke en economische onderwerpen, over de regio en de conjunctuur. U kunt StatLine vinden op onze website: <http://www.cbs.nl> of direct via: <http://statline.cbs.nl>

Webmagazine

In het Webmagazine zijn de afgelopen drie maanden onder meer de volgende artikelen verschenen:

- 05-07-2010 Laagste loonstijging sinds
- 05-07-2010 In steeds meer gezinnen werken beide ouders
- 28-06-2010 Meer hoger opgeleide vrouwen, meer arbeidsdeelname
- 23-06-2010 Bijbaan scholier is goed voor 1 100 euro per jaar
- 23-06-2010 Een vijfde ongewenste intimiteiten speelt zich af op werk
- 21-06-2010 Minder mensen van beroep veranderd in 2009
- 14-06-2010 In 2009 vooral minder uitzendkrachten in de industrie¹
- 4-06-2010 Inkomenskloof tussen economisch zelfstandige vrouwen en mannen gelijk gebleven
- 09-06-2010 Een half miljoen ouders ontvangen toeslag voor kinderopvang
- 02-06-2010 Nederland dicht bij realisatie EU-doelstelling voortijdig schoolverlaters
- 31-05-2010 Hoogste inkomens dragen zwaarste lasten
- 31-05-2010 Huurtoeslag vooral naar alleenstaanden, eenoudergezinnen en ouderen
- 31-05-2010 Welvarende babyboomers
- 17-05-2010 Steeds minder Anw-uitkeringen
- 12-05-2010 Helft belastingvoordeel hypotheekrenteaftrek naar rijkste huishoudens
- 12-05-2010 Meer ouderen aan het werk
- 03-05-2010 Slagingspercentage havo lager in de vier grootste steden
- 26-04-2010 Meeste ouderen nog sociaal en maatschappelijk actief

Het Webmagazine verschijnt iedere maandag en woensdag om 9:30 uur op de CBS-website. Het meest recente webmagazine is te vinden op de homepage van het CBS. Een overzicht van alle webmagazine artikelen vindt u door op de homepage van het CBS te klikken op 'Publicaties' en dan te kiezen voor 'Webpublicaties'.

Zie voor een overzicht van alle publicaties: <http://www.cbs.nl>.

